

Socialni in
kulturni kapital

**Z ROKO
V ROKI**

Z roko v roki

Zbirka Vodenje v vzgoji in izobraževanju

ISSN 1855-6582

Z roko v roki

**Zbornik primerov dobrih praks v projektu
Dvig socialnega in kulturnega kapitala
v lokalnih skupnostih za razvoj enakih
možnosti in spodbujanje
socialne vključenosti**

Uredili

Mateja Brejc

Tatjana Ažman

Socialni in
kulturni kapital

Z roko v roki

Zbornik primerov dobrih praks v projektu
Dvig socialnega in kulturnega kapitala
v lokalnih skupnostih za razvoj enakih
možnosti in spodbujanje
socialne vključenosti

Uredili · dr. Mateja Brejc in dr. Tatjana Ažman

Recenzenti · dr. Tatjana Ažman, dr. Mateja Brejc, dr. Andrej Koren,
mag. Sebastjan Čagran in Lidija Goljat Prelogar

Izdala in založila · Šola za ravnatelje

Dunajska 104, 1000 Ljubljana

Lektoriranje · Sara Horvat

Oblikovanje in tehnična ureditev · Alen Ježovnik, Folio

Oblikovanje naslovnice · Sašo Gorjup Likovnik, B & S

Kranj · 2015

© 2015 Šola za ravnatelje

Publikacija je sofinancirana s sredstvi Evropskega socialnega sklada
v okviru projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih
za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti (SKK).

Publikacija je brezplačna.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37:316.334(497.4)(082)(0.034.2)

Z roko v roki [Elektronski vir] : zbornik primerov dobrih praks v projektu
Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti
in spodbujanje socialne vključenosti / uredili Mateja Brejc, Tatjana Ažman. –
El. knjiga. – Kranj : Šola za ravnatelje, 2015. – (Zbirka Vodenje v vzgoji
in izobraževanju, ISSN 1855-6582)

Način dostopa (URL): <http://www.solazaravnatelj.si/ISBN/978-961-6637-81-7.pdf>

Način dostopa (URL): <http://www.solazaravnatelj.si/ISBN/978-961-6637-82-4/flipbook.html>

ISBN 978-961-6637-81-7 (pdf)

ISBN 978-961-6637-82-4 (html)

1. Brejc, Mateja

278347008

Kazalo

Mreženje za spodbujanje različnih oblik socialnega kapitala

Tatjana Ažman in Mateja Brejc · 7

V akciji – prostovoljstvo

Aleš Ušeničnik · 25

Prispevek šol pri vključevanju učencev in dijakov migrantov v šolsko in lokalno okolje

Kajetana Tornič · 35

Združujemo se v mavrico generacij

Karmen Vidmar · 43

Rudarji iz rovov v srca

Simona Izgoršek · 55

Mladi s podjetniškim pristopom do dviga socialnega in kulturnega kapitala

Sonja Kukman, Mojca Bajuk, Neva Bambič in Katarina Šepetavc · 67

Pozitivni vplivi prostovoljstva na dvig socialnega in kulturnega kapitala

Lidija Lampe · 77

Dvig socialnega in kulturnega kapitala z Zasavsko pripovedko

Marija Sakelšek · 83

Prostovoljstvo in medgeneracijsko povezovanje prispevata k dobremu počutju in samozavesti tako mlajše kot starejše generacije

Katja Čuk · 95

Medgeneracijsko povezovanje in prostovoljstvo v sodelovanju z obalnimi domovi upokojujencev

Gorazd Lah · 103

Vzorniki so zakon

Renata Boštjan · 111

Projekti, ki obrodijo sadove

Sergeja Gerdej · 119

Dvig socialnega in kulturnega kapitala učencev – iskanje priložnosti v okolju

Ela Žibrat · 129

Priložnost za vsakogar: kulturno sodelovanje z učenci šol v mreži in branje pod krošnjami

Metka Trobec · 139

Šola, starši in učna uspešnost naših učencev

Nevenka Sreš · 149

Učenje je odnos

Sofija Baškarad · 157

Koreninjenje: s povezovanjem podeželja in mesta do novih in trajnih vezi

Petra Lajlar · 169

Učimo se pri sosednji šoli

Aurora Calvet · 177

Interakcija socialnega in kulturnega kapitala ter medkulturnega dialoga

Matjaž Zorko · 183

Ustvarjalne delavnice vseh generacij v Slovenski Bistrici

Simona Luetič · 195

Mreženje za spodbujanje različnih oblik socialnega kapitala

Tatjana Ažman

Šola za ravnatelje

Mateja Brejc

Šola za ravnatelje

O socialnem kapitalu

Koncept *socialnega (in kulturnega) kapitala* sodi med aktualnejše družboslovne koncepte, ki svoje mesto vse bolj pridobiva tudi na področju izobraževanja. Izhaja iz predpostavke, da izobraževanje vpliva na socialni kapital in da, obratno, socialni kapital vpliva na izobraževalne dosežke. V tem okviru torej šole in vrtci odigravajo pomembno vlogo.

Pojem *kapitala* je na področje izobraževanja vpeljal Bourdieu (1986), pri čemer je opredelil tri vrste kapitala: (a) *ekonomski/finančni kapital* (lastnina, denar), (b) *kulturni kapital* (stopnja izobrazbe) in (c) *socialni kapital* (družbene obveznosti). Slednja dva se pod določenimi pogoji lahko spremenita v ekonomski kapital. V prispevku se bomo v nadaljevanju osredotočili predvsem na socialni kapital.

V literaturi najdemo različne opredelitve pojma socialni kapital (Bourdieu 1986; Killpatrick, Johns in Mulford 2010; OECD 2001; West-Burnham, Farrar in Otero 2007; West-Burnham 2010; 2011; Barle Lakota in Sardoč 2015). Nekateri raziskovalci ga obravnavajo kot ekonomsko kategorijo in ga tako povezujejo z dobičkom ter omrežji moči, drugi pa ga vidijo bolj kot vezivo in dobrobit celotne družbe, še posebej pa dobrobit ranljivih skupin. Bourdieu (1986) tako npr. opredeli socialni kapital na ravni posameznika in tehta njegove koristi, ki mu jih prinaša vključenost v neko skupino ali mrežo odnosov. Pravi (prav tam), da je *socialni kapital količina (številčnost) in pomembnost stikov, s katerimi si posameznik lahko izboljša svoj družbeni položaj*. Putnam (2000) pa izhaja pri opredelitvi iz skupine in meni, da je socialni kapital last skupine. Po njegovem (prav tam) se *socialni kapital nanaša na stike med posamezniki – socialne mreže ter na vzajemnost in zaupanje, ki izhajata iz njih*. Podobno socialni

kapital opredeljujeta Falk in Kilpatrick, ki pišeta, da gre za odnose in mreže, temelječe na zaupanju in vzajemnosti, skupnih vrednotah in normah (Kilpatrick, Johns, Mulford 2010, 113). Če poskušamo povzeti, se lahko sklicujemo na Fielda, ki pravi, da odnosi štejejo in če ljudje vzpostavljajo medsebojne stike in jih vzdržujejo, so zmožni delati skupaj, da bo dosegli cilje, ki jih sami ne morejo doseči ali pa jih dosežejo zelo težko (West-Burnham, Farrar in Otero 2007, 58). Pri tem pa je pomembno poudariti tudi, da ne gre le za številnost in pomembnost stikov oziroma odnosov, ki jih imamo, ampak predvsem tudi za njihovo kakovost in trajnost. Ali, če rečemo drugače, *socialni kapital je torej valuta oziroma vrednost v ozadju družbenih stikov in odnosov*. In kot poudarjata Barle in Sardoč (2014, 12): »Socialni kapital ne more obstajati sam po sebi, če ne obstaja medsebojno priznavanje med posamezniki, ki so člani določene mreže ali skupine.«

Vrednost socialnega kapitala se kaže na različne načine. Tako npr. povečuje blaginjo posameznikov in družbe. Omogoča doseganje izbranih ciljev, ki brez njega ne bi bili doseženi in na ta način povečuje produktivnost skupin, organizacij in družbe (Coleman 1990). Prispeva k višji kakovosti življenja v družbi: zmanjšanju kriminala, zmanjšanju zlorabe otrok in večji varnosti (OECD 2001; Tennent idr. 2005). Vpliva na boljše zdravje ljudi: manj psihičnih težav, hitrejše okrevanje, manj kajenja, daljše življenje, manj demence. Še posebno pomembno je, da zmanjšuje socialno izolacijo posameznikov (OECD 2001, 53). Vpliva tudi na gospodarsko rast (rast BDP) (Knack in Keefer 1997), posameznik z višjim socialnim kapitalom na trgu dela lažje najde delo (OECD 2001, 58). Ena od pomembnih vrednosti socialnega kapitala pa je tudi vzpostavitve prilagodljivih in dinamičnih mrež učenja, kar izboljša pretok informacij in skupno učenje (OECD 2001, 58). Socialni kapital pa ima lahko tudi negativno vrednost, če je zlorabljen v osebne namene in prinaša korist posamezniku na račun drugih – posameznik izkoristi poznanstvo za družbeno ali poklicno napredovanje, četudi nima ustreznih kvalifikacij. Zlorabi ga lahko skupina, če prinaša korist skupini na račun drugih skupin – npr. mafijske združbe, kartelno povezovanje. Pomemben je torej etični vidik socialnega kapitala.

Socialni kapital je pomembno povezan z izobraževanjem (Brejc in Ažman 2014). V izobraževanju se tako soočamo s spoznanji, da so največji dejavniki tveganja neuspešnega šolanja revščina, družbeni sloj in socialna izključenost ter nespodbudno (družinsko) okolje, v katerem otrok odrašča (OECD 2001, 57; West-Burnham, Farrar in Otero 2007). Nizek socialni kapital ima pri tem precej večji vpliv na razvoj in učenje otrok, kot ga imajo drugi dejavniki, z izjemo revščine (Putnam 2000). Življenjske priložnosti in izobraževalni dosežki otrok, ki so socialno deprivilirani, so občutno nižji od življenjskih pri-

ložnosti in izobraževalnih dosežkov otrok, ki izhajajo iz privilegiranih družbenih slojev (West-Burnham, Farrar in Otero 2007). Bourdieu ugotavlja, da šole običajno družbenih neenakosti ne uspejo odpraviti, ampak jih ohranjajo in celo krepijo (Kump 2003, 153). Tudi nekatere slovenske raziskave dejavnikov učne uspešnosti in uspešnosti pri zaposlovanju (Peček, Čuk in Lesar 2006; Klanjšek, Flere in Lavrič 2007; Marjanovič Umek, Sočan in Bajc 2007; Korošec 2008, Flere idr. 2009; Žakelj in Cankar 2009) ugotavljajo, da je še vedno preveč socialno-ekonomsko pogojena. V strategiji Evropa 2020 (Evropska komisija 2010) in Memorandumu o vseživljenjskem učenju (Komisija evropske skupnosti 2000) si je Evropska unija zadala cilj, da bi učenci dosegali višje dosežke ne glede na njihovo poreklo (socialno-ekonomski status družine), etnično pripadnost ali spol. Delovanje po načelih enakopravnosti in enakosti preko spoštovanja raznolikosti (drugačnosti) in zagotavljanja vključevanja povečuje socialno pravičnost (West-Burnham 2010). Javne šole in vrtci si morajo zato še posebej skrbno prizadevati za zagotavljanje enakih in enakopravnih možnosti za vse učence (Barle Lakota in Sarđoč 2014; 2015), ker vemo, da okolje bolj vpliva na tiste učence, ki so ekonomsko in družbeno prikrajšani (OECD 2013).

Če si torej skupnosti delijo znanje, vrednote in ravnanje, lahko šole izgrajujejo socialni kapital otrok, tudi tistih, ki imajo nizkega. Višji kot je socialni kapital otrok, močnejši je njihov občutek povezanosti s skupnostjo, boljši je njihov občutek blagostanja, večja je verjetnost, da bodo v šoli uspešni in bodo v njej vztrajali (Tennent idr. 2005, 9–10). Te ugotovitve so za delovanje šol in vrtcev pomembne. Pojasnjujejo, zakaj naj bosta šola in vrtec odprta v okolje in se vključujeta v prizadevanje širše skupnosti za dvig socialnega kapitala. West-Burnham (2011, 7) se v luči teh spoznanj zavzema za tak šolski sistem, »ki se bo bolj dejavno vključil v otrokovo okolje, ne da otroka razume le kot učenca šole.«

Krepitev socialnega kapitala v šolah in vrtcih

Koncept oziroma pojem socialnega kapitala, ki v osnovi izhaja iz ideje o odnosih na horizontalni ravni, se je »razširil« tudi na povezave in interakcijo med heterogenimi skupinami (Putnam 2000). Gre za t. i. vezivni (angl. *bonding*), premostitveni (angl. *bridging*) in povezovalni (angl. *linking*) kapital (Grootaert idr. 2004; Mulford 2007; Putnam 2000). Vezivni socialni kapital se nanaša na vezi med ljudmi v podobnih okoliščinah, npr. ožjo družino, bližnje prijatelje, sosede. Premostitveni socialni kapital vključuje nekoliko bolj »oddaljene« vezi, npr. ohlapne prijatelje, sodelavce itd., povezovalni socialni kapital

pa sega do »neenakih« ljudi v različnih situacijah, npr. tistih, ki so izven določene skupnosti, kar članom omogoča dostop do širšega nabora virov, ki so sicer dostopni v njihovi skupnosti. Nekateri avtorji povezovalni kapital opredeljujejo tudi z vidika povezav s posamezniki ali institucijami, ki so vplivne in imajo formalno moč (Woolcock 2001; Woolcock in Sweetser 2002).

Dobro je sicer, da poznamo definicije različnih oblik socialnega kapitala, nam pa le-te ne povedo kaj dosti o tem, kako se lotiti izziva krepitve socialnega kapitala (Mulford 2007; Grootaert idr. 2004). V nadaljevanju predstavljamo tri oblike socialnega kapitala v vrtcih in šolah, ki je povezan z najpomembnejšimi deležniki, to je učenci, učitelji in vodji, ter v tem okviru kasneje prikazujemo tudi konkretne dejavnosti šol in vrtcev.

Vezivni socialni kapital – v šoli

»Vezivni socialni kapital je interpretiran kot tisti, ki se pojavlja med »sodelavci« v šoli. [...] Biti cenjen član skupine je pomembno za vse v šoli.« (Mulford 2007, 167) Pri tem je, kot navaja avtor, za učence pomemben občutek pripadnosti šoli, pomembni so odnosi med učenci ter odnosi med učitelji in učenci. Raziskave, kot pravi, jasno nakazujejo, kako pomembne so skupine, mreže, norme in zaupanje, »ne samo za občutek učenca o lastni vrednosti in vsakodnevnem uživanju v šoli in akademskih dosežkih, pač pa tudi za njihove kasnejše možnosti v življenju«. Učitelji naj torej delajo z učenci na krepitvi njihove samozavesti in občutka pripadnosti šoli, odnosih med učenci in njihovih lastnih odnosih z učenci.

Eden od vidikov uspešnosti šol je prevzemanje pobud za spremembe in s tem povezana krepitev zmožnosti učiteljev. Na ravni učiteljev so tako npr. pomembna skupna prepričanja, da bodo prizadevanja vseh strokovnih delavcev pozitivno vplivala na dosežke učencev in možnost vplivati na pomembne odločitve v šoli. »Pomen vezivnega socialnega kapitala za učitelje je jasen. Skupinska učinkovitost se kaže kot pokazatelj profesionalne učeče se skupnosti. Pa vendar so tudi številni dejavniki, ki izzivajo razvoj vezivnega socialnega kapitala, kot so npr. profesionalna avtonomija, neizogibnost konfliktov, dejstvo, da se vsi ne okoristijo, uporaba sodelovanja v politične namene, stopnja profesionalnega razvoja in možnosti skupinskega razmišljanja, pritisk zunanje odgovornosti in pomanjkanje »lastništva« oziroma nadzora nad njenimi dejavnostmi.« (Mulford 2007, 170–171)

Vezivni socialni kapital vodij pa po mnenju avtorja (prav tam) izhaja iz poudarka na profesionalnih odnosih, krepitvi sodelovanja in sodelovalnih načinov delovanja v šolah. Hkrati je pomembno, da je vodenje, ki spreminja, temelječe

tako na poziciji (ravnatelj) kot na distribuciji le-tega (vodstveni tim, učitelji) (Mulford idr. 2008). Avtor na osnovi izsledkov različnih raziskav ugotavlja, da je vodja šole nedvomno pomemben za vezivni socialni kapital znotraj šole. S tem pa se zadeve, kar se tiče organizacijskega učenja in profesionalnih učečih se skupnosti, ne končajo. Vezivni socialni kapital, »naj bo uporabljen za nekaj, kot npr. za poslanstvo šole, kurikulum in poučevanje. Izzive v zvezi z vezivnim socialnim kapitalom pa lahko povežemo s potrebo po krepitvi zmožnosti in kompetenc zaposlenih, velikostjo šole, socialno-ekonomskim statusom in »izobraževalnim okoliščinam« učencev doma.« (Mulford 2007, 172)

Premostitveni socialni kapital – med šolami

Pomen premostitvenega kapitala izhaja iz dokazov, da so tradicionalni vzvodi izboljšav, vezani na dejavnost posamezne šole, izkoriščeni. Tako se šolske reforme za odličnost in enakost soočajo z novimi zahtevami in pristopi. Pri tem se kažejo mreže šol kot eden od uveljavljenih pristopov. Raziskave izven izobraževanja so pokazale tri temeljne vidike takšnih povezav (Mulford 2007):

- mreže morajo biti v korist članicam, toda pomen morajo imeti tudi širše;
- mreže, ki jih članice nedvoumno sprejemajo kot uspešne, temeljijo na sodelovanju;
- mreže ne smejo biti nadzirane s formalnimi sistemi.

Premostitveni socialni kapital s tem postaja eno od pomembnih izhodišč učinkovitega mreženja med šolami, ki je sicer že uveljavljen način nenehnih izboljšav tudi v Sloveniji (glej npr. Erčulj in Trunk Širca 2000).

Holmes and Johns-Shepherd sta ugotovila, da v začetni fazi, ko mreženje nastaja, prevladujejo tipanje in uravnavanje dejavnosti, nato se fokus spremeni v uravnavanje in povezovanje (Mulford 2007). Tipanje zajema pritegnitev udeležence, graditev konsenza in zaupanja ter zagotavljanje pripadnosti, zavezanost osnovni ideji. Uravnavanje vsebuje uporabo ustvarjenega zaupanja za določanje nabora parametrov sodelovanja, postavitve delovnih skupin in zagotavljanje virov. Uravnavanje s povezavo sodelujočih v kritično maso navdušencev za polno sodelovanje v mreži, oblikovanje procesov, povezovanje vodij, hitro spodbudi dejavnosti za začetek delovanja.

Različne raziskave torej poudarjajo pomen premostitvenega kapitala. Toda socialni kapital zgolj utemelji izhodišče, je nujen, a nezadosten pogoj za učinkovite mreže. Kaže se potreba za oblikovanje skupnega nabora prioritet, načrta in strukture za vzdrževanje mreže. Izziv mrežam bi lahko vseboval trdo delo in pripadnost, kot nujen temelj odnosov in skupnih vrednot. Pri tem so potrebne

spremembe pri vodjah, prilagoditve dejavnosti, ko se mreža razvija in zunanji pritisk. Vprašamo se lahko tudi, ali je torej premostitveni socialni kapital pogoj za delovanje mreže ali rezultat delovanja mreže?

Povezovalni socialni kapital – med šolo in njenim okoljem

Fullan opozarja, da so šole, ki so se sposobne hitreje prilagajati okolju in se od njega učiti hitreje kot konkurenti, uspešnejše in da so »dobre ideje tam zunaj« (Koren 1999, 45). Gre za idejo, da so šole rezultat svojega okolja. Vendar tudi šola pomembno vpliva na vitalnost in družbeno povezanost svojega okolja (Mulford 2007) in je kot taka lahko nosilec sprememb in izboljšav. To se na primer kaže tudi ob težavah in celo razpadih majhnih skupnosti, kadar izgubijo svojo osnovno šolo. Od tod ideja o šolah, ki so obrnjene navzven in spreminjajo svoje okolje (West-Burnham 2011, 5).

Povezovalni kapital poudarja, da šole lahko sicer veliko naredijo, da vsem učencem omogočajo pridobiti znanje ustrezno njihovim sposobnostim, a s tem bo njihov vpliv omejen in kratkotrajen. Učenci bodo ostali pod (negativnim) vplivom svojega socialnega kapitala, v kolikor se ne spremenijo neenakosti v širšem kontekstu. V kolikor se v izzivalnih okoljih ne uspejo osredotočiti na vpliv v širši skupnosti, lahko imajo šole le malo vpliva na dolgoročno življenje svojih učencev. Ugotovimo lahko, da so dobre šole pokazale veliko zmožnosti znotraj sebe, potrebno je razviti pristope za dejavnosti znotraj skupnosti (glej npr. Flint 2011).

S poudarjanjem pomena lokalnih skupnosti v razvoju družbe, ki pa pogosto nimajo ustreznih virov, lahko šole prispevajo k izboljšanju z odpiranjem svoje opreme in virov. Šola lahko ponudi prostor, knjige in druge vire posameznim etičnim skupnostim različnega statusa, da se učijo skupaj, učijo drug od drugega. Povezovalni kapital v tej obliki je močan mehanizem promoviranja povezovalne skupnosti, poudarjanja vrednosti kulturne raznolikosti in razvijanja pomena skupne identitete. Da bi to dosegli, šola in učitelji tega ne smejo razumeti kot dodatne ali razširjene obveznosti. Preseči morajo model, v katerem je šola rezultat okolja, v katerem delujejo in delovati po načelu, da tudi šole spreminjajo okolje, v katerem delujejo. Gre za premik od odzivanja k predvidevanju, od posnemanja k posredovanju, od »poišči in namesti« k »napovej in prepreči« (West-Burnham 2011).

Mreženje za spodbujanje socialnega kapitala

V nadaljevanju predstavljamo dejavnosti projekta *Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti* (СКК), ki ga s sofinanciranjem Evropskih socialnih skla-

Preglednica 1 Vertikalna povezanost in primeri dejavnosti za spodbujanje različnih oblik socialnega kapitala

○ Šola za ravnatelje	Ustvarjanje pogojev, spodbujanje mreženja in strokovna podpora.	Premostitveni socialni kapital.
○ Mreže šol, vrtcev	Mreženje šol, vrtcev, mreženje strokovnih delavcev in vzajemna strokovna podpora.	Premostitveni socialni kapital in vezivni socialni kapital.
○ Šole, vrtci	Skupne dejavnosti z učitelji, vzgojitelji (npr. kulturna prireditve); dejavnosti z otroki, učenci, dijaki (npr. tutorstvo, branje starejših učencev mlajšim, sejem šolskih potrebščin).	Vezivni socialni kapital.
○ Lokalno okolje	Skupne dejavnosti šol, vrtcev in njihovih okolij (npr. pomoč starejšim krajanom, predstavitve poklicev, spoznavanje in predstavitev kulturne dediščine).	Povezovalni socialni kapital.

dov od leta 2013 vodi Šola za ravnatelje. Poleg spodbujanja razvoja novih zaposlitvenih zmožnosti, alternativnih zaposlitev in fleksibilnih oblik zaposlovanja strokovnih delavcev je temeljni namen projekta, kot je razvidno iz samega naslova, dvig socialnega in kulturnega kapitala.

Da bi socialni kapital lahko krepili in spodbujali v svojih šolskih, vrtčevskih in lokalnih okoljih, je za učitelje in vzgojitelje (pa tudi ravnatelje) pomembno, da koncept dodobra (s)poznajo sami in ga v praksi tako čim bolj učinkovito uresničujejo. Vrtci in šole v projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala so pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti izhajali iz predpostavke, da kapital gradijo in širijo tako, da vzpostavljajo medsebojno in spodbujajo kulturo dialoga z raznolikimi dejavnostmi znotraj vrtca ali šole ter z dejavnostmi, ki vrtce in šole povezujejo z okoljem. V ta namen je bila oblikovana »projektna definicija«: »Socialni in kulturni kapital posameznika je bogastvo, ki izvira iz sodelovanja in vpetosti v socialne vezi in mreže. Povečuje občutek pripadnosti, zaupanja in solidarnosti ter omogoča razvoj posameznika in skupnosti.« Dejavnosti na ravni vrtcev in šol so bile usmerjene v eno ali več od t. i. sedmih sestavin socialnega kapitala, in sicer *skupne norme in vrednote; dobro razvite socialne mreže; visoka raven zaupanja; visoka državljanska zavzetost; simbole in obrede; soodvisnost in vzajemnost; prostovoljstvo in dejavnosti skupnosti* (West-Burnham, Farrar in Otero 2007, 32).

Različne oblike socialnega kapitala torej lahko krepimo in spodbujamo na različne načine, v različnih kontekstih in z oziroma med različnimi udeleženci. V najširšem okviru projekta so bile krepitvi in spodbujanju vezivnega, premostitvenega in povezovalnega socialnega kapitala namenjene različne dejavnosti, ki jih s primeri prikazuje preglednica 1.

V nadaljevanju se v predstavitvi osredotočamo predvsem na skupne dejavnosti Šole za ravnatelje in mrež šol. Lahko bi torej rekli na *dejavnosti za spodbujanje premostitvenega socialnega kapitala med oziroma pri strokovnih delavcih, ki so neposredno vključeni v projekt*. Posebej bomo izpostavili *mreženje kot osnovno pojavno obliko, znotraj katere socialni kapital sploh lahko pridobiva na svoji vrednosti oziroma »valuti«*. »Obseg tovrstnega kapitala je povezan z velikostjo mrež in vezi, ki jih lahko posameznik v določenem trenutku učinkovito mobilizira.« (Barle Lakota in Sardoč 2014, 12) Drugi dve obliki socialnega kapitala podrobneje obravnavajo in predstavljajo prispevki strokovnih delavcev v tej publikaciji.

Ustvarjanje pogojev od »zgoraj navzdol«

Za spodbujanje in krepitev socialnega kapitala morajo biti vzpostavljeni določeni pogoji in podpora vrtcem, šolam in strokovnim delavcem. V šolskem letu 2013/14 so koordinirane dejavnosti potekale na 136 šolah in vrtcih oziroma v 34 mrežah. Okvir za izvajanje dejavnosti je predstavljal projekt Dvig socialnega in kulturnega kapitala, sofinanciran s sredstvi Evropskega socialnega sklada. Dejavnosti v šolah in vrtcih so izvajali in usmerjali strokovni delavci,¹ ki so bili v času, ko je projekt potekal, delno zaposleni v Šoli za ravnatelje (Ažman, Čagran in Avguštin, 2014). Strokovni delavci so z delno zaposlitvijo prevzeli naloge koordinatorja ali člana mreže. Naloge 34 koordinatorjev mrež so bile: oblikovati mrežo s še tremi partnerskimi šolami ali vrtci (člani mreže); pripraviti in izvajati program aktivnosti mreže za dvig socialnega in kulturnega kapitala (organizacija aktivnosti mreže, odgovornost za pripravo akcijskega načrta); koordinirati in spremljati delo mreže; pripravljati poročila in sodelovanje pri širjenju rezultatov projekta (zbornik, članki, konference). Naloge 102 članov mrež pa so bile: sodelovati pri pripravi akcijskega načrta; izvajati dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala v skladu z načrtom; spremljati in evalvirati izvajanje dejavnosti in rezultate; sodelovati pri pripravi poročil in širjenju rezultatov in spoznanj projekta.

Šola za ravnatelje je dejavnosti koordinirala in usmerjala najprej že s samim razpisom za vključitev vrtcev in šol oziroma strokovnih delavcev. Eden od pogojev za prijavo je bil namreč skupni okvirni program mreže štirih zavodov

¹ Strokovni delavci so bili v svojih šolah in vrtcih in v Šoli za ravnatelje zaposleni na različnih delovnih mestih, in sicer: učitelj, svetovalni delavec, pomočnik vzgojitelja, pomočnik ravnatelja, knjižničar, vzgojitelj, pomočnika ravnatelja vrtca, predstojnik organizacijske enote, organizator prehrane, računalnikar – organizator informacijskih dejavnosti, mobilni učitelj za dodatno strokovno pomoč (Ažman, Čagran in Avguštin 2014).

za spodbujanje socialnega in kulturnega kapitala. Druga oblika »ustvarjanja pogojev« so bila skupna, praviloma mesečna srečanja vseh 136 strokovnih delavcev ali 34 koordinatorjev mrež, s katerimi je bila določena okvirna vsebina dela in razprav, hkrati pa tudi tempo izvajanja dejavnosti in pričakovani različni rezultati pestrega nabora dogajanja v šolah, vrtcih in njihovih okoljih.

Mreženje

Šole in vrtci v projektu so bili povezani v 34 mrež, pri čemer je bila vsaka od mrež sestavljena iz štirih različnih vrtcev in/ali šol. V mreže je bilo tako povezanih deset vrtcev, petindevetdeset osnovnih in enaintrideset srednjih šol. Trinajst mrež so sestavljale samo osnovne šole, po eno samo srednje šole in samo vrtci, devetnajst mrež pa je bilo (glede na vključenost šol z različnih ravni izobraževanja) mešanih. Cilj posamezne mreže je bil v svojem šolskem, vrtčevskem in/ali lokalnem okolju izvajati dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala.²

Mreženje pa je bilo s posameznimi dejavnostmi spodbujeno znotraj mreže. Zavodi so nekatere dejavnosti skupaj zasnovali in nato izvajali vsak zase (tutorstvo), nekatere dejavnosti pa so zasnovali skupaj in izvedli v sodelovanju med šolami, kot npr. dopisovanje učencev med seboj, skupen obisk športne prireditve, srednješolci pomagajo učencem pri učenju, srednješolke berejo otrokom v vrtcu.

Nekaj dejavnosti je potekalo celo med posameznimi mrežami oziroma člani (tj. strokovnimi delavci) različnih mrež. Šole in vrtci so v eni od mrež zasnovali likovno razstavo izdelkov otrok, ki je nato krožila med šolami. Na obisk so bili vabljeni tudi učenci iz drugih šol in vrtcev.

Vzajemna strokovna podpora

Da bi posamezna mreža in skupnost mrež lahko učinkovito delovale, je potrebna vzajemna strokovna podpora. Z vidika socialnega kapitala je treba določiti skupni okvir (norme) delovanja, vzpostaviti zaupanje in profesionalne vezi ter odnose. Na ravni Šole za ravnatelje in neposredno vključenih strokovnih delavcev so tako na skupnih delovnih srečanjih:

² Naj kot zanimivost povemo, da je triindvajset od štiriintridesetih mrež izvajalo dejavnosti v sodelovanju z okoljem, tri mreže so se osredotočile na sodelovanja s starši, v osmih pa so poudarek namenili predvsem dejavnostim za spodbujanje širitve socialnega in kulturnega kapitala znotraj vrtca, šole. Lahko bi torej rekli, da je bil v večini primerov poudarek dejavnosti mrež vrtcev in šol na spodbujanju t. i. *povezovalnega socialnega kapitala*.

- šole in vrtci sproti predstavljali svoje primere dobrih praks spodbujanja socialnega in/ali kulturnega kapitala;³
- strokovni delavci prebirali strokovno literaturo s področja socialnega in kulturnega kapitala, o njej reflektirali z vidika svojega lastnega konteksta in prakse ter o njej v skupinah in frontalno razpravljali;
- strokovni delavci iz različnih mrež drug drugemu kritično ovrednotili pripravljene osnutke načrtov za spodbujanje socialnega in kulturnega kapitala;
- strokovni delavci z medsebojnim sodelovanjem pripravili »projektno definicijo« socialnega kapitala in nabor kazalnikov za njegovo spremljanje v šolah, vrtcih in lokalnih okoljih;
- strokovni delavci zasnovali spremljavo in evalvacijo izvedenih dejavnosti;
- mreže na zadnjem skupnem srečanju predstavile izbrani primer dobre prakse druga drugi in širši strokovni javnosti;
- sodelovali zunanji strokovnjaki, ki so socialni in kulturni kapital podrobneje osvetili z vidika teorije in prakse.

Oblike in »koristi« mreženja

Mreže in mreženje smo opredelili kot osnovo izvajanja dejavnosti v projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala, zato bomo v nadaljevanju predstavili, kako jih z vidika krepiteve socialnega kapitala ocenjujejo strokovni delavci.

Za evalvacijo rezultatov dela mrež je bil uporabljen anketni vprašalnik, ki so ga izpolnili koordinatorji mrež v sodelovanju s partnerji, ki so v projektu sodelovali od 1. septembra 2013 do 31. avgusta 2014. Anketiranje je potekalo preko spleta od maja 2014 do konca junija 2014. Poročilo je pravočasno izpolnilo 30 oz. 88 % mrež. Vprašalnik je obsegal sedem vprašanj, od tega pet vprašanj odprtega tipa in dve vprašanji zaprtega tipa. Namen vprašalnika je bil med drugim ugotoviti »učinkovitost« v projektu.

Eno od odprtih vprašanj strokovnim delavcem v projektu je bilo: »Katero oblike mreženja – sodelovanja ste v okviru projekta razvili?« Različne ravni mreženja lepo povzame naslednji odgovor: »Z nenehnimi in zelo pogostimi srečanji med projektnimi delavkami iz mreže smo zelo natančno in izčrpno oblikovale načrt in dejavnosti, ki smo jih glede na možnosti sproti

³ Poleg predstavitev primerov dobrih praks na vsakem od 11 delovnih srečanj je bilo ob zaključku sodelovanja pripravljeno t. i. zaključno srečanje, na katerem je vseh 34 mrež s ob plakatih in s predstavitvami ponazorilo proces in rezultate dviga socialnega in kulturnega kapitala.

spreminjale in preoblikovale. S samimi izvedenimi mesečnimi skupnimi dejavnostmi, na katerih so sodelovali učenci vseh štirih šol, pa smo povezovale tudi naše učence in dijake med seboj. S projektom pa smo vezali tudi druge delavce šole, deležnike in druge zavode iz lokalne skupnosti med seboj (z izvedenimi dejavnostmi, na katerih smo sodelovali). Šole je tako postajala bolj odprta in lokalna skupnost jo je začinjala sprejemati z večjim zaupanjem.« Mreženje je potekalo med šolami in vrtci, v šolah in vrtcih ter med šolami, vrtci in okoljem. V nadaljevanju posamezno raven mreženja podrobneje pojasnimo z zapisi strokovnih delavcev.

Mreženje je najprej torej potekalo med 136 strokovnimi delavci oziroma 136 vrtci in šolami, vključenimi v projekt. Šole v mreži so »medsebojno izmenjavale primere dobre prakse in sodelovale preko e-pošte, telefona, kajti naše razdalje med člani tima so zelo velike«. »Šole v naši mreži smo lokacijsko blizu, tako da smo se članice velikokrat srečevale na skupnih sestankih in tudi na delavnicah. Po potrebi smo sodelovale tudi na daljavo. Za komunikacijo smo uporabljale Skype, za izmenjavo in oblikovanje dokumentov pa Google Drive.« Pri tem je pomembno, da so bile »mentorice v stalnem kontaktu«, da so si »zastavljale podobne aktivnosti, da so lažje pregledale realizacijo izvedenih aktivnosti.« Kot je navedeno v enem od zapisov, so institucije tako »spoznavale, kako lahko sodelujemo in se povezujemo (vertikalno in horizontalno znotraj šole ter tudi širše v lokalnem okolju).«

Druga raven mreženja je *podprto in razširjeno sodelovanje znotraj posameznih vrtcev in šol.* Mreženje znotraj vrtcev in šol ima različne oblike, od delavnic, obiskov, medijev, druženja in prireditev, do širjenja socialne mreže učencev znotraj šole. Tako so npr. na vseh štirih šolah ene od mrež »redno vsak teden izvajali individualne razgovore med koordinatorjem in učencem, kjer smo vzpostavili zaupanje in medsebojno spoznavanje. Redno smo izvajali tudi aktivnosti v obliki druženja šol med seboj in z vrtci v obliki mreženja med šolami in vrtci (prostovoljstvo, tutorstvo, druženja). Na ta način so se učenci spoznavali med seboj, spoznali so tudi nove poklice in priložnosti v okolju.« V okviru sodelovanja z drugimi šolami in vrtci so »mentorji poiskali ustrezne dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega ali pa se odzvali na ponujene; sledili smo tudi dobrim praksam drugih šol, organizacij in projektov. Ponudb je bilo zaradi našega mreženja in intenzivne komunikacije vse več.« V šolah so razvili različne oblike mreženja, npr. »razvili smo dve obliki, in sicer permanentno, ki smo jo izvajali celo šolsko leto po enkrat na teden (dijaki prostovoljci na vseh oš v mreži) in mreženje pri enkratnih dogodkih, kjer so se šole povezovale na čisto določenih temah.« Ob tem pa je mreženje potekalo tako »horizontalno« kot »vertikalno«. »Mrežili smo se tako na osnovnošolski kot na srednješolski

ravni, med dijaki in učenci, med profesorji različnih šol. [...] Povezovali smo se pri obiskovanju različnih prireditev in pripravljanju le-teh. Učenci so spoznali svoje sovrstnike z drugih šol.« Mreženje pa je potekalo tudi širše, »ne nujno povezano samo s projektom, temveč tudi širše, npr. skupen tabor za nardarjene dijake, medsebojna pomoč pri pripravi določenih projektov, povezovanje med dijaki različnih slovenskih regij pa tudi med dijaki v mednarodnem kontekstu.

Tretja raven mreženja pa je *sodelovanje vrtcev in šol v oziroma s širšim lokalnim okoljem*. V tem okviru gre za različne dejavnosti, kot so npr. izmenjava izkušenj med generacijami, krepitev prostovoljstva, aktivno preživljanje prostega časa, pomoč socialno ogroženim, krepitev ekološke zavesti, pridobivanje delovnih navad, sodelovanje in druženje s priseljenci. »Sodelovali smo tudi z nevladnimi organizacijami, ki so v šolah izvajale delavnice za učence na različne teme.« Ob tem je, kot je navedeno v enem od zapisov, pomembno »odpiranje šole navzven, prepoznavnost šole in populacije učencev šole«. Težavo pri mreženju z okoljem lahko predstavljajo sredstva: »Med sodelujočimi lokalnimi skupnostmi je bilo tega mreženja manj (zaradi sredstev), zato smo organizirale le gostujočo razstavo likovnih in literarnih izdelkov, prispelih na natečaj in obisk dveh koncertov.«

Mreženje oziroma sodelovanje samo po sebi pa še ni dovolj, če za sodelujoče nima določene vrednosti oziroma koristi. V nadaljevanju predstavljamo odgovore strokovnih delavcev v projektu na vprašanje: »Kakšne so koristi tega mreženja za šole, vrtce in druge deležnike?« Ugotovljamo, da koristi na eni strani opredeljujejo zelo na splošno oziroma široko, kot npr. »Korist vidimo v pridobljenih informacijah, širšem pogledu na neko dejavnost in s tem na razvijanje novih idej.« Izpostavljeno je bilo »zavedanje pomena skupnosti in zavedanje pomena sodelovanja med generacijami.«

Po drugi strani pa tudi konkretnije. »Vzpostavljena mreža štirih zavodov preko posameznih poznanstev lažje širi svojo mrežo in vanjo vključuje nove partnerje oz. posameznike. Na tak način so bili dijaki gimnazije gosti bralnega maratona na osnovni šoli. Na prireditvi v okviru bralnega maratona so sodelovali tudi otroci vrtca in njihovi starši. Skupaj načrtovana akcija daje možnosti za skupno iskanje denarnih sredstev. Gimnazija je lahko skozi dejavnosti pokazala svojo odprtost in se z vidika promocije šole približala mlajšim učencem in njihovim staršem s popolnoma novega zornega kota.« Korist vertikalnega povezovanja je tudi v tem, da so vključeni dobili »boljši vpogled v to, kaj lahko damo drug drugemu in s čim si lahko pomagamo.«

Pri dejavnostih je bilo največ povezovanja znotraj šol, vrtcev, znotraj mrež in najmanj med mrežami. »Z mreženjem smo pridobivali dragocene izkušnje,

primere dobre prakse, ki smo jih uporabili tudi na naših šolah in so vanje prinesle nekatere pozitivne spremembe in odzive.« Ob načrtovanju skupnih aktivnosti so ponekod »vključili starše, ki so s svojim znanjem, prostovoljstvom in željo po sodelovanju s šolo na drugačen način širili znanje na učence in med seboj.«

Mreženje v okolju »je predstavljalo vzpostavitev prvega stika z organizacijami in ustanovami v okolju in prepoznavanje ter pridobivanje priložnosti za nadaljnje sodelovanje.« Pomembno je »medgeneracijsko sodelovanje (učitelji–učitelji, učenci–učitelji, učenci–učenci, učenci–starostniki . . .), večja povezanost med šolami in lokalno skupnostjo ter širjenje socialne mreže vseh sodelujočih.« Korist predstavlja »sprejemanje in spoznavanje drugačnosti, spodbujanje multikulturalnosti pri učiteljih in učencih. Krepijo se skupne vrednote, pripadnost kraju in šoli (učenci in učitelji).«

In kako naprej?

Iz zapisanega lahko ugotovimo, da gre v okviru spodbujanja socialnega kapitala za pomembno dejavnost vrtcev in šol, ki jo je potrebno razvijati in ohranjati tudi v nadaljevanju, bodisi projektno (sistemsko?) ali pa na ravni mrež in posameznih vrtcev in šol. Predloge povzemamo tudi iz zapisov v projekt vključenih strokovnih delavcev.

1. Čim bolj jasno opredeliti pojma socialni in kulturni kapital. Tako je potrebno »nekoliko bolje razjasniti temeljne pojme socialnega kapitala (vidike, merila, kazalnike) in pričakovanja glede dejavnosti mrež in njihovih rezultatov.« Predlog lahko dopolnimo s še enim zapisom, ki pravi: »Glede na to, da smo imeli na začetku veliko težav z razlago oz. definiranjem samih pojmov socialni in kulturni kapital, predlagam, da bi organizirali predavanja različnih strokovnjakov, ki se ukvarjajo s tem. Strokovne sodelavce že na začetku usmerite v raziskovanje socialnega in kulturnega kapitala in jih spodbudite s seznamom priporočene literature na to temo.« To bo predvidoma doprineslo k temu, »da se na začetku jasno opredeli dejavnosti, ki bi se naj v projektu izvajale in katere ne.«
2. Pripraviti nabor dejavnosti, s katerimi šole in vrtci v svojih okoljih lahko uspešno dvigujejo socialni in kulturni kapital. »Nabor aktivnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala bi lahko ponudila Šola za ravnatelje.« Izkazalo se je, da je treba spodbujati sodelovanje različnih generacij in neformalne oblike druženja, dejavnosti pa naj bodo smiselne in življenjske, zasnovane v skupno dobro, rast vseh.

3. Omejiti število dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala v šolah in vrtcih ter poglobiti intenzivnost njihovega izvajanja, vključevanja različnih deležnikov itd. »Bolje je izbrati zgolj eno aktivnost – in samo to aktivnost celostno razvijati.«
4. Načrtovanje programov dejavnosti je treba prepustiti šolam in vrtcem samim, ker jih znajo najbolje povezati s potrebami zavodov in okolja. Pri tem naj izhajajo iz potreb in interesov učencev. »Izbrano področje dejavnosti naj bo področje, za katerega se kaže velik interes in motivacija učencev, posledično s tem bo prisoten tudi napredek na tem področju.«
5. Spremljati in evalvirati dejavnosti z vidika dviga socialnega in kulturnega kapitala. Predvsem je pomembno, »da se nazornejše in sproti zbirajo informacije o dosežkih in res dobrih primerih; da se strokovne delavce usmerja k razmišljanju o rezultatih v smislu socialnega in kulturnega kapitala, ne pa samo na izvedbo aktivnosti; da se jasno pove, da dobrodelnost sama po sebi še ni dvig socialnega in kulturnega kapitala ter da akcije, v katerih se pojavi »zbiranje« denarja običajno nimajo nič z dvigom tega kapitala.«
6. Oblikovati mreže vrtcev in šol, ki med seboj prostorsko niso preveč oddaljene, »ker je sodelovanje prav zaradi razdalje lahko oteženo in manj pogosto, kot bi si želeli.« Šole in vrtci naj člane mreže izberejo sami.
7. Zagotavljati trajnost izvajanja dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala. Smiselno bi bilo npr. »trajanje projekta v več letih, saj bi tako na podlagi evalvacije lahko vpeljali tudi izboljšave. Z nadaljevanjem projekta obstaja večja verjetnost, da bodo aktivnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala postale stalnica.« Pomembna je podpora vodstva šole in usklajeno delovanje vseh strokovnih delavcev, predlagajo pa tudi imenovanje skrbnika teh dejavnosti: »Z dejavnostmi bi bilo smiselno nadaljevati tudi v prihodnje, vendar bi potrebovali skrbnika teh dejavnosti, ki bi promoviral, spodbujal in koordiniral izvedbo le-teh.« »Pomembno je vključiti dejavnosti za dvig SKK v LDN šole in s tem v dneve dejavnosti ter v druge oblike kurikula kot tudi v obšolske dejavnosti.« Z dobrim obveščanjem je treba skrbeti za aktivno vključitev vseh deležnikov v načrtovanje, izvedbo in evalvacijo dejavnosti.

Lahko bi torej rekli, da nekoliko paradoksalno, pa vendarle velja, da vemo, kako spodbujati in krepiti socialni kapital, čeprav ne vemo prav dobro povedati, kaj to je. Naj torej zaključimo z mislijo, da so dejavnosti vrtcev in šol za

spodbujanje različnih oblik socialnega kapitala še kako potrebne, da pa vsako sodelovanje, vsaka prireditev, druženje ipd. to še ni. Zagotovo se na ta način vzpostavljajo izhodišča, potrebno pa je, kot smo v prispevku že poudarili, da stiki, vezi in odnosi v teh mrežah temeljijo ne le na številčnosti, ampak predvsem na kakovosti, trajnosti, zaupanju, enakih (izobraževalnih) možnostih itd. Okrepimo torej vrednost te socialno-kulturne valute, predvsem pa z valuto okrepimo otroke, učence in dijake.

Literatura

- Ažman, T., S. Čagran in L. Avguštin. 2014. *Poročilo o izvajanju projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala za leto 2013/2014*. Kranj: Šola za ravnatelje. <http://www.solazaravnatelje.si/ISBN/978-961-6637-77-0.pdf>
- Barle Lakota, A., in M. Sardoč. 2014. »Socialni kapital, enake možnosti in izobraževalne politike.« *Vodenje v vzgoji in izobraževanju* 12 (3): 9–27.
- Barle Lakota, A., in M. Sardoč. 2015. *Enake možnosti in družbena neenakost v družbi znanja*. Kranj: Šola za ravnatelje.
- Bourdieu, P. 1986. »The Forms of Capital.« V *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ur. J. G. Richardson, 241–258. New York: Greenwood.
- Brejc, M., in T. Ažman. 2014. »Uvod v razpravo in predstavitev primerov dobrih praks spodbujanja socialnega in kulturnega kapitala.« *Vodenje v vzgoji in izobraževanju* 12 (3): 3–7.
- Coleman, J. S. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Erčulj, J., in N. Trunk Širca. 2000. *S sodelovanjem do kakovosti: mreže učečih se šol*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Evropska komisija. 2010. »Evropa 2020: strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast.« COM(2010) 2020 konč, Evropska komisija, Bruselj.
- Flere, S., R. Klajnšek, B. Musil, M. Tavčar Krajnc in A. Kirbiš. 2009. *Kdo je uspešen v slovenski šoli?* Ljubljana: Pedagoški inštitut. http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/15_09_kdo_je_uspesen_v_slovenski_soli.pdf
- Flint, N. 2011. »Schools, Communities and Social Capital: Building Blocks in the ›Big Society‹.« National College for Leadership of Schools and Children's Services, Nottingham.
- Grootaert, C., D. Narayan, V. Nyhan Jones in M. Woolcock. 2004. »Measuring Social Capital: An Integrated Questionnaire.« World Bank Working Paper 18, The World Bank, Washington, DC. http://info.worldbank.org/etools/docs/library/238427/11998_WP18-Web.pdf
- Kilpatrick, S., S. Johns in B. Mulford. 2010. »Social Capital, Educational Insti-

- tutions and Leadership.« V *International Encyclopedia of Education*, ur. P. Peterson, E. Baker in B. McGaw, 113–119. Oxford: Elsevier.
- Klanjšek, R., S. Flere in M. Lavrič. »Kognitivni in družbenoekonomski dejavniki šolskega uspeha v Sloveniji.« *Družboslovne razprave* 23 (55): 49–69.
- Knack, S., in P. Keefer. 1997. »Does Social Capital Have An Economic Payoff? A Cross-Country Investigation.« *The Quarterly Journal of Economics* 112 (4): 1251–1288.
- Koren, A. 1999. *Ravnatelj med osamo in sodelovanjem*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Korošec, V. 2008. »Socialni in kulturni kapital kot dejavnika razlik v uspešnosti na trgu dela med staroselci, priseljenci in potomci priseljencev.« Delovni zvezki UMAR 12/2008, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
- Komisija evropske skupnosti. 2000. »Memorandum o vseživljenjskem učenju.« SEC(2000) 1832, Komisija evropske skupnosti, Bruselj.
- Kump, S. 2003. »Socialni kapital in izobraževanje odraslih.« V *Socialni kapital v Sloveniji*, ur. M. Makarovič, 106–148. Ljubljana: Sophia.
- Marjanovič Umek, L., G. Sočan in K. Bajc. 2007. »Vpliv psiholoških dejavnikov in izobrazbe staršev na učno uspešnost mladostnikov.« *Psihološka obzorja* 16 (3): 27–48.
- Mulford, B. 2007. »Building Social Capital in Professional Learning Communities: Importance, Challenges and a Way Forward.« V *Professional Learning Communities: Divergence, Depth and Dilemmas*, ur. L. Stoll in K. Seashore Louis, 166–180. London: Open University Press.
- Mulford, B., D. Kendall, J. Ewington, B. Edmunds, L. Kendall in H. Silins. 2008. »Successful Principalship of High Performance Schools in High-Poverty Communities.« *Journal of Educational Administration* 46 (3): 461–480.
- OECD. 2001. »The Well-Being of Nations: The Role of Human and Social Capital; Executive Summary.« OECD, Pariz. <http://www.oecd.org/edu/country-studies/1870573.pdf>
- OECD. 2013. *OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-Being*. Pariz: OECD.
- Peček, M., I. Čuk in I. Lesar. 2006. »Šola in ohranjanje družbene razslojenosti – učni uspeh in vpis osnovnošolcev na srednje šole glede na izobrazbo staršev.« *Sodobna pedagogika* 57 (1): 10–40.
- Putnam, R. D. 2000. *Bowling Alone: The Collapse And Revival of American Community*. New York: Simon in Schuster.
- Tennent, L., C. Tayler, A. Farrell in C. Patterson. 2005. »Social Capital and Sense of Community: What Do They Mean for Young Children's Success at School?« Prispevek na Australian Association for Research in Education (AARE) International Education Research Conference, Sydney, 27 november–1 december.

- West-Burnham, J. 2010. »Vodenje za raznolikost: zagotavljanje enakosti, vključenosti in socialne pravičnosti.« *Vodenje v vzgoji in izobraževanju* 8 (1): 7–17.
- West-Burnham, J. 2011. »Kje so meje? Izobraževanje, šola in skupnost.« *Vodenje v vzgoji in izobraževanju* 9 (2): 3–15.
- West-Burnham, J., M. Farrar in G. Otero. 2007. *Schools and Communities: Working Together to Transform Children's Lives*. London: Network Continuum Education.
- Woolcock, M. 2001. »The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes.« *Isuma Canadian Journal of Policy Research*, 2 (1): 11–17.
- Woolcock, M, in A. T. Sweetser 2002. »Bright Ideas: Social Capital – The Bonds That Connect.« *ADB Review* 34 (2): 1–26.
- Žakelj, A., in G. Cankar. 2009. »Uspešnost učencev pri nacionalnem preverjanju znanja iz perspektive socialno-ekonomskega statusa.« *V Pouk v družbi znanja*, ur. M. Cotič, V. Medved Udovič in M. Cenčič, 138–158. Koper: Pedagoška fakulteta.

V akciji – prostovoljstvo

Aleš Ušeničnik

Osnovna šola Antona Ukmarja Koper

Uvod

V prispevku predstavljamo organizirano obliko prostovoljstva in pozitivne učinke le-tega na učenca, šolo in širšo skupnost. V mreži šol, ki so izvajale dejavnosti sta sodelovali dve osnovni šoli s slovenskim učnim jezikom, ena osnovna šola z italijanskim učnim jezikom in ena srednja šola. Vse so v Mestni občini Koper na narodno mešanem ozemlju s pripadniki italijanske narodne skupnosti. Naš prostor zaznamujeta dvojezičnost in multikulturalnost ter morje s pristaniščem, ki je okno v svet. Lahko rečemo, da imamo dobre izkušnje s področja medsebojnega povezovanja in medkulturnega dialoga, kar vsekakor bogati naš socialni in kulturni kapital.

Že pred vključitvijo v projekt »Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti« smo v šolah izvajali različne oblike prostovoljskih aktivnosti, ki pa med seboj niso bile povezane. Bile so prepuščene predvsem zagnanosti in dobri volji posameznih učiteljev mentorjev. Do njih je prihajalo spontano, določene aktivnosti so se hitro pojavile in tudi hitro zamrle. Izkušnja s prostovoljstvom in predvsem pozitivni vplivi, ki jih ima prostovoljstvo za učence in šolo, so nas spodbudili, da smo se prostovoljstva lotili bolj organizirano. Vprašali smo se, na kakšen način lahko prostovoljstvo v šoli pripomore k dvigu socialnega in kulturnega kapitala. Da bomo lažje odgovorili na to vprašanje, si pogledjmo, kaj je prostovoljstvo.

Zakon o prostovoljstvu (ZP¹ Prost)¹ v 5. členu opredeljuje prostovoljstvo kot »družbeno koristno brezplačno aktivnost posameznikov, ki s svojim delom, znanjem in izkušnjami prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja posameznikov in družbenih skupin ter k razvoju solidarne, humane in enakopravne družbe.« Sodobno prostovoljstvo je osebno ali organizirano strokovno ali la-

¹ Uradni list Republike Slovenije, št. 10/2011.

ično delo, ki ga nekdo opravlja, da posamezniku, skupini oziroma skupnosti pri materialnem preživetju in medčloveškem sožitju pomaga z informiranjem, poučevanjem ali drugimi preventivnimi dejavnostmi; z delom, terapijo, oskrbo ali drugo pomočjo pri reševanju težav ali stisk; z raziskovanjem ter organizacijo ali kako drugače.

Pomoč poteka:

- neslužbeno, brez materialnega plačila in za ljudi zunaj lastnega doma;
- v delu človekovega razpoložljivega ali prostega časa ob lastnih obveznostih;
- po njegovi smiselni osebni odločitvi; iz človekoljubnega solidarnega stališča do človeških potreb in težav (Ramovš 2007, 17).

Mikuš-Kosova (1999, 68) govori predvsem o prostovoljnem socialnem delu, za katerega pravi, da pomeni pomemben vidik vzgojnega dela z učenci in s tem tudi eno od učinkovitih oblik preventivnega dela z mladimi. Kajti v svojih prostovoljnih aktivnostih otroci globlje doživljajo in uveljavljajo osnovne človeške vrednote ter razvijajo svoje osebne lastnosti in s tem vsestransko osebnostno in socialno dozorevajo.

Prostovoljstvo je velika obogatitev tako za prostovoljca kakor za šolo. Učenec omogoča, da se razvijajo celovito, tako osebnostno kakor socialno. Pridobivajo si nova znanja, veščine, izkušnje in kompetence ter širijo svojo socialno mrežo. Po drugi strani pa organizirano prostovoljstvo nudi šoli močan vzgojni in preventivni vidik dela z učenci.

V akciji – prostovoljstvo

Pri delu s prostovoljci opazamo, da učenci ravno preko prostovoljskih dejavnosti razvijajo svoj socialni in kulturni kapital. Pomembni dejavniki, ki spemljujejo organizirano prostovoljstvo, so: graditev skupnosti, sodelovanje, zaupanje in kontinuiteta dejavnosti. Preko prostovoljstva gradimo skupnost tako znotraj šole – učenci se povezujejo med seboj, ne samo v razredu, temveč tudi med razredi, učenci se povezujejo z učitelji in z drugimi zaposlenimi na šoli (tehnično osebje) kot tudi izven šole, tako da postane šola prostor srečevanja vseh generacij.

Sodelovanje in zaupanje sta ključna dejavnika pri razvijanju prostovoljstva in pri dvigu socialnega kapitala. Preko sodelovanja in zaupanja se ustvarja ustrezna klima za krepitev kulturnega kapitala. Kot poudarja Shirky (West-Burnham 2014), je sodelovanje težje od preprostega deljenja, saj vključuje spreminjanje tvojega vedenja, da se lahko povežeš z ljudmi, ki spreminjajo

svoje vedenje, da bi se povezali s tabo, nasprotno od deljenja, kjer skupina običajno pomeni združevanje udeležencev, sodelovanje ustvarja skupinsko identiteto – veš, s kom sodeluješ. Ravno ta pripadnost skupini – skupnosti pride pri prostovoljstvu še posebej do izraza. V šoli, kjer imajo prostovoljstvo, je moč povezanost in energijo skupnosti občutiti. Vsekakor pa ne moremo mimo zaupanja, ki je socialna energija ali »vročina v pečici«, ki je potrebna za preoblikovanje osnovnih sestavin v celovito spremembo šole. Kot pravijo Bryk idr. (West-Burnham 2014), če socialne energije, ki jo zagotavlja zaupanje, ni, pobude za napredek verjetno ne bodo dosegle pomenljive spremembe ne glede na njihovo resnično vrednost.

Poleg tega, da s sodelovanjem in zaupanjem gradimo skupnost, pa je pomembna tudi kontinuiteta, ki jo organizirano prostovoljstvo omogoča. Ko govorimo o organiziranem prostovoljstvu na šoli, ne moremo mimo vloge mentorja. Mentor je gonilna sila pri razvijanju prostovoljstva na šoli. Pri uvajanju prostovoljstva je njegova vloga predvsem vloga motivatorja, kasneje, ko dejavnosti stečejo, pa je v vlogi mentorja in koordinatorja. Zato je zelo pomembno, da ima šola takega človeka in da vodstvo šole delo mentorja spodbuja in ceni.

Naši dejavnosti smo dali naslov V akciji – prostovoljstvo. S tem smo hoteli povedati, da spodbujamo učence, da se aktivno vključijo v dogajanje. Preko delavnic, ki so jih učitelji, vključeni v projekt, izvedli v začetku šolskega leta, smo učencem sedmega, osmega in devetega razreda predstavili in ponudili različne oblike prostovoljstva (učna pomoč, pomoč starejšim in prostovoljske akcije) z namenom, da si lahko vsak izbere sebi ustrezno obliko. Na šolah smo tako mentorji organizirali skupine prostovoljcev, ki delujejo na dveh ravneh:

- za učence, ki potrebujejo učno pomoč;
- kot dejavnost, v katero se vključujejo učenci, ki nudijo pomoč in podporo drugim, sodelujejo pri prostovoljskih akcijah ali pri dejavnostih različnih prostovoljskih organizacij.

Izvajali smo sledeče oblike prostovoljnega dela, ki jih bomo v nadaljevanju tudi podrobneje predstavili:

- *učna pomoč*: starejši učenci pomagajo mlajšim pri premagovanju učnih težav,
- *pomoč starejšim*: Simbioza, obiski starejših v domu za upokojece;
- *humanitarne in ekološke akcije*: zbiranje papirja, zamaškov, kartuš;
- *dejavnosti, izvedene v sodelovanju z lokalnimi društvi, zavodi in posamezniki*.

Učna pomoč

Učne pomoči smo se lotili strukturirano in organizirano. Na začetku šolskega leta smo učitelji mentorji vse vključene deležnike (prostovoljce, učence in dijake – prejemnike učne pomoči ter učitelje in starše) preko srečanj in pisnih obvestil seznanili z učno pomočjo kot obliko prostovoljstva. Spregovorili smo o pričakovanjih, oblikah pomoči ter etičnem kodeksu prostovoljstva, h kateremu smo vsi zavezani. Veliko pozornosti smo namenili uvajanju prostovoljcev v njihovo delo: pripravi na delo ter vzpostavljanju stikov s starši, z učitelji in s šolsko svetovalno službo. Pogovorili smo se o pogojih dela in s prejemniki učne pomoči sklenili dogovor o izvajanju učne pomoči.

Učno pomoč smo nato izvajali skozi celotno šolsko leto. Potekala je na relaciji: dijak dijaku, učenec učencu in skupinska učna pomoč, kjer je skupina prostovoljcev pomagala skupini učencev. Študentje so nudili individualno učno pomoč na šoli, nekateri pa tudi na domu. Prostovoljci in prejemniki učne pomoči so se srečevali enkrat do dvakrat na teden po eno šolsko uro. Skupina prostovoljcev, ki je nudila učno pomoč, se je dobivala enkrat na štirinajst dni. Težave in ovire, ki so pri nudenju učne pomoči nastale, so reševali sproti. Na srečanjih so si z mentorjem izmenjali informacije ter naredili refleksijo in evalvacijo opravljenega dela.

Delo mentorjev smo prevzeli učitelji, vključeni v projekt Dvig socialnega in kulturnega kapitala. Vloga mentorja je bila predvsem v povezovanju vseh vključenih: prostovoljcev, učencev, dijakov, učiteljev in staršev. Mentor je skrbel tudi za redno spremljanje opravljenega dela in sprotno evalvacijo. Na začetku je bila vloga mentorja tudi spodbujanje in motiviranje učencev prostovoljcev in učencev prejemnikov učne pomoči. Ko je učna pomoč stekla, je bila vloga mentorja predvsem spremljanje dejavnosti in pomoč pri sprotne reševanju nastalih težav.

Spremljanje te dejavnosti je bilo ključnega pomena. Prostovoljci so svoje delo in opažanja sproti zapisovali v dnevnik učne pomoči. Vanj so si beležili svoja opažanja in opisali, kaj so delali. Učenci prejemniki učne pomoči so v dnevnik prisotnosti beležili prisotnost na srečanjih. Pri izvedbi drugih dejavnosti smo opravili sprotno in končno evalvacijo v obliki vprašalnikov. Zanimal nas je osebni odziv prostovoljcev in tistih, ki so bili deležni pomoči:

1. Napiši, v katero dejavnost za dvig socialnega in kulturnega kapitala si vključen/-a?
2. Pri posamezni trditvi označi stopnjo strinjanja (označi z oceno od 1 do 5, pri čemer pomeni 1 sploh se ne strinjam in 5 popolnoma se strinjam).

- Sodeloval/-a sem pri načrtovanju dejavnosti.
  - Aktivno sem sodeloval/-a pri izvajanju dejavnosti.
  - Sodeloval/-a sem pri sprotnem in končnem ovrednotenju – evalvaciji.
  - Pri izvedbi aktivnosti sem sodeloval/-a z drugimi.
  - Med vsemi vključenimi (izvajalci aktivnosti, uporabniki, mentorji) je vladalo zaupanje.
  - Pridobil/-a sem nova znanja in spretnosti.
  - Deležen/-na sem bil/-a medsebojne pomoči in podpore.
3. Pri opravljanju aktivnosti sem si pridobil/-a nova znanja in spretnosti. Če da, naštej katera.
  4. Nova znanja in veščine sem uporabil/-a v praksi. DA NE
  5. Koliko svojega časa (ur na teden ali ur v celoti) si porabil/-a za izbrano aktivnost?
  6. Zapiši razloge, zakaj si se vključil/-a v izbrano aktivnost.
  7. Tvoja osebna izkušnja, ki bi jo želel/-a podeliti z drugimi.
  8. Tvoje mnenje in predlogi.

Pri izvajanju učne pomoči so učenci višjih razredov, dijaki in študentje uporabili svoje znanje, utrdili svojo samozavest in pridobili nove kompetence. Učenci nižjih razredov in dijaki, ki imajo učne težave, so dobili dodatno pomoč in podporo pri pisanju nalog, kar je izboljšalo njihovo motivacijo. Vzpostavljeni so bili novi medgeneracijski odnosi. V učno pomoč, ki je potekala celotno šolsko leto 2013/2014, je bilo vključenih 21 prostovoljcev in 66 prejemnikov učne pomoči.

Pomoč starejšim

Vseslovenski projekt Simbioza je medgeneracijski projekt, kjer mladi pomagajo starejšim. Cilj projekta, ki je potekal od 21. 10. 2013 do 25. 10. 2013, je bil računalniško opismenjevanje. Brezplačne računalniške delavnice so potekale en teden po dve uri na dan. Delavnice so po naših osnovnih šolah vodili učitelji, vključeni v projekt, učenci pa so jim pri tem pomagali. Učiteljem je v osnovnih šolah pomagalo 33 učencev. Na Srednji tehniški šoli Koper je delavnice izvajalo 16 dijakov. Na delavnice se je prijavilo 42 udeležencev vseh starosti. Medgeneracijsko sodelovanje se jim je zdela odlična zamisel, saj je potekalo učenje v prijetnem in sproščenem vzdušju.

Učencem se je zdela ta izkušnja prijetna, zanimiva ter nepozabna, saj so se pri tem naučili različnih veščin, kot so potrpljenje, socializacija in sodelovanje s starejšimi. Učenec Patrik je izjavil: »Rad pomagam starejšim.« Jure dodaja: »Jaz tudi. Ker je zelo zabavno, da lahko učiš starejše. Mamo, babico in veliko drugih sem že naučil, kako uporabljati računalnik.« Tudi dijakom se je izkušnja zdela poučna, delo pa odgovorno in zahtevno. Menili so, da bi ga bilo vredno ponoviti. Udeleženci so bili po končanih delavnicah zelo zadovoljni in navdušeni. Navdušeni so bili nad prijaznostjo in potrpežljivostjo učencev in dijakov ter nad odprtostjo šole do zunanjega okolja. Izjava udeleženke: »Učenci so vljudni, hitro priskočijo na pomoč, ko česa ne znamo. Ravna je z računalnikom je njim tako samoumevno kot je nam držati metlo in pometati.« Vsi so menili, da bi bilo potrebno takšno sodelovanje ponoviti.

Pri izvedbi je sodelovalo 49 učencev prostovoljcev in 7 učiteljev. V delavnice se je vključilo 40 starostnikov. Preko te dejavnosti so se šole odprle in povezale z lokalno skupnostjo ter okrepile medgeneracijsko sodelovanje. Starejši so pridobili osnovno računalniško znanje, učenci in dijaki pa so pridobljeno znanje uporabili v praksi in razvili nove kompetence.

Medgeneracijsko druženje

Eden od pomembnih dejavnikov pri dvigu socialnega in kulturnega kapitala je medgeneracijsko povezovanje in povezovanje z lokalno skupnostjo. V ta namen smo zasnovali dejavnosti, katerih glavni cilj je bil sodelovanje s starejšimi. Pri teh aktivnostih je sodelovalo 64 prostovoljcev, 7 učiteljev in 110 starostnikov. Posebno pozornost smo posvetili povezovanju šol z domovi za upokojence. Izvedli smo več medgeneracijskih druženj. Obiskali smo Center za starejše občane v Luciji, okrasili Obalni dom upokojencev Koper in v njem tudi nastopili. Bodoče frizerke, dijakinje 2. letnika, so obiskale starostnike v Centru za starejše občane v Luciji. Tamkajšnjim starostnikom so nudile frizerske storitve in se s starostniki sproščeno pogovarjale.

Učenci 9. razreda so v prednovoletnem času obiskali Obalni dom upokojencev Koper. Skupaj s starostniki so novoletno okrasili njihove skupne prostore, jedilnico in glavni vhod v dom. Starostniki so v predhodnih delavnicah pripravili novoletne okraske, ki so jih nato skupaj z učenci razobesili po skupnih prostorih. V vsakem nadstropju, jedilnici in avli doma so postavili novoletne jelke in jih okrasili. V avli doma so postavili posebno novoletno dekoracijo. Sodelovanje učencev in starostnikov pri skupnem okraševanju je omogočilo, da so se odprli tako eni kot drugi in se medsebojno povezali. Združili

smo mladostno razigranost, izvirnost in sproščenost naših učencev ter izkušnjo, umirjenost in modrost starejših.

Za vse stanovalce Obalnega doma upokoјencev Koper smo v decembru 2013 pripravili letošnji dramsko-glasbeni nastop. S pesmijo in dramskim prizorom je 30 učencev popeljalo starostnike v praznični čas. Ob zaključku nastopa so učenci skupaj s starostniki zapeli nekaj prazničnih pesmi in se s pesmijo še bolj med seboj povezali. Skupna druženja dijakov, učencev in starostnikov dajejo novo energijo in širino tako enim kot drugim.

Prostovoljske akcije

Izvedli smo različne prostovoljske, humanitarne in ekološke akcije. V dogajanje smo želeli aktivno vključiti čim večje število učencev, učiteljev, staršev in drugih deležnikov. Spodbujali smo solidarnost, čut za humanitarne vrednote in ekološko osveščenost.

Nekatere akcije so potekale skozi celotno šolsko leto: zbiranje odpadnih kartuš za Rdeče noske in zbiranje zamaškov. Druge pa smo izvedli enkrat ali dvakrat: zbiranje hrane za Rdeči križ, zbiranje higienskih pripomočkov za brezdomce in zbiranje odpadnega papirja. Z dobroteljnimi akcijami smo zbrali denarna sredstva za ljudi v stiski. Pri vključenih učencih, starših, učiteljih in občanih (vseh skupaj je bilo okoli 800) smo spodbudili solidarnost, čut za humanitarne vrednote in ekološko osveščenost. Gradile so se mreže prijateljstev in poznanstev.

Posebno pozornost smo namenili vseslovenski prostovoljski akciji Dan za spremembo. Prostovoljci z vseh šol, vključenih v našo mrežo, so se združili in polepšali prostore Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše Koper. Tako je ta postal bolj prijazen in gostoljuben za otroke in mladostnike, ki ga obiskujejo. Sodelujoči so bili ponosni, da so naredili nekaj dobrega za pomembno ustanovo v lokalnem okolju.

Vsi vključeni so se z veseljem odzvali na organizirane akcije in izrazili željo, da bi v prihodnje s podobnimi akcijami nadaljevali.

Ugotovitve in priporočila

Ena od glavnih ovir, na katero smo naleteli pri uvajanju organiziranega prostovoljstva, je, da so učenci prezaposleni, da nimajo časa. Izziva smo se lotili sistematično. Z vsakim učencem, ki je izrazil željo, da bi sodeloval kot prostovoljec, smo skupaj pregledali urnik in ugotovili, kdaj in na kakšen način bi lahko sodeloval. Ta težava se je pojavila predvsem v začetni fazi, ko so učenci prostovoljstvo šele spoznavali. Ko pa so začutili pomen in vrednost prostovoljstva,

so lažje našli čas za prostovoljske aktivnosti. S spremljavo in evalvacijo smo ugotovili, kaj z organiziranim prostovoljstvom pridobi posameznik – učenec prostovoljec in šola. Odgovore smo povzeli za učence in šolo ločeno.

Učenci:

- so osebno rasli in dozorevali;
- pridobivali samozaupanje;
- razvijali etične in socialne vrednote;
- pridobivali zaupanje, odgovornost ter krepili sodelovanje in solidarnost;
- usvojili novo znanje, veščine, izkušnje in kompetence;
- širili mrežo prijateljstev in poznanstev;
- pridobili dragocene življenjske izkušnje, znanje in spoznanja o sebi, sočloveku in življenju.

Koristi za šolo so bile naslednje:

- večja odgovornost vseh vključenih v proces;
- sodelovanje in solidarnost med učenci;
- izboljšanje medosebnih odnosov in šolske klime;
- aktivnejša vključenost učencev;
- večanje motivacije za šolsko delo in izboljšanje učnega uspeha;
- zmanjševanje vzgojne in učne problematike;
- boljša povezanost z lokalno skupnostjo.

Vse štiri šole v mreži so se trudile, da bi uvedle organizirano prostovoljstvo v svoje redno delo. Ko se oziramo nazaj na pot, ki smo jo prehodili skupaj, z veseljem ugotavljamo, da nam je to v veliki meri uspelo. Glede na to, da ima organizirano prostovoljstvo pozitivne učinke tako na učence kot na celotno šolo, bi s tem delom radi nadaljevali tudi v bodoče. Kako in na kakšen način še ne vemo, prav gotovo pa bomo ohranili medvrstniško učno pomoč, sodelovanje in povezovanje s starejšimi ter nekatere prostovoljske akcije. V kolikšni meri bomo z zastavljenim delom nadaljevali, je odvisno predvsem od tega, koliko ur bo šola namenila učiteljem za mentorstvo oziroma koordiniranje prostovoljskih aktivnosti. Zelo pomemben dejavnik pri izvajanju prostovoljstva mladih je namreč vloga mentorja, ki je tisti, ki prostovoljce spodbuja, spremlja, po potrebi usmerja in jim pomaga premagovati nastale ovire. Skrbi za povezavo šole z zunanjim okoljem. Večletno prizadevanje mentorja pri vodenju in spodbujanju prostovoljstva zagotavlja prostovoljnemu delu stalnost.

V sklopu projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala se je ponudila priložnost, da v naši mreži naredimo korak bližje k organiziranemu prostovoljstvu. Projekt je ponudil priložnost mentorjem, da smo si vzeli čas za uvajanje prostovoljstva v šoli, in čas, da smo jih vodili in usposabljali.

Šolam, ki še ne izvajajo organiziranega prostovoljstva, priporočamo, da:

- spodbujajo organizirano prostovoljstvo, kajti le na ta način bodo zagotovili kontinuiteto prostovoljnega dela;
- spodbujajo učence, da se vključujejo v prostovoljske aktivnosti in si tako pridobijo bogate življenjske izkušnje;
- se zavejo nujnosti in pomembnosti mentorstva.

Prav z organiziranim prostovoljstvom smo se med seboj še bolj povezali in utrdili medkulturni dialog.

Literatura

- Mikuš-Kos, A. 1999. *Prostovoljno delo v šolstvu*. Ljubljana: Združenje Slovenska filantropija.
- Ramovš, J. 2007. *Prostovoljski dnevnik pri osebnem prostovoljskem delu z ljudmi in učenju lepega medčloveškega sožitja*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.
- West-Burnham, J. 2014. »Spodbujanje socialnega in kulturnega kapitala.« Predavanje na šestem delovnem srečanju, Kranj, Šola za ravnatelje.

Prispevek šol pri vključevanju učencev in dijakov migrantov v šolsko in lokalno okolje

Kajetana Tornič

Šolski center Postojna

Pomen socialne vključenosti

Že od nekdaj so se ljudje selili in iskali boljše pogoje za življenje. S selitvijo pa se ne spreminjajo le njihovi življenjski pogoji, temveč tudi njihov intelektualni svet in vrednote. Socialna vključenost pomeni enak dostop do pravic, priložnosti in virov posameznikov oziroma družbenih skupin. To jim omogoča preživetje in uspešnost v družbi. Socialna vključenost je še zlasti pomembna za mlade, saj jim odpira nove priložnosti in poti.

Socialna izključenost pomeni neenakost posameznikov ali skupin prebivalstva in njihovo neudeležbo v družbi. Pri tem ne gre samo za materialno pomanjkanje, temveč se navezuje tudi na socialne odnose, stopnjo posameznikove udeležbe v socialnem življenju in na možnost sprejemanja zanj pomembnih odločitev (Mesojedec idr. 2014, 5). Evropska unija v svojih dokumentih definira socialno izključenost kot izključenost iz ene ali več dimenzij trikotnika državne blaginje, ki ga sestavljajo država, trg in civilna družba. Izpad posameznika iz ene dimenzije pomeni izključenost in tveganje za ljudi, izpad iz dveh ali vseh treh pa je kritičen za družbeno kohezijo (Mesojedec idr. 2014, 6). Razumemo jo lahko kot nesprejemanje posameznika ali skupine ljudi s strani družbe, zaradi česar je posameznik ali skupina potisnjen oziroma potisnjena na rob družbe. Najpogostejši dejavniki, ki vplivajo na socialno izključenost, so rasa, etničnost, kultura, religija, spol, socialni razred, starost, ekonomsko in zdravstveno stanje. Posameznik, ki odstopa od splošnih družbenih norm, lahko kaj hitro postane socialno izključen.

Otroci migranti so ena najbolj ranljivih družbenih skupin, saj se z občutkom neenakovrednosti s strani vrstnikov srečajo že zelo zgodaj in z njo odraščajo. Pri vključevanju posameznikov v družbo ima pomembno vlogo šola, saj lahko dvigne njihov socialni in kulturni kapital in s tem ustvarja pogoje za boljše življenje. V Smernicah za vključevanje otrok priseljencev v vrte in šole (Zavod Republike Slovenije za šolstvo 2012, 1–3) je poudarjen pomen vzgoje in

izobraževanja za učinkovito zagotavljanje enakih možnosti za uspešen osebni razvoj, vključevanje na trg dela in družbeno okolje vsem ne glede na njihov izvor, spol, prepričanja ali druge značilnosti. Vzgojno-izobraževalne zavode usmerjajo v načrtno vključevanje otrok priseljencev v vrtce, šole ter dijaške domove. V njih so opredeljene strategije, prilagoditve za delo in načini sodelovanja ter vključevanja otrok in njihovih staršev, ki se vključujejo v naš sistem vzgoje in izobraževanja. Poudarek je na zagotavljanju uspešnega premagovanja težav pri učenju, ki izvirajo iz nezadostnega jezikovnega znanja, iz razlik med kulturami, iz nepopolne vključenosti v družbo in iz razlik v šolskih sistemih med državo izvora in Slovenijo.

V zadnjem času je v slovenskih šolah vse več otrok, ki prihajajo iz drugih držav, predvsem iz držav bivše Jugoslavije. Raziskave so pokazale nekatere značilnosti, ki so skupne mnogim priseljencem: njihovo socialno življenje je omejeno na družino in pripadnike iste narodnosti, imajo slabši gnotni položaj, otroci imajo slabši učni uspeh zlasti zaradi nerazumevanja jezika, manj se udeležujejo obšolskih dejavnosti, pogosto se neustrezno vedejo, ker se s pozitivnimi dejanji ne morejo dokazovati (Dominik 2011, 3–4). Otroci priseljencev se znajdejo v nezavidljivem položaju, zlasti ker ne poznajo jezika in okolja, v katerega so prišli. Ker ne poznajo jezika, so pogosto izključeni iz družbe.

Pri snovanju dejavnosti za vključevanje učencev in dijakov migrantov v šolsko in lokalno okolje smo v mreži štirih šol izhajali iz ugotovitev, da pogosto pridejo v Slovenijo brez znanja slovenščine in so tako že na začetku v podrejenem položaju. V šolah smo tudi zaznali, da se krepi nesprijemanje in nestrpnost do drugačnih. Na teh izhodiščih smo načrtovali dejavnosti, s katerimi smo skušali olajšati življenje migrantom, hkrati pa zmanjševati predsodke in rušiti stereotipe.

Pod soncem smo si enaki

Eno od področij dejavnosti smo poimenovali Pod soncem smo si enaki. V dejavnostih se prepletata povezovanje z okoljem in povezovanje znotraj šole. Cilj je bilo uvajanje dejavnosti, ki bi pripomogle k uspešnejšemu vključevanju učencev in dijakov migrantov v šolsko in lokalno okolje. Med udeleženci smo želeli krepiti socialne stike, sodelovanje in mreženje znotraj šole ter v lokalni skupnosti.

Poleg tega smo želeli spodbujati prostovoljstvo in enakopravnost. Vanjo smo vključili učence in dijake migrante. H krepitvi kulturnega kapitala smo pripomogli s spoznavanjem različnih kultur, jezika in s spoznavanjem države Slovenije, njenih zgodovinskih, geografskih in kulturnih znamenitosti. Dejav-

nosti, ki jih v nadaljevanju predstavljamo so potekale na treh šolah, ki so jih prilagodile svojim potrebam in okoliščinam.

Spoznavanje kulturnega okolja

Na Osnovni šoli Antona Globočnika je bila ena od dejavnosti sprva zamišljena tako, da učenci migranti povedo svoje zgodbe o tem, zakaj so prišli v Slovenijo, kako se tu počutijo in predstavijo svojo državo. Svoje zgodbe naj bi predstavili sošolcem v razredu. Po predstavitvi ideje na učiteljskem zboru smo izvedeli, da to že poteka pri urah etike in včasih na razrednih urah. Potrebno je bilo vložiti kar nekaj energije v to, da so vsi sodelavci poprijeli za idejo.

Začeli smo tako, da so učenci pri razrednih urah predstavili svoje zgodbe. Najpogostejši vzrok za prihod v Slovenijo je bila želja družin po boljšem življenju. Prihod v Slovenijo je bil za učence zelo stresen, poln strahu in negotovosti, saj niso znali jezika, poleg tega pa so čez noč ostali brez prijateljev.

Po uspešno izpeljanih predstavitvah v razredih so se porodile ideje o nadgradnji. V dejavnost so se vključili prav vsi učenci šole. Učenci nižjih razredov so na plakate risali zastave držav, iz katerih prihajajo učenci migranti in jih našli na zemljevidu. Pri tem so uživali, hkrati pa začutili, da države, iz katerih prihajajo njihovi sošolci, niso tako daleč, kot se jim je to na začetku zdelo.

Učenci višjih razredov so izdelali plakat, na katerega so narisali zemljevid držav, iz katerih so prišli sošolci in nanj napisali denarne valute. Primerjali so cene izdelkov za vsakdanjo rabo in se od učencev migrantov poskušali naučiti nekaj osnovnih pogovornih fraz. V albanščini, makedonščini in bosanščini je zazvenela tudi zgodba o Rdeči kapici, ki smo jo posneli s šolsko kamero. Posnetek smo kasneje predvajali tudi na humanitarni prireditvi. Učencem se je zdela aktivnost zanimiva, saj so na zabaven način spoznavali jezik in kulturo svojih sošolcev in sošolk. Ob tem pa smo naleteli tudi na grenko izkušnjo učenca, ki že celo leto sedi s sošolci, pa ga ti skorajda ne poznajo.

Na razrednih urah in pri urah etike so nato potekali pogovori o tem, zakaj je dobro vedeti, od kod prihajajo sošolci in kako se počutijo pri nas. Učenci so se nato postavili v njihovo vlogo in razmišljali o tem, kako bi se sami počutili v tuji državi. Pri tem so izpostavili, kako pomembno je, da te družba sprejme in ti ponudi pomoč.

Vse izdelke smo nato razstavili v večnamenski dvorani. Razstavo so si ogledali vsi učenci naše šole. Zapis v knjigi vtisov o razstavi so bili zelo zanimivi. Zapisali so, da sedaj razumejo, kako se počutijo njihovi sošolci, razmišljali so o tem, kako bi se sami počutili v njihovi koži. Zdelo se jim je pomembno, da jih družba sprejme in pomaga, saj jim je potem lažje. Dejali so tudi, da jih razstava

opominja na to, da so med njimi tudi sošolci, ki izhajajo iz drugačnega kulturnega okolja, z drugačnimi običaji in navadami. Ob otvoritvi razstave smo pripravili tudi krajši kulturni program, v katerega so bili vključeni učenci migranti. Ti so se predstavili z branjem pesmi in petjem v svojem jeziku. Prebirali so misli o tem, kako so ob prihodu doživljali Slovenijo in šolo.

Otvoritev razstave je sovpadal z obiskom albanskega veleposlanika na šoli. Vsi, vodstvo, učitelji in učenci, smo čutili, da smo med seboj bolj povezani, ne glede na različno narodno pripadnost. V prireditve smo vključili tudi starše migrantov, ki so pripravili tipične kulinarične dobrote svojih držav. Ponosni so bili na to, da lahko sodelujejo na prireditvi in predstavijo svojo kulturo. Na koncu smo bili vsi kulturno bogatejši, hkrati pa smo bili pripravljene bolj poslušati drug drugega in ga sprejemati takšnega kot je.

Kot je bilo že omenjeno, smo na začetku načrtovali dejavnost, ki bi potekala znotraj posameznega razreda s predstavitev zgodb učencev migrantov. Kasneje je dejavnost zajela vso šolo in v njej so sodelovali prav vsi učenci in učitelji ter starši učencev migrantov. Potrebno je bilo veliko sodelovanja znotraj kolektiva, veliko strpnosti pri pripravi učencev ter organizacijskih spretnosti za izvedbo celotne dejavnosti. Pri izpeljavi je bilo čutiti podporo vodstva, kar je po mojem mnenju ključnega pomena za uspešno izvedbo. Čutiti je bilo tudi podporo kolegov in zanimanje učencev za tovrstno dejavnost.

Sklenem lahko, da so dejavnosti za vključevanje migrantov v naše okolje prinesle veliko koristi za celotno šolo pa tudi širšo družbo. Učencem smo poskušali pokazati, da smo si ljudje različni, vendar je za dobrobit vseh potrebno različnost sprejeti. Različnost dela svet lepši, pestrejši in zanimivejši. Skratka nas bogati. Po zbranih odzivih sodeč nam je z dejavnostjo uspelo pri učencih vzbuditi občutek empatije, pri učencih migrantih pa občutek pomembnosti in sprejemanja.

Poudariti pa je potrebno, da je za dvig socialnega in kulturnega kapitala potreben čas. Pri nekaterih dejavnostih so rezultati vidni takoj, pri nekaterih bodo šele čez čas. Lahko se zgodi, da nekatere dejavnosti sploh ne bodo prinesle pričakovanih rezultatov.

S spoznavanjem jezikov do kuharske knjižice

Na Šolskem centru Nova Gorica smo Dan materinščine obeležili s projektnim dnevom, ki je potekal v dveh popoldnevih. Na njem so sodelovali vsi dijaki, ne le migranti in njihovi profesorji. Dijaki so bili razdeljeni v skupine glede na materni jezik, in sicer v skupino albansko govorečih, makedonsko govorečih in bosansko govorečih. Dijaki s slovenskim maternim jezikom so bili razdeljeni

v narečne skupine: briško, tolminsko, kraško in vipavsko. Prvi dan je bil namenjen predstavitvam držav oziroma pokrajin. Dijaki so na zabaven način, v obliki skečev prikazali glavne značilnosti svojih držav in pokrajin, prikazali so običaje, kulturo in kulinarčne posebnosti. Drugi dan je vsaka skupina dobila besedilo z naslovom Žabe, ki ga je prevedla v materinščino oziroma narečje. Tako je nastala pisana paleta besedil, ki smo jih ob koncu šolskega leta razstavili v šolski knjižnici. Dijaki so se pri tem zelo zabavali, saj so ugotovili, da besedila zvenijo čisto drugače kot v knjižnem jeziku. Basen so nato tudi uprizorili. Po končani uprizoritvi so se dijaki pomešali med skupine ter se naučili pet tujih besed.

Na koncu smo dijake povprašali o tem, kako so se počutili pri izvedbi dejavnosti, kaj jim je bilo všeč in kaj ne. Veliki večini je bilo všeč druženje s sovrstniki, spoznavanje drugih jezikov in narečij, možnost izražanja v materinščini, sproščeno sodelovanje z učitelji. Nekaterim tovrstna dejavnost ni bila všeč in se niso želeli aktivno vključiti vanjo. Tako so bili le opazovalci dogajanja. Dijaki so kot šibkost izpostavili tudi prekratek časa za pripravo, tako da moramo v bodoče pri takih dejavnosti predvideti več časa za pripravo.

Prav skozi to dejavnost se je dijakom porodila ideja o izdelavi kuharske knjige, v kateri bi bili zbrani recepti jedi, ki jih kuhajo doma. V dejavnost smo tako vključili tudi starše migrantov, ki so se z veseljem odzvali povabilu in zapuili recepte tipičnih jedi, ki jih pripravljajo doma. Tako je nastala knjižica z naslovom *Kulinarično popotovanje od Triglava do Vardarja*.

Z izvedeno dejavnostjo smo zadovoljni, saj smo dosegli, da so bili vanjo vključeni vsi dijaki in učitelji Srednje ekonomske šole. Kljub začetnemu negodovanju udeležencev, češ »kaj nam je tega treba, pa še popoldan je«, smo na koncu odšli domov zadovoljni in polni novih spoznanj. Tudi na šoli je zaznati manj sovraštva do drugačnih. Priznati je potrebno, da bi bilo za doseg dolgotrajnejših pozitivnih rezultatov k zadevi pristopiti bolj sistematično.

Spoznavanje lokalnega okolja

Na Šolskem centru Postojna smo sprva načrtovali dejavnost, skozi katero bodo dijaki migranti pripravili predstavitve svojih zgodb pred razredom. Najprej se je aktivnost izvedla v 1. letniku, kasneje tudi v 3. letniku. Drugih aktivnosti v zvezi z migranti nismo načrtovali. Potem pa smo na pobudo treh dijakinj, ki prihajajo iz držav bivše Jugoslavije, začeli razmišljati o nadaljnjih aktivnostih, povezanih z migranti. Glede na to, da so te dijakinje prišle v Slovenijo šele pred nekaj leti, sem dijakinje povprašala, kaj so ob prihodu v Slovenijo oziroma šolo pogrešale. Dežale so, da niso poznale okolja oziroma mesta, niso poznale

jezika in niso poznale nikogar, ki bi jim lahko pomagal in bi razumel njihov jezik. Tako smo se odločili, da za migrante pripravimo take dejavnosti, ki bi čim bolj pripomogle k njihovi lažji vključitvi v okolje.

Odločili smo se, da bomo za dijake migrante pripravili predstavitev kraja šolanja, torej Postojne, v njihovem jeziku. Dijakinje prostovoljke so pripravile predstavitev v treh jezikih: albanščini, makedonščini in bosanščini, saj so to prevladujoči jeziki, ki jih govorijo dijaki migranti. S tem smo želeli prispevati k spoznavanju kraja šolanja in spoznavanju naše zgodovine in kulture. Na ta način bi se dijaki migranti spoznali med seboj in zgradili socialne mreže, hkrati pa bi povečevali svoj kulturni kapital s spoznavanjem slovenske kulture. Nadalje je bila ideja, da bi se dijaki migranti enkrat tedensko srečevali v šolskih prostorih, se družili in si med seboj pomagali. Namen je bil lažja vključitev v okolje in učenje jezika (slovenščine). Za konec pa smo želeli v obliki stojnic pripraviti tudi predstavitev držav, iz katerih prihajajo dijaki migranti.

Po uvodnem sestanku so dijakinje pripravile vabilo v vseh treh jezikih, s katerim so dijake, ki prihajajo iz albanskega, makedonskega in bosanskega jezikovnega območja povabile na uvodno srečanje. Vabilo smo poslali tudi razrednikom in jih prosili, naj te dijake spodbudijo in jih še oni povabijo na srečanje. Žal se dijaki na vabilo niso odzvali. Razlogov za to je verjetno več. Dejstvo je, da dijaki zelo redko berejo oglasno desko. Ravno zato smo angažirali razrednike in jih prosili, naj jih napotijo na sestanek. Žal nam tudi na ta način ni uspelo pritegniti dijakov. Razlog je lahko tudi nezanimanje dijakov ali pa se dijaki ne želijo izpostavljati. Verjetno pa je ključni razlog za neuspeh slabo izbran čas izvajanja dejavnosti. Ideje o dejavnostih so se porodile šele v mesecu aprilu, mesec maj pa je za večino dijakov strokovnih šol zelo naporen, saj v juniju odidejo na praktično usposabljanje k delodajalcu. Maja imajo torej veliko preverjanj znanj in drugih šolskih obveznosti.

Z dijakinjami – pobudnicami dejavnosti pa nismo obupale. Sklenile smo, da bomo že na začetku prihodnjega šolskega leta dijake migrante ponovno povabile k sodelovanju. Odločile so se, da bodo izbrale osebni pristop in dijake osebno povabile na druženje.

Kljub neuspelem poskusu izvedbe omenjenih dejavnosti za dijake migrante je na naši šoli vzniknilo tutorstvo. Ena od prej omenjenih dijakinj je sama poiskala dijakinjo iz njenega govornega območja, ki je sredi šolskega leta prišla na našo šolo brez znanja slovenskega jezika in ji ponudila pomoč. Srečevali sta se enkrat tedensko in razreševali šolske in obšolske težave, ob tem pa se učili slovenskega jezika. Menimo, da je tutorstvo ena izmed najboljših oblik integracije migrantov v družbo in da bi bilo dobro v prihodnje temu na šolah posvetiti več pozornosti.

Za konec še tale razmislek

Menimo, da so izvedene dejavnosti prinesle številne koristi tako za šole kot tudi za lokalno skupnost. Šole so se odprle in postale prostor srečevanja širše skupnosti. Učitelji smo se ob izvajanju dejavnosti med seboj bolj povezali, kar je bilo čutiti tudi v naših nadaljnjih odnosih. Prav tako je bilo čutiti podporo vodstva. Dejavnosti so nedvomno prispevale k našemu profesionalnem razvoju, k širjenju obzorja in razvoju kompetenc.

Pri učencih nam je uspelo vzbuditi občutek empatije, pri migrantih pa občutek sprejemanja in pomembnosti. Na šolah je bilo vsaj začasno zaznati manj sovražstva do drugačnosti in večjo pripravljenost za sprejemanje. Za dolgotrajnejši učinek bi bilo potrebno pristopiti bolj sistematično in tovrstne dejavnosti vključiti v letne delovne načrte šol in kurikule.

Žal vseh dejavnosti, ki smo si jih želeli izpeljati, nismo uresničili. Glavni vzrok za to je bil neustrezen čas izvedbe. Menim, da je najprimernejši čas za izpeljavo tovrstnih dejavnosti med oktobrom in aprilom, ko so obremenitve v šolah manjše in je pripravljenost za izvedbo obšolskih dejavnosti večja.

Za konec še tale razmislek. Šola je gotovo zelo primeren kraj za gradnjo boljše družbe, čeprav se vse začne doma. Učitelji imamo moč, saj smo v stiku z otroki in mladimi, vendar za to potrebujemo podporo s strani države in vodstva šole. Veliko pa je tudi na nas učiteljih. Ali smo pripravljeni stopiti iz svojih okvirjev in delovati v dobro celotne skupnosti? Bomo le sledili vsakdanji rutini in hiteli s podajanjem učne snovi? Ali se bomo za hip ustavili, prisluhnili svojim učencem in jih učili življenja brez sovražstva, predsodkov in izključevanja?

Literatura

- Dominik, P. 2011. *Razvoj socialnega kapitala pri mladih z migrantskim ozadjem*. Ljubljana: Salve.
- Mesojedec, T., P. Pucelj Lukan, N. Milenković Kikelj, I. Mrak Merhar in A. Grbec. 2014. *Mladi in socialna vključenost*. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije. http://www.mss.si/datoteka/dokumenti/socialna_vkljucenost_publicacija.pdf
- Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 2012. »Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole.« http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2013/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf

Združujemo se v mavrico generacij

Karmen Vidmar

Gimnazija Jurija Vege Idrija

Uvod

Gimnazija Jurija Vege Idrija, oš Spodnja Idrija, oš Črni Vrh in Vrtec Idrija s svojimi specifičnimi socialnimi mrežami (starši, otroci, učitelji) tvorimo velik in pomemben del lokalne skupnosti. Da bi pripomogli h krepitvi socialnega in kulturnega kapitala v njej, smo se povezali v mrežo. Povezava omenjenih institucij je bila do tedaj šibka, omejena na ožje interese in prepuščena prizadevanju posameznikov. Srednja šola je bila npr. zainteresirana za stike z osnovnimi šolami zaradi lastne promocije pred prehodom učencev iz osnovnošolskega v srednješolsko izobraževanje. Osnovne šole so povezovali strokovni razlogi ožjega kroga deležnikov (deloval je npr. aktiv svetovalnih delavcev). Zaradi različnih ustanoviteljev (ustanoviteljica osnovnih šol je lokalna skupnost, srednje šole pa država) tudi formalnih stikov praktično ni bilo.

Posebnost naše lokalne skupnosti je dobro stoječe gospodarstvo, ki kljub recesiji in gospodarski krizi dosega odlične rezultate, kar se med drugim kaže tudi v eni najnižjih regijskih stopenj brezposelnosti. Ne glede na relativno ugodno situacijo pa lokalno prebivalstvo večkrat izraža nezadovoljstvo z družbenim in družabnim življenjem. Poleg tega se soočamo tudi s slabo demografsko sliko prebivalstva. Nadpovprečen upad števila rojstva otrok ni samo posledica splošnega trenda upadanja rojstev v Sloveniji v zadnjih petnajstih letih, ampak tudi izseljevanja v večja mesta. Priča smo paradoksu, da določen odstotek odraslih kljub statistično ugodnim možnostim za zaposlitev iz Idrije odhaja oz. se vanjo po končanem študiju ne vrača.

To je bilo izhodišče za našo odločitev, da poskusimo povezati kar najširšo mrežo prebivalcev občine Idrija. Želeli smo dokazati, da se s povezovanjem prebivalcev lahko vpliva na izboljšanje njihovega počutja, poveča pripadnost kraju, izboljša storilnost oziroma dviguje socialni in kulturni kapital. Po Bourdieuju (1986) je socialni kapital sestavljen iz dveh sestavin. Prva sestavina je skupinsko udejstvovanje in povezovanje socialnih omrežij, druga pa je med-

sebojno poznavanje in priznavanje. Prva sestavina je bila v skupnih projektih naše mreže najpomembnejša.

Dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala

V mreži smo izvedli več skupnih dejavnosti, v katere smo poskusili vključiti čim več pripadnikov različnih socialnih skupin. Izvedli smo:

- Zelo odmevno novoletno prireditev, ki smo jo simbolično poimenovali Mavrica generacij.
- V času kulturnega praznika smo izpeljali Kulturni maraton, ki smo ga izvedli v sodelovanju s strokovnjaki in prostovoljci iz lokalne skupnosti. Izpeljali smo različne delavnice, predavanja, brali knjige s starši, se srečali s pisateljem, se medsebojno obiskovali, pri vsem tem pa se nismo omejevali zgolj na šolski prostor. Na naše dejavnosti smo povabili tudi javnost.
- S Krajevno skupnostjo mesto Idrija smo se kot mreža povezali pri izvedbi Ekodneva in Dneva zdravja. V okviru Ekodneva smo pripravili različne delavnice in jih ponudili javnosti, v okviru Dneva zdravja pa smo izvedli skupne športne aktivnosti in promovirali šport kot zdrav način življenja.
- Izpeljali smo celoletni projekt, ki smo ga naslovili Ko šola/vrtec postane galerija. V okviru tega smo si v mrežo vključene ustanove med seboj izmenjale razstave likovnega ustvarjanja naših otrok. Učence smo spodbujali k opazovanju in komentiranju likovnih del, bodisi v obliki zapisov v knjigo vtisov ali pa neposrednega sporočanja vtisov avtorju določenega likovnega dela.

V ospredju vseh dejavnosti je bila graditev dobrih odnosov in sprejemanje med pripadniki različnih družbenih omrežij. Podrobneje predstavljamo dejavnost Mavrica generacij.

Mavrica generacij

V mreži smo želeli načrtno povezati posameznike iz različnih socialnih skupin z že obstoječimi mrežami ter jih združiti v prizadevanju za izpolnitev istega cilja. Zamislili smo si novoletno prireditev, na kateri bi kot aktivni izvajalci sodelovali otroci iz vrtca, osnovnošolci, dijaki, varovanci Varstveno-delovnega centra in stanovalci Doma upokojencev. Prireditev smo simbolično poimenovali Mavrica generacij, ker nam je uspelo na poti k skupnemu cilju – izvedbi prireditve – povezati različne skupine lokalnega prebivalstva.

Najprej je bilo potrebno vzpostaviti povezavo med vodstvi posameznih ustanov, izbrati mentorje, pripraviti vsebino prireditve in biti v medsebojnem stiku ves čas priprav ter nuditi vsebinsko in tehnično podporo drug drugemu. Prireditve smo izpeljali v sodelovanju z Zvezo prijateljev mladine Idrija. Za vsebino prireditve so bile odgovorne posamezne sodelujoče organizacije, povezovalna nit pa je bil avtorski skeč gimnazijcev, ki so na humoren način prikazali bistvo predbožičnega vzdušja. Skupna točka je bila zaključna Kekčeva pesem, s katero smo želeli v en sam glas veselja in sreče povezati tako nastopajoče kot tudi gledalce. Težave so se pokazale pri organizaciji skupnih vaj, zato sta bili skupni vaji samo dve. Prvo vajo smo imeli dan pred prvo prireditvijo. Vaja je bila nekoliko okrnjena, brez predstavnikov oš Spodnja Idrija, drugo vajo, ki je bila hkrati generalka in tonska vaja, pa smo izvedli tik pred začetkom prve prireditve.

Pri publiku smo želeli vzbuditi strpnost, sprejemanje drugačnih in zavedanje lastnih omejitev. Na konferenci učiteljskega zbora Gimnazije Jurija Vege Idrija so učitelji sprejeli sklep, da se razredniki z dijaki pred prireditvijo pogovorijo in jim razložijo edinstvenost prireditve, ki vključuje posameznike različnih socialnih skupin. Tako so dosegli, da so dijaki nastopajoče lepo sprejeli in jih nagradili z bučnimi aplavzi.

Prireditve smo izvedli v športni dvorani Gimnazije Jurija Vege Idrija, dvakrat za učence v dopoldanskem času in tretjič za krajane v večernem terminu. Prvi so si jo ogledali učenci zadnje triade osnovnih šol iz Idrije, Črnega Vrha nad Idrijo in Spodnje Idrije. Predstavo so si ogledali tudi otroci iz najstarejše skupine Vrtca Idrija – enoti Arkova in Prelovčeva. Drugo ponovitev smo izvedli za dijake Gimnazije Jurija Vege Idrija in učence zadnje triade oš Cerknjo. Po vsaki prireditvi smo za nastopajoče in mentorje v šolski kuhinji pripravili prigrizke in omogočali sodelujočim sproščeno druženje in medsebojno spoznavanje.

Pri pripravi in izvedbi prireditve je sodelovalo 7 različnih organizacij, 18 mentorjev oz. koordinatorjev in skoraj 100 nastopajočih ali kako drugače vpletenih v izvedbo prireditve. Prireditve je obiskalo bistveno več otrok in odraslih kot bi jo sicer. Običajno so si šolsko prireditve ogledali učenci šole in njihovi sorodniki, kar pomeni okrog 600 gledalcev v dveh ponovitvah, tokrat pa si je prireditve v treh ponovitvah ogledalo okrog 1300 posameznikov.

Bili smo uspešni

Da bi ugotovili, v kolikšni meri smo bili uspešni pri doseganju vzpostavljanja novih mrež, sprejemanju različnosti, gradnji občutka odgovornosti in zaupanja, smo dogodek spremljali z različnimi pristopi:

- Analizirali smo vtise dijakov, ki so jih zapisali dan po ogledu prireditve.
- Otroci iz vrtca so poustvarili svoje vtise z risbicami.
- Z anketnimi vprašalniki smo zbrali odzive javnosti, ki si je prireditvi ogledala v večernem času.
- Opravili smo pogovor z nastopajočimi na prireditvi.
- Gradnjo zaupanja in vzpostavljanje novih mrež smo ugotavljali z anketnimi vprašalniki, ki smo jih naslovili na koordinatorje sodelujočih ustanov. Z vprašalniki smo želeli ugotoviti, v kolikšni meri že obstajajo mreže med posameznimi organizacijami in ali imajo koordinatorji že izkušnje s posameznimi ustanovami, ki so se povezale v organizacijo skupne prireditve. Prav tako smo z vprašalniki želeli preveriti stopnjo zaupanja med koordinatorji sodelujočih ustanov pred prireditvijo in po njej ter njihovo pripravljenost na nadaljnje sodelovanje. Vsi vprašalniki so bili anonimni, prav tako zbrana mnenja učencev.
- Zamislili smo si, da bi v fazi priprav na prireditev spremljali odzive in pričakovanja mentorjev. Pripravili smo anketni vprašalnik za mentorje in jih prosili, če bi jih lahko obiskali na njihovih samostojnih vajah.

Zbiranje podatkov je bilo zahtevno, saj jih je bilo potrebno zbrati v zelo kratkem času.

Mnenja dijakov

Gimnazijo Jurija Vege obiskuje 387 dijakov, ki so vključeni v tri različne programe: gimnazija, strojni tehnik in mehatronik operater. Evalvacijo prireditve smo izvedli v sedmih oddelkih – mnenje nam je posredovalo 159 dijakov, od tega pet oddelkov gimnazije ter dva programa strojni tehnik (2. T in 3. T), kar je 80 % vseh dijakov. Dijaki so dobili navodilo, naj napišejo kratko mnenje o prireditvi oz. tudi sami ideji druženja več generacij oz. ustanov. Večina dijakov je prireditev pohvalila, še posebej povezovanje generacij. Njihova mnenja smo strnili v kategorije: pohvala, ni jim bilo všeč, nerazumevanje zaključne točke, predolga prireditev, ne razumem pomena povezovanja generacij. Prikazana so v preglednici 1.

Smiselno se nam zdi poudariti, da so zlasti dijaki tretjih letnikov z veliko naklonjenostjo ocenili prireditev in jo v svojih mnenjih primerjali s prireditvami iz prejšnjih let. Sporočajo nam, da bi morali v tej smeri nadaljevati. Nekateri dijaki so bili posebej pozorni na občutke nastopajočih, ko so dobili bučen aplavz – s tem so pokazali precejšnjo mero empatije, saj se zavedajo, da priznanje (aplavz) gledalcev nastopajočim, zlasti tistim, ki niso z naše šole (malčkom

Preglednica 1 Mnenja dijakov o prireditvi po razredih

Postavka	1. A	1. B	2. A	2. B	2. T	3. B	3. T
Število oddanih mnenj	30	30	23	21	20	21	14
Pohvala	29	29	23	17	20	21	12
Ni jim bilo všeč	1		3			1	
Nerazumevanje zaključne točke	5	1					
Predolga prireditev	10	2	1	3			
Ne razume pomena pov. generacij				2			

oz. varovancem v DC-ja ali upokojencem), veliko pomeni. Nekateri dijaki so izpostavili tudi pomen vzpostavljanja stikov z različnimi skupinami ljudi za učenje strpnosti v družbi. Predvsem pa so dijaki večinoma zaznali/prepoznali trud in pogum nastopajočih, da so se izpostavili.

Ker goli statistični podatki ne povedo veliko o tem, kaj so doživljali dijaki, izpostavljamo nekaj njihovih mnenj:

Končno so se generacije združile in začele delovati skupaj [...] Ampak ali ni vse, kar šteje, veselje in žar nastopajočih? Ko se čutijo povezane z majhnimi prvošolčki, ki sami ne vedo, kaj počnejo, a odražajo nekaj resničnega ali upokojenci, že zdavnaj stari, ki delijo svojo modrost z mladino [...]

Meni se je prireditev Mavrica generacij zdela super [...] Super mi je bilo, ker so nastopale vse vrste generacij. Pri vsakem nastopajočem je izžarevala posebna energija in veselje. Na primer ljudje s posebnimi potrebami, ki so zapeli božično pesem. Videla sem, kako uživajo ob petju in kako so bili veseli ob našem aplavzu, vmes in po petju [...] In uživala sem ob plesu najmlajših, v katerih je bilo veselje in užitek do plesa in nastopanja.

Na podlagi zgoraj navedenih mnenj lahko sklepamo, da so se dijaki živeli v dogajanje in doživljali ustvarjalnost pripadnikov drugih socialnih mrež, iz česar lahko sklepamo, da je bil cilj prireditve medsebojno poznavanje in priznavanje dosežen. Kar nekaj dijakov je imelo pripombe v zvezi z dolžino prireditve. To so bili predvsem dijaki nižjih letnikov. Nekaj dijakov je motilo pomanjkanje božičnega vzdušja v predstavi (niso razumeli zaključne točke, ko so vsi nastopajoči skupaj zapeli Kekčevo pesem). Nekaj pa je bilo tudi takih, ki jim prireditev ni bila všeč oz. so menili, da je povezovanje generacij nepotrebno oz. o tem nimajo mnenja.

Preglednica 2 Število anketirancev glede na strukturo

Postavka	a	b	c	a+b	a+c	b+c	a+b+c
Število obiskovalcev	24	2	14	1	14	3	1

Vtisi otrok iz vrtca

Otroci, ki so na predstavi sodelovali ali pa so si jo ogledali, so v vrtcu z risbami poustvarili svoje vtise. Vzgojiteljice so na risbe zapisale še njihove misli. Z risbami so ponazorili predvsem dinamiko prireditve. Pokazali so, da so jim bile vseč plesne točke, v katerih so nastopali bodisi sami ali pa drugi. Otroci so uživali v lastnem nastopu pred tako številno publiko. Iz pogovora z njimi in z njihovimi vzgojiteljicami je bilo moč razbrati, da je med otroki vladalo pravo vznemirjenje in ponos, da so lahko sodelovali na naši prireditvi.

Mnenja obiskovalcev večerne prireditve

Tretja izvedba prireditve je bila namenjena širši javnosti. Na prireditve smo občane Idrije vabili s tiskanimi vabili, ki so bila dostavljena v poštne nabiralnike. Vabila za obiskovalce prireditve smo posredovali preko spletnih medijev in z oglaševanjem na radijski postaji Radia Odmev. Na naše vabilo se je odzvalo okoli 300 gledalcev. Ob zaključku prireditve smo naključne gledalce ob izhodu iz dvorane zaprosili, da izpolnijo kratek vprašalnik. Z vprašalnikom smo želeli ugotoviti strukturo obiskovalcev, pridobiti njihovo oceno in povratno informacijo za ustvarjalce prireditve. Anketni vprašalnik je izpolnilo 59 obiskovalcev. Njihovo strukturo lahko razberemo iz preglednice 2, kjer a pomeni obiskovalce, ki so v sorodu z nastopajočim, b zaposlene na eni izmed sodelujočih ustanov in c obiskovalce, ki imajo radi tovrstne prireditve.

Kot vidimo, se tovrstnih prireditev v največji meri udeležujejo sorodniki nastopajočih, prav tako je presenetljivo velik delež tistih, ki radi obiskujejo tovrstne prireditve in z nastopajočimi niso povezni. Z združenjo prireditvijo smo omogočili vsem, ki so na prireditve prišli kot sorodniki enega izmed udeležencev, da so bili deležni tudi ustvarjalnosti pripadnikov drugih skupin. Svoje navdušenje nad vidnim in doživetim so izrazili v kratkih sporočilih na anketnih vprašalnikih. Nekaj njihovih odzivov je bilo takšnih:

Super, pozitivno, bravo! Da bi tako nadaljevali. Čudovito!!! Le tako naprej, čim več združevanj različnih generacij.

Gledalcev nam sporočajo, da moramo nadaljevati v smeri združevanja generacij.

Pogovor z izvajalci

Pogovore z izvajalci smo izpeljali v času priprav na prireditve in neposredno po prireditvi. Pogovori so potekali načrtno, vendar v obliki spontanega razgovora. Z udeleženci prireditve smo se pogovarjale članice mreže in novinarka Radia Odmev, ki je intervjuje objavila v radijski oddaji. Iz pogovora z udeleženci pred prireditvijo je bilo razvidno, da so polni pričakovanj, treme in strahu pred neznano publiko in pred drugimi udeleženci. Vendar so bili odločeni, da pokažejo, da zmorejo. Še najbolj so bili sproščeni otroci iz vrtca. Ti so se iskreno veselili nastopa, še posebej so zažareli, ko so videli veliko okrašeno dvorano, polno pričakujoče publike. Prva vaja je potekala še zadržano, medtem ko so se ob srečanju na drugih vajah nastopajoči že sprostili, saj so že imeli priložnost spoznati drug drugega. Po končani prvi prireditvi so izrazili zadovoljstvo in pripravljenost ponovnega sodelovanja na podobni prireditvi. Še posebej je bila izrazita sproščenost po končanem tretjem, zadnjem nastopu, ko so pevci iz doma upokojencev iz srca samodejno začeli prepevati pesmi, ko so se dijaki Gimnazije Jurija Vege Idrija samoiniciativno s skromnim darilom zahvalili uporabnikom Varstveno-delovnega centra Idrija in ko smo skupaj z nasmehom na obrazu podoživljali trenutke nastopa in zmagoslavja, samo zato, ker smo zmogli in prepričali druge, da znamo.

Odgovori mentorjev

Mentorjem smo dali v izpolnjevanje dva vprašalnika. Enega pred prireditvijo (v času priprav na prireditve, še pred prvimi skupnimi vajami) in drugega po končani prvi predstavi. S prvim vprašalnikom smo želeli zbrati njihova pričakovanja in občutke pred prireditvijo, ugotoviti, koliko so mentorji seznanjeni s strukturo prireditve, ali so že vzpostavljene mreže med sodelujočimi organizacijami in kakšne so osebne izkušnje mentorjev v povezovanju z drugimi organizacijami. Vprašali smo jih, ali je sodelovanje pri pripravi prireditve vplivalo na stopnjo zaupanja med njimi. Zanimalo nas je, ali so na prireditvi sodelovali prostovoljno ali zgolj po službeni dolžnosti. Z drugim vprašalnikom, razdeljenim po prireditvi, smo ugotavljali, ali so bila njihova pričakovanja izpolnjena. Žal se nekateri mentorji na našo prošnjo niso pravočasno in ustrezno odzvali, kar je otežilo načrtovano zbiranje podatkov. V analizo je zajetih 15 vrnjenih vprašalnikov.

Analiza vprašalnikov je pokazala veliko razpršenost sodelovanja in povezav med ustanovami, ki so sodelovale na prireditvi. Veliko anketirancev, ki izhajajo iz izobraževalnih ustanov s sedežem v Idriji, navaja sodelovanje s KŠ Idrija na raznih prireditvah (Ekodan, Dan zdravja), sodelovanje z Mestno knji-

Preglednica 3 Prikaz vzpostavljenih mrež neformalnega sodelovanja ustanov pred dogodkom

Ustanova	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
(1) Osnovna šola Idrija		×	×		×	×	×
(2) Osnovna šola Črni Vrh	×		×				×
(3) Vrtec					×	×	×
(4) Gimnazija					×	×	
(5) Varstveno delovni center	×		×	×			
(6) Dom upokojencev	×		×	×			
(7) Osnovna šola Spodnja Idrija	×	×	×	×			

žnico in Zdravstvenim domom Idrija. Potrebno je izpostaviti Vrtec Idrija, ki se povezuje skoraj z vsemi institucijami v kraju. Prav tako zgledno med seboj sodelujejo osnovne šole v občini Idrija. Gimnazija se povezuje z ostalimi ustanovami, ki v preglednici niso navedene, vsekakor pa manjka sodelovanje z osnovnimi šolami. Do sedaj se je Gimnazija Jurija Vege Idrija povezovala z osnovnimi šolami zgolj zaradi karijerne orientacije učencev, torej je šlo za strokovno sodelovanje na ravni svetovalnih služb, ki ga bo potrebno preseči z drugimi aktivnostmi.

V preglednici 3 je prikazano sodelovanje in povezovanje med institucijami, ki so sodelovale na prireditvi. Naša prireditev je ponudila možnost spoznavanja in vzpostavitve kontaktov med vsemi deležniki. Mentorje nastopajočih smo povprašali po osebnih izkušnjah sodelovanja v podobnih projektih, ki so potekali v preteklosti med različnimi organizacijami. Večina (8) jih je odgovorila, da sodelujejo v podobnih projektih večkrat letno, en anketiranec ni imel še nobenih izkušenj, ostali pa se s podobnimi projekti bolj ali manj srečujejo občasno ali enkrat letno.

Ker smo se na prireditev pripravljali dlje časa, nas je zanimalo, v kolikšni meri so koordinatorji posameznih ustanov seznanili mentorje z načrtom prireditve. Vsi razen enega so bili seznanjeni z vsaj 6 ali 7 sodelujočimi ustanovami, en mentor pa ni poznal nobene ustanove, ki bo poleg njih še sodelovala na prireditvi. Večina jih je bila seznanjena tudi z namenom prireditve, saj jih je osem navedlo več kot en sam cilj.

Vedeli so, da gre za:

- medgeneracijsko sodelovanje;
- povezovanje v lokalni skupnosti;
- razvijanje strpnosti, priznavanje različnosti;

Preglednica 4 Prikaz čustvenih stanj mentorjev pred prireditvijo

Čustvo	Pred prireditvijo			Po prireditvi		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Jeza	—	—	—	—	—	1
Ponos	1	—	1	1	3	5
Presenečenje	1	1	—	6	—	—
Pričakovanje	4	2	3	—	—	—
Strah	—	1	—	—	—	—
Trema	—	2	1	1	1	1
Veselje	—	2	3	3	5	3
Veselje	4	—	—	—	—	—
Zadovoljstvo	1	6	5	1	4	3
Zaupanje	3	1	1	3	2	2

OPOMBE Naslovi stolpcev: (1) najmočnejše čustvo, (2) močno čustvo, (3) manj močno čustvo.

- razvijanje socialnih in kulturnih veščin.

Trije anketiranci niso poznali cilja prireditve, štirje pa so navedli samo medgeneracijsko sodelovanje.

Ker smo se organizacije skupne prireditve lotili prvič, nas je zanimalo, kakšna čustva so doživljali mentorji kot soustvarjalci prireditve. Zanimalo nas je, ali so se sodelovanja v novih okoliščinah lotevali s strahom, veseljem in v kolikšni meri je že izvedena prireditev vplivala na njihova čustva.

Anketiranci so iz nabora čustev izbrali tri najmočnejša čustva in jih razporedili po jakosti od 1 do 3, kjer so z jakostjo 1 označili najmočnejše čustvo. Izbirali so lahko med čustvi: žalost, strah, trema, jeza, zavračanje, razočaranje, zavračanje, ponos, veselje, zadovoljstvo, zaupanje, pričakovanje in presenečenje. Podatke so zbrali pred prireditvijo in po njej (preglednica 4).

Pred prireditvijo so mentorji kot najmočnejša čustva izpostavili pričakovanje, zaupanje in veselje (11 od 15 anketirancev), po prireditvi pa presenečenje, veselje in zaupanje. Vsi anketiranci so izrazili tudi zadovoljstvo, bodisi pred ali po prireditvi.

Ob koncu anketnega vprašalnika smo anketirance prosili za oceno odnosov med soustvarjalci prireditve. Tudi odnose so ocenili dvakrat, pred prireditvijo in po njej, saj se večina soustvarjalcev pred začetkom sodelovanja med seboj ni poznala. Zato so se trditve na prvem vprašalniku nanašale na pričakovan razvoj odnosov, druge pa na njihova opažanja po izvedeni prvi predstavi. S petstopenjsko lestvico so ocenjevali naslednje trditve:

Preglednica 5 Distribucija ocen in povprečna ocena trditev o odnosih med soustvarjalci prireditve pred in po prireditvi

Trditev	Ocena pred prireditvijo						Ocena po prireditvi					
	0	1	2	3	4	$\bar{x}$	0	1	2	3	4	$\bar{x}$
Poznavanje	1	1	2	6	5	2,8	0	2	1	4	7	2,9
Sprejemanje	1	2	2	5	5	2,7	0	1	2	3	9	3,3
Zaupanje	1	1	3	5	5	2,8	0	1	5	2	7	2,8
Sodelovanje	1	1	2	5	6	2,9	0	1	2	4	8	3,3
Ni sprememb	7	2	4	0	1	1,1	8	1	3	2	1	0,9

1. Bolje se bomo poznali/bolje se poznamo.
2. Medsebojno se bomo bolje sprejemali/medsebojno se bolje sprejemamo.
3. Razvili bomo medsebojno zaupanje/razvili smo medsebojno zaupanje.
4. Lažje in več bomo sodelovali/lažje in več bomo sodelovali.
5. Nič se ne bo spremenilo/nič se ni spremenilo.
6. Drugo (navedite)

Ocene strinjanja so podali z ocenami od 0 do 4, kjer je ocena 0 pomenila popolno nestrinjanje, 4 pa popolno strinjanje s trditvijo. Odgovore prikazujemo v preglednici 5.

Ocene strinjanja oz. nestrinjanja s trditvami, ki so bile dane na podlagi pričakovanj razvoja medsebojnih odnosov, so bile po naših pričakovanjih visoke, nadpovprečne (povprečna ocena bi bila 2,5). Pričakanje, da se po prireditvi odnosi ne bodo spremenili, je bilo pred prireditvijo relativno nizko ocenjeno. Primerjava povprečnih ocen pred prireditvijo in po njej kaže, da je prireditev doprinesla k boljšemu medsebojnemu sprejemanju, prav tako se je po prireditvi še izboljšala ocena sodelovanja med organizacijami v prihodnosti.

Prireditev ni imela bistvenega vpliva na pričakovano zaupanje in medsebojno poznavanje, je pa nekoliko prepričala dvomljivce o tem, da se po prireditvi odnosi med nami ne bodo spremenili. Zanimiva je tudi korelacija med ocenami mentorjev, ki so k pripravi prireditve pristopili prostovoljno oziroma so v pripravah sodelovali zgolj po službeni dolžnosti. Slednji so odnose ocenjevali slabše in se niso pustili prepričati v spremembe in izboljšanje odnosov. Izmed vseh anketirancev so namreč trije izjavili, da sodelujejo, ker niso imeli izbire in so izrazili nepripravljenost za prihodnje sodelovanje. Zanimivo pa je, da so pri opredelitvi čustev pred prireditvijo in po njej pri njih ravno tako prevladovala samo pozitivna čustva.

Spoznanja

Analiza zbranih mnenj, opazanj in odgovorov na anketne vprašalnike je pokazala, da lahko s skrbnim načrtovanjem in sprejemanjem skupnih pravil presežemo lastne meje in se med seboj povežemo v nova omrežja, ki temeljijo na poznavanju, sprejemanju, sodelovanju in zaupanju.

Do nedavnega je novoletno prireditve organiziral vsak zavod posebej, s skupno prireditvijo pa smo omogočili medsebojno poznavanje, sodelovanje in sprejemanje različnih posameznikov in skupin. Vzpostavili smo socialno omrežje, ki je po definiciji družbena struktura, sestavljena iz t. i. vozlov – to so posamezniki ali organizacije in povezave med njimi. Spoji, ki te vozle združujejo, temeljijo na vrstah medsebojne odvisnosti, med njimi so pomembni tudi skupni interesi (Baron, Field in Schuller 2000, 19). V našem primeru je bilo to izvajanje programa na skupni prireditvi in gradnja medsebojnega zaupanja med koordinatorji iz posameznih ustanov in izvajalci. Skušali smo vzpostaviti bolj odprto socialno mrežo, ki sprejema drugače misleče, da omogoči sodelovanje s pripadniki različnih družbenih struktur. To smo uresničili s povezovanjem nastopajočih, s skupnimi vajami in z medsebojno pomočjo. Udeleženci so gradili medsebojno zaupanje, kar je izjemno pomembno za učinkovito delovanje lokalne skupnosti.

Želeli smo, da obiskovalci prireditve spoznajo, da vsi pripadamo istemu prostoru, da zmoremo skupaj ustvarjati, se sprejemati, ceniti drug drugega in si priznavati za skupne dosežke. Z ogledom Mavrice generacij so gledalci, pripadniki različnih socialnih skupin, dobili priložnost spoznati zmožnosti in ustvarjalnost različnih pripadnikov lokalne skupnosti, ki jih v svojem vsakdanjem življenju redko srečajo in jih ne poznajo.

S prireditvijo smo dali nov zagon mreženju organizacij v lokalni skupnosti. Rezultati anket nakazujejo, da moramo v tej smeri nadaljevati tudi v prihodnje. Vse organizacije v lokalni skupnosti smo njen tvorni del. Uspešno skupnost lahko tvorimo le, če čutimo empatijo drug do drugega, če spoštujemo razlike, če imamo skupno vizijo. In naša prireditve je bila eden prvih kamenčkov v mozaiku na poti, da skupaj postanemo Uspešna skupnost. Kot trdita West-Burnham in Otero (2004,7), lahko šola z zavezanostjo k gradnji priložnosti, z ustvarjanjem dialoga in s širjenjem mrež prispeva k gradnji socialnega kapitala v lokalni skupnosti (s tem pa posredno vpliva na boljši uspeh posameznikov).

Pokazalo se je, da je zelo pomembna motivacija mentorjev. Če ti čutijo pripadnost skupni nalogi, lažje spreminjajo sebe, sprejemajo druge in razvijajo zaupanje. Posamezniki, ki so pri pripravi prireditve sodelovali le zato, ker so morali in ne zato, ker bi se sami tako odločili, niso izboljšali medsebojnih od-

nosov. Nalogo so sicer izpeljali profesionalno, vendar so s svojim negativnim odnosom delno vplivali tudi na ostale soustvarjalce. To kaže, kako pomemben element pri vzpostavljanju novih mrež in zaupanja med pripadniki različnih skupin je prostovoljstvo in občutek pripadnosti nalogi. Izkušnja nas je naučila, da morajo biti za koordinatorje in mentorje izbrani le tisti posamezniki, ki verjamejo v uspeh in prednost povezovanja med ustanovami ter zmorejo preseči meje lastne organizacije. Kljub temu, da nas bodo kdaj ti posamezniki gledali postrani in z nejevero odkimavali v naših naporih, verjamemo, da bodo sčasoma sprejeli dejstvo, da je tista organizacija, ki ima dobro strukturo povezav uspešnejša kot tista, ki je zgolj neodvisna in samozadostna (West-Burnham 2014, 6).

Kot pozitivna se je pokazala predhodna priprava dijakov na dogodek. Ker so poznali namen prireditve, so lahko bolj tenkočutno spremljali program. Zavedali so se, da ni bistvo v tekmovalnosti in kakovosti posameznih točk, temveč v sprejemanju drugačnosti, kar so kasneje dokazali z zapisi svojih mnenj. Prihodnjic bomo pri organizaciji tovrstnih dogodkov bolj pazljivi in bomo nanje pripravili vse vključene.

Ne pričakujemo, da bo prireditev, ki smo jo izpeljali prvič, trajno vplivala na naše tesnejše odnose, zagotovo pa je pripomogla k vzpostavitvi večjega zaupanja, ki je eden od temeljnih vidikov socialnega in kulturnega kapitala. Za začetek je to dovolj, naše odnose pa moramo v bodoče s podobnimi akcijami nadgraditi in tako prispevati k trdnejšemu povezovanju različnih akterjev v lokalni skupnosti.

Literatura

- Baron, S., J. Field in T. Schuller. 2000. *Social capital: Critical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. 1986. »The Forms of Capital.« In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ur. J. Richardson, 241–258. New York: Greenwood.
- West-Burnham, J. 2014. »Spodbujanje socialnega in kulturnega kapitala.« Študijsko gradivo šestega delovnega srečanja, Šola za ravnateljice, Kranj.
- West-Burnham, J., in G. Otero. 2004. »Leading Together To Build Social Capital.« National College for School Leadership, Nottingham.

Rudarji iz rovov v srca

Simona Izgoršek

Srednja tehniška in poklicna šola Trbovlje

Ded,
tvojih brkov nisem vihal
in tvojih knjig nisem bral
in tvojih žuljev nisem oblagal,
pa vendar sem tudi tvoj.
V nosnicah čutim
prah premoga.

Jože Sevljak, Dedu – rudarju

Uvod

V šolskem letu 2013/2014 smo bile štiri zasavske šole združene v projekt Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti, in sicer Srednja tehniška in poklicna šola Trbovlje, Srednja šola Zagorje, oš Ivana Cankarja Trbovlje in oš narodnega heroja Rajka Hrastnik. Projekt naše mreže smo poimenovali Rudarji iz rovov v srca.

Prvič v zgodovini regije smo združili pretežni del srednješolske in znaten del osnovnošolske mladine v skupnem projektu in hkrati vključili okolje. Povezali smo vse tri zasavske občine: Trbovlje, Zagorje ob Savi in Hrastnik. Razlog za takšno odločitev leži v tem, da je izbrana tema (rudarstvo) tista skupna nit, ki povezuje vse tri občine že od samih začetkov rudarstva. V vseh naših dejavnostih se odražajo tudi prvine socialnega in kulturnega kapitala, saj tako kot pravi John West-Burnham v članku »Leading Together to Build Social Capital« (2004) sta skupna identiteta in skupne vrednote dva od sestavnih delov socialnega kapitala. Trenutno Rudnik Trbovlje-Hrastnik zapirajo, zagorski je že leta zaprt in rudarska dejavnost s pripadajočimi podpornimi dejavnostmi, ki je vodila in usmerjala ter dala pečat našim trem dolinam, se dokončno po-

slavlja. Konec dejavnosti prinaša mnoge negativne posledice – povečuje se socialna negotovost ljudi, varnosti, ki jo je več kot 100 let nudil rudnik in z njim povezana industrija, ni več. Čeprav so leta rudarjenja na krajini pustila tudi rane, je bil naš namen pogledati na rudarstvo s pozitivnega vidika, kot del naše tradicije, naše kulture in del nas.

Socialni in kulturni kapital smo v raziskovanje in ohranjanje naše kulturne dediščine vključili na različne načine. Vsaka izmed šol se je odločila za vrsto različnih dejavnosti, nekatere so bile vključene v pouk, določene so se izvajale v okviru tehniških dni in ob dnevu šole, srednje šole pa so večino izvedle v okviru projektnih tednov. Dejavnosti so bile zasnovane na takšen način, da so učenci ali dijaki spoznavali kulturno in socialno dediščino rudarstva pri posameznih predmetih, največkrat v sodelovanju z drugimi učenci in dijaki, v mrežo vključene šole so se med seboj povezovale in sodelovale, saj kot ugotavlja Desforges (2006), je »sodelovanje med šolami nuja in ne možen dodatek v projektu sprememb«. Vse šole smo se povezovale z lokalno skupnostjo oz. z deležniki, ki se na kakršenkoli način ukvarjajo z rudarjenjem ali spominom nanj.

Dejavnosti so bile prilagojene ravni in vrsti programa vsake šole, glavna izhodišča pa so bila:

- Dijaki oz. učenci so iskali informacije neposredno pri »pričah« (starih, starih starših, posameznikih) in deležnikih, ki se ali so se na tak ali drugačen način ukvarjali z rudarjenjem ali spominom nanj. Tako smo krepili predvsem socialni kapital, ki ga označuje količina in pomembnost socialnih stikov v okolju, v katerem živimo.
- Sodelovanje in povezovanje je potekalo na vseh ravneh (na šoli, med šolami, z deležniki iz lokalnih skupnosti) in na različne načine (socialna omrežja, uporaba IKT, prostovoljstvo, vključevanje v že obstoječe mreže). Krepili smo sodelovanje med otroki ter z zunanji deležniki, se pravi z lokalno skupnostjo.
- V okviru pouka in drugih dejavnosti so dijaki in učenci celo šolsko leto spoznavali, raziskovali in ohranjali spomin na našo kulturno dediščino ter tako zvišali svoj kulturni kapital, ki predstavlja poznavanje norm in vrednot prevladujoče kulture. Tema se je vključila v obravnavane vsebine večine predmetov in tudi strokovnih modulov, nastali so pisni, ilustrativni izdelki, modeli in makete, delavniške risbe ipd.

Dejavnosti so bile naravnane tako, da smo spodbujali aktiven pristop k učenju, saj so morali učenci in dijaki sami iskati informacije pri zunanjih deležnikih, pri izdelovanju tehniških izdelkov in skupnih dejavnostih so morali med

seboj sodelovati, tako smo krepili sodelovanje in odgovornost, zavedali so se, da smo vsi v odnosu vzajemnosti in soodvisnosti, z raziskovanjem kulturne preteklosti svojega kraja pa so odkrivali tudi samozaupanje, začutili vpetost in pripadnost svojemu socialnemu okolju.

Zanimanje za socialni kapital se je povečalo ob koncu leta 1990, ko so raziskave pokazale, da je višji socialni kapital povezan z večjo produktivnostjo posameznikov ter skupin, boljšimi zdravstvenimi rezultati, boljšimi učnimi dosežki ter zmanjšano stopnjo kriminala. Definicije socialnega kapitala se zelo razlikujejo, saj ga vsak izmed avtorjev opredeli z drugega vidika: Putnam kot mreže, zaupanje in norme, ki pospešujejo koordinacijo in sodelovanje zaradi obojestranskih koristi (Blazinšek, Luštek in Gorjan 2010), Jacobs pa kot dovolj veliko mero prepletanja omrežja neformalnih trajnejših in občasnejših stikov med posamezniki, ki živijo prostorsko blizu (soseska), da se med njimi razvijejo zaupanje, sodelovanje in kolektivno delovanje (Blazinšek, Luštek in Gorjan 2010). Za naš primer dobre prakse je najbolj primerna naslednja: socialni kapital so mreže s skupnimi normami, vrednotami, ki povečujejo sodelovanje znotraj skupin ali z drugimi skupinami. Z drugimi besedami: socialni kapital je pojem, ki ne obstaja brez kolektiva. In rudarji so odličen primer takšnega kolektiva. V nadaljevanju bom predstavila dejavnosti, ki so potekale na posameznih šolah, s katerimi smo hkrati krepili socialni in kulturni kapital ter raziskovali in ohranjali kulturno dediščino Zasavja.

Primeri dobrih praks na posameznih šolah

Duh rudarjenja na dnevu šole

(Osnovna šola narodnega heroja Rajka Hrastnik)

Na Osnovni šoli narodnega heroja Rajka Hrastnik so obeležili dan šole, ki je potekal v duhu rudarjenja. Vsi učenci od prvega do devetega razreda so bili aktivno vpeti v dogajanje, med seboj so sodelovali in ob koncu tudi spoznali, iz kakšne lokalne skupnosti izhajajo in so bili na to ponosni. Otroci novinarji so o tem povprašali go. ravnateljico, mag. Marino Kmet, ki je poudarila, da »je pomembno, da se učenci seznanjajo s tradicijo rudarstva, saj živimo v rudarskih krajih, pa tudi Hrastnik je nastal zaradi te dejavnosti«.

Dramsko-lutkovni krožek je pripravil gledališko igro Perkmandeljč, ki je bila ob dnevu šole premierno predstavljena in so jo odigrali trikrat, tako da so jo lahko videli vsi učenci šole. Igra je plod aktivnega trimesečnega dela učencev, saj so morali informacije o tem, kako je včasih potekalo delo v rudniku, poiskati pri upokojenih rudarjih v Domu upokojencev Hrastnik in svojih družinskih članih. Zgodbo o Perkmandeljcu, nagajivem rudniškem škratu, so pre-

brali in se o tem pogovarjali v razredu, pomagal pa je tudi obisk samega Perkmandeljca, ki je otrokom pripovedoval o svojem življenju v rudniku in druženju z rudarskimi otroki, hkrati pa spremljal rudarje v jami in jih opozarjal na nevarnost.

In ker so bile tudi rudarske nesreče del rudarskega življenja, so jim demonstracijo prikazali dijaki 2. in 4. letnika Srednje šole Zagorje pod vodstvom mentorice, ge. Anite Mazij. Pet ponesrečencev naj bi prizadela eksplozija v rudniku. Dijaki so predstavili, kako oskrbeti nezavestno osebo ter pokazali, kako ravnati v primeru, ko ima ponesrečenec odtrgano roko, ko dobi močan udarec v telo in ko ga zasuje kup zemlje. Mentorica je povedala, da so bile priprave na uprizoritev naporene zaradi uvajanja nove ekipe, ki se je pripravljala in vadila skupaj dvanajst ur, ampak je z delom dijakov zelo zadovoljna. Vaje in uprizoritve so do njih zahtevale ogromno samostojnosti, znanja in sodelovanja, ki so ključni elementi socialnega in kulturnega kapitala.

Mlajši učenci so se srečali tudi z ljudmi, katerih življenje je povezano z delom v rudniku. Pogovarjali so se z rudarjem in z ženami rudarjev, četrtošolci so si ogledali rudarsko stanovanje, izdelali so slovarček rudarskih besed, nastali so plakati, likovni in literarni izdelki.

Vsi učenci so bili aktivno vpeti v raziskovanje svojih korenin, med seboj so sodelovali in ob koncu tudi spoznali, iz kakšne lokalne skupnosti izhajajo in so bili na to ponosni. Z vsemi izvedenimi dejavnostmi smo okrepili dva vidika socialnega in kulturnega kapitala, to sta vrednote ter ponos in pripadnost.

Ohranjanje kulturne dediščine v svojem kraju (Osnovna šola Ivana Cankarja Trbovlje – tehniški dan)

Na tehniškem dnevu je bil največji poudarek na ohranjanju kulturne dediščine v Zasavju. Učenci so se med delom naučili sodelovanja v skupini in s starejšimi, sami so si organizirali delo in pristopili k nalogi, za katero so menili, da so jo bili sposobni izvesti ter razvijali sposobnost samostojnega in kritičnega razmišljanja o izdelkih, ki predstavljajo Zasavje v širši skupnosti. Na tehniškem dnevu je sodelovala cela šola, v dejavnosti so bili vključeni vsi učenci od prvega do deveta razreda.

Učenci so ob aktivni udeležbi pri samem izdelovanju različnih izdelkov (slikovni, tehniški, literarni) spoznavali poklic rudarjev, njihovo opremo, se urili v ročnih spretnostih in poglobljali znanje različnih strok. Izdelali so rudarja kopača, ob tem spoznali poklic rudarja ter usvojili delovanje ročičnih mehanizmov za spremembo gibanj. Učenci četrtil razredov so izdelali rudarski voziček cicko, ogledali so si rudarsko stanovanje in kasneje sami izdelali maketo

rudarske hiše ter zgradili model rudarskega naselja. Prvošolci so se vrnili v čas babic in dedkov, ko so izdelovali igrače rudarskih otrok ter se preizkusili v vezenju in kvačkanju. Vsaka lokalna skupnost pa se ponaša tudi z značilnim izrazoslovjem. Nam Trbovcem nemščina v preteklosti ni bila tuja. Še danes se v pogovorih pogosto pojavljajo tujke, nekatere izraze smo celo prevzeli za svoje. Mlajše generacije poznajo čedalje manj teh izrazov, zato je skupina učencev izdelala slovar besed, ki jih je opremila tudi z ilustracijami. Ob urjenju ročnih spretnosti so učenci spoznali pomembne gradnike vsake knjige, razvijali čut za estetiko in povezovali knjižno nemščino z zasavskimi izrazi. Poleg ohranjanja kulturne dediščine bo slovar mogoče kakšnemu dedku ali babici in vnučku pomagal pri komunikaciji.

V marcu so imeli še en tehniški dan na temo ohranjanja rudarske dediščine v Zasavju. Ker je sovpadal s pustnim časom, je bila glavna tematika vseh mask rudarstvo. Učenci so pekli Perkmandeljce, izdelovali svetilke – ziherce, spoznavali rudarsko orodje, pekli pustne dobrote, si naredili rudarske delovne obleke iz vrečk ter rudarski voziček – hunt. Po končanem delu so si rudarske maske in kostume nadeli ter odšli na pustno povorko po Trbovljah. Pozdravili so župana in uslužbenca Občine, stanovalce in delavce Doma upokojeencev, zapeli in zaigrali so pred Knjižnico Toneta Seliškarja, Zasavskim muzejem Trbovlje, Delavskim domom in Mladinskim centrom Trbovlje. Kot se za prave maškare spodobi, so zanesljivo pregnali zimo.

Kaj o takšnem načinu sodelovanja in učenja mislijo učenci 7. razreda?

Delavnice so mi bile zelo všeč, še bolj pa mi je bil všeč sprevod. Všeč mi je bilo tudi, da nismo bili vsi enako oblečeni, ampak je bila vsaka »delavnica« oblečena drugače. Tehniški dan mi je bil všeč in mislim, da bi ga bilo drugo leto dobro ponoviti.

Za pusta je imela cela šola tehniški dan. Pekli smo miške in izdelovali pustne maske. Ko smo končali, je odšla skupina rudarjev, perkmandeljev, podgan in še več rudarjev na povorko po Trbovljah. Nekaterim ljudem smo zagotovo polepšali dan.

Nekateri so našli tudi kakšno pomanjkljivost: »Ni mi bilo všeč, ker smo morali nositi vreče za smeti.«

Kulinarika – dediščina časa in kraja (Srednja šola Zagorje – projektni teden)

Projektni teden je bil na Srednji šoli Zagorje sicer namenjen popularizaciji zdravja, v kar pa se je dobro vključila tudi tematika socialnega in kulturnega

kapitala in naša tema rudarjenje – rudarska tradicija, dediščina nekega časa, ki se neizogibno poslavlja. Zastavili so si vprašanje, kaj ta dediščina pravzaprav je. Najlažje je določiti tisto, kar je materialno prisotno, oprijemljivo in merljivo. V tem primeru, ker gre za šolo, ki izobražuje med drugim tudi bodoče gostinske delavce, je to tipična zasavska kulinarika. Le-ta je tesno povezana s socialnim statusom rudarjev in njihovimi prehranskimi potrebami. Dijaki so ugotovili, da gre za jedi, ki so enostavne, relativno poceni in praviloma visoko kalorične. Za prireditev Zasavje za zdravje, ki je potekala v času projektnega tedna, so nekatere najbolj znane jedi (grenadirmarš, funšterc, perkmandeljce, ajmoht) pripravili na moderen (tudi bolj zdrav) način. Pri pripravi jedi so sodelovali dijaki 3., 4. in 5. letnika programa gastronomija.

Drugo področje, ki so se mu posvetili, je še bolj kompleksno. Gre za simulacijo rudarske nesreče oziroma reševanja ponesrečencev. Rudarske nesreče in njihove žrtve so manj prijetna plat rudarskega vsakdana. V teh trenutkih ni bila pomembna le strokovna usposobljenost reševalcev, temveč še toliko bolj solidarnost, požrtvovalnost in pripravljenost sodelavcev, da drug drugega ne pustijo na cedilu. V simulacijo akcije so tako vključili poleg dijakov – reševalcev (Zdravstveni tehnik) tudi reševalno vozilo Zdravstvenega doma Zagorje, gasilce PGD Zagorje in reševalnega psa. Dokazali so, da le dobro usklajena akcija trdno povezane ekipe prinese uspeh.

Poleg teh najbolj atraktivnih dejavnosti so se ukvarjali tudi z bolj teoretičnim delom, in sicer s proučevanjem vpliva rudarjenja na okolje.

Ostale dejavnosti so potekale v okviru pouka, tematika je bila prilagojena projektu (izdelava dekoracij, teme v okviru sociologije, tujih jezikov).

Vpetost dediščine v različne oblike učenja (Srednja tehniška in poklicna šola Trbovlje – projektne tedni)

Kar nekaj dejavnosti je potekalo v okviru pouka pri različnih predmetih. Pri slovenskem jeziku je profesorica takoj septembra predstavila projekt in temo. Dijak prvega letnika je obiskal upokojenega rudarja, ki mu je pripovedoval o delu, malici, pravicah, naporu pri delu, pa tudi o življenju rudarske družine. Potem je o svojem pogovoru pripovedoval v svojem ter drugih razredih. Temo so vključili tudi v šolski spis, kjer so razmišljali, podoživeli in interpretirali dve prebrani pesmi: *Pretrgana popisnica* (T. Seliškar) in *Drejčnik Andrej govori* (M. Klopčič). Profesorica je ugotovila, »da so se jih je revščina rudarskih družin, izpostavljenost nenehni nevarnosti pri kopanju premoga, pa tudi povezanost, ki je nastajala ob skupni usodi, močno dotaknili. Čeprav težko življenje je bilo v marsičem lepše kot brezciljnost in ravnodušnost današnjega časa«.

Dijaki so svoje znanje o kulturni dediščini in zgodovini rudarstva v Zasavju spoznavali tudi pri predmetu sociologija. Nastalo je več obsežnejših seminar-skih nalog, ki so bile predstavljene veliki večini dijakov na šoli. Raziskovali so zgodovino Zasavja in njegov razvoj skozi zgodovino. Z vidika socialnega in kulturnega kapitala je delo dijakov pomembno, saj so bili vključeni v vse faze dela – načrtovanje, izvajanje in evalvacijo. Sami so poiskali informacije, se odločili, kaj bi radi predstavili svojim sošolcem, se potem lotili naloge, kjer so morali biti aktivni in samostojni ter na koncu svoje delo evalvirali s pomočjo povratnih informacij sošolcev, učiteljev in mentorjev. Še bolj pomemben pa je vidik sočutja in empatije, ki so jo začutili ob svojem raziskovanju, saj so se dijaki vživeli v vlogo rudarjev in spoznali, iz kakšnega socialnega okolja izhajajo, katere so tiste vrednote, ki so nekdanje štete in jih danes pogrešamo – tovarištvo, solidarnost in sočutje. Dijakinja Mateja o svojem delu pravi, da je njej in marsikomu drugemu spoznavanje rudarske kulture in njihovega načina življenja približalo vsakdan zasavskega knapa in jim vlilo še večjo mero spoštovanja do njihovih prednikov.

Še bolj aktivno vlogo pri raziskovanju, načrtovanju dela ter sami izdelavi so imeli dijaki pri projektnih tednih. Tu so ravno zaradi njihove aktivne vloge in inovativnih idej ter medsebojnega sodelovanja – med dijaki in z lokalnim okoljem – nastali čudoviti izdelki, ki jasno kažejo na to, da se dijaki zavedajo, iz kakšnega socialnega okolja izhajajo, kritično razmišljajo o pomenu rudarstva ter z izdelki na nek način trajno ohranjajo svojo kulturno dediščino.

Dijaki 4. letnika smeri Strojni tehnik so projektni teden namenili skiciranju rudniških vozičkov oz. huntov ter izdelavi tehniške dokumentacije po dejanskem stanju, dijaki 3. letnika izdelavi dokumentacije rudarskega orodja, prvi letniki pa so pri varilskem krožku naredili maketo rudniškega vozička v merilu 1:10. Pri merjenju in skiciranju na terenu se je takoj pokazala iznajdljivost vsake skupine, ugotavljali so, kako priti do mer in kako jih prenesti na papir. Dijaki so spoznali, da je lahko še tako enostaven kos ali del potrebno dodobra premeriti in skicirati ter mero pravilno zapisati. Če samo ena mera manjka, izdelka ne moreš narediti. To so pomembne izkušnje, ki si jih bodo zapomnili. Modeliranje in izdelava dokumentacije je potekala na računalniku z modelirnikom CREO II. Delo je bilo rutinsko in dijaki niso imeli večjih problemov. Pri vozih pa so bili v dilemi, predvsem tam, kjer je bil merjeni ali skicirani del poškodovan in niso mogli dobiti pravih mer. Tu je na pomoč priskočil mentor, da so rešili nastalo situacijo. Delo je bilo zanimivo, ker so se s tovrstnim problemom skiciranja na terenu in nato modeliranjem po lastnih skicah srečali prvič. Začutilo se je tekmovalno vzdušje, katera skupina je bolj natančno skicirala na terenu. Pred začetkom izdelave tehniške dokumentacije rudarskega

orodja so si dijaki ogledali orodje v Zasavskem muzeju Trbovlje, kjer so vse skrbno izmerili, izvedeli, zakaj in kako se je posamezno orodje uporabljalo, najbolj pa je bilo za njih presenetljivo dejstvo, da so se orodja med seboj razlikovala.

Izdelava makete rudniškega hunta, ki služi kot podstavek v vsakodnevni rabi, za rože, za odlaganje drobnih predmetov, za okras . . . pa je bila za dijake še bolj zanimiva. Zelo so bili navdušeni nad izdelkom, predvsem tedaj, ko je začel dobivati svojo pravo podobo. Tako so prišli do ideje, da bi izdelovali vozičke z logotipom šole za priložnostna darila.

Ravno tako so sami spoznali, čemu je bil voziček namenjen in si pobleže ogledali sestavne dele ter materiale zanj. Sami so morali vseskozi razmišljati, kako bodo imitirali realen predmet, da bi se maketa čim bolj približala originalu. Mentor je bil s samim postopkom raziskovanja na terenu, v muzeju in potem prenašanjem odkritega na papir in v izdelek izredno zadovoljen, saj so se »poleg spoznavanja delovnih operacij tudi zavedali, kaj je rudarstvo v Zasavju nekoč pomenilo«.

Za dijake usmeritve Tehnik računalništva pa je projektni teden potekal v znamenju računalniških iger. Verjetno ga ni, ki jih ne bi igral. Trend v računalništvu kaže, da se industrija iger in aplikacij neprestano širi in razvija. S tem namenom so oblikovali povsem nov pristop. Dijaki so se naučili, da lahko svojo željo po igranju preoblikujejo v produktivnost in kreativnost, tj. oblikovanje in razvijanje lastne računalniške igre.

Dijaki so bili razdeljeni v dve skupini – po dve skupini sta skupaj oblikovali eno računalniško igrico. Skupinama je bil dan koncept, sami pa sta morali zapisati scenarij, izdelati grafično podobo in igrico realizirati. Ena skupina je skrbela za celotno grafično podobo, izrisovanje likov, elementov ipd. Druga skupina je s pomočjo računalniškega orodja za izdelavo iger programirala in razvila računalniški del igre. Na ta način smo poudarili bistven element socialnega in kulturnega kapitala, na katerega se v današnji družbi na žalost pozablja – sodelovanje med skupinami in znotraj skupine ter pomembnost vsakega člana v skupini. In rezultat? Rezultat so tri računalniške igre, ki imajo skupno rdečo nit – našo preteklost in njen vpliv na našo sedanost, tj. rudarjenje v Zasavju. Dijaki so izdelali naslednje igre: Rudoid, KuolmPicker in KolmFever. Mentorji projektnega tedna se strinjajo, da je le-ta odprl nove smernice in ideje, ki jih bodo zagotovo vključili v samo izobraževanje, saj so dijaki pokazali zanimanje za tovrstno učenje konceptov programiranja, hkrati pa so spoznali in posebej znani slovenski rek *v slogi je moč*.

V okviru krožka audio-video produkcija pa je bil posnet prvooseben kratki film *Horizont V*, s katerim so na tekmovanju ACM izobraževalnih videoposnetkov fakultet in srednjih šol zasedli prvo mesto. Film je poklon rudarjem,

umrlim v nesreči 11. marca 1961, in vsem našim dedom, ki so služili vsakdanji kruh v zasavskih rudnikih. S filmom so poskušali pokazati, da rudarjenje v Zasavju ne pomeni le zanimivih jedi, izvirnih besed in kletvic, temveč bitko življenja naših prednikov. Bilo je ogromno odrekanja, trpljenja in bridkih izkušenj. To sporočilo so dijaki želeli posredovati svojim vrstnikom in vsem ljudem odprtega srca. Režiser in glavni igralec, dijak 4. letnika, pravi, da so med samim snemanjem filma ogromno izvedeli o življenju takratnih rudarjev ter nevarnostih, ki so jim pretile, ko so pod tlemi kopali rudo za kruh in preživetje svojih družin. Dijaki upajo, da jim je s filmom uspelo vsaj približno ponazoriti težavno rudarsko življenje ter trepet pred smrtjo, katere bližino so ljudje z vsakim padlim rudarjem vse bolj čutili in približati temo rudarstva širši javnosti.

Ker film predstavlja pomemben vidik socialnega in kulturnega kapitala, saj združuje aktivno vlogo dijaka z njegovim občutkom za vrednote in krepki pripadnost, se mi zdi pomembno, da vključim tudi nekaj besed o sami pripravi na snemanje. Sprva je potekala zelo površinsko, deloma naivno in nad vse distancirano od globljega pomena, ki ga ima končna različica filma. Dijaki so želeli posneti prvoosebni film z veliko akcije in s posebnimi učinki. Ideja o povezovanju filma z našim projektom je padla že na prvem srečanju krožka. Film je dobil že prvo ogroditve scenarija – čisto spontano.

Temeljni trenutek pa je predstavljal dogodek, ko je eden izmed dijakov prinesel časopis, ki je bil izdan štiri dni po rudarski nesreči iz leta 1961. Dijaki so spremenili izraze na obrazu in svoj odnos do filma. Ni bilo več želje po akciji in komediji. Scenarij je deloma propadel, saj so želeli dodati čustveno noto in na dostojen način prikazati eno izmed težkih in bridkih izkušenj, ki je doletela skoraj vsako družino, v kateri je bil vsaj eden izmed članov rudar.

Sama izdelava filma se je dijakov zelo dotaknila – še bolj kot so sami pripravljene priznati. Opazilo se je, da so spoštljivo in dostojno snemali različne kadre na pristnih lokacijah. Seveda je bila na snemanju prisotna najstniška igrivost, ampak vseeno so dijaki vedeli, kaj snemajo in s kakšnim namenom.

Med snemanjem se dijaki niso zgolj seznanili z različnimi rekviziti vsakdana človeka tistega časa, ampak tudi o tem, kako so ljudje nekoč živeli in kaj so doživeli. Mentor krožka meni, da bi morali imeti več takšnih projektov, ki bi v dijakih okrepili narodno pripadnost in zavednost ter ponos na našo kulturno dediščino, saj je prav, da cenimo naše prednike.

Iz opisa vseh dejavnosti je razvidno, da smo vse štiri šole nenehno sodelovale z zunanjimi deležniki, saj je naša tema – rudarstvo – močno vpeta v socialno okolje, iz katerega izhajamo. Eden izmed teh zunanjih deležnikov je tudi Zasavski muzej Trbovlje, ki skrbi za naravno in kulturno, predmetno in nepredmetno/nesnovno oz. premično in nepremično dediščino ter tako omogoča vsem zainteresiranim spoznavanje preteklosti za lažje razumevanje so-

dobnosti in sklepanje o prihodnosti. Za dosego tega cilja pa niti ni pomembno pri kom in čem začnemo, s kom in čim končamo, pomembnejše je zavedanje, da samo upoštevanje občutkov posameznika in njegove vpetosti v lokalno skupnost, tako pri prepoznavanju in oživljanju preteklosti kot pri ohranjanju in varovanju dediščine danes za jutri, zagotavlja, da jo sodobnik prepozna kot del svoje identitete, preteklosti, ki mu ustvarja občutek kontinuitete in pripadnosti. To je danes, v času globalizacije, še pomembnejše kot je bilo nekoč. Muzejska svetovalka pravi, da smo ravno to STPŠ Trbovlje, oš Ivana Cankarja, oš Narodnega heroja Rajka Hrastnik, Srednja šola Zagorje oz. nosilci nosilci projekta Rudarji iz rovov srca z različnimi vidiki predstavitve izbrane vsebine, izvedbo bogato zastavljenega programa in aktivno udeležbo vseh sodelujočih, med katere smo vključili tudi Zasavski muzej Trbovlje, ter predstavitvijo svojih dosežkov vsem zainteresiranim več kot uspešno realizirali.

Rezultati projektnih dejavnosti

Spremljava projekta in vseh izvedenih dejavnosti je potekala ves čas projekta. Učenci in dijaki so se ogromno pogovarjali o svojem delu, starejši so pisali refleksije o izvedenih dejavnostih v obliki šolskih spisov, člankov za šolske in lokalne časopise, učenci so sami priredilil zgodbo o Perkmandeljcu, ki so jo potem prebrali najmlajšim v vrtcu, nastala je gledališka igra Perkmandeljc. Ker pa fotografija pove več kot tisoč besed, so bile vse naše dejavnosti ujete na fotografijah. Redno smo jih objavljali na spletnih straneh vseh vključenih šol, na naši spletni strani, ki smo jo ustvarili za ta projekt, na naši Facebook strani, na oglasnih tablah na vseh šolah. Diseminacija je potekala ves čas projekta, saj smo lokalno skupnost obveščali o našem projektu in dejavnostih, ki so potekale, objavljali smo članke v šolskih in lokalnih časopisih *Srečno*, *Hrastov list*, *Zasavski tednik*, lokalnem radiu itd.

Pri izvajanju projektnih dejavnosti nismo naleteli na ovire, saj so se učenci in dijaki z veseljem vračali v čas rudarjenja, spoznavali svojo lastno zgodovino, zunanji deležniki so bili vedno pripravljene sodelovati (muzeji, gasilska društva, starejši občani, rudnik). Ovire so bile tako kot vedno bolj formalne narave, npr. pridobivanje soglasij staršev za objavo slik otrok in dejstvo, da glede na razporeditev ur ni bilo prostih dni, namenjenih samo temu projektu, ampak smo morale koordinatorice poleg pouka in vseh drugih šolskih dejavnosti delati še marsikakšno popoldne in proste ure.

V okviru letošnjega projekta je nastalo ogromno izdelkov – likovnih, tehniških, slikovnih, literarnih, ki pričajo o tem, da smo z njim dvignili socialni in kulturni kapital v svojem lokalnem okolju, saj so se dijaki in učenci z vese-

ljem ukvarjali z dejavnostmi, naučili so se med seboj sodelovati, sedaj se bolj zavedajo, kdo so in od kod izhajajo, vedo, da se lahko ustvari marsikaj, če se sodeluje. Povečali smo zanimanje lokalne skupnosti, saj je bila le-ta vseskozi vključena v dogajanje, z zaključno prireditvijo pa smo prebivalcem vseh treh občin pokazali, kaj vse smo dosegli ter na takšen način v naših dolinah utrdili dva vidika socialnega in kulturnega kapitala: skupne vrednote ter ponos in pripadnost. Tako meni tudi podžupanja Občine Trbovlje, gospa Jasna Gabrič, ki se zaveda, da so rudarji tista glavna nit, ki naše tri doline povezujejo že 200 let in je vesela, da s takšnimi projekti naše tri doline povezujemo tudi danes.

Menimo, da smo z našimi dejavnostmi uresničili namen projekta, ki je bil povečati zavedanje o svojih koreninah, dvigniti samopodobo dijakov in nena zadnje tudi prebivalcev naše regije, pomagati ohranjati kulturno in socialno dediščino ne samo v muzejih, ampak predvsem v živo – med dijaki in drugimi prebivalci naših treh občin. Naše sodelovanje bomo nadaljevale tudi prihodnje šolsko leto, saj nas je letošnje sodelovanje naučilo, da je proces spremembe bolj odporen, napredek pa bolj trajen, kadar šole sodelujejo in se učijo od drugih šol (Leithwood, Harris in Strauss 2010).

Spoštovani zasavski rudarji!
 Nekje je drevo,
 ki se z vrhom dotika neba.
 Je.
 Brez vere v to ne bi živeli.
 Ko ste globoko pod zemljo, v temi, tišini in negotovosti,
 razmišljate o svojih družinah, otrocih, bodočnosti.
 Mi pa razmišljamo o vas.

Rudi Kerševan

Literatura

- Blazinšek, A., A. Luštek in Š. Gorjan. 2010. *Socialni kapital in mladi*. Ljubljana: Salve.
- West-Burnham, J., in G. Otero. 2004. »Leading Together To Build Social Capital.« National College for School Leadership, Nottingham.
- Desforges, C. 2006. *Collaboration for Transformation: Why Bother?* Nottingham: National College for School Leadership.
- Leithwood, K., A. Harris in T. Strauss. 2010. *Leading School Turnaround*. San Francisco: Jossey-Bass.

Mladi s podjetniškim pristopom do dviga socialnega in kulturnega kapitala

Sonja Kukman

Ekonomska šola Novo mesto

Mojca Bajuk

Osnovna šola Trebnje

Neva Bambič

Osnovna šola Drska, Novo mesto

Katarina Šepetavc

Osnovna šola Bršljin, Novo mesto

Podjetništvo in prostovoljstvo za dvig socialnega in kulturnega kapitala

Brezposelnost postaja vse bolj pereč problem naše skupnosti. Zaskrbljujoče dejstvo je, da je med obstoječimi brezposelnimi vedno več mladih, ki se še niso imeli priložnosti preizkusiti na trgu dela. Različna spletna mesta (www.24ur.com, www.dnevnik.si, www.rtv slo.si) navajajo podatek, da je v Sloveniji po statističnih podatkih stopnja registrirane brezposelnosti med mladimi v starostni skupini od 15 do 24 let 33,8 odstotna. Brezposelnost med mladimi je pereč problem tudi v EU, zato je veliko dejavnosti usmerjenih v zaposlovanje mladih (npr. projekti izmenjave, mobilnosti, usposabljanja mladih, prakse, vajeništva) in nove oblike podjetništva (npr. start-up podjetništvo). Poudarja se pridobivanje znanj in veščin za samozaposlovanje. V današnjem času ima samozaposlitev, ki jo omogoča podjetništvo, vedno večji pomen, saj trg delovne sile ne zagotavlja zadostne ponudbe delovnih mest. Poleg tega je vedno manj zaposlitev za nedoločen čas.

Če družba ljudem omogoči delo in dostojno življenje, jim v bistvu ne nudi le zagotavljanja osnovne eksistence, ampak jim omogoči tudi občutek koristnosti in osebno rast. Tistim, ki so zdaj brez vsakršnih možnosti, lahko pomagamo le z naložbami in družbeno odgovornim podjetništvom. Čeč in Germovšek (2012, 4) menita, da lahko družba z različnimi pristopi k podjetništvu, kot je na primer socialno podjetništvo in notranje podjetništvo, »odpira

nova delovna mesta na novih področjih, hkrati pa preprečuje socialno izključenost določenega dela prebivalstva in njene negativne posledice za družbo.« Notranje podjetništvo bi lahko opredelili kot podjetniško delovanje in razmišljanje v velikih organizacijah, v katerih vodstvo spodbuja svoje sodelavce, da razmišljajo inovativno in ne ozko v smislu izvrševalcev funkcij. Vodstvo spodbuja svoje sodelavce in jih tudi nagraduje. To pomeni, da sodelujejo pri razvoju organizacije, razmišljajo o tem, kako bi svoje delo opravljali učinkovito in moderno, kako bi uvedli nove tehnike ali nove materiale, razvili nove postopke ali nove proizvode oziroma storitve (Čeč in Germovšek 2012, 6). Bistvo notranjega podjetništva je omogočanje inovativnosti in kreativnosti.

V današnjem času je tako pomembno, da že učencem omogočimo vpogled v podjetništvo in spodbujamo pri njih podjetniško razmišljanje. Članice naše mreže šol, tj. Ekonomska šola Novo mesto, o š Trebnje, o š Drska in o š Bršljin smo si zamislile, da bi lahko socialni in kulturni kapital v našem okolju dvignili s predstavitvijo podjetništva mladim. S praktičnimi delavnicami bi pri mladih spodbujali podjetniško razmišljanje.

S povezovanjem osnovnošolcev in dijakov smo želeli razvijati tudi prostovoljstvo. Zavedanje pomena prostovoljstva in s tem oživljanje socialnega čuta ter oblikovanje vrednot je potrebno začeti razvijati prav pri mladih (Zupan b. l.). S prostovoljnimi dejavnostmi lahko vplivamo na izboljšanje kakovosti življenja udeležencev in izvajalcev dejavnosti, razvijamo večjo prilagodljivost, spodbujamo medgeneracijsko druženje in sodelovanje, omogočamo izmenjavo uporabnih znanj in izkušenj ter razvijamo občutek koristnosti in pripadnosti skupnosti. Visok socialni in kulturni kapital namreč vpliva na družbeno blaginjo (gospodarska rast, prihodek, zaposlenost) in na osebno blaginjo (splošen občutek zadovoljstva) (Ažman in Koren 2013). Ker so v izobraževalni proces vseh šol v mreži vključeni tudi učenci tujci ali (in) romski otroci ter tudi učenci z nizkim socialno-ekonomskim statusom, smo v okviru prostovoljstva iskale nove rešitve za dejavno vključitev teh otrok v prevladujoče socialno in kulturno okolje.

Od načrtov k izvedbi

Načrte smo zasnovali v okviru osmih dejavnosti, realizirali pa preko podjetniških, računalniških, medijskih in debatnih delavnic ter delavnic prostovoljstva, športne aktivnosti, tabora za nadarjene dijake in v povezovanju z okoljem. Nekatere aktivnosti so bile izvedene na enih šolah le enkrat in na drugih šolah v obliki ponavljajočih se delavnic. Skoraj pri vseh dejavnostih smo si kot cilj postavile povezovanje mladih iz različnih šol ali povezovanje mladih

z lokalno skupnostjo in to smo dosegle že pred zaključkom delavnic, sploh pri aktivnostih, ki so potekale kontinuirano od začetka šolskega leta. Učenci in dijaki so pridobivali nova spoznanja na podlagi konkretnih izkušenj, z lastnim delom, prav tako pa je prišlo tudi do medgeneracijskega sodelovanja in pomoči med mladimi in starejšimi občani in med različnimi generacijami mladih. Pridobili so nove socialne stike in spletli vezi, poznanstva in prijateljstva, ki jih po vsej verjetnosti brez sodelovanja v projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti ne bi. Sodelujoči dijaki srednje šole so pridobili na samozavesti, saj so lahko svoje pridobljeno znanje sami prenesli na mlajše kolege iz osnovnih šol, posamezne delavnice pa so tudi sami izvajali. Pri dejavnostih podjetništva in karijerne orientacije so se šole povezale tudi navzven z okoljem, starši, lokalnimi podjetniki in ponudniki izobraževanj o podjetništvu. Na ta način so deležniki pridobili informacije o podjetništvu in upamo, da jim bodo koristile pri načrtovanju nadaljnjega izobraževanja.

Privzgajanje socialnega čuta, zavedanje drugačnosti, razvijanje vrednot ter prenašanje znanja in izkušenj je bilo prisotno pri vseh dejavnostih programa naše mreže šol, še posebej pa pri podjetniških delavnicah in prostovoljnem delu, kar podrobneje predstavljamo v nadaljevanju.

Podjetniške delavnice

Program podjetniških delavnic je oblikoval tim učiteljev z Ekonomske šole Novo mesto skupaj z dijaki. Eden od ciljev je bil ozaveščanje učencev o socialnem podjetništvu in možnostih samozaposlovanja, ki jih ponuja okolje. Želeli smo vplivati na boljše obveščenost udeležencev o podjetništvu in družbeno odgovornem ravnanju.

Pred začetkom izvajanja dejavnosti smo pripravili kratek opis delavnic, nato smo se lotili zbiranja prijav udeležencev. Po končanem postopku zbiranja prijav smo s prijavljenimi učenci izvedli posnetek stanja v obliki samoreflektivnega spisa. Zanimalo nas je, katera so njihova močna področja, kaj bi si želeli pri sebi izboljšati, kakšna so njihova pričakovanja glede delavnic, kaj menijo, da bodo novega spoznali, na kakšen način si želijo spoznavati nove stvari, kaj si želijo kot končni rezultat teh delavnic. Zapisali so, da si želijo pridobiti osnovna znanja s področja podjetništva preko praktičnega dela. Pričakovali so, da se bodo na delavnicah lahko pogovarjali in aktivno sodelovali ter se prijetno družili. Njihova želja je bila, da od delavnic odnesejo koristna znanja, ki jih bodo lahko uporabljali tudi v bodoče.

Vzporedno smo na šoli oblikovali še skupino šestih dijakov, ki smo jih

ravno tako vključili v podjetniške delavnice in jih usposabljali na enak način kot osnovnošolce. Zanimivo je, da so bili učenci pri delu bolj uspešni kot dijaki. Tudi z njimi smo pred začetkom delavnic izvedli posnetek stanja v obliki intervjuja. Povprašali smo jih o njihovih pričakovanjih.

V nadaljevanju smo se posvetili delu z dijaki, ki smo jih dobro pripravili na izvedbo delavnic, saj so nastopili kot asistenti učencem.

Dijaki so v štirih popoldanskih srečanjih seznanili učence z osnovami podjetništva. V delavnicah je sodelovalo deset učencev iz oš Drska in oš Bršljin ter štirje dijaki. Srečanja so potekala enkrat mesečno od oktobra 2013 do januarja 2014 na Ekonomski šoli Novo mesto. Na delavnicah so se učenci seznanili z osnovnimi podjetniškimi pojmi, ustanovili so svoje namišljeno podjetje, spoznali opravila v podjetju, ukvarjali so se tudi z oglaševanjem. Pri snovanju podjetja so pokazali veliko mero kreativnosti. V podjetniških delavnicah smo ves čas dajali velik poudarek sproščeni komunikaciji in izmenjavi izkušenj. Pri svojem delu so imeli učenci možnost razvijati kreativnost. Imeli so priložnost izraziti svoje mnenje in sodelovati pri oblikovanju podjetniške ideje ter njene predstavitve.

Odprt in sproščen odnos med izvajalci in udeleženci delavnic se je vseskozi kazal v tem, da so učenci sproščeno komunicirali in si upali vprašati za mnenje tako mentorici kot dijake. Učenci, ki so se s podjetniškimi vsebinami srečali prvič, so sčasoma vedno bolj samostojno in samozavestno opravljali svoje delo. Dijaki so jih pri delu vodili in usmerjali, pri tem pa so se naučili poslušanja, upoštevanja mnenj drugih in strpne komunikacije. Učenci so izkusili, kako potekata projektni način dela in timsko delo. Skozi timsko delo se je krepilo sodelovanje med njimi, raslo je zaupanje, opaziti je bilo, da so upoštevali mnenja drug drugega in izmenjavali izkušnje. Skupaj z dijaki so svoje »podjetje« na koncu tudi ovrednotili: kaj je bilo dobro, kaj ni bilo, zakaj ne, kaj bi lahko bilo boljše, kako se »namišljeno podjetje« razlikuje od »pravega« ipd.

Končni cilj je bil, da se udeleženci podjetniških delavnic aktivno vključijo v izvedbo sejma učnih podjetij, ki je bil organiziran februarja 2014 na Ekonomski šoli Novo mesto. Učno podjetje je namišljeno podjetje, ki ga ustanovijo dijaki, ki se izobražujejo v programu Ekonomski tehnik.

Rezultati in ugotovitve

Udeležencev podjetniških delavnic iz različnih oblik izvedb je bilo 25, štirje dijaki so bili asistenti, usmerjali sta jih dve mentorici. Majhno število udeležencev je omogočalo bolj osebni pristop dijakov in mentorjev k izvedbi delavnic. Lahko smo se posvetili vsakemu udeležencu posebej, ga usmerjali in po-

zorno spremljali njegovo delo. Na ta način smo lažje dosegli dobre rezultate.

Na sejmu učnih podjetij so učenci obiskovalcem sejma s pomočjo izdelanega promocijskega gradiva predstavili svoje namišljeno podjetje in izdelke, razlagali o prednostih izdelkov, pristopali k strankam, pisali račune in pri tem uporabili spretnosti, ki so se jih naučili na delavnicah. Razdelili so si delo in natančno opravili vse zastavljene naloge. Preskusili so svoje podjetniške sposobnosti, saj so imeli na sejmu možnost trgovati z ostalimi učnimi podjetji in z obiskovalci sejma. Na sejem so bili povabljeni tudi njihovi sošolci in starši.

Učenci so izoblikovali svojo podjetniško idejo, ob tem pa so se učili večščin dobre komunikacije in vodenja projekta ter s tem dvigovali svoj socialni kapital. Gerovac in Javornik (2014, 64–67) menita, da se socialni in kulturni kapital vodje kaže v tem, kakšen odnos ima do soljudi, zaposlenih. Managerji s poslušom za ljudi znajo zaposlene motivirati in jih vključevati v odločanje, kar vodi do uspešnosti podjetja, do bolj uspešnih in zadovoljnih zaposlenih in posledično do dviga socialnega in kulturnega kapitala družbe kot celote.

Z izvedenimi delavnicami so bili učenci zelo zadovoljni, saj so po zaključku dejavnosti izrazili željo po ponovnem srečanju oziroma predstavitvi podjetniške ideje na sejmu učnih podjetij na matičnih šolah. Zato smo v aprilu 2014 ponovno organizirali sejem učnih podjetij, tako da so učenci predstavili svojo podjetniško idejo v obliki sejma še na osnovni šoli.

Učinek delavnic smo sproti spremljali in ovrednotili ob zaključku delavnic na več načinov:

- udeležence smo opazovali pri delu in se pogovarjali z njimi o njihovem napredku in vtisih – uporabili smo metodo opazovanja, pri kateri smo si za smernice postavili zaupanje, sproščenost, zadovoljstvo in pridobivanje znanja ter uporabo le-tega;
- udeležence smo ob zaključku dejavnosti prosili, da izpolnijo kratek anketni vprašalnik;
- odgovore iz vprašalnika smo primerjali s samoreflektivnim spisom, ki so ga učenci napisali pred začetkom izvajanja delavnic;
- tudi mentorji in asistenti smo izvedli samorefleksijo.

Kjer so se delavnice ponavljale, smo prišli do podatkov preko opazovanja udeležencev in vprašalnikov. Opazovali smo, koliko so si udeleženci zaupali, pri čemer je bil znak zaupanja, ali so osnovnošolci, ki so se učili podjetništva, spraševali dijake po nasvetih, mnenju in jih tudi upoštevali. Znak zaupanja dijakov pa je bil dopuščanje samostojnosti učencev pri delu. Opazovali smo tudi sproščenost udeležencev, saj je bilo pomembno, da so si upali pristopiti

drug k drugemu in k mentorju, vprašati za mnenje in postavljati vprašanja. Pokazatelja sproščenosti sta bila ob resnem pristopu k delu smeh in zabava na delavnicah. Spremljali smo tudi pridobivanje znanja o podjetništvu in njegovo uporabo.

Učenci in dijaki so v evalvaciji izkušnjo sodelovanja v podjetniških delavnicah opisali kot pozitivno. Pohvalili so dobro sodelovanje med vsemi deležniki, prijetno in sproščeno komuniciranje ter vzdušje v delavnicah, veseli so bili sodelovanja, spoznali so nove vrstnike, se z njimi družili ter se z njimi učili, izmenjali so si tudi kontakte in upamo, da jih bodo v bodoče še uporabljali. Zato lahko sklepamo, da so dvignili svoj socialni in kulturni kapital. Še posebej pa so bili veseli končnih izdelkov v obliki promocijskega gradiva za svoje namišljeno podjetje. Promocijsko gradivo je nastalo kot rezultat skupinskega dela za potrebe sejma, na katerem so predstavili svojo podjetniško idejo.

Pričakovanja učencev iz samoreflektivnih spisov smo primerjali z odgovori iz anketnih vprašalnikov. Analiza je pokazala, da so bila pričakovanja učencev izpolnjena. Zadovoljni so bili z organizacijo, načinom dela in vsebinami. Spoznali so osnovne podjetniške pojme in opravila v podjetju. Skozi timsko delo so krepili medsebojno zaupanje, upoštevali so mnenja drug drugega, izmenjevali izkušnje.

Ugotovitev ne moremo posploševati, saj na socialni in kulturni kapital vpliva veliko dejavnikov, ki se v drugem okolju ne morejo ponoviti. Težko jih je posploševati tudi zaradi dejstva, da je projekt (in s tem tudi naše delavnice) trajal le eno leto. Vprašanje, ki ostaja odprto, je, ali so bile podjetniške delavnice za udeležence pomemben dejavnik pri odločitvi o nadaljnjem izobraževanju in načrtovanju poklicne poti.

Dodaten izziv so nam predstavljale ovire, ki smo jih predvidevali na začetku izvajanja dejavnosti ali pa smo se z njimi srečali kasneje. Pri izvajanju delavnic smo na eno od ovir naleteli še preden smo z delavnicami sploh začeli. Ena od osnovnih šol v mreži, to je OŠ Trebnje, je namreč kar precej oddaljena od ostalih šol, prevoz za učence pa v okviru projekta ni bil zagotovljen. Kljub temu smo šli v postopek zbiranja prijav zainteresiranih učencev na vseh šolah. V skladu s pričakovanji na oddaljeni šoli predvsem zaradi težav s prevozom ni bilo prijav. Kljub temu smo tem učencem želeli ponuditi podjetniške delavnice. Porodila se je ideja o delavnicah v obliki sobotnih šol, ki smo jih izvedli trikrat. Na sobotne delavnice se je prijavilo skupno 15 učencev. Število sicer ni veliko, vendar so bili učenci z izvedbo delavnic zelo zadovoljni, naučili so se veliko novega, sami ustvarjali, mi pa smo dobili potrditev, da je bila krajša oblika delavnic prava odločitev.

Glede na to, da smo samo izvedbo podjetniških delavnic morale nekoliko

prilagoditi za eno od šol v mreži, smo žal ugotovile, da s to aktivnostjo nismo gradile socialne mreže učencev. Učenci o š Trebnje so namreč sodelovali na eni sami sobotni šoli (ponovitve se niso udeležili), na kateri ni bilo prisotnih drugih učencev. Res je sicer, da so imeli možnost poglobiti že obstoječe stike, niso pa imeli možnosti, da bi jih razširili, kot se je to zgodilo pri učencih z o š Bršljin in o š Drska, kjer je bilo delavnic več. Na njih so se med sabo družili ter navezovali nove stike in prijateljstva.

Časovna uskladitev izvedbe delavnic med udeleženiimi šolami je bila zahtevna, saj so imeli učenci – udeleženci že sicer veliko drugih šolskih in občolskih dejavnosti in obveznosti. Obilo obveznosti pa so imeli tudi mentorji in koordinatorice projekta, ki smo se redno udeleževale delavnic in spremljale delo udeležencev. Rešitve za omenjene ovire vidimo v sobotnih delavnicah oz. strnjjenih večurnih delavnicah, delavnicah v obliki taborov, učenju na daljavo – vendar ne v preveliki meri, saj je eden od bistvenih ciljev te aktivnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala, da udeleženci navežejo nova poznanstva in širijo socialne stike.

Delavnice prostovoljstva

Obstaja več definicij prostovoljstva, ki se med seboj razlikujejo predvsem po širini oz. splošnosti. Večina teh opredelitev vključuje naslednje značilnosti (Mladinski svet Slovenije 2012, 8):

- svobodna volja oz. lastna odločitev za tako dejavnost;
- brezplačnost;
- koristnost za druge posameznike, družbene skupine in vso družbo.

Prostovoljske dejavnosti predstavljajo učne izkušnje, prispevajo k blaginji posameznika ter mu omogočajo razvoj družbenih veščin in spretnosti. Da bi lahko pri prostovoljskih dejavnostih sodelovalo čim več mladih, je treba v hitro spreminjajočih se družbah zagotoviti učinkovite podporne ukrepe pri učenju ter izmenjavi in razvoju dobrih praks tako na lokalni, regionalni ter nacionalni ravni kot tudi širše (Mladinski svet Slovenije 2012, 8).

Iglič (2001, 177–179) dokazuje, da sodelovanje v prostovoljnih organizacijah dviguje socialni kapital in hkrati povečuje socialno toleranco, saj znotraj njih sodelujejo posamezniki iz različnih okolij, različnega statusa in prepričanj. V okviru projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala smo izvedli različne aktivnosti, dodano vrednost pa smo videli v povezovanju oziroma sodelovanju osnovnih in srednjih šol za doseg skupnih ciljev na lokalni ravni. Pri izobraževanju prostovoljcev nam je pomagalo Društvo za razvijanje prostovoljnega

dela Novo mesto, katerega prostovoljke so predstavile delo prostovoljcev na eni od šol v mreži.

Delavnice prostovoljstva so potekale na več načinov. Učenci so nudili učno pomoč drugim učencem v obliki tutorstva, učenci in dijaki so učili slovenski jezik učence tujce, učenci so obeleževali pomembne svetovne dneve in izdelovali plakate na temo vzgoje in prostovoljstva, starejši učenci so brali pravljice učencem v jutranjem varstvu, zbirali so materialno pomoč – pripravljali pakete zbranih dobrin za ekonomsko depriviligirane družine v okviru Anine zvezdice in Rdečega križa, obiskovali, pomagali in razveseljevali so otroke v bolnišničnem oddelku v Splošni bolnišnici Novo mesto in podobno. Izvedli smo tudi različne aktivnosti za učence Rome. Imeli so možnost, da se na delavnicah družijo med sabo, se učijo strpnosti, poslušanja drug drugega ter sodelovanja. S tem so se med dejavnostmi bolj sprostiti in si tudi bolj zaupali. Bolj so tudi zaupali sodelujočim učiteljem. Delovni tempo na aktivnostih je bil namreč prilagojen njim, zato so lahko ves čas aktivno sodelovali (kar jim je pri pouku velikokrat onemogočeno zaradi nerazumevanja jezika). Poleg tega so se naučili veliko novega, v ustvarjalnih delavnicah so naredili veliko izdelkov ter z njimi polepšali dan sebi, svojim učiteljem in domačim.

Organizirali smo predavanja zunanjih izvajalcev o prostovoljstvu. Prostovoljci so ozavestili pojem prostovoljstvo in njegov pomen. Izkazali so visoko stopnjo interesa za sodelovanje in pomoč drugim. Med prostovoljci in udeleženci, ki so prejeli pomoč, je bilo čutiti visoko stopnjo zaupanja. Med njimi so se stkale poglobljene vezi. Najbolj se je krepilo sodelovanje in zaupanje pri dejavnostih, ki so se ponavljale. Udeleženci in prostovoljci so pridobili na osebni rasti, saj so se naučili biti strpni in potrpežljivi. Razumeli so, kaj pomeni sprejemanje drugačnosti. Dejavnosti so se izkazale kot primer dobre prakse, s katerim bomo nadaljevali v prihodnje.

In kako naprej?

Dviganje socialnega in kulturnega kapitala je dolgotrajen proces, zato je na podlagi enoletnega sistematičnega dela težko oblikovati trdne zaključke. Lahko rečemo, da smo s svojimi dejavnostmi gotovo vsaj malo prispevali k dvigu socialnega in kulturnega kapitala v lokalni skupnosti. Udeleženci so z udeležbo na dejavnostih izkazovali zaupanje v cilje dejavnosti, širili so svoje socialne mreže, spoznavali pomen prostovoljstva v lokalni skupnosti in svoj prosti čas namenili koristnemu druženju, izmenjevanju idej. Na delavnicah so dajali pobude, se drug od drugega učili, na koncu pa so svoje znanje predstavili in delili s širšo javnostjo.

Ne le udeleženci delavnic, tudi koordinatorice smo bile z izvedbo delavnic zelo zadovoljne. Lahko rečemo, da se je dvignil tudi naš socialni in kulturni kapital. Ker smo v mreži sodelovale strokovne delavke, ki se poprej nismo poznale, lahko z gotovostjo trdimo, da smo vse štiri trajno razširile svojo socialno mrežo, saj smo se odločile, da bomo pri svojem delu sodelovale še naprej, tudi po zaključku projekta. Redno smo se sestajale in spremljale potek našega dela. Skupaj smo načrtovale, si razdelile naloge in jih odgovorno opravile. Pomagale smo si z nasveti in izkušnjami. Z veseljem smo se udeleževale tudi srečanj mrež na Šoli za ravnatelje, saj smo tam pridobile kar nekaj novih idej o tem, kako bi lahko naše sodelovanje še poglobile.

Že meseca aprila smo začele razmišljati o tem, s katerimi dejavnostmi bomo nadaljevale v naslednjem šolskem letu. Na podlagi pridobljenih izkušenj smo načrtovale, katere sodelavce bomo povabile k sodelovanju, saj se bomo s ponudbo usmerile na širši krog. Dejavnosti bodo potekale v obliki kontinuiranih delavnic, tako kot do sedaj, pripravljamo pa še predlog delavnic v obliki sobotnih šol. Tako bomo vanje lahko vključili večje število udeležencev.

Zavedamo se, da je dvig socialnega in kulturnega kapitala proces, ki potrebuje svoj čas in menimo, da smo v tem šolskem letu šele postavili temelje, na katerih bomo lahko gradili v prihodnje.

Literatura

- Ažman, T., in A. Koren. 2013. »Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti.« Interno gradivo, Šola za ravnatelje, Kranj.
- Čeč, F., in A. Germovšek. 2012. »Notranje podjetništvo in NVO.« Združenje slovenskih ustanov, Ljubljana. http://www.zsu.si/data/upload/Notranje_podjetnistvo_in_NVO.pdf
- Gerovac, K., in V. Cajnko Javornik. 2014. »Zaposleni v krizi: kralj ali berač.« *Manager* 14 (1): 64–67.
- Iglič, H. 2001. »Socialni kapital, socialna omrežja in politično vodenje: empirična študija.« *Družboslovne razprave* 17 (37–38): 167–190.
- Mladinski svet Slovenije. 2012. »Prostovoljstvo mladih.« Programski dokument, Mladinski svet Slovenije, Ljubljana. http://www.mss.si/datoteke/dokument/2012-04-23_MSS_-PROSTOVOLJSTVO_MLADIH_web.pdf
- Zupan, B. B. I. »Nacionalno poročilo o uresničevanju skupnih ciljev na področju prostovoljnega dela mladih v Sloveniji.« Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana. http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/doc/Nacionalno_porocilo_-_koncno.doc?

Pozitivni vplivi prostovoljstva na dvig socialnega in kulturnega kapitala

Lidija Lampe

Osnovna šola Podbočje

Uvod

Izbrani vidik dviga socialnega in kulturnega kapitala v mreži šol, ki jo sestavljajo oš Podbočje, oš Jožeta Gorjupa Kostanjevica na Krki, oš Maksa Pleteršnika Pišece in oš Dramlje, je povečanje aktivnosti v lokalnem okolju in krepitev socialne vključenosti tudi v obliki prostovoljske dejavnosti, dvig ozaveščenosti glede pomena prostovoljstva, povezovanje različnih generacij in krepitev socialne vključenosti. S tem mlade spodbujamo, da si pridobijo čim več izkušenj in so v bodoče tudi lažje zaposljivi. Vsem vključenim deležnikom omogočamo aktivno delovanje v lokalnih in tudi širših skupnostih. Obenem omogočamo več različnih dejavnosti v lokalni skupnosti in vključevanje posameznikov v nove socialne mreže, ki jih pletemo v okviru projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti.

V organizacijah delujejo odprta omrežja, ki posameznikom omogočajo, da nastopajo kot posredniki informacij, obenem pa tudi posredniki pri izgradnji zaupanja. Članstvo v prostovoljskih organizacijah torej omogoča razvoj zaupanja na ravni celotne lokalne in širše skupnosti.

Predstavitev primera dobre prakse

Na vseh šolah smo najprej naredili posnetek stanja: učence smo vprašali, kaj si predstavljajo pod pojmom prostovoljstvo. Nato smo izdelali plakate z naslovom Postani prostovoljec in začeli snubiti šolske prostovoljce tudi prek šolskega radia. Učenci, ki so se prijavili, so imeli mnogo idej, kaj vse bi lahko počeli, da bi pomagali ostalim deležnikom, na anketne vprašalnike so zapisali, da si želijo delati z mlajšimi. Nekateri od njih so izrazili željo, da bi raje sodelovali s starejšimi. Zapisali so tudi svoje pretekle izkušnje na področju prostovoljstva, če so jih imeli. Posebno pozornost so posvetili naštevanju svojih

pričakovanj. Predvideli so, koliko časa želijo nameniti prostovoljski dejavnosti. Zapisali so termine, ki jim najbolj odgovarjajo za izvedbo načrtovanih dejavnosti. Izbrali so si tudi interesna področja: učna pomoč, pomoč na domu, individualno delo, delo v parih, skupinsko delo. Glede na njihove interese in možnosti sodelovanja so mentorice pripravile podroben načrt aktivnosti, v kateri so vključile prostovoljce. Učenci so predlagali veliko različnih delavnic, kjer bi lahko pokazali svoja znanja ostalim udeležencem: kaligrafija, mediacija, tuji jeziki, uporaba računalnika, medsebojna učna pomoč, športna delavnica. Pred začetkom dejavnosti je vsak prostovoljec podpisal soglasje za sodelovanje v projektu.

Na vseh štirih šolah v mreži smo prvič vpeljevali prostovoljstvo kot dobro izhodišče za izrabo prostega časa. Pri tem je bilo presenetljivo to, da so se učenci v velikem številu udeležili vsake organizirane dejavnosti in presenetili s številom idej, kaj vse bi lahko še izvedli in so se začeli zavedati, da so pomemben člen v družbi in s svojimi dejanji pripomorejo k izboljšanju odnosov v družbi. V okviru projekta so na vseh šolah potekale prostovoljske dejavnosti na več različnih ravneh. Prva stopnja vpeljave prostovoljstva je bil nabor ustreznih posameznikov, ki so vseskozi aktivno sodelovali pri prostovoljskih dejavnostih. Glede na različne interese je bilo potrebno posameznike povezati v mreže po interesih, ki so za njih značilni: delo s posamezniki, delo s skupinami, delo z mladimi, delo s starejšimi.

Prostovoljstvo na šolah je potekalo na treh ravneh:

1. *Delo in aktivnosti na ravni vzgojno-varstvenih enot v sklopu šol.* Prostovoljci so sodelovali pri jutranjem sprejemu malčkov v vzgojno-varstvene enote: prišli so dvakrat tedensko, pomagali so pri večjih prireditvah za starše, kjer so sprejemali obiskovalce, pred poukom obiskali določeno skupino v vrtcu in se igrali z malčki ter jim brali pravljice in bili v pomoč vzgojiteljicam. Pomagali so pri instrumentalni spremljavi nastopajočih vrtičkarjev, pri pripravi prireditvenega prostora, pazili so na otroke v zaodrju med samo prireditvijo in aktivno sodelovali pri izdelavi darilc za obiskovalce.
2. *Aktivnosti na ravni osnovne šole.* Mladi prostovoljci so organizirali mrežo učne pomoči: izdelali so urnike tistih, ki so ponujali učno pomoč na posameznih področjih, nato so vsem učencem posredovali ponudbo pomoči. Učenci so se odzvali in pričelo se je sodelovanje med njimi. Učitelji so pomagali s svojimi nasveti in literaturo. V okviru aktivnosti na šoli so bila organizirana tudi izobraževanja za prostovoljce glede na njihove interese. Ta izobraževanja so izvajali učitelji mentorji

in tudi šolski prostovoljci, ki so se izkazali kot dobri izvajalci delavnic na svojih močnih interesnih področjih. Prostovoljci so se izobraževali pod geslom »Več znaš, več veljaš.« Vsi učenci so si tudi ogledali film *Daj naprej* o tem, kako lahko posameznik spremeni svet na bolje, s tem ko sproži verigo dobrih dejanj in spodbudi tudi tiste, ki so prejeli pomoč, da jo ponujajo ostalim, ki so je potrebni. Sledili smo aktualnim dogodkom v dnevni medijih in pojavila se je pobuda s strani posameznikov, da organiziramo zbiralno akcijo za prizadete v poplavah na območju Bosne in Hercegovine ter Srbije. Šolski prostovoljci so pomagali pri pripravi plakatov, zbiranju materialov in razvrščanju. Kot novost smo kar na treh šolah vpeljali bralno značko za zaposlene. Prijetno nas je presenetil odziv sodelavcev, ki so pridno brali priporočeno literaturo skozi vse leto in s tem dvigovali kulturni kapital. Opazili smo, da nekateri učenci prihajajo v šolo brez šolskih copat, zato smo vpeljali izposojlo copat pri dežurnem učencu. Copate smo nakupili s pomočjo sredstev iz šolskega sklada. Izposojlo smo spremljali s pomočjo obrazca. Opravili smo pogovore s tistimi posamezniki, ki so si kontinuirano izposojali copate. Potem smo nekaterim pomagali s sredstvi iz šolskega sklada, da so pridobili nove copate, ker si le-teh niso mogli privoščiti.

3. *Dejavnosti na področju lokalne in širše skupnosti v sodelovanju z aktivno delujočimi organizacijami.* V povezavi s krajevno skupnostjo so bile šolske knjižnice odprte za krajane, ker v krajih ni aktivno delujočih ljudskih knjižnic. Za pomoč pri izvedbi izposoje odrasle literature smo zaprosili večje založbe, ki so nam z donacijami knjig pomagale, da smo okrepili leposlovje in strokovno literaturo za odrasle z več knjižnimi enotami. V okviru knjižnic so bile organizirane delavnice za učence in krajane. Učenci so na delavnicah sodelovali enkrat v vlogi organizatorja delavnic, drugič kot obiskovalci delavnic, ki so jih izpeljali krajani. Sodelovanje smo razširili tudi izven lokalne skupnosti. Organizirali smo obiske v s mednarodnih prostovoljcev, ki so na šolah predstavljali svoje dosežanje izkušnje na področju prostovoljstva. Obenem so učenci spoznali nove države v okviru Evropske skupnosti prek v s prostovoljcev, ki so bili trenutno nastanjeni v Mladinskem centru v Krškem (Italija, Portugalska, Španija, Grčija). Ti so se aktivno vključili tudi v dejavnosti na zaključnem taboru prostovoljstva. Šole so sodelovale tudi z organizacijami Rdeči križ, ki so nam pomagale pri izvedbi dejavnosti s starejšimi občani: obiski na njihovih domovih, v domu za starejše občane, priprava novoletne prireditve in pogostitve.

Ovire pri izvajanju projektnih dejavnosti

Glede na to, da je bilo letos prostovoljstvo prvič vpeljano na šolski ravni, je bilo potrebno najprej proučiti, kako začeti, da bo dejavnost nemoteno potekala. Največ težav smo na šolah imeli z organiziranjem dejavnosti zaradi natrpanih urnikov učencev, tako da smo delavnice večinoma izvajali ob sobotah in v popoldanskem času. Nekaj težav smo imeli tudi z mreženjem, ker je ena izmed šol od ostalih šol oddaljena kar 60 km od najbližje šole v mreži, tako da je mreženje mentoric potekalo pretežno s pomočjo elektronske pošte in prek telefonskih zvez. Posamezniki, ki so sodelovali v projektu, so potrebovali kar nekaj napotkov glede timskega delovanja. Po nekaterih realiziranih dejavnostih je bilo že opaziti napredek na področju sodelovanja in dela v timih, ki so nujno potrebni za izpeljavo projektov. Največ težav se je pojavilo na področju evalvacije, kajti težko je meriti zadovoljstvo posameznikov v sklopu projektnih dejavnosti. Vendar smo bili zadovoljni, kajti dejavnosti se je udeleževalo čedalje več posameznikov, tako da je naraščalo število zadovoljnih uporabnikov.

Rezultati projektnih dejavnosti

Do sedaj smo na šolah realizirali vse dejavnosti, ki smo se jih zastavili v okviru mreže šol. Nekatero dejavnosti so potekale kontinuirano skozi vse šolsko leto, ostale pa v obliki delavnic in dosedanjih organiziranih dejavnosti, ki so na šolah že vpeljane skozi leta, vendar smo jih izboljšali s tem, da smo pri tem upoštevali dvig socialnega in kulturnega kapitala. Učencem, ki so se udeleževali dejavnosti znotraj projekta, je bilo omogočeno, da so sodelovali z društvi v lokalni skupnosti in se povezovali z njimi ter postali pomemben kamenček v mozaiku, ki gradi celotno družbo. Zaključek projekta smo sklenili na taboru, kjer so vsi sodelujoči imeli možnost izmenjati izkušnje. Prostovoljci smo se priključili že obstoječemu taboru prve triade. Tega smo obogatili z aktivnostmi. Pari ali trojice šolskih prostovoljcev so pripravili zanimive delavnice za učence prve triade: ustvarjalna, baletna, športna, glasbena delavnica in lov na zaklad. Učenci so se poleg delavnic udeležili še pohoda z baklami na Stari grad, se naučili skupnega plesa Huba buba balon ter pripravili prireditev za svoje starše. Te so v petek pogostili s piškoti, ki so jih sami spekli na kuharski delavnici.

Opazen je napredek na področju sodelovalnega dela, večja angažiranost prostovoljcev pri pomoči sošolcem, mlajšim učencem in s tem na področju empatije in medsebojnega spoštovanja. Prostovoljstvo vpliva tudi na spoznanje učencev glede njihove poklicne usmerjenosti, predvsem na področju dela z ljudmi. Učenci z novo dejavnostjo pridobivajo možnosti sodelovanja pri na-

črtovanju, organizaciji dela, izvedbi in sami evalvaciji. Torej spoznajo celoten proces izvedbe dejavnosti. S tem pridobivajo pomembne izkušnje za prihodnost. Mentorji pri tem gradimo mostove med tistimi, ki želijo prispevati s svojimi dobrimi dejanji in ostalimi, ki potrebujejo določene oblike pomoči.

Cilja na področju prostovoljskih aktivnosti sta bila: pomoč drugim in aktivno državljanstvo. Pri tem posameznik širi svoje socialne mreže, osebno raste ter obenem pridobiva znanja, spretnosti, izkušnje. Vse to mu dolgoročno prinaša pozitiven status v družbi.

Realizacijo in uspešnost izvedenih dejavnosti glede na dvig socialnega in kulturnega kapitala smo spremljali s štetjem deležnikov, ki so se udeležili posameznih aktivnosti, s spremljanjem rasti ali upadanja števila stikov. Zadovoljstva posameznikov smo pridobili z njihovimi izjavami po končanih dejavnostih. V primeru, da so bili zadovoljni, veseli, so si še želeli podobnih izkušenj in dogodkov, iz tega smo sklepali, da je socialni kapital rasel. Kulturni kapital smo merili s številom uporabnikov v šolskih knjižnicah, na kulturnih prireditvah, po številu prebranih knjig in obiskov v knjižnici.

V prihodnje bomo na vseh šolah ohranili prostovoljstvo kot eno izmed dejavnosti, ki jo je potrebno razvijati in krepiti med mladimi. Prostovoljske aktivnosti bomo v letnem delovnem načrtu načrtovali kot novo interesno dejavnost. Ohranili bomo delovanje šolskih prostovoljcev na treh ravneh: v vrtcih, v okviru šole in na področju lokalne skupnosti.

Pomembno je tudi to, da dosledno beležimo vsa sodelovanja prostovoljcev in jim ob koncu šolskega leta izdamo uradna potrdila z navedenim številom opravljenih ur kot dokaz njihovega udejstvovanja.

Priloga 1 *Uvodni intervju s prostovoljcem*

1. *Osebni podatki*

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Datum in kraj rojstva: _____

Telefon: _____

E-pošta: _____

2. *Splošne informacije*

Razred: _____

Dosedanje delovne izkušnje (počitniško delo):

Jeziki: angleščina nemščina italijanščina francoščina srbščina hrvaščina

drugo: _____

Delo z računalnikom: DA NE

3. *Prostovoljsko delo*

Kakšna so vaša pričakovanja o prostovoljskem delu?

Kje ste že opravljali prostovoljsko delo?

Koliko časa ste pripravljeni posvetiti prostovoljskemu delu?

od enega do treh mesecev   od treh mesecev do pol leta

od pol leta do enega leta   več kot leto   rad bi poskusil   šolsko leto

Koliko ur na teden ste pripravljeni posvetiti prostovoljskemu delu?

0,5 ure   1 uro   2 uri   4 ure   več   občasno

Kateri dnevi vam najbolj ustrezajo?

ponedeljek   torek   sreda   četrtek   petek

Katera ura ali čas dneva vam najbolj ustreza?

dopoldanska ura   popoldanska ura   ne vem

Rad bi opravljal naslednjo obliko prostovoljskega dela:

delavnice   delo s posamezniki   delo s skupinami   ne vem

drugo: _____

Kdaj ste prvič izvedeli za prostovoljstvo?

Datum: _____   Podpis prostovoljca: _____

Priloga 2 Primer potrdila

Učenec/-ka _____ razreda osnovne šole _____

je aktivno sodelovala na področju prostovoljstva v šolskem letu 2013/2014 v okviru projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala (delavnice v okviru šolske knjižnice, tabor prostovoljstva, sprejem otrok v v v e).

Število ur opravljenega prostovoljskega dela: _____

Kraj, datum: _____

Mentor: _____   Ravnatelj: _____

Dvig socialnega in kulturnega kapitala z Zasavsko pripovedko

Marija Sakelšek

Gimnazija in ekonomska srednja šola Trbovlje

Uvod

Svet je poln nasprotij, tekmovalnosti, hitrih družbeno-ekonomskih sprememb. Spremembe se odražajo v drugačnem vedenju, preživljanju prostega časa in drugačnem načinu spoprijemanja s težavami. Tempo življenja je vse hitrejši, vsem se mudi, vse manj imamo časa za druženje s prijatelji, ljudmi v svoji okolici, vse bolj smo odtujeni. Socialno-ekonomske spremembe in globalna kriza prinašajo še dodatne težave in tveganja. Vse te spremembe se odražajo tudi v šolskem prostoru, kjer se srečujejo učenci različnih narodnosti in socialno-ekonomskih statusov, z različnimi talenti, ambicijami, vedenjskimi vzorci ... Tako kot v celotni družbi, ki stremi k uspešnosti, je tudi v šoli, uspešnejši učenci so samozavestnejši, so bolj socialno vključeni, hitreje navežejo stike s sovrstniki in se lažje vključijo v različne interesne skupine. Pri neuspešnih pa je ravno obratno, zato je nevarnost za njihovo socialno izključenost večja. Vse to pa se odraža tudi na ravni socialnega in kulturnega kapitala, ki ga nekdo premore.

Kapital je pojem, ki ga največkrat na splošno povezujemo z denarjem. V strokovni literaturi pa lahko najdemo opredelitev pojma kapital na zelo različne načine v različnih kontekstih. Tako je na primer Lenarčič razdelil kapital na finančni, fizični/materialni, naravni, človeški, kulturni, socialni, emocionalni, regijski, participativni, kreativni, sociotehnični, digitalni, moralni in osebni (Blazinšek idr. 2011, 3–5). Bourdieu (1986) pravi, da se kapital lahko pojavi v treh osnovnih oblikah: kot ekonomski kapital, ki je lahko nemudoma in neposredno spremenljiv v denar, kot kulturni kapital in kot socialni kapital. Za *socialni kapital* pravi, da je skupek dejanskih ali potencialnih virov, ki so povezani z mrežo bolj ali manj institucionaliziranih odnosov članstva v skupini (vzajemnega poznanstva in priznavanja). Gre za kapital v lasti skupnosti. Osnovan je na materialnih in simbolnih izmenjavah. Količina socialnega kapitala je odvisna od velikosti mreže, količine kapitala posameznika v mreži

in multiplikativnega učinka, ki ga članstvo v takšni mreži prinaša. *Kulturni kapital* pa še podrobneje deli na utelešeni (poosebljeni) kapital, ki ga lahko pridobimo z delom na sebi in iz družbenega okolja, objektivizirani (opredmeteni) kapital v obliki kulturnih dobrin (slike, knjige ...) in institucionalizirani kapital. Kulturni kapital predstavlja »znanje, veščine in izobrazbo«, kar posameznik pridobi skozi življenje v določenem okolju; sem spada tudi prenos kulturnega kapitala (npr. norme, vrednote, veščine, naglas itd.), ki ga otrok pridobi od svojih staršev in od okolja, v katerem živi. Kot poudarja Bourdieu, obstaja povezava koncepta kulturnega kapitala z večjo izobraževalno uspešnostjo otrok višjega razrednega porekla (Korošec 2008, 6). Tudi Flere idr. (2009, 92) v svojem poročilu o raziskavi o šolski uspešnosti slovenskih učencev ugotavljajo, da socialni dejavniki privilegiranosti delujejo predvsem na kulturnem področju, za uspeh pa je pomembna predvsem navzočnost izobražene matere.

S tem, da imajo otroci, ki izhajajo iz družin z boljšim socialno-ekonomskim statusom, višji kulturni kapital, se lahko popolnoma strinjamo, saj imajo le-ti že v izhodišču boljše pogoje. Starši jim lahko omogočajo veliko več različnih popoldanskih interesnih dejavnosti. Skupaj z njimi obiskujejo muzeje, gledališča, razstave. Po drugi strani pa lahko tisti otroci, ki v družini tega niso bili deležni, v šoli pridobijo veliko več, zato se jim lahko kulturni kapital znatno poveča.

Otrokov položaj v šoli pomembno vpliva na njegovo samopodobo, izvira pa iz položaja, ki ga posameznik zavzema v skupini. Socialno prikrajšan otrok lahko zelo hitro spozna, da je manj priljubljen in ni sprejet med sovrstniki. Njegova revščina pa lahko prispeva tudi k slabši učni uspešnosti. Tveganje za učno neuspešnost je večje kot pri vrstniku, ki mu starši lahko zagotovijo podporo, motivacijo in razne oblike pomoči.

Po Barreri je stopnja izključevanja otrok iz revnejših družin odvisna od (Košak Babuder 2006, 96):

- stopnje podobnosti in različnosti otrokovega domačega okolja od šolskega okolja (večja kot je razlika, tem več težav lahko pričakujemo pri otrokovem vključevanju);
- stopnje sprejetosti ali nesprejetosti otrokovih vrednot in vedenj (v primeru, da se šolsko okolje zelo razlikuje od domačega, so lahko slabše sprejeti pri učiteljih in vrstnikih).

Posameznikova »vrednost« je določena tudi s tem, kako ima razvejano socialno mrežo, ki je sestavljena iz osebnih, ekonomskih in profesionalnih odnosov ter predstavlja del socialne strukture, ki je umeščena v osebne in organiza-

cijske stike. Opredeljuje odnose med posamezniki, interakcije in oblikovanja socialnih omrežij. Je zmožnost zagotoviti si koristi skozi članstvo v omrežjih in drugih družbenih strukturah. Skupna prepričanja in izkušnje pripomorejo k oblikovanju socialnega kapitala, saj ustvarjajo občutek solidarnosti. Socialni kapital je sredstvo, s katerim je dolgoročno in v prihodnosti možno omejiti prepad med »vključenimi« in »izključenimi« (Dominik 2012, 1).

Predstavitev mreže šol in njenih dejavnosti

Socialni in kulturni kapital je v veliki meri odvisen od okolja, v katerem nekdo odrašča, predvsem pa od socialno-ekonomskega položaja njegove družine. Naša mreža šol, ki jo sestavljamo tri osnovne šole in ena srednja šola – oš Trbovlje, oš Tončke Čeč Trbovlje, oš Toneta Okrogarja Zagorje in Gimnazija in ekonomska srednja šola Trbovlje – prihaja iz okolja, kjer ima trenutna gospodarska kriza zaradi naraščanja brezposelnosti zelo velik vpliv. Tako se socialno-ekonomsko stanje naših dijakov in učencev iz leta v leto slabša. Precej je tudi priseljencev oz. njihovih potomcev, ki so se v te kraje priselili v času gospodarske rasti kot ekonomski migranti in opravljajo dela, ki so slabše plačana. Pripadniki posameznih narodnih skupin se pogosto zadržujejo v ozkem krogu svojih znancev in ne čutijo pripadnosti lokalni skupnosti, kar velja za vse generacije priseljencev.

Večina otrok, ki obiskuje osnovne šole, je mestnih, nekaj pa jih je tudi iz okoliških vasi in se v šolo vozijo s šolskimi avtobusi. Gimnazijo in ekonomsko srednjo šolo Trbovlje pa obiskujejo dijaki iz celotne zasavske regije.

Že na začetku izvajanja projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti smo se odločili, da bomo v okviru projekta izvajali dejavnosti tako za otroke kot za njihove družinske člane in širšo lokalno skupnost ter da bodo le-te potekale znotraj pouka oz. v obliki popoldanskih dejavnosti in ne bodo dodatno obremenjevale družinskih proračunov. Tako bodo dosegljive za vse, ki bodo zainteresirani za sodelovanje.

Prav tako naj bi dejavnosti še bolj povezale šole v mreži, in sicer predvsem vertikalno, na ravni srednje in osnovne šole, saj ugotavljamo, da so zaradi samega šolskega sistema osnovne šole v posameznem kraju že povezane na ravni posameznih občinskih predmetnih aktivov, manj pa je povezave med šolami iz različnih krajev in med srednjimi in osnovnimi šolami.

Pri vseh dejavnostih naše mreže šol je bil poudarek na druženju s sovrstniki, medgeneracijskem sodelovanju in izpostavljanju otrokovih močnih področij (petje, pisanje, risanje, šport, ples, ročne spretnosti ...). Na ta način pričaku-

jemo, da se bo okrepila njihova samopodoba in s tem tudi možnost za socialno vključitev med vrstnike.

Vse dejavnosti smo razdelili v tri skupine. V prvo skupino smo uvrstili *skupne projekte*, v katerih smo sodelovale vse štiri šole skupaj. Tako smo izvedli športno tekmovanje v malem nogometu za fante in odbojki za dekleta, skupni dobrodelni koncert šolskih pevskih zborov, aktivno smo sodelovali na vseh prazničnih sejnih na posameznih šolah in na natečaju za Zasavsko pripovedko. V drugi skupini so predvsem *izobraževalne dejavnosti*, od spoznavanja drugih kultur, raznolikosti v prehrani, komuniciranja v tujih jezikih, ekološkega osveščanja v okviru Dneva Zemlje do različnih delavnic, organiziranih na srednji šoli za osnovnošolce na različne teme od tujega jezika, debate, geografije in zgodovine do podjetništva. V tretjo skupino pa smo uvrstili *prostovoljstvo in sodelovanje z nevladnimi organizacijami*, predvsem iz lokalnega okolja. Pri nekaterih dejavnostih iz druge in tretje skupine dejavnosti smo sodelovale vse štiri šole skupaj, pri nekaterih je šlo za sodelovanje posameznih šol, nekaj dejavnosti pa je izvedla vsaka šola posebej.

Primer dobre prakse spodbujanja socialnega in kulturnega kapitala

Izmed številnih dejavnosti, ki smo jih izvajali v okviru projekta, bomo predstavili Zasavsko pripovedko. Naj jo najprej na kratko opišemo. Jeseni smo oblikovali natečaj za Zasavsko pripovedko z navodili za učitelje in ga poslali na posamezne zasavske šole. Naša ciljna skupina so bili učenci višjih razredov osnovne šole in nižjih letnikov srednje šole. Želeli smo, da se učitelji slovenskega jezika z učenci pri pouku v okviru ljudskega slovstva pogovarjajo o izvoru krajevnih imen v svoji neposredni okolici in v Zasavju, učencem in dijakom svetujejo, naj o tej temi poiščejo podatke tudi v domačem okolju pri starših, dedkih, babicah, sosedih in naj uporabijo tudi lastno domišljijo ter napišejo pripovedko o izvoru poljubnega krajevnega imena v Zasavju. Slovenisti na posamezni šoli so napisane pripovedke pregledali in izbrali najboljše ter jih posredovali njihovem učiteljem likovne umetnosti, da so jih ti pri svojih urah prebrali učencem, ki so jih nato ilustrirali. Sodelujoče šole so nato najboljše pripovedke in ilustracije poslale na razpis. Razpisna komisija je med njimi izbrala najboljše. Oblikovali smo jih v zbirko v obliki elektronske knjige in jo konec februarja predstavili na skupni zaključni kulturni prireditvi, ki je potekala na Gimnaziji in ekonomski srednji šoli Trbovlje. Nanjo smo posebej povabili vse sodelujoče avtorje, njihove starše, učitelje, vodstva šol, predstavnike lokalnih knjižnic ... V okviru programa prireditve so nekateri avtorji tudi sami prebrali svoje pripovedke. Kot gostjo smo povabili profesorico slovenskega jezika, ki je v svoji

magistrski nalogi raziskovala ljudsko slovstvo v Zasavju, da nam je predstavila nekaj zanimivosti iz naših krajev, na katere je naletela ob svoji raziskavi. Vsi avtorji, katerih dela so bila objavljena v zbirki, so kot nagrado dobili svoj izvod zbirke Zasavske pripovedke. Po en izvod zbirke pa smo poklonili šolskim knjižnicam sodelujočih šol, da bodo lahko tudi drugi otroci na šolah prebrali pripovedke, ki so jih napisali in ilustrirali njihovi sovrstniki.

S tem pa vse aktivnosti v zvezi s pripovedko še niso bile končane, saj so na posameznih osnovnih šolah avtorji pripovedk mlajšim sovrstnikom popestrili čas, ki ga preživijo v oddelkih podaljšanega bivanja, tako da so jim na t. i. bralnih uricah brali svoje pripovedke. Pa tudi marsikatera kulturna prireditel v šolah ali zunaj njih ne mine brez prebrane pripovedke iz naše zbirke. Tako so naše pripovedke obogatile proslavo ob kulturnem prazniku, družabno srečanje upokojenih učiteljev v šolski knjižnici, kulturno prireditel v domu upokoencev ...

Nobena dejavnost pa običajno ne poteka čisto brez situacij, tako tudi naša ni. Že čisto na začetku smo ugotovili, da nekateri učitelji na posameznih šolah zaradi številnih drugih nalog in obveznosti niso pripravljeni sodelovati še v tej naši dejavnosti. Rešitev je bila, da smo k sodelovanju povabili še učitelje nižjih razredov, ki sicer po učnem načrtu ne obravnavajo ljudskega slovstva, imajo pa nekaj ur namenjenih aktualizaciji pouka. Ti so se z veseljem odzvali na naše povabilo in so znotraj teh ur učencem predstavili pripovedko ter tako popestrili svoj pouk ter učencem omogočili sodelovanje na natečaju.

Namen dejavnosti

Razlog, zakaj smo se odločili izpeljati natečaj za Zasavsko pripovedko, se skriva v tem, da smo želeli povečati medsebojno sodelovanje in okrepiti vezi med učenci, šolami, učitelji in lokalno skupnostjo. Otroke smo želeli spodbuditi, da razmišljajo o krajih, v katerih živijo, se o njih pogovarjajo med seboj, s starejšimi sorodniki, sosedi, da se počutijo del lokalne skupnosti, so ponosni na svoje korenine in na okolje, iz katerega izhajajo. Tiste, ki so se v te kraje priselili od drugod, smo želeli spodbuditi, da čim bolj spoznajo svoje novo lokalno okolje in se vanj tudi vključijo. Prav tako smo razmišljali, da se bo z vključevanjem učencev v različne aktivnosti v sklopu te dejavnosti popestril pouk pri slovenskem jeziku in likovni umetnosti, hkrati pa bo to tudi dober primer medpredmetnega povezovanja. Učitelji bi preko take oblike pouka spodbujali socialne stike učencev. Pri slovenskem jeziku bi učenci pri obravnavi snovi ljudsko slovstvo dobili vpogled tudi v primere iz lokalnega okolja, pri likovni umetnosti pa napisane pripovedke tudi ilustrirali. Učenci bi razvijali

svoja močna področja: nekateri domišljijo in nadarjenost za literarno izražanje, drugi za likovno ustvarjanje. Z izvajanjem naše dejavnosti bi se popestrilo kulturno dogajanje na šolah in tudi v lokalnem okolju. Ne smemo pa pozabiti tudi na okrepitev samopodobe, vsaj pri tistih učencih, katerih dela bi bila objavljena v zbirki, saj bi v okviru aktivnosti potekal tudi natečaj in samo najboljša dela bi bila izbrana. Zato bi bilo to za njih priznanje za njihovo uspešno delo, kot nagrado bi prejeli svoj izvod zbirke v obliki elektronske knjige. Pohvale, nagrade in priznanja pa so pomemben element pri utrjevanju pozitivne samopodobe in zaupanja v sebe. So tudi učinkovito orodje, s katerim lahko otrokom pokažemo, da smo opazili njihov uspeh in da jih cenimo.

In nenazadnje dejavnost sama ne bi povzročila dodatnih obremenitev za družinski proračun sodelujočih otrok, kvečjemu bi pripomogla, da bi se v družini več pogovarjali med seboj, starši pa bi bili lahko na svojega otroka zaradi njegovih dosežkov ponosni in ga tudi pohvalili. Tako otroci kot njihovi starši bi večkrat pomislili na kraje, v katerih živijo, in postopoma ugotovili, da so to zanimivi kraji in da smo nanje lahko ponosni.

Načini ugotavljanja uspešnosti

Načinov, s katerimi smo spremljali uspešnost oziroma učinkovitost dejavnosti Zasavska pripovedka pri doseganju načrtovanih ciljev, je bilo več. Najprej nas je zanimalo število sodelujočih učencev in število njihovih del v posameznih fazah Zasavske pripovedke, število otrok, ki so napisali pripovedko, število otrok, ki so pripovedke ilustrirali. Zgolj številčni podatki pa niso dovolj dober pokazatelj dviga socialnega in kulturnega kapitala, zato smo se odločili še za druge metode.

Eden izmed teh načinov je opazovanje. To je ena najstarejših tehnik zbiranja podatkov družboslovnem raziskovanju. V primerjavi z drugimi tehnikami so glavne prednosti opazovanja v tem, da omogoča neposredno zbiranje podatkov (Vogrinc 2008, 81). V našem primeru smo uporabili metodo opazovanja z udeležbo, tako smo ob pričetku izvajanja dejavnosti zaprosili učitelje slovenskega jezika in likovne umetnosti na posameznih šolah, ki so izvajali posamezne aktivnosti, da opazujejo učence pri izvajanju aktivnosti, na koncu pa smo jih zaprosili za njihova opažanja in med njimi izvedli anketo, s katero smo poskušali ugotoviti učinkovitost naših aktivnosti pri doseganju zastavljenih ciljev. Anketni vprašalnik je bil sestavljen tako, da smo v prvem delu želeli izvedeti splošne podatke o sodelujočih učencih, njihovi motiviranosti, o načinu pisanja pripovedke, koliko je bilo vseh izdelkov, koliko so jih posredovali naprej. V drugem delu pa so nas zanimale predvsem njihove ugotovitve o

morebitnem prispevku Zasavske pripovedke k dvigu socialnega in kulturnega kapitala pri sodelujočih učencih.

Z opazovanjem na zaključni prireditvi smo ugotavljali število udeležencev in njihove reakcije, in sicer tako učencev kot njihovih staršev. Pri reakcijah staršev smo želeli ugotoviti, ali so ponosni na svojega otroka ob njegovem dosežku, pri učencih pa, ali so veseli in ponosni, da je njihov izdelek objavljen v zbirki. Prireditvev smo tudi fotografirali, tako da smo lahko tudi iz fotografij razbrali zadovoljne in ponosne obraze udeležencev.

Najpomembnejše je mnenje sodelujočih učencev, zato smo tudi med njimi izvedli pisno anketo. Pri ugotavljanju zadovoljstva, vtisov in mnenj učencev smo se omejili zgolj na skupino, katerih dela je posamezna šola poslala na razpis, torej na tiste, ki niso sodelovali samo v prvem delu, ampak v vseh fazah pripovedk. Za takšno ciljno skupino smo se odločili, ker menimo, da je to skupina, ki je v tej dejavnosti največ pridobila na področju socialnega in kulturnega kapitala in želeli smo ugotoviti, ali je temu res tako. Temu primerno smo oblikovali anketna vprašanja, ki so bila vsa kombinirana, del možnih odgovorov je bil že podan, anketiranci so imeli možnost napisati svoj odgovor in s tem izraziti svoje občutke. Vprašanja so bila razdeljena v tri sklope, v prvem smo se osredotočili na dejavnike, ki so vplivali na izbiro kraja, o katerem so napisali pripovedko. Z njimi smo želeli ugotoviti, s kom so sodelovali in kaj jih je spodbudilo oz. jim je bilo pri razpisu tako všeč, da so se odločili za sodelovanje. Drugi sklop vprašanj se je nanašal na zaključno prireditvev ob predstavitvi zbirke, zadnji pa na občutke učencev po prireditvi, vtisih in pripravljenosti za sodelovanje na podobnih razpisih.

Rezultati

Večina aktivnosti v okviru dejavnosti Zasavska pripovedka je potekala od oktobra do konca februarja in se je sklenila s kulturno prireditvijo in predstavitvijo zbirke. Odziv na natečaj je bil zelo velik. Po podatkih, ki smo jih prejeli iz posameznih šol in analize prvega dela ankete za učitelje, je v prvi fazi sodelovalo okrog 100 učencev oz. dijakov. Večina jih je napisala pripovedko kot neobvezno domačo nalogo, samo na eni šoli je bilo potrebno pripovedko napisati kot obvezno domačo nalogo. Učitelji slovenskega jezika so od 4 do 7 po njihovem mnenju najboljših pripovedk posredovali učiteljem likovne umetnosti, kjer so jih nato učenci in dijaki ilustrirali. Nekaj avtorjev je svojo pripovedko tudi ilustriralo, druge pa so ilustrirali njihovi sovrstniki. Tudi pri ilustracijah so na posameznih šolah naredili izbor najboljših. Tako je na končni razpis prispelo 26 literarnih del in več kot 40 ilustracij. Razpisna komisija je imela zelo

težko nalogo, saj so bila prispela dela zelo izvirna in kakovostna. Izbrala je samo 12 najboljših pripovedk z ustreznimi ilustracijami, ki smo jo oblikovali v zbirko v obliki elektronske knjige.

Učitelje, ki so sodelovali na natečaju, smo povprašali, ali so bili učenci in dijaki bolj motivirani za delo, ker so s svojim izdelkom lahko sodelovali na razpisu. Njihova opažanja so zelo različna, na nekaterih šolah je bila motivacija učencev večja, na drugih ne. So pa vsi opazili, da so bili učenci in dijaki, katerih dela so bila objavljena v zbirki, na ta svoj dosežek ponosni. Mnenje vseh anketiranih učiteljev je, da so s sodelovanjem na razpisu in zaključni prireditvi učenci navezali nove socialne stike (npr. sodelovanje s sovrstniki, starejšimi, sosedi) in tudi, da smo z dejavnostmi v okviru Zasavske pripovedke prispevali k povečanju občutka pripadnosti lokalni skupnosti. V anketi za sodelujoče učitelje je sodelovalo 10 učiteljev slovenskega jezika in likovne umetnosti s posameznih šol.

Anketne vprašalnike smo po končani dejavnosti razdelili tudi vsem učencem in dijakom, ki so poslali svoja dela na razpis, vendar je izpolnjeno anketo vrnilo samo 20 anketirancev. Na vprašanja o izbiri kraja, o katerem so napisali pripovedko, s kom so sodelovali in na kakšen način, jih je polovica odgovorila, da ta kraj poznajo, njegovo ime se jim zdi zanimivo, zato so želeli izvedeti več o njegovem imenu. Druga polovica pa v tem kraju živi in so jim o njem pripovedovali starši, stari starši ... Večina anketirancev je tako napisala pripovedko o kraju iz njihove neposredne bližine in pred začetkom pisanja pripovedke niso preverili drugih zanimivih imen krajev v širšem območju naše regije. Le štirje učenci so se pred pričetkom pisanja pripovedke pozanimali o imenih krajev tudi na širšem področju Zasavja. O pripovedkah, predvsem o tematiki njihovih pripovedk, so se vsi anketiranci pogovarjali s sošolci, razen petih, ki niso sodelovali s sošolci, ampak samo s starši, starimi starši in sosedi. Razen treh anketirancev, ki so imeli druge obveznosti, so se vsi udeležili sklepne kulturne prireditve ob zaključku razpisa.

Zaključna prireditev je bila večini všeč. Udeležencem je bilo všeč, da so imeli avtorji sami možnost prebrati svoje pripovedke in da so za nagrado dobili izvod zbirke na CD-ju. Samo en anketiranec je izrazil, da mu prireditev ni bila všeč, ni pa svojega mnenja pojasnil. Prireditve se je udeležilo tudi veliko število staršev, iz ankete lahko razberemo, da so polovico anketirancev na prireditve spremljali starši. Razen dveh, ki jima je vseeno, so vsi avtorji ponosni, da so njihove pripovedke oz. ilustracije objavljene v zbirki. Vse so tudi pohvalili oz. jim čestitali njihovi starši in učitelji. Veliki večini so čestitali tudi sošolci. O občutkih, ki jih imajo, ko vidijo svoj izdelek v zbirki v knjižnici, ko ga preberejo na bralnih uricah ali na različnih prireditvah, jih je večina od-

govorila, da so ponosni in veseli. Vsi anketiranci bi z veseljem tudi v bodoče sodelovali na podobnih razpisih. Še posebej jim je bilo všeč, da so pripovedke, napisane pri slovenskem jeziku, lahko ilustrirali pri likovni umetnosti in se tako medpredmetno povezali.

Na zaključni kulturni prireditvi ob predstavitvi zbirke smo opazovali tudi prisotne udeležence in njihove reakcije. Rečemo lahko, da so tako otroci kot tudi njihovi starši bili navdušeni in so z zanimanjem poslušali vse predstavljene pripovedke. Avtorji, katerih dela so bila objavljena v zbirki, so bili ponosni in veseli priznanja za njihov trud pa tudi nagrade v obliki svojega izvoda zbirke. Veselje in ponos je bilo opaziti tudi na obrazih staršev, ki so bili navdušeni nad dosežki svojih otrok. Za njihov uspeh so jih tudi pohvalili in s tem prispevali k utrjevanju njihove pozitivne samopodobe in zaupanja v sebe. Uspešnejši, samozavestnejši otroci so bolj socialno vključeni in lažje navezujejo nove stike.

Ugotovitve

Na začetku smo si zadali nalogo, da bomo z dejavnostjo Zasavska pripovedka dvignili socialni in kulturni kapital sodelujočim z različnih vidikov: razvijali bomo socialne mreže, saj bodo sodelujoči imeli priložnost druženja s sovrstniki in sodelovanja s starejšimi, učitelji bodo našo dejavnost, katere namen je tudi spodbujanje socialnih stikov, vključili v pouk in s tem pouk popestrili. Učenci bodo upoštevali skupna pravila in vrednote, z objavljenim razpisom smo postavili pravila, razpisne pogoje, ki jih bo potrebno spoštovati. Hkrati se bodo pri učencih krepili državljanska zavzetost in občutek pripadnosti lokalni skupnosti. Utrjevali se bodo različni simboli in obredi, saj bodo lahko učenci in dijaki aktivno sodelovali na kulturnih prireditvah ali pa bodo samo udeleženci le-teh. Ali smo bili uspešni pri zadanih nalogah in smo prispevali k dvigu socialnega in kulturnega kapitala?

Ugotavljamo, da smo bili, kar nam dokazujejo tudi mnenja, ki so nam jih zaupali učenci v anonimnih anketah:

- Bil je zanimivo. Medtem, ko sem poslušala zgodbe starih staršev, sem spoznala, da še ne vem vsega o mojem domačem kraju.
- Bil je zanimivo, ker sem izvedel veliko novih stvari in lahko uporabil domišljijo.
- Vesela sem, ker je bilo zabavno in sem se trudila. Na prireditvi je bilo zanimivo prisluhniti tudi ostalim avtorjem. Rada bi še sodelovala pri takšnih stvareh ali tekmovanjih.

- Pripovedke so se mi zdele zelo ustvarjalne in vseč mi je bilo, da smo jih lahko tudi ilustrirali.
- Zelo mi je bilo vseč, še posebej, ker ko prebereš vse pripovedke, vidiš, kakšno domišljijo imamo otroci in si vsak drugače predstavlja nastanek imena kraja.

Zasavska pripovedka je dejavnost, ki smo jo v taki obliki izvedli v letošnjem letu prvič, zato menimo, da smo z njo prispevali k dvigu socialnega in kulturnega kapitala vseh tistih učencev in dijakov, ki so aktivno sodelovali pri aktivnostih v zvezi s pripovedkami. Verjetno je ta dvig manjši pri tistih, ki so bili udeleženi samo v prvi fazi, veliko večji pa pri tistih, ki so sodelovali do konca in so bila njihova dela objavljena v zbirki. Tako eni kot drugi so morali za izvedbo svoje naloge pridobiti podatke, zato so se pogovarjali s starši, starimi starši, sosedi ...

Nekatere je ravno tematika naše dejavnosti spodbudila, da so se pozanimali o preteklosti, da so razmišljali o svojem poreklu, o domačem kraju in okolju ter spoznali, da so tudi sami del le-tega. Torej sklepamo lahko, da so poglobili že obstoječe medsebojne, medgeneracijske stike ali pa navezali nove, pa tudi njihov občutek pripadnosti lokalni skupnosti se je povečal.

Tudi otroke priseljencev, ki so sodelovali v naši dejavnosti in so močno navezani na kraje, iz katerih prihajajo njihovi starši, smo spodbudili, da razmišljajo o lokalnem okolju, v katerem živijo, da lahko občutijo večjo pripadnost temu okolju, ne da bi zanemarili korenine svojih prednikov.

Vsi, ki so napisali pripovedko oz. jo ilustrirali, so razvijali tudi svoje talente, eni za literarno izražanje, drugi za likovno ustvarjanje. S samo kulturno prireditvijo smo popestrili kulturno dogajanje na šolah. Učenci, katerih dela so bila objavljena v zbirki, so dobili potrditev, da so uspešni, čestitali so jim in jih pohvalili tako učitelji kot starši pa tudi nekateri sošolci. S tem se jim je po našem mnenju dvignila tudi samozavest.

Ne moremo trditi, da smo z našo dejavnostjo dvignili socialni in kulturni kapital udeležencev za 1 %, 5 % ali 10 %, ker se tega ne da izmeriti, saj niti na začetku naše aktivnosti nismo vedeli, kolikšna je bila raven socialnega in kulturnega kapitala udeležencev. Zagotovo pa je šlo za dvig, saj smo se družili in med seboj veliko sodelovali učitelji, učenci, dijaki, starši in lokalna skupnost na splošno. Sodelujoči so razvijali svoje talente, za dobro opravljeno delo so bili pohvaljeni in nagrajeni.

Da smo bili uspešni in smo dejavnost dobro izpeljali, dokazuje zadovoljstvo sodelujočih in njihova pripravljenost za sodelovanje na podobnih dejavnostih. Hkrati je to tudi za nas enkratna vzpodbuda za to, da tudi v prihodnosti or-

ganiziramo podobne dejavnosti kot je bila letošnja Zasavska pripovedka, le na drugačno literarno zvrst. Razmišljamo tudi, da bi skupaj s sponzorji in lokalnim turističnim društvom na koncu za vse udeležence organizirali še brezplačen piknik s športnimi in družabnimi igrami v enem izmed zasavskih krajev. Tako bi še dodatno dvignili socialni in kulturni kapital udeležencev z druženjem in sodelovanjem udeležencev pa tudi spoznavanjem lokalnega okolja. Mogoče bi bil to tudi zadosten motiv za koga, da bi se odločil za sodelovanje v takšni dejavnosti.

Literatura

- Bourdieu, P. 1986. »The Forms of Capital.« In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ur. J. Richardson, 241–258. New York: Greenwood.
- Blazinšek, A., A. Luštek, Š. Gorjan in U. Rozman. 2011. *Socialni kapital in mladi: priručnik z delavnicami za razvoj socialnega kapitala pri mladih*. Ljubljana: Salve.
- Dominik, P. 2011. *Razvoj socialnega kapitala pri mladih z migrantskim ozadjem*. Ljubljana: Salve.
- Flere, S., R. Klajnšek, B. Musil, M. Tavčar Krajnc in A. Kirbiš. 2009. *Kdo je uspešen v slovenski šoli?* Ljubljana: Pedagoški inštitut. http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/15_09_kdo_je_uspesen_v_slovenski_soli.pdf
- Korošec, V. 2008. »Socialni in kulturni kapital kot dejavnika razlik v uspešnosti na trgu dela med staroselci, priseljenci in potomci priseljencev.« *Delovni zvezki U M A R 12/2008*, Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
- Košak Babuder, M. 2006. »Kako pretrgati začarani krog revščine v izobraževanju.« *Sodobna pedagogika* 57 (P): 94–106.
- Vogrinc, J. 2008. *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Prostovoljstvo in medgeneracijsko povezovanje prispevata k dobremu počutju in samozavesti tako mlajše kot starejše generacije

Katja Čuk

Osnovna šola Maksa Durjave Maribor

Uvod

Pri načrtovanju smernic in strategij za razvoj držav EU veliko govorimo o družbeni solidarnosti, družbeni odgovornosti, potrebi po vseživljenjskem učenju in trajnostnem razvoju. V vse omenjene ideje je integrirano tudi medgeneracijsko sodelovanje in povezovanje kot nujen in pomemben del zdravega, odgovornega razvoja tako posameznika kot družbe. Ali kot so zapisali Flogie idr. (2013):

V prenovljeni strategiji za trajnostni razvoj EU je mogoče med usmeritvenimi načeli politike brati, da je treba delati na solidarnosti med generacijami in znotraj njih. Prav tako govori o potrebi po družbi, ki bo temeljila na socialni vključenosti z upoštevanjem solidarnosti med generacijami in znotraj njih ter zagotoviti in povečati kakovost življenja državljanov kot predpogoj za trajno blaginjo posameznika.

Mero solidarnosti, empatije, razumevanja potreb in drugačnosti drugih lahko posameznik pokaže ali pridobi tudi kot prostovoljec. Kot pišejo Gril idr. (2007), prostovoljstvo ne prinaša koristi le posamezniku, temveč širši skupnosti in družbi, s tem da krepi solidarnost, vzgaja empatijo in povezuje ljudi. Krepi tako zaupanje vase kot družbo ter socialno odgovornost.

Potrebo po medgeneracijskem povezovanju, družbeni solidarnosti in nesebični, prostovoljski pomoči zaznavamo na ravni države in Evropske unije, kjer je starajoče se prebivalstvo dejstvo. Kot poudarjajo Hlebec idr. (2012), se solidarnost navezuje na pozitivne vidike povezovanja med ljudmi, kot so toplina, naklonjenost, interakcije in nudenje pomoči, ko je ta potrebna.

In nenazadnje smo se zakonsko opredelili, da bomo z vzgojo in izobraževanjem spodbujali razvoj posameznikov tako na intelektualnem kot osebnem, čustvenem in socialnem področju. Torej moramo iskati in najti načine, da bomo resnično razvijali mlade ljudi celostno.

Arko idr. (2011) predstavljajo vplive prostovoljstva in medgeneracijskega povezovanja na treh ravneh: družbe, posameznika v povezavi s skupnostjo in posameznika. Povzemimo in izpostavimo le nekaj vidikov krepitve socialnega in kulturnega kapitala: aktivno državljanstvo, vpetost v skupnost, empatija, medsebojna skrb in pomoč, zaupanje, občutek samospoštovanja in samopodoba.

Ker prostovoljno delo, torej tisto, ki koristi drugim in zanj ne prejemamo plačila, predstavlja pomemben del družbeno koristnega dela in družbene pomoči v splošnem, je pomembno, da ga uvajamo in razvijamo že pri mladih, tudi otrocih. Če se bodo mladi že v šolah naučili pomena solidarnosti, empatije, pomoči drugim, se bodo tudi kasneje lažje odločali za prostovoljsko delo (Gril idr. 2007, 107). S tem se bo dvignila kakovost življenja in sobivanja v družbi in občutek povezanosti ter dobrega počutja med posamezniki vsaj za odtenek.

Ker smo ob nekaterih drugih dejavnostih prav prostovoljstvo in medgeneracijsko povezovanje prepoznali kot pomembnejši dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala tako družbe kot posameznika in ker smo ju zmožni organizirati in izpeljati v naši mreži šol, jo predstavljajmo v tem prispevku.

Šola, medgeneracijsko sodelovanje in prostovoljstvo

Posameznika je treba vzgajati v duhu pomembnosti tako medgeneracijskega sodelovanja, druženja in pomoči kot prostovoljstva, da se bo kot odgovoren posameznik zavedal pomena kakovostnega sobivanja in sožitja za obstoj in razvoj naše starajoče se družbe in da bo razvijal pomembne družbene vrednote in socialne večine.

Šole so kot nosilke vzgoje in izobraževanja neposredno vključene v posredovanje tako pomembnih izkušenj, znanj, veščin. Dandanes se izpostavlja pomen vključenosti šol v okolje in pomen vseživljenjskega učenja za vse posameznike. Lokalni projekti in aktivnosti v zunanjem okolju so velikega pomena tako za skupnost kot posameznika. Povezujejo skupnost, dajejo veljavo posamezniku, rodijo zaupanje, povezanost in odgovornost (West-Burnham in Chapman 2006, 113–114).

Tudi Delors (1996, 84) je kot mnogi drugi izpostavil pomen »učenja za življenje in sobivanje«. Eden izmed njegovih znanih štirih stebrov se glasi: »Učiti se, da bi znali živeti v skupnosti in eden z drugim.« Poudarja, kako je prav ta vidik učenja sobivanja in socialnih veščin pomemben v današnji družbi. Natančneje pravi, da: »organizirano izobraževanje mora v svojih programih predvideti zadosten čas in zadostno število priložnosti za vpletanje mladih

od otroštva naprej v skupne naloge«, na primer pri obnavljanju mestne četrti, pomoči najrevnejšim, pri dobrodelnih akcijah, pomoči med generacijami itn. (Delors 1996, 86).

Našo dejavnost pomembno podpirajo tudi izsledki, ki jih povzemamo iz znanstvenih poročil Pedagoškega inštituta (Flere idr. 2009):

- šolske in obšolske dejavnosti učenca imajo pomemben vpliv na šolsko uspešnost, socialno mrežo, dobro počutje in samopodobo učenca;
- odtujeni, izolirani posamezniki so manj šolsko uspešni, imajo slabšo samopodobo in se slabše počutijo v družbi;
- prav otrokom z manj možnostmi in priložnostmi lahko z dodatnimi dejavnostmi in aktivnim vključevanjem vanje pomagamo k dvigu socialnega in kulturnega kapitala, kar bo pomembno za njihovo življenjsko pot.

Naš izbor dejavnosti je bil premišljen. Vsaka dejavnost je bila smiselno organizirana: uvodno srečanje, izobraževanje, dejavnost ter sprotne in končne evalvacije. V nadaljevanju predstavljamo potek načrtovanja, zbiranja podatkov in spoznanja, pomembna za nas in uporabna za druge, ki razmišljajo, da bi uvedli prostovoljstvo in medgeneracijsko sodelovanje v življenje svoje šole, organizacije, zavoda.

Dejavnosti za spodbujanje prostovoljstva in medgeneracijskega sodelovanja

Na sestankih tima smo člani predstavili dejavnosti in življenje osnovnih šol v naši mreži, tj. oš Maksa Durjave, oš Draga Kobala, oš France Prešeren in oš borcev za severno mejo v Mariboru. Skupaj smo iskali načine, dejavnosti, s katerimi bi doprinesli k dvigu socialnega in kulturnega kapitala naših učencev in naših šol. Spodbujanje prostovoljstva in medgeneracijskega sodelovanja se nam zdita tako pomembni nalogi šole, da smo ju podprli z različnimi dejavnostmi. Šole v mreži smo organizirale mesečne obiske starostnikov v domovih za ostarele čez celo šolsko leto, torej od septembra do junija. Prostovoljce, učence od 7. do 9. razreda, smo povabili na uvodno izobraževanje o prostovoljstvu in uvodno uro o medgeneracijskem povezovanju ter druženju s starostniki. V ta namen smo se povezali s Slovensko filantropijo in se včlanili v projekt Sadeži družbe, ki spodbuja medgeneracijsko povezovanje in prostovoljstvo.

Prijavnice za prostovoljno dejavnost Družabni popoldnevi s starejšimi občani smo razdelili učencem od 7. do 9. razreda. Po prebrani literaturi in po-

govorih smo ugotovili, da so učenci na višji stopnji osnovne šole primerna starostna skupina za takšno obliko prostovoljstva.

Učencem smo predstavili prostovoljstvo, jih seznanili s konceptom prostovoljnega dela in s primeri možnih dejavnosti v okvirih prostovoljstva ter z nekaterimi nevladnimi organizacijami, ki slonijo na prostovoljcih. Seznanili smo jih z Zakonom o prostovoljstvu (vir) in jim povedali, kje ga najdejo. Preko socialnih iger, pogovorov in izdelovanja plakata smo prepoznavali, kateri so njihovi motivi za prostovoljstvo ter kakšna pričakovanja in morebitne pomisleke, strahove imajo.

Zavedali smo se pomena ne samo izobraževanja oz. uvajanja v prostovoljstvo, ampak tudi primerno pripravljenih in organiziranih aktivnosti v času druženja v domu starostnikov. Prav tako smo se zavedali pomena motivacije in aktivne udeležbe s strani učiteljic mentoric. Aktivna udeležba slednjih je bila posebej pomembna z naslednjih vidikov: učencem si vzor s tem, kar počneš in na kakšen način to počneš, kot aktiven udeleženec pa lahko tudi spremljaš proces, ga usmerjaš in si po potrebi v oporo prostovoljcem/učencem.

Prostovoljci oš Maksa Durjave in prostovoljci oš France Prešeren so mesečno obiskovali Dom starejših občanov Tezno. S starostniki so se družili v popoldanskem času. Po vnaprejšnjem dogovoru z delovnimi terapevtkami doma smo organizirali dejavnosti za posamezno srečanje: družabne igre, ustvarjalne dejavnosti, pogovore na določeno temo. Na ta način smo povezovali učence dveh šol s podobnim interesom ter generacijo starostnikov z osnovnošolci. Prostovoljci oš Draga Kobala in oš borcev za severno mejo so skupaj obiskovali Dom Danice Vogrinec, enota Pobrežje in izvajali medgeneracijsko povezovanje na enak način.

Posebej smo si prizadevali spodbuditi in vključiti učence, ki v popoldanskem času nimajo veliko možnosti in priložnosti za udejstvovanje in izražanje sebe. Prav tako smo posebno pozornost namenili učencem, pri katerih smo opazili negotovost, slabo samopodobo ali vedenjske težave. Menimo, da lahko prav na te učence aktivnost, kot je prostovoljstvo v obliki medgeneracijskega druženja, zelo dobro vpliva: utrdi samopodobo, spodbudi potrpežljivost in toleranco do drugih, razvija empatijo, da občutek koristnosti in splošno dobrega počutja.

Spremljanje in vrednotenje dejavnosti

Prostovoljstvo in medgeneracijsko povezovanje smo spremljali z opazovanjem, s soudeležbo pri aktivnostih ter z odprtim pogovorom z učenci in s starostniki v domu. Ob polletju in ob koncu leta smo izvedli kratek vpra-

šalnik z učenci. Na sestankih učiteljic mreže šol smo premlevali naše vtise o medgeneracijskem povezovanju in druženju naših učencev. Pomembna je bila povratna informacija s strani delovnih terapevtk, s katerimi smo sodelovali v domovih starostnikov in od starostnikov samih. Srečanja smo dokumentirali s fotografijami in pripravili članke za šolsko glasilo in domski časopis.

Zbrani in analizirani podatki so nam omogočili kakovostno evalvacijo prostovoljstva in medgeneracijskega povezovanja ter njunega pomena za naše šole oz. vključene učence, učitelje in starostnike. Ugotovili smo, da so bili udeleženci z dejavnostmi na splošno zadovoljni.

Učenci so povedali, da so pridobili vpogled v življenje starejše generacije in njihovo videnje življenja in sveta. Starostnike so radi obiskovali in se dobro počutili ob zavedanju, da so nekomu polepšali morda dolgočasen dan. Počutili so se koristne oz. se zavedali, da delajo nekaj »pametnega« ter da jim je ob tem prijetno. Tudi Gril idr. (2007, 92) ugotavljajo, da se je pri mladih prostovoljcih razvil predvsem občutek lastne koristnosti. Ob tem pa so začeli tudi bolj spoštovati raznolikosti med ljudmi in se prilagajati njihovim potrebam. Dobili so vpogled v to, kako poteka življenje v domu starostnikov, kateri poklicni profili so tam zaposleni in kaj počno. Nekateri učenci so se odprli, precej spraševali, kazali zanimanje. Na ustvarjalnih delavnicah so pomagali starostnikom, ko česa niso bili zmožni. Prav tako so pokazali veliko mero potrpežljivosti ob družabnih igrach. Razumeli so in znali primerno odreagirati, kadar je starostnik na primer slabše slišal ali nerazločno govoril. Dom starostnikov bi želeli obiskati večkrat, predvsem pa bi želeli, da bi lahko odšli s starostniki na sprehod ali skupaj z njimi večkrat ustvarjali iz različnih materialov. Učenci/prostovoljci so poročali o novih spoznanjih in poznanstvih. Bolje so se tudi spoznali in povezali z vrstniki iz druge šole, ki imajo podoben interes.

Izkušnje, ki so si jih na ta način pridobili učenci, so vsekakor pomembne za življenje v družbi in za njih kot osebe. Delili so si jih med seboj in z nami, mentoricami. O neprijetni izkušnji je poročala samo ena učenka, ki je zaznala demenco pri starejši gospe, ki jo je vedno znova spraševala enaka vprašanja, jo s tem spravljala v zadrego in jo zmedla.

Tudi starostniki, ki so se udeležili naših delavnic in druženj, so bili nad njimi navdušeni. Vzpostavili so prijeten, družaben odnos z učenci in ob obiskih takoj opazili, če je kateri učenec manjkal. Poročali so, da so navdušeni nad tem, kako so mladi dandanes prijazni in zanimivi in kako pogosto jih zanima njihova preteklost. Tudi Flogie idr. (2013, 60) posebej izpostavljajo potrebe starostnikov po temeljnem in osebnem medčloveškem odnosu ter predajanje znanja in izkušenj na mlajše generacije.

Delovne terapevtke iz Doma starostnikov so povedale, da se povezujejo z

vedno več šolami in tudi z vrtcem, kar je za njih in prebivalce v domu dobrodošlo, saj jim popestri dneve in prinese v dom mlad in svež veter.

Tudi mentorice smo se tesneje povezale med seboj, z delovnimi terapeutkami in z drugim osebjem v domovih starostnikov. Sodelovanje bogati naša znanja, omogoča izmenjavo idej in izkušenj ter širi našo socialno mrežo.

Težave, ki smo jih pri izvedbi dejavnosti zaznale mentorice in učiteljice v naši mreži šol, so:

- *čas*: uskladiti datum in čas med šolama in domom starostnikov;
- *denar*: potreben je vsaj denar za vozovnice za avtobus, zaželeno so sredstva za nakup materiala za ustvarjalne delavnice;
- *motivacija prostovoljcev*: opazile smo, da začetnemu navdušenju sledi upad motivacije prostovoljcev ali občasno nezanimanje in preobremenjenost s šolo. Potrebni so redna spodbuda, pogovor in motivacija, da prostovoljci sodelujejo celo leto.

Med letom smo medgeneracijsko sodelovanje in prostovoljstvo razširili še z drugimi praksami: sodelovanje z vrtcem oz. vrtčevskimi otroki, tutorstvo, povezovanje učencev za učno pomoč ter sodelovanje z zunanjimi prostovoljci. Ugotavljamo, da je polje možnega delovanja na tem področju široko. Sproti se porajajo nove ideje.

Na kaj moramo biti pozorni

Za zaključek bi izpostavili, na kaj moramo biti po naših izkušnjah v prihodnje še posebej pozorni:

- na dobro pripravo in uvajanje prostovoljcev;
- na sistematično organizirane, raznolike aktivnosti, ki jih tudi učenci predlagajo in pomagajo pripraviti;
- na motivacijo prostovoljcev;
- na redne sprotne pogovore in evalvacijo po vsakem srečanju (najlažje v obliki »walk and talk« debate);
- na to, da mentorji dejavnosti aktivno vodijo in jih spremljajo.

Ker ugotavljamo, da so socialni čut in sposobnost sodelovanja v timu raznoraznih ljudi ter empatija in zaupanje še kako pomembne lastnosti posameznika v današnji družbi, si želimo, da bi bilo v šoli več prostora za takšne aktivnosti oz. da bi bilo prostovoljstvo in medgeneracijsko povezovanje v večji meri vpeto v samo delo in življenje šole, ne pa, da se izvaja kot obšolska dejavnost.

Literatura

- Arko, T., B. Goričan, J. Kovač in T. Novak. 2011. *Sadeži družbe: priročnik za izvajanje medgeneracijskih aktivnosti*. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Delors, J. 1996. *Učenje: skriti zaklad*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Flere, S., R. Klajnšek, B. Musil, M. Tavčar Krajnc in A. Kirbiš. 2009. *Kdo je uspešen v slovenski šoli?* Ljubljana: Pedagoški inštitut. http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/15_09_kdo_je_uspesen_v_slovenski_soli.pdf
- Flogie, A., L. Hamler, I. Štuhec, A. Šverc in S. Veber. 2013. *Medgeneracijsko sožitje za kakovost življenja*. Maribor: Zavod Antona Martina Slomška.
- Gril, A., E. Klemenčič, M. Zupančič, S. Autor in S. Bandelj. 2007. *Prostovoljstvo je proizvodnja smisla*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Hlebec, V., M. Filipovič Hrast, S. Kump, S. Jelenc-Krašovec, M. Pahor in B. Domajnko. 2012. *Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- West-Burnham, J. in L. Chapman. 2006. *Education for Social Justice: Achieving Wellbeing for All*. New York: Continuum.

Medgeneracijsko povezovanje in prostovoljstvo v sodelovanju z obalnimi domovi upokojencev

Gorazd Lah

Osnovna šola Vojke Šmuc Izola

Uvod

V prispevku predstavljamo organizacijo in izvedbo prostovoljskega dela v sodelovanju z obalnimi domovi upokojencev, ki je potekala v mreži šol oš Vojke Šmuc Izola, SE oš Dante Alighieri Izola, Srednja šola Izola in Vrtec Mavrica Izola. 5. člen Zakona o prostovoljstvu (ZP¹rost)¹ opredeljuje prostovoljsko delo kot delo, ki ga posameznik po svoji svobodni volji in brez pričakovanja plačila ali neposrednih ali posrednih materialnih koristi zase opravlja v dobro drugih ali v splošno korist.

Številni stanovalci domov upokojencev so stalno ali začasno vezani na invalidski voziček, zato so delno ali v celoti nezmožni opravljanja vsakdanjih človeških opravil. Željni so vključevanja v družbo znotraj in izven doma upokojencev. Veliko jim pomeni že pogovor z nekom, saj se tako počutijo spoštovane, pripadne in vredne zaupanja. Preprosto druženje v obliki pogovora, sprehoda ali družabnih iger jim osmisli dan in vlije upanje, hkrati pa je temelj kakovostnih medsebojnih odnosov. Nekateri stanovalci si želijo usvajanja novih znanj s področja informacijskih tehnologij in uporabe računalnika, saj jim to omogoča preprosto pot do informiranosti in stika z bližnjimi. To učenje hkrati predstavlja tudi kakovostno in kreativno preživljanje njihovega prostega časa.

Pred začetkom izvajanja dejavnosti smo si člani mreže zastavili cilj, da bo dejavnost na podlagi prostovoljstva in s tem povezane soodvisnosti dvignila socialni in kulturni kapital na sledeče načine:

- povečala bo *količino in pomembnost socialnih stikov* med mladino in starejšimi, predvsem med dijaki in stanovalci doma, pa tudi med ljudmi, ki so v stiku tako z dijaki kot stanovalci doma, na primer profesorji in delavci doma;

¹ Uradni list Republike Slovenije, št. 102/2011.

- omogočila bo *prenos znanja in veščin* med dijaki in varovanci;
- krepila bo *zaupanje* ter osmislila *vzajemnost* med dijaki in varovanci;
- gradila in ohranjala bo *skupne vrednote in norme* kljub generacijski vrzeli;
- motivirala bo tako dijake kot varovance za *kakovostno in kreativno preživljanje prostega časa*.

Prostovoljsko delo v obalnih domovih upokoencev

Dejavnost so izvajali dijaki Srednje šole Izola, smeri Zdravstvena nega. Ti dijaki usvojijo veliko znanj za opravljanje tovrstnega dela pri strokovnih predmetih v okviru svojega šolanja, zato so v prednosti pred dijaki šol drugačnih usmeritev. Dijaki prvega, drugega in tretjega letnika so sodelovali z Domom upokoencev Izola, Obalnim domom upokoencev Koper in Centrom za starejše občane Lucija od februarja do junija 2014. V Domu upokoencev Izola je sodelovalo dvanajst dijakov, od tega jih je osem izvajalo individualno prostovoljsko delo s stanovalci doma, štirje pa so izvajali delavnice računalniškega opismenjevanja. Dijaki so v dom prihajali enkrat tedensko, vsi isti dan.

Dijaki, ki so izvajali individualno prostovoljsko delo, so navezali stik vsak s svojim stanovalcem doma in ga z namenom popestitve in osmišljenja njegovega vsakdanjika enkrat tedensko obiskovali, se z njim pogovarjali, mu brali, ga vozili na sprehode ter z njim igrali družabne igre, kot so karte, šah in Človek ne jezi se. Stanovalca so peljali tudi na razne lokalne prireditve, kot je bila prireditev Spletimo vezi, organizirana v mesecu aprilu 2014 s strani dveh mrež, sodelujočih v projektu »Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti«.

V delavnicah računalniškega opismenjevanja so dijaki stanovalcem predstavili osnove dela z računalnikom, uporabo miške in tipkovnice, osnove pisanja elektronskih besedil ter brskanja po svetovnem spletu. Za to so uporabili osebne računalnike dijakov in stanovalcev. Te delavnice so potekale do sredine meseca maja, saj so takrat stanovalci sami, zaradi visokih temperatur, izrazili željo po sprehodih namesto dela z računalniki. Tako so tudi dijaki, ki so sprva izvajali delavnice računalniškega opismenjevanja, po zaključku teh delavnic, vsak s svojim varovancem, izvajali prostovoljsko individualno delo. Dijaki in starejši so sodelovanje obeležili s skupnim zaključkom v domu, kjer so pripravili zakusko in si ogledali fotografije in plakate. Dijaki in stanovalci so ohranili stike, predvsem v obliki telefonskih pogovorov.

V Obalnem domu upokoencev Koper je prostovoljno sodelovalo deset dijakov, ki so opravljali prostovoljsko individualno delo podobno kot dijaki v

Domu upokojencev Izola. V dom so prihajali enkrat tedensko, ob sobotah. Zaradi varnosti dijaki skupaj s stanovalci niso smeli zapuščati območja doma, zato so se zadrževali na urejenem in prostranem domskem vrtu. Tudi v tem primeru so se oboji navezali in ohranili stike po zaključku sodelovanja.

V Centru za starejše občane Lucija je sodelovalo sedem dijakov. Vsak od dijakov je delo opravljal enkrat tedensko po dogovoru s stanovalcem doma, s katerim je navezal stike. Delo je potekalo na podoben način kot v Domu upokojencev Izola. Dva dijaka sta bila zadolžena predvsem za organizacijo družabnih uric, pri katerih so dijaki s stanovalci doma igrali družabne igre.

Kako smo spremljali dejavnosti in kaj smo ugotovili

Podatke smo pridobili od dijakov, stanovalcev domov in zaposlenih. Mentorica dijakom je bila v stalnem stiku z njimi in z zaposlenimi delavci v domovih za starejše, pri spremljanju in vrednotenju dejavnosti pa smo ji pomagali tudi ostali člani mreže vključenih šol. Za evalvacijo smo uporabili opazovanje, pogovor, vprašalnik, fotografiranje in snemanje.

Mentorica je dijake redno obiskovala med izvajanjem njihovega prostovoljskega dela v domovih, kjer je njihovo delo spremljala z opazovanjem in fotografiranjem. Do mnenj dijakov in njihovega razmišljanja v zvezi z aktivnostmi je prišla s pomočjo pogovora z dijaki in vprašalnika, ki ga je pripravila zanje. V nadaljevanju navajamo nekaj izbranih odgovorov dijakov.

Zakaj si se odločil/odločila, da boš prostovoljec/prostovoljka?

- Od nekdaj sem imela veliko željo pomagati sočloveku, še posebej, če lahko od tega odnesem kaj poučnega.
- Ker vem, da pomoč starejšim ni nikoli odveč, saj so nemočni in ne morejo vsega storiti sami.
- Vem, da se starostniki v družbi mladih počutijo mladi in ker me to zelo veseli.
- Zdelo se mi je pravilno pomagati osebam, ki to potrebujejo, če sem že imel to možnost.
- Da bi starostnikom krajšala čas s svojo družbo.
- Želela sem izkusiti nekaj novega. Če sem pri tem še komu pomagala, pa toliko boljše.
- Zaradi tega, ker želim pomagati ljudem in ker me to izpolnjuje.
- Za prostovoljsko delo sem se odločila, da bi bolje izkoristila svoj prosti čas.

- S prostovoljskim delom dobim izkušnje, več znanja in spoznavam nove ljudi ter se zabavam.
- Mislim, da malo mojega prostega časa pomeni veliko ljudem.
- Uživam v tem, da nekomu popestrim oziroma polepšam dan.

Kaj ti je prinesla izkušnja s prostovoljskim delom?

- Delovne izkušnje s starejšimi občani in več potrpežljivosti.
- Zbližala sem se s starostno skupino, s katero pred tem nisem imela možnosti tako blizu sodelovati.
- Zadovoljstvo, ker je lepo videti srečen obraz zaradi moje prisotnosti.
- Spoznala sem veliko novih ljudi, ki so mi razširili obzorja in me marsičesa naučili.
- Prinesla mi je kakšno izkušnjo, kako ravnati z osebami, ki so na invalidskem vozičku.
- Spoznanje, kaj vse je nam mladim nudeno, kako lepo živimo in koliko lepega imamo.
- Družiti se z ljudmi, ki nimajo svojcev in so drugačni od mene.
- Spoznavanje starejših ljudi in njihovega načina življenja.
- Da bom še naprej nadaljevala s tem, ker mi je všeč. Vsakemu je treba pomagati, če je le možno. Nam tista ura na teden ni pomenila dosti, njim pa mesec sreče in veselja.

Kaj so po tvojem mnenju pridobili prejemniki prostovoljskega dela?

- Veliko druženja in krajsanja časa. Mogoče so izvedeli kaj več o nas mladih. Iz prve roke.
- Po moje so si pridobili novega prijatelja, saj sem se po opravljenem delu z gospodi ponovno srečal in njihov odnos do mene je bil prečudovit.
- Imeli so priložnost izvedeti, kako poteka življenje v tem času.
- Mogoče smo jim nekoliko razbili monotonost in polepšali dan. Vsekakor upam, da so nas bili veseli.
- Aktivno preživet prosti čas, družbo, izkušnje z nami mladimi.
- Mislim, da je moj prejemnik prostovoljskega dela imel malo več rekreacije, kakšen sprehod več in kakšno družabno igro več.
- Če ne drugo, lepo preživet čas z nasmehom.
- Mislim, da sem malo izpolnila njihov vsakdan.
- Ko smo igrali igrice in se šli sprehajati, so bili zelo veseli in sproščeni.

Ali boš v naslednjem letu nadaljeval/nadaljevala s prostovoljskim delom? Skoraj vsi dijaki so na to vprašanje odgovorili pritrdilno.

V pogovorih s stanovalci domov se je mentorica prepričala, da so zadovoljni z aktivnostjo dijakov. Veliko jim je pomenila njihova družba, možnost pogovora in spremstvo na sprehodih. Nekaj stanovalcev smo tudi posneli in njihove izjave predstavili v videoprispevku na zaključnem srečanju mreže šol v projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti. V nadaljevanju navajamo nekaj teh izjav.

- Dijakinje so bile zelo simpatične in bistveno je, da razumejo situacijo, saj ni ravno lepo biti na vozičku. Všeč mi je bilo, da so punce zelo rade pomagale pri klancih in spustih, saj sam tega ne zmorem oziroma zelo težko. Punce so nam nekaj povedale o svojem študiju, pa tudi kakšen sladoled smo včasih pojedli. Pohvalil bi čisto vse, saj so bile prijazne in uslužne.
- Skupaj smo hodili na sprehode po Izoli. Zelo mi je bilo všeč, ko smo šli od doma mimo stare bolnice, potem dol na plažo in ob plaži vse do Hotela Marina, tako da sem na tak lep, prijazen način spoznal Izolo.
- V redu so bile, punce in fantje, čeprav fantov je bilo bolj malo. Sama ne morem niti hodit, zato bi si želela, da dijakinje še pridejo, ker so simpatične.
- Dijakinje so me vprašale, kam želim na sprehod, pa sem jim povedal, da čim bližje morju. Želel bi, da še pridejo, saj je bilo perfektno. Sam sicer ne morem iz doma.
- Z dijakinjo smo se malo pogovarjali, od kje je doma, eno in drugo. Upam, da pride nazaj septembra, da bomo še več klepetale.

Sodeč po pogovorih so bili z delom dijakov zadovoljni tudi strokovni delavci domov. Sodelovanje z dijaki jim je pomenilo nov izziv in vsi si želijo sodelovanja tudi v prihodnje. Pogovarjali smo se s socialno delavko v Domu upokoencev Izola, katere izjavo smo tudi posneli. V nadaljevanju navajamo del te izjave.

Letos smo se s Srednjo šolo Izola dogovorili za izvajanje prostovoljskega dela z dijaki smeri Zdravstvena nega. Izbrali smo pomladanski čas, da smo lahko izvedli sprehode oziroma izhode iz doma za stanovalce, ki so vezani na invalidski voziček. Mislim, da so bili naši stanovalci zadovoljni. To, da so v dom prihajali mladi, mi je pomenilo nov izziv. Vsekakor smo poskrbeli, da smo bili mi kot strokovni delavci zaradi varnosti

prisotni. Zahvaljujemo se dijakom in si želimo nadaljnjega sodelovanja tudi v jesenskem času.

Na podlagi spremljanja in vrednotenja dejavnosti s poudarkom na izjavah deležnikov sklepamo, da je dejavnost dvignila njihov socialni in kulturni kapital. Dijaki in stanovalci domov so se družili in spoznavali pomen in koristi sobivanja, skupnega učenja in aktivnega preživljanja prostega časa.

Kaj nas je oviralo

Sprva je bilo načrtovano, da dijaki izbrane varovance tudi posnamejo ter njihove zgodbe, misli in anekdote predstavijo v brošuri, deloma tudi v primorskem narečju, a večina stanovalcev ni bila za, saj jim je bilo izpostavljanje odveč. Svojo življenjsko zgodbo je enemu od dijakov zaupala gospa častitljive starosti sto dveh let. Zgodbo je dijak z dovoljenjem svojcev omenjene gospe tudi predstavil na zaključnem srečanju mrež vključenih šol na Brdu pri Kranju avgusta 2014.

Do manjših težav je prišlo pri začetnem navezovanju stikov med dijaki in stanovalci, saj ne eni ne drugi niso vedeli, kaj naj pričakujejo od aktivnosti in kako se jih lotiti. Te težave so bile deloma tudi posledica socialne nezrelosti nekaterih dijakov. Pri odpravljanju opisanih težav so bili dijakom in stanovalcem s pogovorom v podporo mentorica in strokovni delavci v domovih.

Glede na to, da so stanovalci domov upokoјencev starejši ljudje, so se pri izvajanju dejavnosti pojavile težave, povezane s starostjo. Te so bile fizična nemoč, nepokretnost, gluhost in naglušnost, demenca in nekatere druge bolezni, ki so delno ovirale pomoč dijakov. Nekatere ovire pa niso bile vezane zgolj na stanovalce domov, recimo, Dom upokoјencev Izola je zgrajen na klancu, zato so imela nekatera dekleta zaradi nezadostne fizične moči težavo pripeljati stanovalce na vozičkih nazaj v dom.

Pri izvajanju dejavnosti smo se srečevali tudi z manjšimi organizacijsko-logističnimi ovirami, na primer s časovno uskladitvijo za izvedbo individualnega dela med dijaki in stanovalci ter zagotovitvijo zadostnega števila računalnikov za izvedbo delavnic računalniškega opismenjevanja, kar pa je bilo pričakovano. Slednje smo rešili tako, da smo za delavnico uporabili osebne računalnike dijakov in stanovalcev, saj dom nima svojih računalnikov.

Kakšna so naša priporočila

Mentor mora dijake, ki dejavnost izvajajo prvič, ustrezno strokovno pripraviti, vključno s predstavitvijo težav in ovir, ki lahko pri dejavnosti nastopijo. Pri tem

je smiselno, da mu pomagajo dijaki, ki so dejavnost že izvajali. Tako dijaki z izkušnjami uvedejo v dejavnost dijake brez izkušenj.

Poskrbeti je potrebno za varnost vseh deležnikov, v tem primeru dijakov in stanovalcev, s stalnim strokovnim nadzorom s strani mentorja in strokovnega delavca doma. Dijaki morajo biti večji oziroma jih je potrebno priučiti rokovanja z invalidskim vozičkom ter pravilne pomoči stanovalcem, na primer dvigovanja iz postelje v voziček in obratno. Dijaki zdravstvenih šol se teh veščin naučijo v okviru strokovnih predmetov v šoli, zato so na tem področju v prednosti pred dijaki drugih šol. Seveda pri tem ne gre zanemariti dejstva, da je za tovrstno delo potrebna ustrezna fizična moč dijakov. Poskrbljeno mora biti tudi za varnost dijakov. Lahko se namreč zgodi, da dijak naleti na težavnega stanovalca, ki nad dijakom izvaja bodisi fizični bodisi psihični pritisk. Tako mora dijak vselej imeti možnost pogovora s svojim mentorjem in strokovnim delavcem doma, ki mu pomagata razrešiti tovrstne težave.

Dejavnost je smiselno pričeti z manjšim številom deležnikov, opazovati njihov odziv in s tem oceniti smiselnost in koristi dejavnosti. V primeru pozitivnih rezultatov lahko število deležnikov postopoma povečujemo. V našem primeru smo z dejavnostjo pričeli v Domu upokoјencev Izola z dvanajstimi dijaki, a smo jo zaradi interesa dijakov, stanovalcev domov in strokovnih delavcev domov kasneje razširili še na Obalni dom upokoјencev Koper ter Center za starejše občane Lucija.

Kako naprej?

Glede na pozitiven odziv vseh deležnikov in njihove želje po ohranitvi dejavnosti bomo dejavnost izvajali tudi v prihodnjem šolskem letu 2014/2015, in sicer v istih domovih kot letos. Po potrebi jo bomo razširili tudi na druge obalne domove upokoјencev, kar je seveda odvisno od interesov in želja deležnikov. Pri uvajanju novih dijakov bodo pomagali dijaki, ki so dejavnost že izvajali, in si s tem pridobili nekaj pedagoško-strokovnih izkušenj. Dejavnost bomo v prihodnje izvajali skozi celotno šolsko leto in ne samo v pomladanskem času kot smo jo do sedaj. Tako bomo v dejavnost lahko vključili več deležnikov in jo časovno razširili.

Vzorniki so zakon

Renata Boštjan

Šolski center Ravne na Koroškem, Gimnazija

Uvod

V prispevku predstavljamo dejavnosti mreže štirih šol za spodbujanje socialnega in kulturnega kapitala učencev in dijakov. V mrežo šol smo bile vključene oš Juričevega Drejčka, Ravne na Koroškem, oš Prežihov Voranc, Ravne na Koroškem, oš Neznanih talcev Dravograd in šc Ravne na Koroškem, Gimnazija, koordinatorica mreže. Naj za začetek še povemo, da je za Koroško je značilna visoka stopnja izseljevanja in brezposelnosti (Statistični urad Republike Slovenije 2011). Nižja od povprečja v državi je tudi izobrazbena raven prebivalstva, ki je po mnenju več avtorjev (Baranja idr. 2010) eden najpomembnejših kazalnikov kulturnega kapitala. Za Koroško s specifičnimi socialno-demografskimi kazalci je zato še posebej pomembno, da v šolskem prostoru poskrbimo za izenačevanje pogojev šolajoče se mladine, torej tudi njenega socialnega in kulturnega kapitala.

Vključitev v projekt Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti se je za vse ustanove zdela idealna priložnost, da z majhnimi, a odločnimi koraki načrtno vplivamo na dvig socialnega in kulturnega kapitala pri mladih v šolah in v okolju. V projektu smo načrtovali veliko število novih aktivnosti, ki bi prispevale k dvigu socialnega in kulturnega kapitala v povezavi med šolami, z lokalno skupnostjo pa tudi sicer na šolah samih. Poleg tega smo morali nekatere že obstoječe aktivnosti na šolah na novo opredeliti in jim dodati razsežnost dviga socialnega in kulturnega kapitala.

Za načrtovanje aktivnosti, ki so že poznane v našem šolskem prostoru, vendar potekajo nekako stihijsko in brez jasno zastavljenih ciljev, smo porabili izjemno veliko energije in časa za usklajevanje med partnerji v mreži. Težava je bila tudi v tem, da smo bili v projekt sprejeti šele konec avgusta, ko je bilo načrtovanje naslednjega šolskega leta na šolah praktično zaključeno, kar je zahtevalo dodatno energijo za vključitev aktivnosti projekta v letne delovne načrte,

urnike in organizacijo pouka, nekaj dejavnosti pa naknadno ni bilo mogoče vključiti.

Odločili smo se, da se posebej posvetimo pomenu pozitivnega vzornišтва, saj imajo vzorniki na razvoj otroka pomemben vpliv (Harris 2007). Prostovoljno delo mladih pa je tudi po Mikuš-Kosovi idr. (1999) z zornega kota vzgoje za prosocialno vedenje in za razvoj »skrbeče družbe« največjega pomena. Omogoča razvoj občutkov pripadnosti skupnosti, odgovornosti in pomembnosti delovanja, obvladovanje veččin sodelovanja v skupinskem projektu, prevzemanje različnih vlog, priložnost delovanja v socialno pomembnih dogajanjih, možnost vplivanja na svoje okolje kakor tudi interakcije z ljudmi različnih starosti in iz različnih okolij. Daje jim možnost in priložnost za prevzemanje pomembnih socialnih vlog v družbi, za socialno učenje, pa tudi za širjenje drugih spoznavnih razsežnosti in izkušenj, pomembnih za kasnejše družinsko življenje, poklicno delo in državljansko vlogo. Mladi so torej ogromen vir človeških energij za spreminjanje kakovosti življenja in možnosti posameznikov in skupin, ki so prikrajšane, ki imajo posebne potrebe ali imajo neenake možnosti in omejitve.

Izhajajoč iz te predpostavke smo skušali najti način, da vključimo otroke s problematičnim vedenjem v socialne mreže, ki bi jim dajale pozitivni zgled. Tako smo se odločili za prostovoljstvo med dijaki gimnazije, ki na osnovnih šolah predstavljajo učencem vzornike, katerih socialno vedenje bi bilo vredno posnemati. Predvidevali smo, da bi starejši in na šolah bolje sprejeti učenci z vnaprej načrtovanimi aktivnostmi vplivali na manj vključene in na tak način bi pri obojih dvigovali socialni in kulturni kapital.

Gimnazijci so opravljali prostovoljno delo skozi vse šolsko leto. Redno so odhajali na osnovne šole in bili učencem vzorniki in partnerji pri premagovanju njihovih učnih in socialnih težav. Dijaki in učenci pa so se družili tudi ob enkratnih dogodkih. Spoznavali so tuje jezike in pasti odraščanja, se pripravljali na otroški parlament, izvedli skupne ure športne vzgoje ter preskusili vrstniško mediacijo. Te aktivnosti, ki smo jim dali skupni naslov Vzorniki so zakon, so bile med vsemi dejavnostmi najbolj uspešne.

Vzorniki so zakon

Na Gimnaziji Ravne na Koroškem je prostovoljstvo že tradicija. Kolegica Metka Čebul je pripravila učni načrt za izbirni predmet Vzgoja za solidarnost, ki ga je potrdil Strokovni svet za srednje šolstvo. Za ta izbirni predmet se dijaki lahko odločajo v tretjem letniku. V šolskem letu 2013/2014 se je za ta izbirni predmet odločilo 26 dijakov in dijakinj. Prostovoljstvo na oš jih

je v okviru projekta izvajalo štirinajst, dvanajst dijakov pa je prostovoljstvo izvajalo med starostniki, kar pa je bila že utečena praksa. Novost je bila torej ta, da so prostovoljci ponudili svojo pomoč tudi učencem na šolah, ki so bile vključene v mrežo.

Najprej smo po posameznih šolah opredelili vsebino dela prostovoljcev, ki je bila za posamezne šole različna. Dijakom – prostovoljcem smo ponudili izbiro, da so se odločili za delo s starostniki ali z učenci. Na osnovnih šolah so se koordinatorji dogovorili z vodstvom šole, razredniki, učitelji, s svetovalno službo ter starši, za katerega od učencev bi bilo dobro, da sprejme druženje s prostovoljcem ter k čemu bo delo s posameznim učencem usmerjeno.

Na oš Prežihov Voranc Ravne so se odločili delno za učno pomoč, za dva fanta pa so predlagali pozitivne vzornike, ker pri njiju ni bil najhujši problem učna neuspešnost, ampak socialna ne vključenost. Na oš Juričevega Drejkca Ravne, kjer izvajajo prilagojeni program za učence s osebnimi potrebami, so prav tako predlagali pomoč pri učenju in vzorništvo pri ostalih aktivnostih. Na oš Neznanih talcev Dravograd pa so se odločili, da bi prostovoljci skušali pomagati njihovim učencem, ki imajo težave z branjem.

Aktivnosti so potekale enkrat tedensko po dve šolski uri. Delo prostovoljcev smo spremljali mesečno na mentorskih sestankih in sproti reševali težave, ki so se pojavljale pri izvajanju prostovoljstva. Ob koncu šolskega leta so dijaki prostovoljci pripravili zaključno nalogo, v kateri so predstavili svoja opažanja, predloge, pa tudi kritiko izvedbe prostovoljstva, kar nam bo služilo za načrtovanje dela v prihodnje.

Učence osnovnih šol, ki so delali s prostovoljci, smo povprašali o doživljanju druženja z gimnazijci. Tudi ti so druženje opisali zelo pozitivno. Nekaj izjav:

- Naloge mi grejo lažje, če mi Patricija pomaga.
- Naloge se mi ne da pisati, ko pa pride Saura, se moram potruditi.
- Matematiko sem pisala 3 in mi gre veliko bolje zdaj, ko mi snov prostovoljka sproti razloži.

O učinkih prostovoljstva na osnovnih šolah pa smo povprašali tudi učiteljice in razredničarke otrok, ki so pri tem sodelovali. Večinoma so bili zadovoljni in hvaležni prostovoljcem, saj so učenci lažje sledili rednemu pouku. Pri nekaterih so opazili tudi izboljšane socialne kompetence.

Pri učencih osnovnih šol in prostovoljcih iz gimnazije smo opazili, da so se počutili sprejete, da so se veselili skupnega dela in se pogosto precej navezali drug na drugega. Po drugi strani pa so oboji opisali druženje kot izjemno izkušnjo, saj so navezali stike z drugimi starostniki, slojevskimi, etničnimi in

drugimi skupinami, kar je njihov socialni kapital precej okrepilo. Stiki med prostovoljci in učenci praviloma niso vezani le na šolo, ampak so na ta način vsi povečali svoje socialne mreže, ki delujejo preventivno pred tveganim vedenjem mladostnikov. Učenci, ki so sodelovali s prostovoljci, so lažje sledili pouku, bolje brali in kazali višjo stopnjo samozavesti, bili pa so tudi učno uspešnejši kot pred tem.

Pri tej dejavnosti smo naleteli na kar nekaj težav, ki pa smo jih reševali sproti po svojih najboljših močeh. Najprej je bilo izredno težko uskladiti urnike učencev na osnovnih šolah in dijakov v gimnaziji, saj so bili pogosto oboji vezani na različne oblike prevoza. Iskali smo drugačne možnosti prevozov, a so se na koncu vedno izkazale zgolj kot začasna rešitev. Nekajkrat so se pojavile težave z učilnicami. Na šoli so na primer izvajali dodatne dejavnosti, kjer so zasedli prostore, kjer se je običajno izvajal program prostovoljstva, tako da je bilo program tedaj skoraj nemogoče izvesti. V nekaterih primerih je šlo za različna pričakovanja vseh deležnikov, starši so na primer pričakovali, da bodo prostovoljci izvajali kar inštrukcije po aktualni potrebi. V primeru, ko je šlo za branje, je bilo v razredu več učencev, s katerimi je prostovoljka delala, tako se je kar pogosto zgodilo, da je bilo učence težko umiriti. Dogovarjali smo se sicer za nekoliko bolj individualizirano delo, a je prihajalo pri tem do organizacijskih težav. Večkrat je zastala komunikacija med mentorjem na šoli in ostalimi zaposlenimi, zaradi česar je prihajalo do nepotrebnih težav. Na šolah je namreč več lokacij (podružnične šole) in mentor ne more biti prisoten povsod, ko pa pride do težav, se dijaki in učenci niso imeli na koga obrniti.

Enkratni dogodki s sodelovanjem starejših vzornikov

Navedene dogodke smo organizirali ob spominskih dnevih ali v posebnih terminih.

Predstavitev tujih jezikov. Dogodek smo načrtovali tako, da vse šole v mreži skupaj obeležimo mednarodni dan jezikov. Dogovorili smo se, da dijaki predstavijo vse jezike, ki se jih lahko učijo na gimnaziji. To so bili v šolskem letu 2013/2014 angleščina, nemščina, francoščina, španščina, ruščina in latinščina. Izbrani dijaki so pri pouku tujih jezikov pripravili predstavitev, in sicer tako, da so pri vseh jezikih prevedli pripovedko o Uršlji gori, nato pa pri ostalih dijakih v razredu preverili, kaj bi osnovnošolce utegnilo zanimati. Predstavitev so oblikovali v skladu s predlogi.

Predstavitev tujih jezikov je na oš potekala tako, da so dijaki vse jezike predstavljali v isti uri. Najprej so prevedeno pripovedko prebrali v vseh jezikih, potem pa predstavili zanimivosti jezika, kot npr. zakaj se jim zdi potrebno, da

se učijo ravno tega jezika. Potem so prevajali imena učencev, jih zapisovali v cirilici in skupaj ugotavljali, da je znanje tujih jezikov danes nujno. Prostovoljci in učenci so bili z izvedbo zelo zadovoljni, zato smo sklenili takšno sodelovanje v naslednjih letih razširiti na vse osnovne šole v lokalnem okolju.

Vrstniška mediacija. Na oš Neznanih talcev Dravograd so začeli z vrstniško mediacijo. Najprej je bilo treba učence z mediacijo seznaniti ter usposobiti bodoče mediatorje. V tem šolskem letu je šlo za začetek razvijanja dejavnosti, saj bi jo radi prakticirali tudi v prihodnjih letih. Medvrstniške mediatorke so v izjavah izrazile izredno zanimanje za nadaljnje usposabljanje za mediatorke tudi v naslednjem šolskem letu, saj jim je bila ta vloga zelo všeč. Pozitivne izjave pa so dajali tudi medianti, saj so se med mediacijo dobro počutili, predvsem pa jim je bilo všeč, da so bili slišani. Vsi si želijo takšne komunikacije in takšnih medsebojnih odnosov za vse življenje. Ugotovili so tudi, da se ljudje med seboj premalo poslušamo in še manj slišimo.

Skupna ura telovadbe gimnazijcev in učencev. Za navedeno skupno uro smo se odločili, ker na oš Juričevega Drejčka, ki izvaja prilagojeni program, nimajo ustreznih prostorov za seznanjanje z nekaterimi športi. Ker pa je v neposredni bližini športni objekt, ki ga v dopoldanskih urah za izvedbo športne vzgoje uporablja gimnazija, smo z dijaki povabili te učence na uro namiznega tenisa. Večina učencev se je prvič poskusila za namiznoteniško mizo. Ura je bila izvedena z velikim navdušenjem, k čemur je precej prispevalo dejstvo, da je vsakemu učencu pomagal gimnazijec, ki ga je seznanjal z osnovami namiznoteniških pravil. Po končani uri so se dijaki in učenci dogovorili, da se bodo še srečali. Uro smo res ponovili.

Sodelovanje dijakov in učencev na izvedbi otroškega parlamenta. Sodelovanje ob pripravah na otroški parlament smo izvedli na dva načina. Na oš Neznanih talcev Dravograd so se pripravam na njihovo sodelovanje v otroškem parlamentu pridružili gimnazijci, ki so v pogovoru z učenci skupaj razčlenjevali razmere v sodobni družbi in možnosti mladih, da vplivajo na spremembe in pasti, ki nanje prežijo. V pogovoru so veliko pozornost namenili tudi prednostim in pomanjkljivostim uporabe interneta.

Novoletni bazar. Dijaki gimnazije so ob izteku leta pripravili novoletni bazar, na katerem so sošolcem ponudili rabljene stvari, ki jih niso več potrebovali. Na ta bazar so povabili tudi učence oš Juričev Drejček. Druženje je bilo prijetno, učenci so si na bazarju lahko brezplačno izbrali stvari s stojnice. Zanimiv je bil fant, ki je izbiral le med razpoložljivim nakitom. Ko so ga vprašali, zakaj tako, je povedal, kako je vesel, ker bo lahko mami dal novoletno darilo.

Pogovor dijakov in učencev o prehodu v dijaško življenje. Dijaki so pogovor z devetošolci o š Prežihov Voranc izvedli v juniju. Menili smo, da lahko z vrstniškimi pogovorom bolje pripravimo učence na večkrat nepričakovane težave, ki se pojavijo ob vstopu v dijaško življenje. Pokazalo se je, da za ta dogodek nismo izbrali najboljšega termina, saj učenci niso bili zbrani. Za pogovor tudi ni bilo posebnega navdušenja.

Enkratne aktivnosti smo spremljali z metodo spraševanja po vsaki opravljeni aktivnosti. Izvajali smo jo med vsemi deležniki. Navajamo nekaj izjav učencev:

- Super je bilo, uhan bom podaril mami. (novoletni bazar)
- Dobila sem torbico, ki jo potrebujem za športno. (novoletni bazar)
- Super vzdušje, veliko druženja, možnost sklepanja novih prijateljstev. Nove ideje, nova mišljenja. Na kratko povedano, enkratno! (regijski otroški parlament)
- Izognila sem se pouku, a še vseeno naredila veliko produktivnega in se veliko naučila, spoznala nove ljudi, sklenila nova prijateljstva in si izmenjala veliko mnenj. (priprava na otroški parlament Dravograd)

V splošnem so bile vse aktivnosti zelo pozitivno sprejete, tako s strani gimnazijcev in tudi učencev osnovnih šol. Skupna ocena je, da je taka dejavnost zanimiva, ker to ni le redni pouk, po drugi strani pa so se ob pripravah in izvajanju oboji veliko naučili ter navezali nove stike. Na podlagi teh ocen smo ocenjevali smiselnost konkretne aktivnosti ter možnosti odprave težav.

Do manjših težav je prihajalo tudi pri enkratnih dejavnostih. Kolegi v zbornici in zaposleni na šoli so bili večkrat slabo seznanjeni z aktivnostmi, zato je prihajalo do neodobravanja. Odpadanje učnih ur zaradi izvajanja teh dogodkov je bil dodaten vir težav. Marsikdaj pa se nam je zgodilo, da je hkrati potekalo več aktivnosti in zaradi tega dogodek ni mogel biti izveden kot smo si želeli. Težave smo skušali reševati sproti. Res pa je, da smo se iz sprotnega reševanja težav veliko naučili za načrtovanje drugih dogodkov. V bodoče bomo upoštevali naslednja spoznanja. Pri prostovoljstvu je zelo pomembno, da aktivnosti prostovoljcev načrtujemo že ob nastajanju urnikov in takrat predvidimo termine za njihovo delo. Težavam se lahko izognemo, če dejavnosti za prostovoljstvo že na začetku leta namenimo prostor in kontaktne osebe, ki so dosegljive v primeru težav. Nujno je tudi razjasniti pričakovanja vseh deležnikov in določiti načine komuniciranja med njimi. Za uspeh enkratnih dejavnosti je nujno zelo vestno načrtovanje in učinkovito seznanjanje vseh deležnikov z aktivnostmi. Jasno je treba predstaviti cilje in pomen dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala pri mladih.

Zaključek

Že takoj na začetku projekta, še posebej pa sedaj pri evalvaciji, se nam je zastavilo vprašanje, ali ni vsaka izobraževalna dejavnost dvigovanje socialnega in kulturnega kapitala in kako opredeliti tisto, kar je rezultat dejavnosti, ki smo jih implementirali v vzgojno-izobraževalni proces ravno zaradi sodelovanja v projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti.

Cilj, ki smo si ga zastavili na začetku sodelovanja, je bil, da projekt ne bo tujek oz. še en projekt več v našem šolskem prostoru, ampak naravna sestavina našega šolskega življenja. Zdaj ko se projekt bliža koncu, lahko rečem, da smo razvili bolj razdelan in natančneje določen sistem za spodbujanje življenjsko pomembnih doživetij, ki omogočajo in spodbujajo dvig socialnega in kulturnega kapitala.

Po enoletnem izvajanju dejavnosti smo ugotovili, da vse aktivnosti, zasnovane v projektu, pripomorejo k dvigu socialnega in kulturnega kapitala pri mladih. Izkazalo se je, da je zanimanje mladih večje, če k aktivnostim pristopijo prostovoljno in takrat, ko jih vodijo pozitivni vzorniki. Zelo velik pomen ima tudi njihova vključenost že v načrtovanje aktivnosti, saj s tem zraste njihov občutek vključenosti in odgovornosti. Z načrtnim delom torej lahko vplivamo na dvig socialnega in kulturnega kapitala med šolajočo mladino. Menimo pa, da je enoletno izvajanje takega projekta prekratko obdobje. Skrbi nas, da bodo dejavnosti, ki smo jih razvili in so se izkazale za izredno uspešne, v prihodnosti zamrle, saj samo navdušenje mentorjev ne zadostuje, vsaj ne na daljši rok. Projekt bi se torej moral nujno nadaljevati in prerasti v stalno obliko skrbi za dvig socialnega in kulturnega kapitala v izobraževanju.

Ob tem pa je pomembno poudariti, da so se zelo dobro obnesle aktivnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala, ki so bile načrtovane v letnih delovnih načrtih zavodov, predvsem tiste, ki so se odvijale znotraj rednega pouka, kot na primer izbirni predmet Vzgoja za solidarnost. Velik del učencev je namreč vezan na različne oblike prevoza, pa tudi urnike, prostore, mentorje in jih je težko usklajevati. Pri enkratnih prostovoljnih dogodkih, ki niso vezani na pouk, smo namreč ugotovili, da se jih udeležujejo predvsem boljši učenci, ki po stopnji socialnega in kulturnega kapitala že sicer prednjačijo, kar pa razlike med učenci še povečuje.

Ob zaključku projekta smo med drugim opazili, da je v zbornicah vključenih šol socialni in kulturni kapital pridobil pomembno mesto. Dejavnosti, ki jih načrtujemo in izvajamo, sedaj ovrednotimo tudi z vidika dviga socialnega in kulturnega kapitala. Najpomembnejše je, da smo vsaj v določeni meri

uspeli vključiti dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala tudi v vsakodnevni pouk.

Glede na to, da smo razvili primer dobre prakse, ki deluje, bi bilo smiselno, da bi ga v lokalnem okolju razširili na vse vzgojno-izobraževalne zavode, saj bi le tako lahko dvigali socialni in kulturni kapital pri vseh generacijah, seveda pa se tu spet pojavlja problem zagotavljanja materialnih pogojev mentorjem. Kljub težavam je mnenje vseh vključenih deležnikov, da taka praksa prispeva k dvigu socialnega in kulturnega kapitala in je zanj nujno zagotoviti pogoje.

Literatura

- Baranja, S., R. Bešter, M. Brajnik, B. Bukovac, K. Friedrich, S. Geržina, R. Globevnik, D. Grafenauer, J. Jager, M. Janežič, B. Kejžar, V. Klopčič, M. Komac, M. Koretič, N. Krese, M. Križanič, A. Luštek, M. Medvešek, J. Pirc, D. Radovan, J. Repše, U. Štremfel, K. Udovič in T. Vonta. 2010. *Dvig socialnega in kulturnega kapitala v okoljih, kjer živijo predstavniki romske skupnosti: projektna knjiga*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Harris, J. R. 2007. *Otroka oblikujejo vrstniki: sporočilo za starše, ki precenjujejo svoj vpliv*. Ljubljana: OBRIS.
- Mikuš-Kos, A. 1999. *Prostovoljno delo v šolstvu*. Ljubljana: Združenje Slovenska filantropija.
- Statistični urad Republike Slovenije. 2011. »Regionalni bruto domači proizvod, Slovenija, 2000–2009.« http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4368

Projekti, ki obrodijo sadove

Sergeja Gerdej

Osnovna šola Janka Modra, Dol pri Ljubljani

Uvod

V mrežo šol, katerih primere dobre prakse bomo prikazali v nadaljevanju, so bile vključene oš Janka Modra, Dol pri Ljubljani, kot koordinatorica ter tri ljubljanske šole, oš Vižmarje Brod, oš Livada in oš Bežigrad. Za razliko od prvih treh šol, ki so mestne, stoji oš Janka Modra z dvema podružnicama sredi vaške lokalne skupnosti, ki jo na eni strani predstavljajo domačini in na drugi strani čedalje več priseljencev iz mest. Šolo obiskuje vsega skupaj 566 učencev, kar pomeni, da spada med večje. S svojo multikulturalnostjo izstopa oš Livada, ki jo obiskuje veliko učencev, čigar materni jezik ni slovenščina, zaradi česar se soočajo z drugačnimi težavami kot druge šole znotraj mreže. Z vključevanjem različnih udeležencev, pluralizmom, heterogenostjo in sodelovalnostjo navzven smo vzpostavljali medsebojno zaupanje in spodbujali kulturo dialoga. Socialni in kulturni kapital smo krepili s skupnimi izobraževalnimi projekti, kulturnimi in športnimi dogodki šole in skupnosti ter z vključevanjem učencev v prostovoljne, nevladne organizacije in šolo.

Na vseh štirih šolah smo z različnimi dejavnostmi spodbujali razumevanje lastne in druge kulture, spoštovanje in zaupanje v drugačnost, razbijali stereotipe in z medgeneracijskim sodelovanjem krepili odnose med predstavniki različnih generacij. Krepili in vzpostavljali smo skupne vrednote, pravila, spodbujali visoko raven zaupanja med udeleženci projekta ter krepili občutek pripadnosti šoli in kraju.

Prostovoljstvo in medgeneracijsko sodelovanje

Vključevanje učencev v prostovoljske dejavnosti poveže šolo z njenim okoljem in tako lahko šola pričakuje več opore in konkretne pomoči od okolja in institucij, s katerimi je sodelovala v okviru kakšnega programa skupnostnega dela. Prosocialno delo mladih v okviru šole obogati kakovost pedagoškega dela, ker

ga dopolni z metodami izkustvenega učenja. Prostovoljno delo je ena od oblik delovanja mladega človeka, ki mu v veliki meri omogoča, da se skozi lastno aktivnost in pristen človeški odnos vsestransko osebno razvije. Mladim omogoča doseganje višje kakovosti lastnega življenja kot tudi življenja sočloveka ter v tem predstavlja kreativen doprinos k razvoju neke družbe. S svojo pomočjo ljudem, ki jih je življenje prikrajšalo za marsikatero dobroto ali jih celo pahnilo na rob družbe, prostovoljci na različne načine lajšajo njihove težave in jih razveseljujejo. Mladi uresničujejo osnovne človeške vrednote, kot so nesebična ljubezen, spoštovanje, zaupanje in samozaupanje, razumevanje, zanesljivost, sprejemanje drugačnosti, solidarnost, in vse globlje spoznavajo njihov pomen. Prostovoljci skozi različne dejavnosti razvijajo druge osebne potenciale, kot so sposobnosti, spretnosti, interesi, navade, ki omogočajo njihov vsestranski osebni razvoj in odkrivajo zdrave oblike uveljavljanja lastne osebnosti, izboljšujejo samopodobo in se psihosocialno razvijajo v smeri večjega altruizma, empatije, permisivnosti in socialne senzibilnosti (Mikuš-Kos idr. 1999).

V naših šolah smo spodbujali razumevanje pomena prostovoljstva, krepili občutek odgovornosti zase in za druge ter različne vrednote: skrbnost, hvaležnost, odgovornost, spoštovanje, pozornost, strpnost, zaupanje, prijateljstvo. Trudili smo se organizirati čim večje število kulturnih in športnih prireditev, koncertov, neformalnih in formalnih druženj ter razstav, iskali medkulturne povezave ter stremeli k pozitivnim medčloveškim odnosom. Verjeli smo, da šola lahko z organizacijo dejavnosti popestri dogajanje v lokalni skupnosti, postane središče dogajanja, se tako bolj poveže s starši in krajanji ter s tem tudi okrepi občutke pripadnosti pri učencih, učiteljih in drugih udeležencih.

Pomoč starejših učencev mlajšim

Na oš Janka Modra smo zbrali prostovoljce v prostovoljskem krožku. Zaradi velikega števila učencev smo organizirali mentorska srečanja enkrat na 14 dni v dveh terminih. Prvi teden v novembru smo za učence prostovoljce organizirali predavanje o disleksiji in predstavitev dela s starostniki. V okviru krožka so učenci s predmetne stopnje v času podaljšanega bivanja nudili individualno učno pomoč učencem na razredni stopnji. Starejši učenci so prenašali svoje znanje, učili mlajše, jim bili dober zgled ter skozi druženje in zavedanje, da lahko pomagajo drugim, krepili različne vrednote: zaupanje, spoštovanje, sodelovanje, samospoštovanje, prijateljstvo, željo po pomoči, samozavest. Mlajši učenci so se učili tudi skozi igro. Veselili so se individualnih srečanj in pomoči v razredu, imeli so dober zgled. Skozi druženje so krepili prijateljstvo.

Prostovoljci so obiskali tudi varovance Centra za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič, Draga. Zanje so pripravili glasbeni, plesni in gimnastični nastop. Učenci so se družili z varovanci na različnih delavnicah, skupaj z njimi peli ob spremljavi kitare, v telovadnici pa so se preizkusili v plezanju. Ob koncu so prostovoljci povedali, da so se imeli zelo lepo, da so spoznali, da je življenje lepo ter da se ne smemo pritoževati nad vsako malenkostjo. Naučili so se sprejemati drugačnost, spoznali so, da imajo z varovanci veliko skupnega – veselje do življenja. Najbolj jih je presenetilo dejstvo, da morajo biti nekateri otroci vseskozi v postelji, saj se zaradi svojih primanjkljajev ne morejo prosto gibati. Pozitivno jih je presenetilo to, da so tako odkriti in kljub svoji drugačnosti veseli, nasmejani in družabni. Ko učenci pomagajo drugim, pomagajo tudi sami sebi, osebnostno rastejo in postajajo odgovorni državljani. Vpliv na dvig socialnega in kulturnega kapitala se dolgoročno obrestuje s stališča tesnejšega povezovanja med različnimi deležniki.

Računalniško opismenjevanje starejših

Na oš Janka Modra, Dol pri Ljubljani in oš Bežigrad smo organizirali enotedenske računalniške delavnice za starejše v sklopu vseslovenskega prostovoljskega projekta Simbioza, ki temelji na medgeneracijskem sodelovanju, solidarnosti in spodbujanju vseživljenjskega učenja.

Na oš Vižmarje Brod in oš Livada so računalniške delavnice trajale več mesecev. Sodelovali so učitelji kot vodje delavnic, učenci prostovoljci in zunanji prostovoljci, namenjene so bile starejšim občanom. Prostovoljci, učenci in učitelji kot vodje delavnic so jih seznanili z uporabo računalnika in interneta ter jih poskušali motivirati za nadaljnje učenje, jim vzbuditi in okrepiti njihovo samozavest. Podatke smo zbirali s pomočjo fotografij in zapisa vtisov oz. odgovorov na vprašanja: kaj ste dali in pridobili na delavnicah – udeleženci in prostovoljci; zakaj ste se udeležili delavnic, vaša pričakovanja in zadovoljstvo. Ugotovili smo, da so starejši zelo zadovoljni, če jih vključimo v šolsko življenje, radi se družijo z mlajšimi in se učijo novih stvari, zelo so tudi veseli pomoči učencev, ki so se zelo dobro znašli v vlogi pomočnikov. Tudi učenci prostovoljci, ki jih je bilo zelo veliko, so izrazili zadovoljstvo in veselje, saj so se počutili koristne in so navdušeno prevzeli vlogo učiteljev. Veseli so bili, da so lahko pomagali in starejše naučili nečesa novega. Računalniške delavnice so oblika medgeneracijskega sodelovanja, ki prinaša pozitivne občutke pripadnikom zelo različnih generacij in pomaga krepiti različne vrednote pri vseh udeležencih: spoštovanje, hvaležnost, razumevanje, strpnost, potrpežljivost, pomoč drugim ...

Na oš Janka Modra so zaradi velikega zanimanja potekale delavnice računalniškega opismenjevanja v dveh skupinah – dopoldanski in popoldanski. Vodila sta jih dva učitelja. Kot prostovoljci so sodelovali učenci in učenke, nekdanja učenka in študentka. Učenci so bili zelo zainteresirani, nekateri so na svojo željo sodelovali ves teden, tudi na popoldanskih delavnicah. Med vtisi so zapisali, da so veseli, ker so lahko pomagali starejšim in da bi bilo lepo, če bi delavnice trajale več kot samo en teden. Starejši so bili zelo zadovoljni in presenečeni, ker so se učenci tako potrudili pri razlagi vsega, česar niso razumeli. V svojih komentarjih so zapisali, da so zelo zadovoljni in veseli, ker so se lahko družili z mlajšo generacijo in se hkrati naučili veliko novih stvari. Oboji si želijo več takšnega povezovanja. Upokojenci so povedali, da bodo od zdaj naprej brez strahu uporabljali računalnik in splet. Mnogi starostniki so obiskovali tečaj bolj zaradi osamljenosti in želje po navezovanju stikov z mlajšimi, drugimi tečajniki. Kot so povedali, so bili zelo zadovoljni s tečajem ter potrpežljivimi in prijaznimi prostovoljci. Tako prostovoljci kot udeleženci so pridobili več samozavesti, krepili smo različne vrednote: spoštovanje, sodelovanje, pomoč drugemu, prostovoljstvo, samospoštovanje. Med starostniki in učenci so se stakle prijateljske vezi, nekateri so se med seboj izmenjali naslove elektronske pošte in si še danes dopisujejo.

Multikulturni dan na oš Livada

V novembru so za učence od 6. do 9. razreda organizirali multikulturni dan z različnimi delavnicami, ki so jih izvajali predstavniki različnih društev in v katerih so učenci sodelovali glede na svoj interes. V vsaki delavnici, kjer je sodelovalo največ 15 učencev, so se odvijali programi s področja posamezne kulture, iskali so stvari, ki so skupne in kaj jih povezuje. Učenci so multikulturnost spoznavali v naslednjih delavnicah:

- delavnica s programom Bošnjaške zveze Slovenije in učiteljice bosanskega jezika: Kultura Bosne,
- delavnica Makedonskega kulturnega društva Makedonija: Kultura Makedonije,
- delavnica Srbskega kulturnega društva: Kultura Srbije,
- delavnici Inštituta za afriške študije: Bobni, Alžirska kulinarika in zdrava hrana,
- delavnica o kulturnih razlikah,
- naravoslovna delavnica.

Z vključevanjem različnih deležnikov so gradili zaupanje v različnost ter krepili sodelovalno kulturo in zaupanje v drugačnost. Bistvo delavnic je bilo prepoznavanje, spoznavanje in sprejemanje drugačnosti v različnih kulturah. Za šolsko okolje je pomembno, da se veliko pogovarjamo o problematiki priseljencev in migracijah, saj če problematiko dobro poznaš, lahko spoznanja uporabiš pri kakovostni komunikaciji. Ni strahu in ne stigmatiziranja.

Kultura Bosne. Delavnica je bila usmerjena k spoznavanju razlik med slovensko in bošnjaško kulturo ter povezavi med njima. V pogovoru so učenci spoznavali značilnosti, ki so jih predstavili na plakatih. Bistvo delavnice je bilo prepoznavanje, spoznavanje in sprejemanje drugačnosti v dveh različnih kulturah. Ko smo učence vprašali po njihovih pričakovanjih, so odgovorili, da pričakujejo, da se bodo naučili čim več o razlikah med bošnjaško in slovensko kulturo, vsebine v bošnjaškem jeziku in da bodo izvedeli čim več neznanega o Bosni. Po delavnici so zapisali, da so bila njihova pričakovanja v celoti izpolnjena in da ne bi ničesar spremenili. Najbolj jim je bilo všeč oblikovanje plakata. Zelo so se zabavali med igranjem igrice.

Kultura Makedonije. Delavnica je bila usmerjena k spoznavanju makedonskega jezika, različnih običajev, geografskih in zgodovinskih značilnosti, kulture, k prepoznavanju razlik med slovensko in makedonsko kulturo ter povezav med njima. Učenci so spoznavali značilnosti Makedonije preko računalniške projekcije. Cilj delavnice je bilo prepoznavanje, spoznavanje in sprejemanje drugačnosti v dveh različnih kulturah. Učenci so pričakovali vsebine, podane v makedonskem jeziku, da se bodo veliko naučili o zgodovini in živalih, ki živijo v Makedoniji, o turističnih krajih, makedonski kulturi in jeziku. Njihova pričakovanja niso bila v celoti izpolnjena, saj so po njihovem mnenju preveč brali. Najbolj všeč jim je bilo, ko so se učili o živalih in turističnih krajih.

Kultura Srbije. Delavnica je bila usmerjena k spoznavanju srbskega jezika in običajev, geografskega in zgodovinskega vidika, kulture ter prepoznavanju razlik med slovensko in srbsko kulturo in iskanju povezav med njima. Učenci so pričakovali vsebine v srbskem jeziku in cirilici, da se bodo veliko naučili o srbski kulturi in jeziku. Njihova pričakovanja so bila v celoti izpolnjena. Najbolj všeč jim je bilo, da so se učili o srbskih običajih in o Vuku Karadžiću pa tudi, da so se pogovarjali o kratkih filmih, ki so si jih ogledali v sklopu delavnice.

Bobni in Afrika. Na prvi delavnici so sodelovali trije strokovnjaki, ki so učili učence različnih ritmov in igranja na afriške bobne. Skozi skupno igranje so učenci spoznavali značilnosti afriškega življenja in spraševali strokovnjake o

značilnostih afriške kulture. Pri medsebojni komunikaciji so uporabljali angleški in slovenski jezik. Na koncu delavnice so učenci nastopili v avli šole in pokazali, česa so se naučili. V delavnico so se učenci vključili zato, da bi se naučili čim več različnih ritmov in spoznali afriško kulturo. Pričakovali so zabavne vsebine, da se bodo naučili narediti svoj boben, da jih bodo od igranja na bobne boleli prsti in da bo zelo težko. Njihova pričakovanja so bila v celoti izpolnjena, saj so povedali, da ne bi ničesar spremenili. V svojih vtisih so napisali, da jim je bilo najbolj všeč igranje na bobne in to, da so se naučili novih ritmov.

Alžirska kulinarika in zdrava hrana. Druga delavnica je bila usmerjena k spoznavanju alžirske kulinarike in splošnih prehranjevalnih navad s poudarkom na zdravi hrani na določenih območjih Afrike. Učenci so s pomočjo alžirskih kuharjev pripravili nekaj jedi, ki so jih nato ponudili učiteljem in drugim učencem. Bistvo delavnice je bilo prepoznavanje, spoznavanje in sprejemanje drugačnosti v prehranjevanju in kulinariki Afrike. Učenci so v svojih pričakovanjih napisali, da pričakujejo vsebine s poudarkom na zdravi hrani ter da se bodo naučili kuhati nove jedi, ki jih bodo lahko skuhal doma staršem. Glede na njihove odzive so bila pričakovanja v celoti izpolnjena. Želijo si več takšnih delavnic, saj so spoznali hrano, ki je zelo drugačna od njihove, presenetile so jih začimbe, ki so bile precej pekoče, spoznali so tudi, da obstaja alžirski burek, ki se jim je zdel odličen.

Delavnica o kulturnih razlikah. Usmerjena je bila k spoznavanju kulturnih razlik med različnimi narodi in kako te razlike vplivajo na strah pred drugačnostjo, nerazumevanje, stigmatiziranje. Cilj delavnice je bilo prepoznavanje, spoznavanje in sprejemanje drugačnosti v kulturni raznolikosti Evrope, kar so učenci predstavili tudi na plakatih. Učenci so spoznali, da morajo pri spoznavanju z ljudmi najprej spoznati njihovo kulturo in je ne smejo takoj zaničevati, saj to, da je nekdo drugačen, še ne pomeni, da je slabši. Večino je najbolj zmotilo to, da nekaterim učencem delavnica ni bila všeč in so se dolgočasili ter povzročali nemir.

Naravoslovna delavnica. Delavnica je bila usmerjena k spoznavanju divjih živali ter skrbi za domače in divje živali. Učenci so se ukvarjali s problemom izumiranja živalskih vrst in kako jih ohraniti, prehranjevalnih navadah živali in lastnostih živalskih vrst. Poudarek je bil na spoznavanju ptičjih vrst in hranjenju ptic pozimi. Bistvo delavnice je bil poudarek na ekologiji, prepoznavanje, spoznavanje in sprejemanje drugačnosti v povezavi z živalskim svetom.

Učenci so pričakovali zanimive vsebine o domačih, divjih in udomačenih živalih, o ravnanju z njimi, kako prepoznati razliko med divjimi in udomače-

nimi živalmi, katere vrste živali izumirajo, kakšna je njihova življenjska doba, s čim se različne živali hranijo in kako preživljajo letne čase. Njihova pričakovana so v celoti izpolnjena, saj so se naučili veliko o živalskem svetu, predvsem o pticah.

Božično-novoletni koncert in bazar

V decembru smo na šoli organizirali božično-novoletni koncert in bazar. Sodelovali so vsi učenci, učitelji in drugi strokovni sodelavci šole ter predstavniki lokalne skupnosti. Učenci so pri pouku izdelovali različne izdelke, kuhali marmelado, pekli piškote, ki so jih potem »prodajali« na bazarju. Izkupiček smo namenili šolskemu skladu, ki je namenjen za pomoč učencem iz socialno ogroženih družin. Povabili smo starše in vse občane – v občini smo med krajanj razdelili vabila in na različna mesta obesili plakate, ki so jih izdelali učenci. Na koncertu so sodelovali učenci in krajanj. Nastopili so: oktet Fantje iz Dola, Mešani pevski zbor sv. Helene, Učiteljski pevski zbor, Otroški in mladinski zbor ter učenci in učenke z različnimi glasbeno-plesnimi točkami (petje, ples, harmonika, klavir, violončelo, flavta).

Dan odprtih vrat

V marcu smo na oš Janka Modra organizirali dan odprtih vrat na temo medgeneracijskega sodelovanja in povabili starše, lokalno skupnost in posameznike, ki so vodili delavnice. Predstavil se je tudi nacionalni program presejanja in zgodnjega odkrivanja predrakavih in rakavih sprememb na debelem črevesu in danki Svit. Učenci, učitelji in obiskovalci so se lahko sprehodili skozi napihljiv model debelega črevesa in si ogledali, kako je videti zdrava sluznica, kako predrakave in rakave spremembe. Organizirali smo različne delavnice, ki smo jih organizirali učitelji in strokovni delavci s pomočjo zunanjih sodelavcev iz lokalne skupnosti: vezenje, keramična in glasbena delavnica, gibalna delavnica, filmska in plesna delavnica, peka kruha in peciva, varstvo predšolskih otrok, digitalna fotografija, iz roda v rod duh išče pot – zgodovina šolstva, kulturno-jezikovno-kulinarično potovanje po medkulturni Švici (sodelovala je občanka, ki je nekaj let živel v Švici), urejanje drevesne učne poti in predstavitev obrezovanja drevja, izdelovanje tablic za imena drevesnih in grmovnih vrst, zbiralno akcijo starega papirja. V sodelovanju z Zvezo društev gluhih in naglušnih smo premagovali stereotipe. Organizirali smo medgeneracijsko druženje učencev, staršev, starih staršev. S projektom smo odprli vrata šole staršem in širši lokalni skupnosti, povezali smo se z različnimi društvi in občani, šola je tako postala središče lokalnega dogajanja.

Delavnice transakcijske analize

Na vseh šolah smo kot skupni projekt organizirali delavnice transakcijske analize pod vodstvom ravnatelja oš Livada, strokovnjaka na tem področju. Izobraževalnega roditeljskega sestanka, ki je bil namenjen skupnemu cilju, dobro sodelovanje šole in staršev za korist otrok, se je udeležilo veliko učiteljev in staršev. Učenci, učiteljica in ravnatelj oš Livada so uprizorili realne situacije na temo odnosov doma in v šoli, obarvane z znanji transakcijske analize. Po delavnicah je sledil pogovor učiteljev in staršev z ravnateljem, ki je vsako delavnico razložil z vidika transakcijske analize. Z delavnicami spodbujajo zaupanje med učenci, učitelji, starši in lokalno skupnostjo. Predstavljajo možnost in priložnost druženja, skupnega učenja, samozaupanja, potrebo po podpori drugemu, šola postaja prepoznavna kot kakovostna, drugačna šola. Učitelji in starši na podlagi predstavitve vsem nam znanih problemov z odprtimi in pristinimi odnosi ter z razlago in debato o prepoznavanju lastnih reakcij in komunikacijskih veščin spoznajo, da je za razvoj in izobrazbo otrok zelo pomembno sodelovanje šole s starši.

Gregorjevo – praznik luči in ljubezni

Strokovne sodelavke mreže smo z učenci v sodelovanju z Mestno občino Ljubljana na Mestnem trgu v prestolnici marca organizirale skupni projekt mreže šol Gregorjevo – praznik luči in ljubezni. Za občane Ljubljane, obiskovalce in turiste smo pripravili praznovanje tradicionalnega slovenskega praznika Gregorjevo, ki žal tone v pozabo. Mimoidočim smo delili lepe misli v obliki papirnatih ptičk, ki so jih ustvarili naši učenci, in piškote, ki smo jih spekli sami. Obiskovalci so se družili z učenci in učitelji ter z nami delili svoje lepe misli. Učenci so pripravili bogat kulturni program, ki sta ga povezovali učenki z oš Janka Modra: nastopili so tolkalci z oš Livada, harmonikarji z oš Janka Modra in otroški pevski zbor oš Bežigrad. Dogajanje so popestrili učenci, ki so brali slovensko poezijo na temo ljubezni in Gregorjevega, učenka oš Livada je predstavila svoja književna dela. Učenec 9. razreda z oš Livada, mojster origamija, je za obiskovalce pripravil delavnico izdelovanja različnih skulptur iz papirja. S kredami smo skupaj z obiskovalci prireditve ustvarjali mozaik na temo ljubezni in Gregorjevega. Imeli smo tudi učenca, ki sta predvajala glasbo in z jo poskrbela za veselo vzdušje vseh. Prireditve so se poleg občanov in turistov udeležili tudi župan Mestne občine Ljubljana, ki je v kratkem govoru pozdravil vse učence in obiskovalce, ravnatelj oš Livada in ravnateljica oš Bežigrad.

Mimoidoči so bili pozitivno presenečeni, ko smo jim razložili samo doga-

janje in čemu je namenjeno, ustavili so se na stojnicah, poklepetali z učenci, pojedli kakšen piškot, spremljali kulturni program, poslušali poezijo in celo zaplesali ob spremljavi harmonike. Učenci in vsi sodelujoči smo preživeli čudovit dan, domov smo se vrnili obogateni z novimi prijateljstvi, znanji in izkušnjami.

Na šolah v mreži se pri izvajanju različnih projektnih dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala niso srečevali z večjimi ovirami ali težavami. Zadovoljni so bili tako udeleženci kot učenci in učitelji. Ena od dejavnosti pa ni potekala v skladu z našimi pričakovanji.

Veliko prahu za prazen nič

Na oš Janka Modra smo imeli nekaj težav z organizacijo obiskov starostnikov na domu kot eno od oblik medgeneracijskega sodelovanja, ki smo jih želeli organizirati pri prostovoljskem krožku. Krožek je obiskovalo več učencev prostovoljcev, ki so želeli del svojega prostega časa preživeti v družbi starostnikov – pomagali bi jim pri manjših hišnih opravilih, z njimi pokramljali o starih časih, jim polepšali sprehode v naravo, se z njimi družili ob družabnih igrinah, jim krajšali zimske popoldneve z branjem pesmi in zgodb.

Na začetku smo povabili gospo, ki je kot negovalka zaposlena v lokalnem podjetju Žarek upanja, da je učencem prostovoljcem predstavila delo s starejšimi. Pomagala nam je tudi pri pridobivanju starostnikov, a žal neuspešno. Po pomoč smo se nato obrnili tudi na duhovnika v Dolu in Dolskem ter na župnijski Karitas, kjer imajo več podatkov o tem, kdo od starostnikov iz lokalnega okolja je mogoče osamljen ali bi želel v svoj dom sprejeti mlade prostovoljce. Šola sicer že več let uspešno sodeluje s Karitasom, saj učenci vsako leto med božičnimi prazniki obiskujejo starostnike na domovih, jim pojejo božične pesmi in jih obdarujejo z darili, ki jih izdelajo pri pouku likovne umetnosti.

Slab odziv starostnikov smo skušali premostiti tako, da smo v lokalnem časopisu in na občinski spletni strani objavili obvestilo oz. povabilo za starejše, v katerem smo razložili, kako bomo izvajali obiske na domu in čemu so namenjeni: prenosu in krepitvi vrednot, kot so spoštovanje, strpnost, potrpežljivost, pozornost, zaupanje, razumevanje, prijateljstvo, sreča, hvaležnost ter vzbujanju in krepitvi občutka solidarnosti pri mladih, dvigu in vzbuditvi samozavesti pri starejših, ki se očitno ne zavedajo, da lahko s svojimi življenjskimi izkušnjami in modrostjo obogatijo življenja mladih.

Na žalost načrtovane dejavnosti nismo izpeljali, saj nihče iz lokalne skupnosti ni bil pripravljen odpreti vrat svojega doma, sprejeti pomoč učencev prostovoljcev in obogatiti njihova mlada življenja s svojo modrostjo. Kakšen

je razlog za naš neuspeh? Sklepam, da je tukajšnja lokalna skupnost zelo zaprta, učenci so tudi povedali, da je starostnike strah. Bojijo se namreč, da, če bi sprejeli prostovoljce, bi sosedi mislili, da so tako slabotni, da ne morejo več skrbeti sami zase in potrebujejo pomoč. Mogoče je nezaupanje tudi posledica tega, da je bilo tu nekoč predvsem vaško okolje, v katerega so se v zadnjih letih začeli množično priseljevati prebivalci iz bližnjih mest. Razlog je lahko tudi v tem, da matična šola v Dolu za razliko od podružničnih šol v Dolskem in Senožetih ni dovolj vpeta v okolje. Razlog je lahko tudi ta, da starejši živijo v hišah skupaj s svojimi otroki in vnuki v t. i. razširjenih družinah, kar pomeni, da niso osamljeni in nimajo potrebe po zgoraj omenjenih obiskih na domu.

Zaključek

Eden od rezultatov, ki smo ga pričakovali, je večja povezanost šole in lokalne skupnosti. Učenci so se skozi različne dejavnosti naučili veliko novega, krepili in uzavestili skupne vrednote, ki so pomembne v življenju, sploh v času odraščanja. Razvili so empatijo in odgovornost zase, za druge; z vzpostavljanjem medosebnih odnosov z ljudmi z motnjo v duševnem razvoju so se naučili sprejemati drugačnost, v projektih, ki so temeljili na medgeneracijskem sodelovanju, so razvijali strpnost, potrpežljivost, spoštovanje. Z novimi znanstvi in prijateljstvi med udeleženci projekta so širili svojo mrežo socialnih stikov, krepili svojo samopodobo in pridobivali nova znanja. Za šolo je zelo pomembno, da sodeluje in se povezuje z lokalno skupnostjo, saj tako ustvarja pozitivno okolje za odraščanje otrok. Šola ima pomemben vpliv, ki ga z različnimi projekti in delavnicami širi na okolje ter tako spodbuja zaupanje med učenci, učitelji, starši in prebivalci lokalne skupnosti. Predstavlja možnost in priložnost druženja, skupnega učenja, samozaupanja, krepi potrebe po sodelovanju in podpori drugemu. Na ravni povezav šole z lokalno skupnostjo so opazni razvoj podpornih mrež, socialnih stikov, individualnih prispevkov k skupnosti, rast skupne identitete, aktivnosti in predanosti pri učencih, starših, učiteljih in članih lokalne skupnosti, seznanjanje o vrednotah življenja v učinkoviti skupnosti, dodatni programi za učence v okviru spodbujanja kulturnega kapitala na šoli ter gojenje občutka odgovornosti za druge in za skupnost.

Literatura

Mikuš-Kos, A. 1999. *Prostovoljno delo v šolstvu*. Ljubljana: Združenje Slovenska filantropija.

Dvig socialnega in kulturnega kapitala učencev – iskanje priložnosti v okolju

Ela Žibrat

Osnovna šola Janka Padežnika Maribor

Uvod

V prispevku predstavljamo izhodišča, ki smo jim sledili pri pripravi programa in dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala, tj. usmerjenost delovanja v okolje; zaupanje in zdrava tekmovalnost; partnerstvo med starši in učitelji pri otrokovi socializaciji in učenju; lokacija šole in interes učencev – glavno vodilo dejavnosti. Sodelovale so štiri osnovne šole, tj. Osnovna šola Janka Padežnika Maribor, Osnovna šola Fram, Osnovna šola Franca Rozmana Staneta Maribor in Osnovna šola Toneta Čufarja Maribor, ki so kot mreža šol sodelovale pri dejavnostih za dvig socialnega in kulturnega kapitala. Šole sodijo po velikosti med srednje velike šole, tri so v mestnem okolju, ena šola pa v primestnem. Šole so sicer vključene v različne projekte.

Program smo oblikovali tako, da učence usmerjamo v okolje, zato smo izbrali učence, ki imajo manj možnosti za vključevanje v popoldanske aktivnosti v svojem okolju predvsem zaradi slabšega socialno-ekonomskega statusa. Na vsaki izmed šol smo izbrali od 15 do 20 učencev od 6. do 9. razreda. Taki učenci imajo v večini primerov manj možnosti za kakovostno preživljanje prostega časa. Odločili smo se, da jim v njihovem okolju poiščemo brezplačne priložnosti glede na njihove interese, da se vključijo v domače okolje. Na ta način smo želeli doseči, da bi spoznali, da imajo tudi oni svoj prispevek in vpliv v okolju. Pridobivali naj bi tudi novo znanje in izkušnje in potem to predajali naprej. Preko tega pa naj bi učenci tudi spoznali, kako iskati priložnosti za sebe, kje jih iskati, seznanili bi se z vsem, kar jim ponuja njihovo okolje. S tem smo poudarili tudi razvijanje samoiniciativnosti.

Pri povezovanju z okoljem se je izkazalo, da je izredno pozitivno naravnano do teh učencev, saj so se prav vsi lahko vključili tja, kamor so si želeli. Pozitivna pripravljenost za sodelovanje nedvomno kaže na določeno stopnjo socialnega kapitala v tem okolju, saj so se učenci lahko vključevali v aktivnosti povsem brezplačno. Naš program smo izvajali na različnih ravneh, in sicer:

- *na ravni posameznika* (popoldanska aktivnost za učenca);
- *na ravni povezovanja posameznika in skupin z okoljem* (učenci se posamezno ali v manjših skupinah vključujejo v okolje in s svojim delovanjem prispevajo k svojemu okolju in okolje njim v smislu izmenjave in pridobivanja znanj) in
- *na ravni mreženja* (druženje učencev vseh štirih šol mreže v okoljih, katerim te šole pripadajo; na ta način vsi učenci spoznavajo štiri različna okolja in kako se lahko vključujejo vanj ter kaj jim le-to nudi).

V mreži šol smo se torej odločili, da se bomo z dejavnostmi usmerili predvsem v spoznavanje in sodelovanje z okoljem, ki je eden od pomembnih dejavnikov za dviganje socialnega in kulturnega kapitala. To odločitev smo sprejeli zato, ker imajo učenci že veliko organiziranih brezplačnih ali plačljivih aktivnosti v šoli po pouku. Poudarek smo dali na spoznavanje poklicev v njihovem okolju in spoznavanju možnosti za kakovostno preživljanje prostega časa. S tem smo pri učencih želeli spodbuditi samoiniciativnost, da bi si tudi po zaključenem projektu sami iskali priložnosti v okolju. V šolskem letu 2013/14 smo tako učencem želeli predstaviti čim več možnosti, ki jih imajo v svojem okolju, tako da bodo vedeli, kje lahko iščejo svoje priložnosti. Spoznavanje okolja in sodelovanje z njim je potekalo v popoldanskem času, ko so se učenci vseh štirih šol tudi družili. Poleg tega so se individualno vključevali v popoldanske aktivnosti v okolju na področjih, ki jih zanimajo. Učenci primestne šole, ki je članica te mreže, v svojem okolju nimajo veliko možnosti, da bi se vanj vključevali v obliki popoldanskih aktivnosti, zato so se udeleževali aktivnosti predvsem v šoli.

Koordinatorji smo v začetku šolskega leta na uvodnem sestanku starše in učence seznanili s projektom, starši so podpisali soglasja o vključenosti učenca. Izvajanje dejavnosti smo začeli s pripravo strukturiranega vprašalnika za učence in s pripravo navodil za reflektivni spis. Oboje nam je služilo za analizo začetnega stanja in zbiranje informacij o posameznem učencu. Poleg tega smo z vsakim učencem opravili še individualni razgovor o predvidenih dejavnostih, o njih samih in njihovih interesih. Spis in vprašalnik so še enkrat napisali in izpolnili meseca junija, ko se je bližal konec pouka. Tako smo lahko primerjali začetno in končno stanje.

V okolju smo na podlagi zbranih informacij o interesih učencev poiskali brezplačne priložnosti za popoldanske aktivnosti za vsakega učenca posebej. Čez celo leto smo izvajali tedenske individualne razgovore z učenci, kjer so nam sporočali, kaj se jim dogaja, kako dejavnosti tečejo, kaj bi še želeli, če bi kaj zaključili in zakaj. To nam je bilo v pomoč, da smo sproti spremljali stanje

vsakega učenca. S temi razgovori smo želeli razviti zaupanje med učencem in koordinatorjem ter spoznati učenca kot osebo in ne samo kot učenca v šoli.

Vse dejavnosti smo organizirali za vse štiri šole z namenom, da bi dosegli mreženje učencev in šol z okoljem vsake šole. Tako so učenci dobili priložnost spoznavanja okolja vsake šole in učence teh šol.

Sodelovanje smo začutili kot živo, stalno spreminjajočo se stvar. Zaradi tega smo program sproti spreminjali in prilagajali glede na situacijo in potrebe učencev. Tukaj se pokaže tudi velika vrednost že zgoraj omenjenih razgovorov. Zato smo skozi celo šolsko leto vključevali nove učence. Nekateri so sami izrazili željo po tem ali pa smo strokovni delavci šole zaznali še kakšnega učenca, ki bi mu takšne dejavnosti koristile.

Sproti smo opazovali in beležili udeležbo učencev na dejavnostih, njihovo zadovoljstvo in interes, zadovoljstvo staršev, odziv deležnikov in medsebojno izmenjavo znanj. Vse to smo spremljali preko vprašalnikov, z opazovanjem in beleženjem odzivov vseh sodelujočih s pomočjo fotografij, s skupinskimi in individualnimi razgovori z udeleženci. Najbolj smo se posluževali metode opazovanja stanja. Spremljali smo tudi povpraševanje učencev po prihodnjih dejavnostih in želji novih učencev po vključitvi v projekt.

Predstavitev primera dobre prakse

V nadaljevanju bomo podrobneje predstavili nekaj dejavnosti, v katere so bili vključeni učenci vseh v mreži vključenih šol. Eno izmed druženj smo organizirali v sredini meseca novembra v Framu. Do oš Fram smo se odpravili iz Maribora z avtobusom. Že med potjo so se učenci treh osnovnih šol iz Frama med seboj začeli spoznavati in pogovarjati. Ko smo prispeli do oš Fram, so tam v avtobus vstopili še učenci in mentorica te šole. Pot smo nadaljevali do ene izmed turističnih kmetij v tem koncu kjer učenci te osnovne šole preživljajo del svojega prostega časa. Lastnik kmetije nas je zelo lepo sprejel, nam razkazal vso kmetijo ter nas poučil o tem, kako obdelujejo zemljo in pridelujejo pridelke. Pokazal nam je tudi trgovino z njihovimi izdelki. Na koncu ogleda kmetije smo lahko poizkusili tudi njihove sokove in zeliščne čaje. Druženje smo zaključili s spoznavnimi igrami in skupinskim fotografiranjem.

Decembrsko druženje se je odvijalo v centru mesta Maribor. Srečanju se je priključila še Srednja šola za gostinstvo in turizem Maribor. Dijaki so nam pripravili voden ogled mesta Maribor. Po ogledu mesta smo se odpravili v njihovo srednjo šolo, kjer smo si ogledali predstavitev poklicev, povezanih s turistično smerjo, nato pa še gostinsko. Razkazali so nam kuhinje in kako se tam odvijajo delo oz. pouk. Pogostili so nas z dobrotami, ki so jih pripravili. Iz kuhinj smo

se odpravili v prostor, kjer smo pri delu opazovali bodoče natakarije in gostinske tehnike. Tudi tu so nas pogostili. Tako so se učenci vseh štirih šol ponovno srečali in družili. Prve stike pa so navezali tudi z dijaki obiskane srednje šole in поблиže spoznali poklice, za katere se lahko tam izšolajo. Tako so dijaki sami prenašali informacije o svojem šolanju in svoje znanje na učence.

Na eni zmed šol smo organizirali medgeneracijsko delavnico o izdelovanju rož iz krep papirja, povabljeni so bili učenci vseh šol v mreži in njihovi starši. Zaradi velikega interesa smo jo izvedli dvakrat. Obakrat v sodelovanju z Društvom kmečkih žena Cerkevjak in povsem brezplačno, saj se tudi oni zavedajo pomembnosti prenašanja svojega znanja na mlajše generacije in ker je ta dejavnost naša kulturna dediščina. To znanje, ki smo ga na teh dveh delavnicah dobili koordinatorji projekta in ena od učenk, smo potem prenašali še na učence in njihove starše, stare starše ter učitelje ostalih šol v mreži. Učenka je pri tem sodelovala in tudi sama izvajala del delavnice.

V okviru skupnega sodelovanja se je oblikovala tudi dramska skupina osmošolk, ki so prevzele organizacijo in izvedbo igre. Skupino je vodila ena izmed učenk, vključile so učenke prve triade, ki so dobile vloge v zasnovani igri. Vloga koordinatorice je bila predvsem v vzpostavljanju socialne klime in skupinske dinamike.

Rezultati

Prvi rezultat, ki ga lahko izpostavimo, je povpraševanje učencev po novih aktivnostih in kaj vse bodo lahko še izkusili. Učenci so nas po prvih organiziranih dejavnostih začeli samoiniciativno spraševati, kdaj bodo naslednji dogodki. Tako je bil dosežen eden izmed pomembnejših ciljev – samoiniciativnost učencev.

Izredno pomemben je razvoj in vzpostavitev zaupanja med koordinatorjem in učencem. To smo dosegli s tedenskimi individualnimi razgovori. Učenci so namreč začeli prihajati do nas tudi izven dogovorjenih tedenskih terminov in so nam zaupali razne težave in stiske.

Na skupnih dejavnostih smo dosegli mreženje vseh sodelujočih med sabo in z okoljem, kar se je kazalo v medsebojnem spoznavanju, izmenjavi znanj in izkušenj, poslušanju drug drugega ter spoznavanju okolja teh štirih šol in ohranjanju novih prijateljstev. Učenci so pridobili nova poznanstva in vzpostavili nova prijateljstva, ki jih ohranjajo tudi po zaključku dejavnosti. Povedali so, da so ravno te skupne aktivnosti in druženja izredno pomagala pri izboljšanju medsebojnih odnosov, saj so se spoznali v drugačnih okoliščinah, izvenšolskih situacijah in aktivnostih. To so sami izpostavili kot zelo pomemben rezultat.

Spoznali so pomen socialnih stikov in delovanja kot skupine, kjer čutijo svojo pripadnost, določen vpliv in prispevek družbi. Spoznavanje okolja šol pa je učencem in koordinatorjem omogočilo lažje razumevanje različnih položajev šol.

Kot pomemben rezultat bi izpostavili to, da so učenci pridobili informacije o možnostih zase v prihodnosti v smislu, kaj jim nudi določeno okolje. Povedali so namreč, da so marsikaj spoznali čisto na novo. Z dejavnostmi so smo namreč bolj usmerili v poklicno orientacijo v smislu, kateri poklici se pojavljajo v njihovem okolju in da so jih spoznali tudi v praksi; v nekaterih so se lahko tudi sami praktično preizkusili. To jim je pomagalo bolje spoznati poklice, kar je posledično spodbudilo večje zanimanje za ta poklic. Preko njihovih povpraševanj, kje iskati možnosti za spoznavanje določenega poklica ali za ukvarjanje z določenim hobijem, je bilo opaziti, da so se začeli bolj zavedati svojega okolja in kaj jim le-to nudi.

Nekaj učencev je kljub zapolnjenim urnikom vseeno obiskovalo svojo izbrano dejavnost ali pa posebej organizirano dejavnost za skupino učencev. Povedali so, da so zaradi organiziranih dejavnosti pridobili tudi veliko novih hobijev. Kar nekaj učencev se še naprej ukvarja z dejavnostmi v svojem prostem času. Učencem so bile najbolj všeč različne delavnice, ki so se jih udeležili (tudi skupaj s starši ali s kom drugim), ker so lahko sami nekaj ustvarili in se naučili nekaj novega, kar so lahko koristno uporabljali pri pouku in v prostem času. Izrazili so željo po podobnih delavnicah. V času teh delavnic in medgeneracijskih druženj je vladalo tudi izredno sproščeno vzdušje, kar je bilo vsem udeleženi zelo všeč. Med izvajanjem medgeneracijskih delavnic so se udeleženci med seboj pogovarjali, si pomagali in primerjali svoje izdelke. Hitro smo opazili medsebojno zaupanje. Udeleženci so razvili zaupanje tudi do gospe, ki je delavnice izvajala, kar se je videlo v sproščenem odnosu, ko so potrebovali pomoč ali jih je zanimalo kaj drugega glede njenega dela. Po končani delavnici so se udeleženci z gospo še veliko pogovarjali o tem njenem delu in ustvarjanju. Tudi gospa je bila zelo zadovoljna. Povedala je, da ji največ pomeni zagretost in pripravljenost za učenje in ustvarjanje, ki so jo pokazali prav vsi udeleženci. Največjo vrednost delavnic je videla ravno v želji udeležencev po učenju. Ponudila nam je še nadaljnje sodelovanje, če nas bo zanimalo. Vsak udeleženec je v tej dejavnosti videl drugačno vrednost, kar je velika pridobitev za vse.

Pri izvedbi delavnic na preostalih šolah je sodelovala tudi učenka iz sedmega razreda, ki se je udeležila že prve delavnice. Nad to dejavnostjo se je navdušila in je cvetje začela redno izdelovati doma. Tako se je v tem izpopolnila in v dogovoru s koordinatorico projekta je bila na delavnicah v preostalih

šolah te mreže soizvajalka delavnice, kjer je predajala svoje znanje in izkušnje.

Tudi dejavnost, kjer se je oblikovala dramska skupina in ustvarila svojo igro je pokazala svoje rezultate. Učenke so preko sodelovanja v nastajanju dramske skupine in predstave usvojile veščine postavljanja dogovorov za delo, deljenja vlog in nalog, prevzemanja odgovornosti do sebe in skupine, vodenje skupin, delo z mlajšimi učenci ipd. Povezale so se kot skupina in vzpostavile so zaupanje vase, druga v drugo in v celotno skupino. Kot pomemben rezultat celotnega procesa pa je predstava, ki je bila uprizorjena na Svetovni dan interneta, kar je popolnoma sovpadalo s sporočilom igre – moderna tehnologija požira in odmika pravljčni svet v neko neznano stvar nekam daleč. S projektnim delom so bili vsi zadovoljni, predvsem učenci, ki so bili vključeni v postavljanje igre. Jana, idejna vodja, je v svoji evalvaciji zapisala: »Naučila sem se več kot sem sploh mislila, da se bom. Naučila sem se potrpežljivosti, procesa dela s sošolkami, naučila sem se, kako voditi skupino prijateljev in kako usmerjati delo, da vse teče tako kot je treba. Najbolj pa sem vesela tega, da sem videla, da je vsaka izmed nas uživala ob delu, da na koncu ni bilo več potrebno prepričevati druge o tem, kaj naj bi naredile in da smo se lahko samo spogledale, pa smo že vedele, kaj želimo. Uspelo nam je! Uspelo nam je postaviti naša razmišljanja na oder, uspelo nam je pripeljati naše mlade igralke tako daleč, da so nam v ponos in uspelo nam je premakniti to mitično mejo v šoli, da se česa ne more narediti, ker ne gre.«

Dejavnosti, ki so bile za učence organizirane tedensko, so obiskovali individualno po svoji izbiri glede na svoj interes. To je bila tedenska popoldanska aktivnost oz. kakovostno preživljanje prostega časa. Tukaj bi izpostavili tutorstvo v vrtcu, kolesarski krožek pri Mariborski kolesarski mreži, hokej, prostovoljstvo v društvu Sonček in obiskovanje plesne šole. Te dejavnosti so učenci redno in z velikim veseljem obiskovali. Ko so izbrane dejavnosti začeli obiskovati, jih je to delo še bolj pritegnilo in vzbudilo željo po poklicu v zvezi s tem. Kljub natrpanim urnikom so vztrajali. Če pa kdaj niso utegnili, so se za svojo odsotnost tudi sami opravičili in o tem obvestili koordinatorje. S tem so pokazali svojo odgovornost do vseh udeležencev dejavnosti.

Kot pomemben rezultat našega dela lahko izpostavimo tudi izredno dober odziv okolja za sodelovanje. Ker smo vključili učence iz družin z nižjim socialno-ekonomskim statusom, smo zanje iskali brezplačne priložnosti v okolju. Bili smo presenečeni nad odzivom okolja in pripravljenostjo, da se vključenim učencem omogočijo različne brezplačne aktivnosti.

Pri rezultatih pa ne smemo pozabiti na koordinatorje iz vseh štirih šol. Tudi mi smo v tej zaposlitvi razvijali svoj socialni in kulturni kapital. Zelo smo si razširili krog poznanstev, naučili smo se sodelovati z veliko skupino ljudi in

pridobivati nove socialne veščine. Razvijali smo se tako na strokovnem oz. profesionalnem področju kot tudi na osebnem. Pridobivali smo novo znanje in delovne izkušnje.

Kot posledico projektnih dejavnosti pričakujemo predvsem, da bodo učenci spoznali, kaj jim nudi okolje, kam se obrniti po pomoč oz. kje jo iskati, kje in kako iskati priložnosti zase, da imajo tudi oni vpliv in prispevek v okolju ter kaj nudijo različna okolja. Pričakujemo, da bodo na ta način samoiniciativno iskali priložnosti in informacije v zvezi s svojimi interesi ter močnimi področji tudi preko strokovnih delavcev šole.

Ovire

Pri izvajanju dejavnosti je največja ovira denar za materialne stroške, ki nastanejo v zvezi z izvedbo dejavnosti. Poudarek je bil na brezplačnih dejavnostih, odziv okolja je bil zelo dober. V individualne popoldanske aktivnosti so bili učenci v svojem okolju v vseh primerih vključeni povsem brezplačno. Stroški nastanejo pri izvedbi skupinskih srečanj v obliki ekskurzij, delavnic itd. Takrat nam pomaga vodstvo šole, mi pa se trudimo te stroške čim bolj znižati s pomočjo sponzorstev.

Kot težavo bi izpostavili obremenjenost otrok v šoli, saj se kdaj pojavi situacija, da se posamezni učenci dejavnosti ne želijo udeležiti, ker so utrujeni od šolskega dela in aktivnosti. To težavo rešujemo tako, da jih spomnimo, da sodelujejo pri izpolnjevanju svojih individualnih programov, ki so jih pomagali sestaviti. Ta program so tudi podpisali. Tako začutijo svoj del odgovornosti in sodelovanja.

Veliko težavo smo imeli, ko smo organizirali skupne dejavnosti za učence vseh štirih šol. V večini primerov so bile te dejavnosti organizirane v mestnem okolju. Tako se je pri šoli, ki prihaja iz primestnega okolja, pojavila težava s prevozom, saj so od mesta precej oddaljeni. Starši teh otrok v veliki meri ne morejo pripeljati v mesto. Ker smo dali poudarek na brezplačne aktivnosti, smo morali tem učencem zagotoviti brezplačen prevoz do mesta. Nekajkrat je priskočila na pomoč šola, ki je ponudila šolski avtobus. Velikokrat pa se na ta način ni dalo rešiti situacije zaradi različnih ur aktivnosti in urnika šolskega avtobusa. Pri organizaciji skupnih dejavnosti šol, ki so locirane v različnih okoljih, se je v tem primeru kot pomemben dejavnik pokazalo okolje, iz katerega prihaja posamezna šola. Navsezadnje je ovira tudi to, da ljudje nimajo sredstev za zadovoljitev osnovnih potreb po preživetju in v takih primerih je pri starših in njihovih otrocih izredno težko razvijati socialni in kulturni kapital. Njihova prva in največja skrb je namreč preživetje.

Razmišljanje ob koncu

Šolam, ki se podajajo na podobno pot kot naše bi priporočili intenzivno povezovanje šole z učenci, starši in okoljem, predvsem društvu v okolju. V samem začetku priporočamo analizo že obstoječega stanja glede socialnega in kulturnega kapitala pri učencih, sprotno beleženje, kdo se vključuje, kolikokrat se vključuje, ali se s temi dejavnostmi ukvarja tudi v času izven organiziranih dejavnosti, ali so udeleženci razvili kakšne nove hobije in interese ter spoznavanje in vzpostavljanje novih poznanstev ter prijateljstev in tudi izboljševanje odnosov z osebami. Seveda pa je potrebno spremljati tudi razvoj medsebojnega zaupanja vseh udeležencev v projektu. Ob koncu je potrebno preveriti stanje, če je prišlo do sprememb in kakšne so te spremembe.

Spoznali smo, da so staršem zelo všeč ustvarjalne medgeneracijske delavnice, ki potekajo zelo sproščeno. Namenjene so druženju različnih generacij in prenašanju naše kulturne dediščine, kar najdemo v takih in podobnih društvih, ki živijo predvsem na podeželju. V teh društvih je prisotna zelo velika mera medsebojne povezanosti članov z lokalno skupnostjo. To je eden izmed vidikov socialnega in kulturnega kapitala. Ker to ostaja predvsem v teh skupnostih (znanje in povezanost), bi to lahko prenesli na učence in njihove starše s pomočjo članov društev v obliki različnih delavnic v času šolskih počitnic.

Glede časovnega izvajanja dejavnosti za razvijanje socialnega in kulturnega kapitala smo spoznali, da je izvajanje teh dejavnosti med šolskim letom po poku velik izziv. Zelo težko je uskladiti urnike vseh udeležencev (šolski urnik – interesne dejavnosti itd., čas izvajalcev ipd.). Zato smo razmišljali, da bi se pripravile dejavnosti v času jesenskih in zimskih šolskih počitnic. Takrat je veliko učencev doma in bi lahko ta čas preživeli prijetno in koristno. Te delavnice bi lahko izvajali zunanji sodelavci – člani društev ob podpori učiteljev, starši učencev, stari starši, učenci sami ali kdo drug, ki je v kakšnem drugem odnosu z njimi. Gre za oblike »nešolskega neobveznega« druženja med zaposlenimi v šoli, učenci, starši, starimi starši in člani raznih društev v naši državi.

Za večjo kakovost izvajanja dejavnosti bi bilo dobro nameniti nekaj finančnih sredstev za stroške, ki so povezani z izvajanjem aktivnosti oz. dejavnosti za učence. Za marsikaterega učenca je to izredna priložnost, da poizkusi in spozna nekaj, česar drugače ne bi. Okolje je v našem primeru pokazalo veliko razumevanja za takšne učence, ampak v določenih primerih so potrebna tudi finančna sredstva.

V tem letu smo spoznali, da se socialni in kulturni kapital razlikujeta glede na družbo in okolje, je pa res, da se v največ primerih kaže v povezanosti skupnosti in pripadnosti ter medsebojnemu zaupanju. Ravno zaradi tega bi

v prihodnje dali poudarek na povezovanju šole z različnimi društvi po vsej državi v obliki delavnic in drugih druženj. Tako bi se družile in spoznavale različne generacije, prenašala bi se naša kulturna dediščina in drugo znanje, učenci bi domačo državo spoznavali tudi drugače. Namen povezovanja s temi društvi je, da učenci spoznajo način življenja kot ga ohranjajo v teh društvih izven večjih mest (predvsem na podeželju), saj je bil značilen za našo državo v preteklosti. Danes tako živijo na podeželju. Znanje, običaje ter skupne simbole in obrede, ki so za nas zelo pomembni zaradi čuta pripadnosti, povezanosti, identitete in prepoznavnosti, ohranjajo v različnih društvih. Prav tako pa se tam razvija tudi medsebojno zaupanje, empatija, pomoč drugim in lahko bi rekli tudi asertivnost. Zaradi tega menimo, da je projekt v prihodnosti pomembno nadaljevati in nadgrajevati. Na ta način bo marsikateri učenec ali pa tudi starš spoznal in se naučil kakšne obrti ali umetnosti in ji dodal pridih sodobnosti, kar je lahko za našo državo in gospodarstvo v smislu prepoznavnosti države zelo pomembno. Prav tako lahko to pripomore, da bodo učenci pridobivali nove hobije in bodo bolj kakovostno preživeli svoj prosti čas ter spoznali pomen povezanosti v lokalni skupnosti.

Priložnost za vsakogar: kulturno sodelovanje z učenci šol v mreži in branje pod krošnjami

Metka Trobec

Osnovna šola Ivana Groharja

Uvod

Na podlagi citata »socialni kapital je sredstvo, s katerim je dolgoročno in v prihodnosti možno omejiti prepad med ›vključenimi‹ in ›izključenimi« (Blazinšek idr. 2011, 5–6) smo poimenovali naš projekt Priložnost za vsakogar! Morda smo s tem izpostavili socialni kapital, vendar pa z dejavnostmi, ki smo jih izvajali, nismo nič manj pokrili kulturnega kapitala.

V prispevku želimo predstaviti dva primera dobre prakse in več projektnih nalog, ki smo jih izvajali skozi celo šolsko leto in za katere smo prepričani, da smo z njimi v najvišji meri dvignili socialni in kulturni kapital pri učencih.

Prva dejavnost, ki je bila skupna vsem sodelujočim šolam v mreži, se imenuje kulturno sodelovanje z učenci drugih šol. Pokriva več možnih vidikov socialnega in kulturnega kapitala, in sicer mreženje, medgeneracijsko povezovanje, dvigovanje kulturne zavesti, medkulturno povezovanje. Bralcem želimo sporočiti, da je v današnji družbi zelo pomembno mreženje že v osnovni šoli, biti vključen v širše socialno okolje kot je matična šola in pridobiti različne kompetence, saj samo znanje za uspešnost ni več dovolj. Mreže med seboj povezujejo ljudi, predmete in organizacije, ki tako postajajo vedno bolj povezana celota (Kovačič 2010). Skupna prepričanja in izkušnje pripomorejo k oblikovanju socialnega kapitala, saj ustvarjajo občutek solidarnosti (Blazinšek idr. 2011, 5). Za dvig socialnega in kulturnega kapitala je pomembno tudi medgeneracijsko sodelovanje kot izmenjava izkušenj in spoznanj, druženje, učenje, pomoč ene generacije drugi, ustvarjanje in širjenje socialne mreže. Takšno sodelovanje namreč spodbuja ohranjanje kulturne dediščine in socialno ter čustveno oporo (Ličen in Bolčina 2010, 21).

Z omenjeno dejavnostjo spodbujamo poleg socialne tudi kulturno zmožnost, kar pomeni posebno kompleksno kakovost posameznika, ki vključuje sistematično poznavanje pojavov visoke in množične kulture, razpravljanje o njih, morebitno dejavno udeležbo v njih, njihovo kritično vrednotenje ter po-

zitivni odnos do lastne in drugih kultur (Krakar-Vogel 2011, 272). Z obiskovanjem kulturnih prireditev in predstav smo želeli učence povezati z različnimi lokalnimi institucijami, kot so: KD Ivana Tavčarja, ZRC SAZU, Sokolski dom Škofja Loka in CSS Škofja Loka ter posredno pri učencih okrepiti načelo bontona. Pomemben vidik te dejavnosti je, da so dogodki večinoma brezplačni in tako dostopni vsem učencem ne glede na socialno-ekonomski status družine.

Poleg prej omenjene dejavnosti smo si izbrali še dejavnost branje pod krošnjami, saj se je tudi ta izkazala kot dober primer prakse za dvig socialnega in kulturnega kapitala. Branje predstavlja pomemben del človekovega življenja in delovanja. Vintar (2009, 84–87) v svojem diplomskem delu na podlagi lastne raziskave navaja, da učenci v osnovnih šolah knjig ne berejo veliko, k branju teh pa jih v večini motivirajo predvsem zunanje oblike motivacije (nagrada). Namen te dejavnosti je preseči takšno mišljenje. Pomembno je, da otroci razumejo pravi pomen branja knjig (učenje) in pričnejo v njih uživati zaradi lastnega interesa in radovednosti. Zadalimo si še nekaj drugih ciljev: večje število učencev, ki aktivno berejo in se pri tem družijo, razvoj intelekta in jezikovnih zmožnosti učencev, večja kulturna zavest in kulturno izražanje učencev (bralna kultura), sodelovanje z lokalnimi knjižnicami in z Radiem Sora.

V projekt so bile vključene tri osnovne šole, ki pokrivajo škofjeloško občino in osnovna šola iz Poljanske doline. Oš Ivana Groharja kot nosilna šola projekta je srednje velika šola (551 učenek in učencev) z mestno in podeželsko populacijo. Zavod ima za izvajanje izobraževalnega programa na različnih lokacijah in zaradi velikosti šolskega okoliša tudi tri podružnične šole. Bližnja oš Škofja Loka – Mesto spada med večje šole, saj jo obiskuje 802 učenek in učencev in je edina šola v mreži, ki nima podružnic. Pouk poteka v dveh stavbah, in sicer v eni od 2. do 9. razreda, v drugi pa pouk 1. razreda. Njihova populacija prihaja pretežno iz mestnega jedra in bližnjih vasi. Oš Cvetka Golarja se nahaja v industrijskem delu Škofje Loke in je zelo pomembna za to okolje, saj predstavlja kulturno in športno središče tega območja. Tudi ta šola spada med večje, zajema tako mestno kot podeželsko populacijo učencev in ima eno podružnico. Oš Poljane je od preostalih sodelujočih šol najbolj oddaljena in vključuje izključno podeželsko populacijo učencev. Poleg matične pa ima še eno podružnično šolo. V vse štiri šole pa so vključeni tudi učenci vozači.

V nadaljevanju podrobneje predstavljamo primera dobre prakse spodbujanja socialnega in kulturnega kapitala v osnovnih šolah.

Kulturno sodelovanje z učenci drugih šol v okviru mreže

Dejavnost smo izvajali občasno, glede na akcijski načrt in aktualne lokalne ter šolske dogodke. Določene dogodke smo izpeljali v sodelovanju s šolo izven

mreže, in sicer s sosednjo OŠ Jela Janežiča, ki jo obiskujejo učenci s posebnimi potrebami. Dogodki so se odvijali večinoma med tednom po pouku, včasih tudi v dopoldanskem času (kulturne prireditve) ali ob sobotah. Nekateri dogodki so bili organizirani v sodelovanju z različnimi lokalnimi institucijami ter z zunanjimi sodelavci:

- *mreženje* (npr. obiski kina, knjižnic, prireditev, organizacija in udeležba na pohodih ...),
- *medgeneracijsko povezovanje* (glasbeno, likovno sodelovanje z domovi starejših občanov, priprava in ogledi razstav ...),
- *dvigovanje kulturne zavesti* (obiski cerkva, kulturnih hiš in domov, domov starejših občanov, knjižnic, drugih javnih ustanov ...),
- *medkulturno povezovanje* (spoznavanje tujih kultur, nastopanje učencev tujcev na kulturnih prireditvah, učna pomoč učencem tujcem ...).

Na posamezne dogodke smo povabili ponavadi do največ 15 učencev na učitelja iz posamezne šole, kot nam narekuje normativ. Prijavili so se lahko vsi učenci. Pri nekaterih dogodkih smo bili primorani omejiti starost učencev zaradi zahtevnosti vsebine. V začetku šolskega leta je bil odziv s strani učencev zelo slab, kar pripisujemo na novo zastavljenemu projektu, neosveženosti učencev zaradi premalo obveščanja, reklame ter zaradi bližine mesta, ki jim nudi že tako ali tako veliko zanimivih dejavnosti. Ponavadi se je dogodkov udeležilo nekje med 10 in 15 učencev celotne mreže. Kasneje se je odziv malenkostno izboljšal, saj so se učenci med seboj spodbujali k udeležbi. Z različnimi strategijami pridobivanja učencev smo se problema lotili tudi učitelji. Osebni pristop in zaupanje do učitelja se je izkazal za najbolj učinkovito strategijo, poleg tega pa tudi kakšna zunanja motivacija v obliki nagrade za sodelovanje. Od narave dogodka je bila odvisna struktura udeleženi učencev tako po spolu kot tudi po starosti. Fantje so se v večji meri udeleževali obiska kina, saj je bila tema »Winnetou se vrača«. V enaki meri so se tako deklice kot dečki udeleževali obiskov starejših občanov, lokalnih knjižnic in nastopov na prireditvah, medtem ko se je za pohode odločilo presenetljivo večji del deklic. Omenjeni dogodki so bili organizirani za učence od 5. do 9. razreda. Nekaj delavnic pa smo pripravili izključno za mlajše učence, npr. uro pravljic v škofjeloški knjižnici in delovno akcijo grabljenja odpadlega jesenskega listja skupaj z OŠ Jela Janežiča za učence od 1. do 3. razreda. Učenci prve triade kot tudi učenci tretje triade so za starejše občane C s s Škofja Loka pripravili spomladanska presenečenja. Prvi so izdelali papirnate rožice, drugi so jim spekli sladke kolačke. Na prvi pomladni dan smo se odpravili v dom, kjer so učenci presenetili starejše s svojimi izdelki in jim poleg tega tudi zapeli in se družili z njimi.

V dogodke so se prednostno vključevali učenci, ki niso bili vozači, torej mestna populacija, razen nekaterih izjem, katerih starši so poskrbeli za prevoz. Občasno so se priključili dejavnostim tudi učenci tujci. Nekatere dogodke smo organizirali s posebnim namenom vključitve učencev iz ranljivih skupin, to so bili učenci s posebnimi potrebami in učenci tujci. Učence iz ranljivih skupin smo pridobivali postopoma z medsebojnim spoznavanjem, spodbudnimi pogovori in ustvarjanjem zaupanja.

Primeri izvedenih dejavnosti in rezultati

V okviru te dejavnosti smo si v akcijskem načrtu zadali več projektnih nalog, ki smo jih izvedli na vseh štirih šolah predvsem z namenom dviga kulturnega kapitala. Predstavljamo le nekatere ključne dogodke.

Filmski cikel Winnetou se vrača. V začetku šolskega leta se je v Kinu Sora odvijal filmski cikel Winnetou se vrača. Ker so bili ogledi predstav in razstave v Sokolskem domu v Škofji Loki za vse brezplačni, smo se odločili, da bomo omogočili obisk kina učencem, ki bi si to želeli, pa jih morda njihovi starši ne peljejo. Z učenci vseh štirih šol v mreži smo se družili ob petkih v poznopoldanskem času. Sicer se ni veliko učencev prijavilo za ogled filma, kar lahko povežemo s tem, da ima mestna populacija učencev vse na dosegu rok, podeželska populacija pa je omejena zaradi prevoza. Učenci so po vsaki predstavi tudi kaj ustvarili, od zapisov do risb. Skozi filme smo se naučili marsikaj novega, predvsem pa smo se imeli lepo, kar je razvidno iz fotografij, ki smo jih skupaj posneli in vestno objavljali na spletnih straneh vključenih šol. Veselilo nas je, ko smo med udeleženci opazili kakšnega učenca, ki je sicer precej socialno izključen, pa se je odzval povabilu in se vključil v družbo ter navezoval nove socialne stike. Nekateri so prišli še drugič, nekaterih naslednjič ni bilo, tretji pa so se priključili na novo.

Likovna razstava Babice in dedki so zakon. V mesecu novembru smo se odločili za pripravo likovne razstave na temo babice in dedki so zakon, ki smo jo po dogovoru s CSS Škofja Loka tam tudi razstavili. Učenci oš Ivana Groharja, oš Škofja Loka – Mesto in zunanje udeleženke oš Jela Janežiča so naslikali prelepe slike pod vodstvom njihovih likovnic. Organizirali smo uradno otvoritev razstave z bogatim spremljevalnim programom, v katerem pa so sodelovale poleg že omenjenih šol še oš Cvetka Golarja in oš Poljane z nastopi njihovih učencev. V tej prireditvi smo zajeli vse dimenzije našega projekta – od kulturnega kapitala, ki zajema odkrivanje novih talentov, čuta za estetiko, umetniškega izražanja do socialnega kapitala, ki je vključeval medgeneracijsko povezovanje (učitelji, učenci, starejši), sodelovanje z učenci s posebnimi

potrebami in omogočanje nastopanja izven šole učencem, ki sicer nimajo te možnosti. O odmevnem dogodku smo poročali v domskem glasilu Štirje letni časi kot tudi na Radiu Sora.

Pohod do cerkve v Crngrobu. Namen dogodka je bilo sproščeno druženje, rekreacija, navezovanje stikov z učenci in učitelji iz drugih šol, koristno preživljanje prostega časa ter širjenje kulturnozgodovinskih obzorij. Dogodek je bil organiziran na jesensko sobotno dopoldne za učence od 5. do 9. razreda. Skupno se ga je udeležilo 16 učencev. Iz oš Poljane se na povabilo žal ni odzval noben učenec. Sklepamo, da je bil vzrok v oddaljenosti oz. v neorganiziranem prevozu. Učenci so bili deležni brezplačnega vodnega ogleda crngrobške cerkve pod vodstvom dr. Luka Vidmarja z ZRC SAZU. Po končanem kulturnem delu smo izvedli spoznavno igro, v kateri so učenci neizmerno uživali. Ves čas dogodka smo kot udeleženci opazovali vedenje in odzive učencev. Naredili smo veliko fotografij in tudi nekaj kratkih videoposnetkov. Ob zaključku dogodka smo učence prosili za zapis njihovega mnenja o doživetem. Opazili smo njihovo navdušenje in pripravljenost tudi za ta del naloge.

Pohod po poti poljanskih fresk proti Visokemu (po potezi Iveta Šubica do bese Iвана Tavčarja). Nadarjeni učenci iz oš Poljane so pripravili srečanje s krajšim pohodom po poti poljanskih fresk za vse udeležene šole v mreži. Izhodišče pohoda je bila oš Poljane, kjer so si udeleženci ogledali fresko Iveta Šubica. Pot so nadaljevali po stari poti v Poljane in si ogledali aktualno razstavo v Kulturnem centru slikarjev Šubicev. Učenci iz oš Poljane so samostojno pripravili program in vodili skupino po poti fresk skozi Hotovljo do visokega dvorca. Tam so si udeleženci ogledali kratek odlomek iz Cvetja v jeseni ter se pogostili s sladico, ki so jo gostitelji pripravili za namen srečanja (Šarucuva sliva – pečena ajdova kaša s slivami). Učenci so spoznali kulturno dediščino v bližnji okolici Škofje Loke ter poskusil lokalno kulinarično specialiteto, obenem pa so spoznali tudi nove prijatelje. Še posebej nas je razveselil pogled na učenca, ki si je vestno zapisoval nove informacije, prijazno odgovarjal na zastavljena vprašanja ter aktivno sodeloval v nalogah. Med pohodom smo opazili, kako so učenci navezovali stike in del poti prehodili z novimi prijatelji. Dogodek se je zaključil z nasmejanimi obrazi.

Prireditev ob kulturnem dnevu – Prešern pa pika. Na oš Ivana Groharja smo ob Prešernovem dnevu pripravili kulturno prireditev z namenom vključitve učencev iz ranljivih skupin, tokrat učencev tujcev. Učenci so se morali naučiti del Zdravljice v njihovem maternem jeziku, ki so jo potem recitali na prireditvi. Učenci so se pod mentorstvom učiteljev večkrat dobili na skupnih vajah v popoldanskem času. Med učenci tujci iz različnih šol so se spletle posebne

vezi, saj so se po poročanju počutili pomembne, opažene, pripadne skupnemu cilju. Vsi so se držali dogovorov in vestno sodelovali na pripravah. Po uspešno opravljenih nastopih pred tujim občinstvom se jim je vidno zvišala samozavest, kar posledično vpliva na dvig socialnega in kulturnega kapitala.

Branje pod krošnjami

To dejavnost smo izvajali na treh od štirih šol in je veljala za zelo priljubljeno med učenci. Na oš Ivana Groharja smo v redno branje vključili učence od 2. do 4. razreda, ravno tako na oš Poljane. Na slednji šoli je delavnico občasno vodila starejša učenka s posebnimi potrebami. V dejavnost so bili vključeni tudi slabši bralci, poleg učencev, ki so se prostovoljno odločili za dodatno branje. Na oš Cvetka Golarja so organizirali tedensko delavnico v dveh skupinah, in sicer za učence od 2. do 4. razreda ter učence od 5. do 8. razreda. Na vseh šolah so se v to dejavnost vključile večinoma deklice, za katere na splošno velja, da že ob vstopu v šolo raje berejo kot dečki. Na oš Ivana Groharja smo imeli skupino učencev (dečkov) 2. razreda, ki jim je branje delalo velike težave z namenom izboljšanja njihove bralne tehnike in bralnega razumevanja. Na oš Cvetka Golarja so se v dejavnost vključevali tudi učenci, ki so prišli iz tujine. Skupine so bile odprte, tako da so se lahko skozi celotno šolsko leto pridružili novi člani. Ponavadi se je delavnice udeležilo okrog 10 učencev na skupino. V ta namen smo na šolah postavili bralne koticke s pravimi krošnjami, ki so še bolj motivirale učence k udeležbi. Prostor smo poiskali v neizkoriščenih delih šole oz. v knjižnici. Ko je vreme dopuščalo, smo brali na prostem pod živo krošnjo. Učence iz ranljivih skupin smo na začetku pridobili s pomočjo ostalih učiteljev in strokovnih delavcev, ki so jih motivirali za to dejavnost.

Primeri izvedenih dejavnosti in rezultati

Opis in cilji te dejavnosti so bili predstavljeni že predhodno. V okviru dejavnosti smo izvedli več projektnih nalog, ki jih v nadaljevanju predstavljamo.

Postavitev krošnje in bralnega koticčka ter branje v njem in na prostem. Prišli smo do zanimivih rezultatov. Učenci so po prvih uvodnih srečanjih začeli sami izražati željo po takšnem »bralnem«¹ druženju in ustvarjanju; večkrat so šli po knjigo v knjižnico oz. so jo prinesli od doma. Skozi šolsko leto se je po poročanju učiteljic precej izboljšala bralna tehnika in bralno razumevanje nekaterih slabših bralcev. Tudi sami smo opazili očitno razliko, saj smo te učence tedensko spremljali. Občasno smo spremljali bralno razumevanje vseh vključenih učencev na način, da so nam po končanem branju glasno obnavljali zgodbo

oz. ustvarjali na določeno temo. Presenetilo nas je dejstvo, da so se k dejavnosti samoiniciativno priključili tudi učenci prvega razreda, saj smo bili prepričanja, da le-ti še ne znajo brati.

Učenci so posebno navdušenje izrazili ob izvedbi delavnice Branje pod krošnjami v sosednji šoli o š Jela Janežiča v multisenzorni sobi. Takrat so sodelovali tudi njihovi učenci s posebnimi potrebami. Učenci so bili primerljive starosti, 4. in 5. razred, ter v manjši skupini (okoli 10). Na začetku smo izvedli spoznavno igro Rokujte se!, kasneje se posedli v krogu na mehke blazine, izmenično en njihov učenec, en naš in tako naprej. Skupaj so izbrali pravljico, ki so jo želeli brati in slišati. Knjigo so si podajali in vsi so morali brati na glas. S to delavnico smo uspešno dosegli več ciljev: odpravljanje predsodkov pred drugačnimi, navezovanje stikov, sodelovanje, poslušanje drug drugega, premagovanje treme pred glasnim branjem in sproščeno druženje. Vsi učenci so si želeli ponovitve tega dogodka. Zanimivi pa so bili nekateri komentarji naših učencev, da učenci s posebnimi potrebami sploh niso dosti drugačni od njih. Tako lahko z veliko verjetnostjo potrdimo dvig socialnega kapitala pri teh učencih.

Obiski lokalnih knjižnic. Ko smo se odpravili na ogled Mestne knjižnice Kranj, smo se namenoma odpeljali tja z vlakom, saj nekateri učenci sicer še dolgo ne bi imeli priložnosti doživeti te izkušnje, nad katero so bili navdušeni. V knjižnici nam je knjižničar brezplačno predstavil vse njene zanimivosti in knjižnični red. Učenci so povedali, da se bodo še vrnili v to knjižnico skupaj s starši. S strani mlajših učencev so bile zelo zaželenje brezplačne ure pravljic v lokalni knjižnici Ivana Tavčarja. Po končanih pravljicah so navdušeno pripovedovali o slišanjem, se dobesedno vživljali v like in navezovali stike z vrstniki iz drugih šol. V obeh primerih je prišlo do povezovanja učencev iz različnih okolij, kar vpliva na dvig socialnega kapitala.

Bralne minute. Zelo uspešna projektna naloga so bile bralne minute, ki so jih izvedli v oš Cvetka Golarja in v oš Poljane. Na eni šoli so dejavnost izvedli v dveh delih, en teden v jeseni in en teden v zimskem času, na drugi šoli pa so jo izvajali cel mesec marec. Bralne minute so potekale tako, da so si učenci prinesli s sabo knjigo ali revijo, ki so jo vsak dan brali po deset minut v začetku 1. in 3. šolske ure, vključeni pa so bili vsi učenci od 1. do 9. razreda. S tem so razvijali bralno kulturo in marsikateri učenec se je ponovno navdušil za branje. Učiteljice so opazile povečano izposojajo knjig iz knjižnice po opravljeni dejavnosti. Zadovoljstvo pa so preverjale tudi s spletno anketo, v kateri so učenci poročali, da si želijo še več bralnih minut. Prepričani smo, da smo s to dejavnostjo v veliki meri dvignili kulturni kapital pri učencih.

Spremljiva dejavnosti. Z namenom ugotavljanja dviga socialnega in kulturnega kapitala smo dejavnosti spremljali z opazovanjem (fotografije, videoposnetki, odzivi učencev), preko individualnih pogovorov in pogovorov v skupinah ter z izdelki učencev: zapisi o dogodkih, zbiranje njihovih mnenj (kritik), risb, slik, s spletnimi anketami.

Strinjamo se, da je opazovanje z udeležbo veliko bolj odprto od močno strukturiranih vrst opazovanja, ker je njegov namen pridobiti podrobnejše opise dejanj učencev in okoliščin, v katerih se pojavljajo – da se dokopljemo do globljega razumevanja z daljšo potopitvijo v okoliščine in interakcijo z učenci v tem okviru. Učitelj mora svoja opažanja preveriti pri učencih, saj si lahko hitro napačno razlaga določene odzive tekom dejavnosti. Fotografije so koristen zapis, ki poznejšemu občinstvu omogoča, da si jasneje predstavlja prizorišča in dogodke. Videoposnetki imajo to prednost pred pisnimi opisi, da je prizorišče gledalcem takoj na voljo in da prinašajo veliko globlje razumevanje dejanj, dejavnosti, dogodkov, interakcije, obnašanja in narave okoliščin. Primeri dela učencev so čudovit vir informacij, ki prinaša zelo informativne, konkretne vidne informacije in ker občinstvu odpirajo neposreden dostop do rezultatov dejavnosti učencev. Z anketo dobimo informacije o pogledih učencev na neko zadevo in ne toliko o dejanskem ravnanju (Stringer 2008). Namen fokusnih skupin je zbrati več informacij v kratkem času. Glede tega je metoda fokusnih skupin zelo učinkovita. Vir informacij je interakcija, pogovor v skupini (Klemenčič in Hlebec 2007, 9).

Sklepi in priporočila. V mreži smo sprti ugotavljali, kakšna je motiviranost učencev za udeležbo na posameznih dogodkih in kaj je vzrok neodzivnosti učencev za nekatere dogodke. Učenci so se radi udeleževali raznih prireditev, na katerih so lahko nastopali izven matične šole. Problem se je pojavil pri dogodkih, ki so bili organizirani v popoldanskem ali sobotnem času. Največkrat je bil vzrok v zasedenosti učencev z drugimi dejavnostmi (npr. treningi, glasbena šola) ali z opravljanjem domačih nalog ter učenjem. Odzivnost učencev se je kazala tudi v povezavi z nezainteresiranostjo njihovih družin. Bodočim šolam priporočamo, da z zanimivimi dejavnostmi v projektu dobro seznanijo širšo javnost (učiteljski zbor, starše in lokalno skupnost) ter navdušijo starše učencev, ki jih bodo morda kasneje spodbujali k udeležbi. Nekateri se niso udeležili dogodkov, ker ni bilo organiziranega brezplačnega prevoza do njihovega doma. Problem vidimo v tem, da se ravno tisti učenci, ki prihajajo iz nevpodbudnega in socialno manj razvitega okolja, ne udeležujejo dogodkov zaradi oddaljenosti. Rahla ovira pri izvajanju skupnih dogodkov je bila tudi oddaljenost ene izmed v mrežo vključenih šol – ravno tako zaradi potnih stro-

škov. To smo skušali reševati na več načinov, in sicer: občasno so pokrile potne stroške kar šole same iz šolskega sklada ali starši. Trudili smo se organizirati večinoma povsem brezplačne dogodke na dosegljivih lokacijah.

Opazili smo, da so se učenci na dogodkih s težavo spoznavali med sabo, poleg tega pa tudi, če je bilo več učencev iz iste šole, so se le-ti ves čas držali skupaj. Rešitev smo našli v tem, da smo namerno pripravljali spoznavne/družabne igre, tekmovalne igre po mešanih skupinah z učenci iz različnih šol (npr. pohod v Crngrob, vaje za nastop na kulturni prireditvi in skupna malica po njej), bralne urice z učenci iz različnih šol.

Učenci, ki so se udeležili le enega dogodka, so težje prebili led pri spoznavanju novih prijateljev kot če so se udeleževali dejavnosti, pri kateri so se večkrat srečali isti učenci iz različnih šol. Nekateri učenci kljub udeležbi niso prepoznali kulturne note posameznega dogodka. Z neposrednim pristopom in opozarjanjem smo skušali reševati tudi takšne primere.

Z izvajanjem dejavnosti v okviru projekta Priložnost za vsakogar! smo uspešno dosegli večjo lokalno povezanost vseh sodelujočih šol z institucijami in med sabo. Z dejavnostmi, ki so se izkazale kot primeri dobre prakse, nameravamo nadaljevati tudi v prihodnjem šolskem letu ne glede na prisotnost projekta v šoli. Nekatero dejavnosti se da izvajati v času podaljšanega pouka (npr. obisk doma starejših občanov), druge v obliki interesnih dejavnosti (npr. branje), tretje v času pouka, razrednih ur (npr. bralne minute) in dnevov dejavnosti (npr. prireditve, pohodi), nekatere pa v okviru drugih projektov (npr. pohodi, razstave). Opažamo, da smo z omenjenimi dejavnostmi prebili led glede sodelovanja in motivirali vse več učiteljev za povezovanje z lokalno skupnostjo ter tudi obratno, nad čimer smo nadvse navdušeni tudi izvajalci projekta. Šolam, ki bi želele izboljšati mreženje ter posledično počasi dvigniti skk, priporočamo organizacijo brezplačnih dogodkov, ki povezujejo učence različnih šol in kultur ter povezujejo generacije. Da bi povečali interes učencev, predlagamo osebni pristop učitelja do učencev, dobro reklamo dogodkov (ozvočenje, splet, oglasne deske, šolski časopis), skupno načrtovanje dejavnosti, upoštevanje njihovih predlogov, želja in realnih zmožnosti, ustvarjanje zaupanja med učitelji in učenci ter veliko navdušenja s strani izvajalcev. Glede spremljave dviga socialnega in kulturnega kapitala pa priporočamo šolam, da naredijo takoj na začetku posnetek stanja s pomočjo različnih raziskovalnih metod, da bodo potem lažje ugotavljale dejanski dvig skk in interpretirale dobljene rezultate. Velika priložnost se kaže v sodelovanju z domovi starejših občanov, veliko strokovnjakov je pripravljenih izpeljati kakšno delavnico za zainteresirane učence povsem brezplačno. Dogodki, na katerih imajo učenci možnost nastopati izven matične šole, naj k temu spodbujajo predvsem učence

iz ranljivih skupin (tukaj so vključeni tudi priseljenci), saj jim bomo tako dali priložnost, ki jo sicer morda ne bi nikoli dobili in na ta način okrepili njihovo samozavest, pripadnost ter občutek koristi, pomembnosti, kar je dodana vrednost za celotno družbo.

Literatura

- Blazinšek, A., A. Luštek, Š. Gorjan in U. Rozman. 2011. *Socialni kapital in mladi: priložnost z delavnicami za razvoj socialnega kapitala pri mladih*. Ljubljana: Salve.
- Klemenčič, S., in V. Hlebec. 2007. *Fokusne skupine kot metoda presojanja in razvijanja kakovosti izobraževanja*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Kovačič, V. 2010. »Mreženje ljudi in mreženje znanja.« *Mednarodno inovativno poslovanje* 2 (2). [http://journal.doba.si/letnik_2_\(2010\)_st__2](http://journal.doba.si/letnik_2_(2010)_st__2)
- Krakar-Vogel, B. 2011. »Razvijanje kulturne zmožnosti pri pouku slovenščine.« V *Meddisciplinarnost v slovenistiki*, ur. S. Kranjc, 271–277. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ličen, N., in B. Bolčina, ur. 2010. *Izobraževanje – most med generacijami: priložnost za medgeneracijsko učenje*. CD-ROM. Ajdovščina: Ljudska univerza.
- Stringer, E. 2008. *Akcijsko raziskovanje v izobraževanju*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Vintar, A. 2009. »Branje in bralna motivacija učencev v osnovni šoli.« Diplomsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.

Šola, starši in učna uspešnost naših učencev

Nevenka Sreš

Osnovna šola Brežice

Uvod

Diamant in grafit. Oba sestavlja isti element – ogljik, vendar sta tako različna. Prvi tako trden, da reže steklo, drugi tako mehak, da pušča sled na papirju. Razlika se skriva v strukturi povezav med atomi (Škerlavaj in Dimovski 2008, 6). Ta ugotovitev je pomembna zato, ker nam pove, da imamo lahko odlične posameznike, ki pa kot celota ne funkcionirajo ali ne funkcionirajo optimalno. Postavlja se vprašanje, kako najbolj optimalno postaviti človeški kapital v socialni okvir s ciljem maksimizacije potencialov ljudi. Koncept človeškega kapitala je potrebno nadgraditi s konceptom socialnega kapitala oz. medsebojnih razmerij, saj le vzajemna obravnava tako človeškega kot socialnega kapitala po mnenju mnogih avtorjev omogoča pravilno razumevanje znanja kot kapitala. Za učinkovito izkoriščanje in razvijanje znanja je namreč potreben ustrezen transfer znanja v neki skupnosti (šola, podjetje itd.).

Pri zasnovi dejavnosti smo izhajali iz spoznanj o pomenu človeškega, socialnega in kulturnega kapitala, vplivu družine in šole na dosežke učencev ter demografskih značilnosti lokalnega okolja.

Človeški kapital je zbir demografskih značilnosti in zdravja posameznika; pomembno je znanje in spretnosti posameznika.

Pojem *socialni kapital* nima enotne in splošno sprejete opredelitve in je relativno nov pojem, ki se povezuje s človeškim kapitalom. Gre za povezovanje posameznika z okoljem oz. za odnose med osebami. Socialni kapital je torej skupek dejanskih ali potencialnih virov, ki so združeni v mrežo bolj ali manj institucionaliziranih odnosov, poznanstev ali z drugimi besedami s članstvom v skupinah. Pomembna sta vključenost posameznikov v družbena omrežja in povezovanje v skupnosti, kjer gre za pridobivanje informacij in navezovanje stikov. Večja ko je vključenost, večji je socialni kapital. Socialni kapital je poleg količine socialnih stikov (odnosov) odvisen tudi od pomembnosti le-teh v okolju, v katerem posameznik živi in dela. Odnosi in mreže morajo temeljiti

na zaupanju in vzajemnosti; pomemben je občutek pripadnosti (Adam, Rončević in Tomšič 2001). Socialni kapital oz. struktura in vsebina povezav med posamezniki odloča o tem, kako se ti učijo in ravnajo z znanjem, koliko inovativnosti premorejo, kako dobro delujejo timi, kako posamezniki napredujejo ipd. (Dimovski idr. 2005).

Socialni kapital je definiral Putman (2000) kot »kolektivno vrednoto vseh socialnih mrež (ki jih ljudje poznamo) in vseh nagnjenj, ki iz teh mrež nastanejo (npr. recipročnost)«. Socialni kapital tako predstavlja povezanost in vzpostavljanje socialnih skupnosti. Putman (2000) je neomajen glede vpliva socialnega kapitala na otrokov razvoj. Zaupanje (dosežemo ga v odnosih, kjer vlada recipročnost glede poštenosti, dobrohotnosti), omrežja (s tem, ko se povezujemo z drugimi, dosežemo stvari, ki jih sami nikoli ne bi mogli, v mrežah ponotranjimo pravila, norme, vrednote skupin, si vzajemno pomagamo), pravila vzajemnosti v otrokovi družini, šola, sošolci in širša skupnost imajo daljnosežne učinke na otrokove priložnosti in izbiro ter s tem na vedenje in razvoj. Socialni kapital je po širini in globini učinkov na otrokovo življenje takoj za revščino.

Seveda pa moramo vedeti, da socialni kapital ni čarobna paličica za vse tegobe otrok v šoli in seveda za vse tegobe družbe, lahko pa veliko prispeva k hitrejšemu reševanju le-teh.

Kulturni kapital je oblika kapitala, s katero Bourdieu (1986) pojasnjuje neenakosti dosežkov otrok, ki izhajajo iz različnih družbenih razredov v povezavi z akademskim uspehom. Loči tri stanja kulturnega kapitala: utelešeno, tj. v obliki trajnih dispozicij telesa in duha (vrednote, tradicije, vzgojo in omiko, ki jih posameznik ponotranji v procesu socializacije, in sicer večinoma v krogu družine; sem vključuje tudi jezikovni kapital v smislu znanja jezika), institucionalizirano (akademski certifikati, kvalifikacije – doseženo stopnjo izobrazbe) in v materializirano stanje v obliki kulturnih dobrin (umetniških slik, knjig, inštrumentov . . . , ki jih posameznik poseduje). Kulturni kapital vpliva na dosežke učencev, ker je kultura vladajočega razreda v šoli višje vrednotena kot druge kulture. Učenci, ki so bili socializirani v vladajočo kulturo, imajo tako v šoli že v izhodišču prednost pred drugimi učenci (Terminološki slovar vzgoje in izobraževanja 2011). Kulturni kapital torej pomeni imeti in obvladovati prevladujoče vzorce neke družbe. Nanaša se na posedovanje znanja, veščin, poznavanje norm in vrednot ter stopnjo motivacije posameznika (primarna socializacija). Udejanja se preko izobrazbene ravni staršev, velikosti naselja in kulturne dejavnosti (Bourdieu 1986). V raziskavah je kulturni kapital običajno merjen s kazalniki, kot so izobrazba, izkušnje na trgu dela oziroma posedovanje veščin. Pri tem je treba določena znanja in veščine posameznika vezati na

konkretno okolje oziroma družbeni kontekst, v katerem so bile pridobljene, saj, kot ugotavljata Kanas in Tubergen (2006), te niso vedno neposredno pre-makljive čez meje etničnega, nacionalnega konteksta.

Za potrebe projekta z naslovom Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti – delo s starši, smo posamezne pojme opredelili na sledeč način:

- *Socialni kapital* je vključenost posameznikov (staršev) v mreže osnovnih šol, ki so v projektu, in v družbeno dogajanje v širšem okolju. Socialni kapital je tudi pripravljenost delavcev osnovnih šol za vzpostavljanje boljših vezi s starši.
- *Človeški kapital* se nanaša na izobrazbo, znanje in kompetence posameznika. Dvig človeškega kapitala smo spremljali na podlagi dviga različnih znanj in veščin.
- *Kulturni kapital* obravnava kulture, jezik in je koncept kulturne entropije (razpad notranjih kulturnih meja).

Sinergijski učinek vseh treh oblik kapitala je pomemben element razvoja staršev in njihove uspešnosti, ki vpliva na boljšo vključenost staršev in njihovih otrok, naših učencev, v družbo.

Družina in šola

Vloga staršev je v 21. stoletju označena kot izjemno pomembna za otrokovo uspešnost. To trditev potrjujejo sodobne raziskave, ki poglobljajo strokovno znanje o pomenu družine in ga tudi razširjajo ter povezujejo z različnimi drugimi področji človekovega udejstvovanja.

Že Gogala (1965) je opredelil družino kot osnovno, avtonomno celico, saj sama odloča o svojih najrazličnejših zahtevah in potrebah. Družina je naravna skupnost, saj smo tudi ljudje po svoji naravi in socialni plati družabna bitja. Kljub pogosto zelo zapletenim razmeram v sodobni družbi, družina še vedno zagotavlja pridobivanje vrednot, kot so družinska harmonija, ljubezen, skupna lastnina in podobno. Socializacija, kot imenujemo ta proces, poteka v okviru družine v času najzgodnejšega otroštva in je družbeno ter kulturno pogojena. Če otroci v primarni družinski situaciji niso ponotranjili temeljnih vrednot, bo to poslanstvo nekdo drug v zadostni meri zelo težko opravil. Šola lahko opravi del te naloge, vendar kljub temu ne more privzgojiti učencu tistih vrednot, ki bi jih moral otrok dobiti v vzgojo v družini že pred vstopom v šolo.

Družina ima ključno vlogo tudi pri vključevanju otrok v šolsko delo, saj njeni odnosi in kompetence ne vplivajo le na otrokov socialni razvoj, ampak

imajo tudi izjemen vpliv na njegov kognitivni, psihomotorični in emocionalni razvoj. Pomemben vpliv na otrokovo učno uspešnost v šoli pa imata tudi družinska dinamika, ki se udejanja skozi vzgojni slog, mnenja in odnose, ki jih imajo starši do šole in izobraževanja, ter stopnja vključenosti staršev v otrokovo šolsko delo. Vključenost staršev v šolsko delo se kaže kot skrb za otrokovo napredovanje v domačem okolju, kjer otrok preko učenja prevzema, gradi in razvija učne ter delovne navade, razvija motivacijo za nadaljnje učenje ter razvija samopodobo ter učno samozavest, kaže pa se tudi kot zainteresiranost za delo v učilnici. In ne nazadnje je pomembno tudi, kako starši vrednotijo učno uspešnost svojih otrok in kako ter v kolikšni meri učno motivirajo, spodbujajo in podpirajo svojega otroka pri šolskem učenju in uspehih (Kozjan 2011, 30).

Učeče se šole, ki uvajajo sodoben pouk z izkušnjskim in sodelovalnim učenjem učencev ter timskim poučevanjem učiteljev, vnašajo v pouk diferenciacijo in individualizacijo, timsko delo med učenci, imajo pogoste delovne konference, svetovanja, vrstniško mediacijo in opravljajo samoevalvacijo dela, lahko precej vplivajo na dosežke učencev, čeprav z vsemi naštetimi ukrepi izboljševanja kakovosti dela šole in učiteljev oz. vplivanja na učni uspeh učencev, ne morejo prekositi vpliva staršev (zlasti v zgodnjih letih otrokovega šolanja). Desforges (2006) je v raziskavah dokazal, da ima »dobro starševstvo doma« značilno pozitiven učinek na otrokove dosežke in prilagajanje. Statistične korelacije, ki vplivajo na dosežke otrok, so sledeče:

- vpliv staršev pri 7. letu otrokove starosti je 0,29, vpliv šole v enakem obdobju pa je 0,05;
- vpliv staršev pri 11. letu otrokove starosti je 0,27, vpliv šole pa 0,21.

Isti avtor navaja, da je velik del razlik v dosežkih otrok izven vpliva šole. Poudarja, da si npr. z družbenim razredom družine lahko razložimo tretjino razlike v dosežkih učencev in da so zelo »vplivne« razprave, ki jih imajo doma starši z otroki. Hattie (2009, 70) trdi, da mnogi starši le težko razumejo jezik učenja in bi morali biti izobraženi v jeziku šolanja. Statistika na našem geografskem področju kaže, da je stopnja izobrazbe prebivalstva nizka in brezposelnost visoka. To so izhodišča, na katerih smo zasnovali dejavnosti v našem projektu. Izhajali smo s stališča, da je najbolje, če so starši in učitelji partnerji pri otrokovi socializaciji in učenju, kajti nihče vsega ne zmore sam.

Tkanje vezi med šolami, učenci in starši

V mreži šol (oš Artiče, oš Bizeljsko, oš Brežice, oš Cerklje ob Krki) smo želeli prispevati k dvigu socialnega in kulturnega kapitala otrok in staršev s

tem, da smo ohranili in nadgradili tiste programe, ki so v preteklih letih obrodili sadove na področju izobraževanja, ohranjanja kulturne dediščine in jezika. Dodali pa smo še nekaj novih, inovativnih pristopov na področju vzgoje in izobraževanja, ki naj bi pri naših starših doprinesli k izboljšanju znanja in veščin. Ob pripravi načrta so se porodile številne zamisli in ideje, ki smo jih kasneje zožili na krajši, obvladljiv načrt. Osredotočili smo se na tri področja:

- *Izobraževanje staršev*: uporaba IKT, učenje učnih strategij, vzgoja.
- *Neprofitno sodelovanje*: starše smo povabili k izvajanju interesnih dejavnosti in jih prosili za pomoč pri karierni orientaciji (predstavitev poklicev).
- *Neformalno sodelovanje*: zabavna druženja staršev, učencev ter delavcev šol s skupno pripravo.

Podrobneje bomo v nadaljevanju predstavili dejavnosti, ki so bile izvedene v okviru neformalnih druženj.

Neformalno sodelovanje

Starše smo k sodelovanju v dejavnostih povabili preko predstavnikov sveta staršev. Starši so se v največjem številu udeležili dejavnosti, ko so potekale v decembru. Učitelji, starši in učenci smo skupaj pripravili novoletni bazar. Starši so skupaj s svojimi otroki izdelovali izdelke iz različnih materialov, ki so jih nato prodajali. Od prostovoljnih prispevkov zbran denar smo prispevali v šolske sklade. Višek teh dejavnosti je bil na novoletnem bazarju na oš Artiče, 11. 12. 2013, kjer smo sodelovale tudi šole iz mreže s svojimi izdelki. Ob organizaciji bazarjev smo pripravili tudi kulturni program, kjer smo predstavili še druge dejavnosti. Učenci in zaposleni v oš Artiče so pripravili kulturni program, s katerim so bazar tudi odprli. Vstopnica na prireditev je bila plastični zamašek. S tem so pokazali skrb za okolje.

Na oš Cerklje ob Krki so na delavnicah ustvarjali skupaj starši in učenci, dejavnosti pa so zaokrožili v soboto, 7. 12., s kulturnim programom, ki so ga pripravili učenci šole in božično-novoletnim bazarjem. Starši so sodelovali pri pripravi in izvedbi. Dan je bil glasbeno obarvan in popestren s kulturnim programom.

Oš Bizeljsko je pripravila glasbeni zimski festival, na katerem so se predstavili učenci. Povabili so tudi starše in družine iz šol v mreži. Vabilu sta se odzvali družina iz Artič in družina iz njihove šole. K sodelovanju so pritegnili tudi goste iz sosednje Hrvaške in slovensko pevko Brigito Šuler, ki je na prireditvi nastopila z nečakinjo iz Bizeljskega.

Na oš Brežice smo decembrske dejavnosti zaokrožili z novoletno prireditvijo, ki so jo pomagali oblikovati starši skupaj s svojimi otroki, našimi učenci. Tako je nastal kulturni program, na katerem so pokazali svoje pevsko in plešno znanje ter tako pričarali drugačen vstop v novoletne praznike. Med nastopajočimi je vladalo veliko navdušenje nad takšnim sodelovanjem, saj so se pri pripravah na nastop med seboj več družili, povezali in preživeli kakovosten prosti čas, ki jim je veliko pomenil. Ugotovili so, da jih glasba povezuje in družijo, druženje na odru pa je prijetno, še posebej, če gre za skupen nastop družinskih članov. Prireditvev sta vodili in povezovali mama in njena hčerka, učenka naše šole. Vse skupaj je prevevalo praznično vzdušje, družinska toplina in povezanost.

Vse dejavnosti mreže so starše aktivno vključile v naše delovanje na vseh področjih. Starši so ob načrtovanju programov spoznali naše delo, aktivno vključevanje pa jih je povežalo z njihovimi otroki in s šolo. Učenci so ob pripravah preživeli kakovosten čas s svojimi starši. Nekateri med njimi so s prvim nastopom na odru premagali tremo, postali samozavestnejši in zaupljivejši do sebe in svojih skritih talentov. Starši so jim bili opora, ki so jo potrebovali. Učitelji smo učence spoznali v drugi luči in videli v drugačni vlogi. Sodelovanje je preseglo njihova in naša pričakovanja. Starši nam že sporočajo pobude za nadaljevanje posameznih aktivnosti. Postali smo partnerji, ki se med seboj dopolnjujejo.

Takšen način dela je prinesel dodano vrednost vsem, zato kaže z aktivnostmi nadaljevati. Starši nam bodo znali prisluhniti drugače, takšno sodelovanje pa nas bo v skupnostih, kjer delujemo, še bolj povežalo. S tem postanemo partnerji, sodelavci in sooblikovalci programov, ki nas vse nadgrajujejo, predvsem pa povezujejo. Je pa potrebno veliko volje, potrpljenja, medsebojnega dogovarjanja, da starše za takšno raven sodelovanja pridobimo. Veliko časa je potrebno vložiti tudi v usklajevanje terminov za izvedbo posameznih dejavnosti, šole se s tem odpiramo tudi v lokalno skupnost, kjer krepimo povezanost vseh. Pri vse etapah načrtovanja in delovanja so dobrodošle pobude staršev, ki nam povedo, katerih dejavnosti si želijo in pri katerih se lahko tudi sami aktivno vključijo v izvajanje. Šola v partnerskem sodelovanju ne sme postati izključni in edini izvajalec. Dogovor o pripravi in izvedbi mora biti skupen in vzajemnen.

Literatura

Adam, F., B. Rončević in M. Tomšič. 2001. *Sociokulturni dejavniki razvojne uspešnosti: Slovenija v evropski perspektivi*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.

- Bourdieu, P. 1986. »The Forms of Capital.« In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ur. J. Richardson, 241–258. New York: Greenwood.
- Desforges, C. 2006. *Collaboration For Transformation: Why Bother?* Nottingham: NCL.
- Dimovski, V., S. Penger, M. Škerlavaj in J. Žnidaršič. 2005. *Učeca se organizacija: ustvarite podjetje*. Ljubljana: GV založba.
- Gogala, S. 1965. *Družina in njene vzgojne vrednote*. Ljubljana: Zveza delavskih univerz.
- Hattie, J. 2009. *Visible learning*. Oxon: Routledge.
- Kanas, A., in F. Tubergen. 2006. »The Impact of Human and Social Capital on Immigrants' Employment and Occupational Status.« Doktorska disertacija, Department of Sociology, Univerza v Utrechtu, Nizozemska.
- Kozjan, S. 2011. »Vloga staršev pri otrokovem šolskem delu.« Diplomsko delo, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- Putman, R. 2000. *Bowling Alone*. New York: Simon And Schuster.
- Škerlavaj, M., in V. Dimovski. 2008. »Analiza družbenih omrežij kot managersko orodje: tudi neformalna omrežja je mogoče upravljati.« HRM 6 (25): 6–12.
- Terminološki slovar vzgoje in izobraževanja. 2011. <http://www.termania.net/slovarji/74/terminoloski-slovar-vzgoje-in-izobrazevanja>

Učenje je odnos

Sofija Baškarad

Srednja šola Domžale

Izhodišča

Medosebni odnosi

Hagen (2011, 6) v knjigi uvodoma zapiše, da bi ljudje v odgovoru na vprašanje, kaj daje smisel njihovim življenjem, v vseh starostnih skupinah postavili medosebne odnose na prvo mesto. Kako lahko to dejstvo uporabimo v razredu? Šola je kraj, kjer otroci, mladostniki preživijo veliko časa, iz tega razloga naj bi učitelji posvečali pozornost tudi socialnim odnosom, spodbujali naj bi pozitivne odnose v razredu ter zavestno dvigovali socialni kapital v šoli. To pa predstavlja za učitelja velik izziv, kajti ne moremo mimo dejstva, da imajo nekateri učenci več in nekateri manj socialnega kapitala. »Kajti vsi otroci so sicer od rojstva naprej naravnani na pozornost, sodelovanje in navezanost, vendar se v njihovem družinskem okolju te potrebe pogosto zanemarjajo. To lahko privede do močnih duševnih prizadetosti in motenj. Pogosto je socialno izkoreninjenje otrok, ko le-ti pridejo v šolo, že zelo napredovalo in učiteljice in učitelji so s tem močno obremenjeni. S kakovostjo socialnih odnosov pa ni povezano zgolj zdravje in splošno počutje, ampak tudi učenje.« (Hagen 2011, 6)

Nova dognanja nevrobiologije

Kar so psihološke in psihoterapevtske raziskave že dolgo domnevale, v zadnjem času dokazujejo nova spoznanja nevrobiologije: »Velik pomen odnosov za učenje lahko danes dokažemo s pomočjo slikovne diagnostike. [...] Primerno temu je sposobnost ustvarjanja odnosov temelj, na katerem stoji učenje. Individuum in skupnost sta pri tem v tesni izmenjavi: ›Vse, kar privede do tega, da se izboljša sposobnost vzpostavljanja odnosov ljudi, je dobro za možgane in dobro za skupnost. Vse kar omejuje sposobnost vzpostavljanja odnosov, je slabo za možgane in slabo za skupnost.« (Hagen 2011, 6)

Podobno lahko preberemo v knjigi *O naravi učenja*: »Otroci in mladostniki

se učijo v socialnem kontekstu, možgani pa so pripravljene za socialno interakcijo. Možgani so uglašeni na doživljanje empatije, ki nas intimno povezuje z izkušnjami drugih. V možganih nevroni, imenovani »zrcalni nevroni«, oddajajo dražljaje, da simulirajo izkušnje drugih. Kadar otrok vidi svojo mater, kako iz kock gradi stolp, se v njegovih možganih sprožijo nekateri od tistih nevronov kot takrat, kadar sam gradi stolp iz kock. Podobno se takrat, ko učiteljica vidi jokati mladostnika, v njenih možganih sprožijo dražljaje nekateri isti nevroni kot če bi jokala sama. Domnevajo, da so ti zrcalni nevroni nevrološka podlaga za empatijo in služijo tako ustvarjanju medsebojnih vezi kot učenju. Zrcalni nevroni otroke in mladostnike biološko odprejo drugim in jih z njimi povežejo, kar krepi interakcije z odraslimi in vrstniki, ki podpirajo učenje.« (Dumont, Istance in Benavides 2013, 115)

Ali kot je dejal Bauer (2008, 163) v svoji knjigi *Princip človeškosti*: »Tudi za šolo velja: z nevrobiološkega vidika brez odnosa ne more biti motivacije.«

Če torej strnemo zgoraj omenjena dejstva, pridemo do sklepa, da dobri socialni odnosi ne vplivajo samo na zdravje in počutje posameznika, ampak tudi na njegovo učenje. Kaj je torej naloga učitelja? Ustvariti socialni kontekst, ki je ugoden za učenje? Kot je bilo omenjeno že prej, to predstavlja za nekatere učitelje velik izziv, sovpada pa to tudi z vprašanjem, kako se učitelj vidi v svoji vlogi. Se vidi kot inštruktor ali kot socializator, kajti predstave o učiteljskem poklicu so različne, kot navaja Koširjeva (2013, 107): »nekateri se zavedajo pomena emocionalne podpore učencem, medtem ko drugi poudarjajo zlasti pomen učinkovitosti in organizacije v razredu.«

Odnosi z učitelji in odnosi z vrstniki

Koširjeva (2013, 11) zelo nazorno razloži, zakaj so socialni odnosi kapital, v katerega je potrebno vlagati. Po njenem mnenju socialni odnosi zelo vplivajo na duševno zdravje otrok (in učiteljev), na doseganje učnih ciljev, na notranjo motivacijo. V knjigi analizira povezanost med vrstniškimi odnosi in samopercepcijo, spolom ter učno uspešnostjo učencev. Omenja, »da šola (in znotraj tega razred) ne predstavlja le socialnega konteksta za usvajanje učne snovi, je tudi socialni kontekst za učenje socialnega vedenja – za učenje o sebi kot učencu ter o svojem položaju v statusni hierarhiji, o odnosih med učenci, pomenu tekmovanja in sodelovanja ter prijateljstvu. [...] Do nedavnega pa so bili psihologi in pedagogi mnogo bolj kot na socialne vidike vedenja učencev osredotočeni na kognitivne vidike.«

Zagovarja mnenje, da odnosov ne gre razumeti zgolj kot instrument za doseganje boljših učnih dosežkov, čeprav mimo tega dejstva v šoli ne moremo:

»Socialni odnosi imajo resda moč, da spodbujajo (ali zavirajo) učna prizadevanja učencev, so pa obenem izjemno pomembni po sebi, saj so pomemben dejavnik počutja učencev v šoli in torej v veliki meri določajo kakovost življenja, ki ga učenci živijo ›tukaj in zdaj«, neodvisno od njihove morebitne pomembne napovedne vrednosti za različne izide v nadaljnjem življenju učencev.« (Košir 2013, 12)

Pri tem se opira na dve teoretski smeri, ki pojasnjujeta soodvisnost socialnih in učnih spremenljivk. Gre za teoriji, ki povezanost oziroma pripadnost v medsebojnih odnosih opredeljujeta kot osnovno psihološko potrebo: teorija samoodločanja ter teorija o potrebi po pripadnosti. Obe teoriji poudarjata pomen občutja povezanosti oziroma pripadnosti ter utemeljujeta njegov pomen za učinkovitost na učnem področju. V nadaljevanju se bom naslonila predvsem na hipotezo o potrebi po pripadnosti.

»Potreba po povezanosti je opredeljena kot potreba po občutju varne povezanosti s socialnim okoljem ter po doživljanju sebe kot vrednega ter ljubljene in spoštovanega. Za zadovoljevanje potrebe učencev po povezanosti z drugimi je ključna učiteljeva vključenost, ki se nanaša na kakovost medosebnih odnosov z učenci in se kaže v obsegu, v katerem si učitelj vzame čas za učence, izraža pozitivna čustva do njih ter kaže pristno zanimanje zanje, ne le kot za učence, temveč kot posameznike, se je pripravljen prilagajati učencem ipd.« (Košir 2013, 21)

Povezanost v šolskem kontekstu daje učencem občutje pomembnosti in s tem spodbuja njihovo aktivnost. Možno je (Košir 2013, 21), da ima občutje pripadnosti energetsko funkcijo – torej da pri učencih vzbuja navdušenje, zanimanje in pripadnost ter pripravljenost sodelovati v učnih dejavnostih.

Tukaj ne govorimo zgolj o povezanosti med učiteljem in učencem, ampak tudi o povezanosti med učenci, o vrstniški povezanosti, a tudi o povezanosti s starši. Na istem mestu avtorica omenja, da je lahko potreba po povezanosti v določenih primerih v konfliktu s potrebo po avtonomiji, saj gre za nasprotujoči si težnji – potrebo po integraciji s skupino ter potrebo po individualnosti, samostojnosti. V optimalnem socialnem okolju naj bi bili ti dve potrebi komplementarni, v manj optimalnih pogojih pa lahko postaneta antagonistični. [...] Ključno je torej, da učitelj po eni strani z učencem vzpostavi odnos povezanosti, po drugi strani pa spodbuja samostojnost učencev (Košir 2013, 21–22). Vendar je to področje še zelo neraziskano, kot učitelji tukaj tavamo v temi. Zavedamo se, da bi bilo dobro dvigovati socialni kapital v šoli, se posvečati socialnim odnosom, a ne vemo, kako. Pogosto pa nam teorija tudi ne ponuja jasnih meril, zakaj bi bilo dobro dvigati socialni kapital, kako ga meriti.

Dvig socialnega kapitala pri pouku filozofije

Pri poku filozofije sem v šolskem letu 2013/2014 pouk organizirala tako, da sem ob podajanju snovi poskušala vplivati tudi na dvigovanje socialnega kapitala. Učni načrt za predmet filozofija omogoča, da si eno temo (do 25 ur) lahko izbere učitelj sam. Pri tem sem povezala socialni kapital s politično filozofijo, natančneje z zagovorniki družbene pogodbe (Thomas Hobbes, Jean-Jacques Rousseau), z naravnim stanjem, teorijo zapornikove dileme. V ozadju izbirne teme se skriva kar nekaj vprašanj, ki so posredno povezana tudi s teorijo socialnega kapitala. Recimo, zakaj se ljudje povezujemo v umetne tvorbe kot je država (mezoraven socialnega kapitala), smo ljudje sebična ali altruistična bitja, kaj nas povezuje, kaj je zaupanje, ali je človek človeku volk.

Pri socialnem kapitalu sem se osredotočala predvsem na dva vidika po West-Burnhamu, in sicer vidik dobro razvite socialne mreže, kjer sem kot učitelj uvajala skupinske oblike pouka in projektno delo z namenom spodbujanja socialnih stikov, in vidik visoke ravni zaupanja, kjer sem kot učitelj poskušala vzpostaviti odprte in pristne odnose, varnost, brezskrbnost (Ažman in Koren 2013).

Ključno se mi je zdelo, da v razredu na eni strani spodbujam tako odnos z učiteljem in odnose z vrstniki, na drugi strani pa tudi učenčevo avtonomijo. Znotraj izbirne teme sem pouk organizirala projektno, dijakom omogočila izbiro vsebine in tudi skupine, s pogovorom o socialnem kapitalu pa ves čas spodbujala medosebne odnose. Tako avtonomija kot tudi povezanost z drugimi sta osnovni človekovi potrebi, za kateri želimo, da bi bili izpolnjeni. Košir zraven zgoraj omenjenih dveh omenja še tretjo potrebo, potrebo po občutju kompetentnosti (Košir 2013, 17–18). Za pomoč navaja nekaj primerov, kako učencem pomagati, da bodo znali svoje potrebe v razredu zadovoljevati na način, ki je socialno zaželen in usmerjen v oblikovanje zadovoljivih socialnih odnosov (Košir 2013, 86–87). Omenjam zgolj tiste, ki sem jih sama uporabila v razredu in so se obnesli. Za zadovoljevanje potrebe po navezanosti je bistveno, da učencem omogočamo, da so deležni socialne podpore. Pri tem jim pomagamo na naslednje načine:

- oblikovanje prijateljskega, toplega okolja: izražanje pozitivnih čustev, spodbujanja komunikacije med učenci;
- prepoznavanje in izpostavljanje skupnih točk: izpostavljanje stvari, ki so članom skupine skupne (npr. vsi si želimo, da bi se v razredu dobro počutili);
- sodelovalne naloge in skupni cilji: vključevanje dejavnosti, ki spodbujajo sodelovanje;

- fizična bližina in stik: včasih je za vzdrževanje ustreznega vedenja učenca pomembno sedeti ali stati ob učencu;
- podporni socialni odnosi; gledati učenca, mu pokimati, prikimati, uporabljati njegovo ime;
- pozitivna pričakovanja: izražanje pozitivnih pričakovanj v zvezi z učenčevim vedenjem;
- pozitivno preusmerjanje: usmerjanje učenca na konstruktivne naloge ter primerne dejavnosti in vloge.

Za zadovoljevanje potrebe po avtonomiji je bistveno zmanjšati učenčeve občutke ogroženosti, pri čemer je lahko v pomoč naslednje:

- ignorirati majhne kršitve: vzdržati se nepotrebnih prepovedi;
- dovoliti izbiro med različnimi učnimi dejavnostmi in tudi vedenji.

Izvajanje projektnih dejavnosti

Dijaki so v okviru projektnega dela pri predmetu filozofija morali opraviti intervju s strokovnjakom zunaj šole, ki na nek način dviga socialni kapital ali pa se znotraj svojega poklica ukvarja s socialnim kapitalom. S strokovnjaki sem stopila v stik, jim predstavila projekt in jih prosila za sodelovanje. To so varuhinja človekovih pravic, specialistka zakonske in družinske terapije, direktorica Slovenske filantropije, predstavnik društva Sinapsa, nekdanji varuh človekovih pravic, prostovoljec v Slovenskem društvu hospic, raziskovalec na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, poleg tega pa še učitelj, svetovalna delavka in dijaki tujci na Srednji šoli Domžale. Dijaki so nato sami navezali stik s strokovnjakom ter določili čas in kraj zunaj šole, kjer bo potekal intervju. Pred intervjujem so se morali pozanimati o intervjuvancu in napisati vprašanja za intervju, posneti intervju v avdio obliki in po intervjuju napisati članek za lokalni časopis Slamnik ter svoje rezultate predstaviti v razredu. Pomemben del naloge pa je bilo tudi povezati filozofske vsebine s socialnim kapitalom. Cilja projekta sta bila dvigniti socialni kapital v razredu ter usvojiti filozofske vsebine.

Zaradi obsežnosti projekta bom v preglednici predstavila okvirni potek projekta z dejavnostmi v razredu in cilji, v nadaljevanju pa bom predstavila rezultate skupine, ki je obiskala hišo hospica v Ljubljani, ker najbolj nazorno prikazujejo cilje projekta. Prav tako bi omenila, da so nekatere dejavnosti v razredu tekle sinhrono, nekatere pa diahrono. Pogovor npr. o tem, kaj je socialni kapital, je tekel nenehno in je bogatil naše ure filozofije. Veliko pa je bilo

Preglednica 1 Potek projekta

Dejavnost v razredu	Cilj	Čas
Različne kratke socialne igre skozi celo šolsko leto.	Aktiviranje predznanja. Dvig zaupanja med dijaki samimi ter med njimi in učiteljem. Druženje, sproščenost, varnost, brezskrbnost.	Ves čas
Izdelovanje listovnika na temo socialni kapital.	Skrb za lastno znanje. Spodbujanje samostojnega učenja. Spodbujanje sprotnega dela.	Ves čas
Kratka frontalna predstavitev socialnega kapitala v razredu.	Seznanitev s pojmom socialni kapital.	1 ura
Dijaki, razdeljeni v skupine po pet, poiščejo v različnih člankih elemente socialnega kapitala, izdelajo plakat, ga predstavijo sošolcem in napišejo, kaj je za njih socialni kapital oziroma kje se v življenju srečujejo z njim.	Razjasnitev pojma socialni kapital. Vzpostavitev medsebojnih odnosov.	2 uri

Nadaljevanje na naslednji strani

potrebno postoriti tudi za samo izvedbo projekta: priprava delovnih listov, gradiva, navezovanje stika s strokovnjaki, pogovor s projektnimi skupinami . . .

Meril za presojo dviga socialnega kapitala nisem izdelala, sem pa z dejavnostmi v razredu močno povečala število stikov med učenci, pogostost stikov med učenci, število nevladnih organizacij, društev in število oseb, vključenih v projekt. Prav tako se je povečala stopnja medsebojne pomoči. Odnosi v razredu so bili gotovo bolj sproščeni, nisem pa izvedla nobenih dodatnih anket, ki bi to potrdile.

Čas trajanja projekta: od novembra do aprila. Dijaki: 4. E in 4. F, 50 dijakov.

Primer – obisk Hospica

Človek ni nič drugega kot njegova dejanja. G. W. F. Hegel

Dijaki gimnazije Domžale smo se 7. 3. 2014 odpravili v Hišo hospica z namenom, da izvemo več o društvu in ljudeh, ki delujejo tam. Tam smo opravili intervju z dvema prostovoljcem in odšli bogatejši za novo izkušnjo.

Slovensko društvo hospic je neprofitna organizacija, ki spremlja umirajoče v terminalni fazi življenja. Društvo že osemnajst let nudi bolnikom pomoč, ki je v domačem okolju zaradi različnih razlogov ne morejo dobiti. Član društva – prostovoljec – lahko postane vsak, ki v sebi čuti željo po tem ter opravi izo-

Preglednica 1 *Nadaljevanje s prejšnje strani*

Obravnavna filozofskih vsebin in filozofov (Thomas Hobbes, Jean-Jacques Rousseau) v povezavi s socialnim kapitalom.	Seznanitev s filozofskimi pojmi, npr. naravno stanje, država kot umetna tvorba, nezaupanje/zaupanje kot izhodiščni temelj družbene pogodbe, altruizem, egoizem, človek človeku volk, sodelovanje ... Razvijanje kritičnega mišljenja.	10 ur
Ogled filma <i>Gospodar muh</i> z debato v razredu, ali je človek človeku volk ali kaj drugega.	Seznanitev s filozofskimi pojmi altruizem, egoizem, demokracija, tiranija, naravno stanje. Razvijanje kritičnega mišljenja. Izmenjava mnenj in stališč. Pogovor.	3 ure
Izdelovanje predstavitve Power Point na temo socialni kapital v šoli. Timsko sodelovanje s profesorico angleškega jezika in diplomirano grafično oblikovalko.	Razjasnitev pojma socialni kapital. Seznanitev z osnovami dizajna. Spodbujanje nadarjenosti.	2 uri
Intervju s strokovnjakom zunaj šole, po pouku. Pisanje članka za časopis in objava audioposnetka v dolžini petih minut.	Dvigovanje socialnega kapitala. Razvijanje kritičnega mišljenja. Razvijanje timskega dela. Razvijanje organizacijskih sposobnosti. Dvigovanje samoiniciativnosti. Povezovanje z okoljem. Povezovanje učnih vsebin z vsakdanjim življenjem.	10 ur
Predstavitve pred razredom. Ocenjevanje listovnika in predstavitev.	Vse skupne predstavijo rezultate svojega dela.	2 uri

braževanje in prakso. Prostovoljci na koncu ne postanejo vsi, saj, kakor pravita gospod Jože in gospa Marjana, moraš biti za tako delo čustveno zelo stabilna oseba. Intervjuvanca sta se za prostovoljstvo odločila, ker sta želela narediti nekaj koristnega zase in za druge. Oba menita, da je med mladimi prostovoljstva premalo, mladino bi morali v nesebično pomoč drugim usmeriti že v šolah in doma.

Ustanovo smo zapustili zelo mešanih občutkov. Kot mladim nam je težko razmišljati o smrti, a vendar smo v tem domu začutili več življenja kot kje drugje. Ob prihodu smo pričakovali ljudi z žalostnimi obrazi, pričakali pa so nas prijazni nasmehi in toplina, čudoviti ljudje, ki nesebično delujejo v korist drugih. Ob takih dogodkih se resnično zamisliš o vrednosti življenja in pomoči

soljudi. Smrt je del življenja. To doumeti je težko, a če nam ob tem roko stiska nasmejana oseba, ki si vzame čas za nas in naše misli, z nami bere, moli ali poje, pa je naš odhod zagotovo lažji.

Intervju s prostovoljcem Hospica

1. Ali nam lahko na kratko opišete, kaj je pravzaprav hospic, komu je namenjen in koliko časa že deluje?

Jože: Hospic je društvo, ki je v jeseni imelo osemnajst let, smisel hospica pa je spremljanje umirajočih oziroma obravnava človeka, ki je v terminalni fazi življenja, to se pravi, da se pričakuje njegov zemeljski zaključek. Hospic naj bi temu človeku omogočil nekakšno dostojno slovo. Naša naloga je, da smo z njimi, da jim lajšamo bolečino, da jim omogočimo stvari, ki jim jih mogoče doma ne morejo.

Marjana: Tukaj ne vzamemo vsakega človeka, ampak res samo ljudi, ki so v terminalni fazi življenja in ki doma ne bi mogli biti, saj so njihovi sorodniki bodisi v službah ali študirajo in jim ne morejo doma nuditi vsega, kar potrebujejo. Ljudi v terminalni fazi pošiljajo tudi iz bolnic, ker jim tam ne morejo več pomagati. Hospic najprej preveri, če je oseba res v terminalni fazi in jo nato sprejme.

2. Zakaj ste se sploh odločili, da boste del hospica in koliko časa že pomagate oziroma sodelujete?

Jože: Jaz sem sedaj tri leta. Pred petimi leti sem šel v pokoj in sem si rekel, da bi lahko kaj koristnega naredil. Potem sem v časopisu zasledil oglas, se prijavil na razgovore, opravil izobraževanja. Ker sem imel včasih opravka z mladimi, bil sem namreč profesor, sem si rekel, da bi tudi z drugo starostno skupino lahko kaj koristnega naredil. Ugotovil sem, da v hospicu lahko kaj pomagam, ker ima dva vidika; eden je spremljanje v hiši, imamo pa tudi domača spremljanja.

Marjana: Jaz pa sem šele dva meseca tukaj kot prostovoljka, v bistvu sem še na praksi. Sem me je pripeljal nek notranji klic, neka želja, da naredim nekaj dobrega. Ne samo za te ljudi, ki so tukaj, ampak tudi zase, saj ljudje vedno dajo veliko nazaj. Je zelo obojestransko.

3. Kaj menite o prostovoljstvu med mladimi? Ali ga je dovolj? Kako bi ga lahko spodbudili?

Marjana: Mislim, da ga je premalo, da je kar nekaj zadržkov, a mladino je treba nekako usmeriti. Mislim, da je to bolj naloga šol, pa tudi staršev. Predvsem starši bomo morali še veliko narediti.

Jože: Mislim, da je nekaj prostovoljstva, vendar je vprašanje, kje. Mladim

je verjetno hospic bolj odmaknjen. Na naši šoli so radi hodili pomagat v begunske centre, beguncem so pomagali učiti se.

4. Ali so vse osebe, ki delujejo v hospicu, prostovoljci in koliko je vsega osebja skupaj?

Jože: V glavnem so prostovoljci. Malenkost jih je stalno zaposlenih, v Ljubljani nas je prostovoljcev nekaj čez dvajset, v Sloveniji pa okrog 80. Imamo enoto v Celju, Mariboru, Murski Soboti, Kranju. V kratkem se bo ustanovila v Novem mestu [...] Midva sva dosti z ljudmi, nekateri pa so bolj za urejanje okolice, ne neposredno za ljudi, ampak so tudi na drugih področjih koristni za hospic. Od oktobra naprej imamo dogovor, da oskrbovanci ne plačajo ničesar, razen če želijo.

5. Kako pa lahko postaneš del prostovoljcev?

Marjana: Jeseni poteka izobraževanje za prostovoljce, ki traja šest tednov, ob petkih in sobotah po pet do šest ur skupaj. Izobraževanje je super. Izveš stvari, ki se jih ne sliši, ki se jih ne da naučiti. Po šestih tednih se tukaj učimo nege, kako se pravilno ravna z bolniki, kako je najbolje zate, da ohranjaš zdravje. Potem sledi obvezna praksa, ki jo jaz še opravljam, nato pa mi bodo povedali, ali bom lahko postala prostovoljka.

Jože: Podobno, kot pravi Marjana, sem sem prišel tudi jaz. Vsak mesec imamo srečanje, kjer se seznanimo z novicam, s problematiko pacientov. Imamo psihologinjo, tako da jo lahko, če imamo kakšen problem, vedno pokličemo. Poleg tega imamo še enkrat mesečno supervizijo. Psihologinja nas vedno povpraša, če imamo kakšno svojo problematiko, drugače pa nam predstavi kakšno drugo stvar s tega področja. Tako imamo neko oporo. Imamo tudi svoje glasilo, ki izide štirikrat letno. Mi smo bolj za psihološko podporo, za pogovore, za prebiranje knjig, za reševanje križank in tako naprej.

6. Koliko bolnikov imate trenutno v hospicu?

Jože: Prostora je za dvanajst ljudi, sedaj jih je deset, tako da je kar zaseden. Koliko časa preživijo tukaj, pa je različno. Lansko leto je bilo povprečje osemnajst dni. Zgodilo pa se je, da je bil pred dvema letoma nek gospod pri nas tri mesece, nato smo ga poslali domov in je še danes med živimi.

7. Ali moraš biti za prostovoljstvo zelo čustveno stabilna oseba?

Jože: Mislim, da ja. Na pogovoru nas je bilo 40, po treh letih nas je ostalo pet od dvajsetih, ki so hodili z mano na izobraževanje. Jaz grem še danes vesel domov, saj sem se, odkar sem tu, naučil bolj ceniti življenje.

Marjana: Nekateri obupajo že po prvi uri izobraževanja. Jaz sem z veseljem tukaj. To je tisto, kar me napolni. Vsi pa res niso za to, nekateri so odšli po eni uri, večina pa pred prakso.

8. Teoretično gledano bi vsak od nas lahko postal tukaj prostovoljec.

Jože: Teoretično gledano ja. Odvisno je od veselja, volje, da konča izobraževanje in da veš, v kaj se spuščaš.

9. Ali si urnik lahko prilagodite?

Marjana: Tako je, jaz imam še redno službo, ko v službi izvem raspored, se tukaj dogovorim. Ko delam popoldne, sem tukaj dopoldne, ko delam dopoldne, sem tukaj popoldne. Ob koncih tedna smo prosti, sem pridejo prespat sorodniki bolnikov. Načeloma je takrat le prostovoljec in dve medicinski sestri, bolničarki, stalna kuharica, imamo tudi študente zdravstvene nege.

10. Ali bi lahko rekli, da je tistim, ki so verni, v tem primeru vera v uteho?

Marjana: Lahko bi temu pritrdili. Je pa tudi pri njih prisoten strah, kaj bo, negotovost. Česar ne poznamo, se na nek način bojimo. Na željo pacientov prihajajo tudi duhovniki in to pacientom zelo pomaga. Imamo tudi veliko muslimanov in pravoslavcev. Nekoč pa se je neka gospa kar skrila, če je videla duhovnika, tako se ga je bala.

11. Ali ima vsak bolnik svojo sobo?

Marjana: V sobi je le ena postelja, zaradi zasebnosti, intimnosti, miru, tam je, kar si želijo; radio, kasete, televizija, knjige ...

12. Glede na to, da je Hospic neprofitna organizacija, kako dobite sredstva za svoje delovanje?

Jože: Samo od donacij. Prej smo imeli še oskrbovalni dar, če ga je lahko kdo dal. Med ministrstvom in hospicem so bili problemi, nekaj časa se je hospic financiral prek bolnice, ki nam pa denarja ni nakazovala, zato sta bila tu tudi dva ministra. Tudi predsednik republike je že bil na obisku pri nas. Gremo tudi v druge države. Hrvaška se zgleduje po nas, odprli so hospic v Reki, sedaj ga odpirajo v Zagrebu, k nam pa hodijo na prakso. Tudi na Dunaju smo že bili. Tam je hospic v nekem stanovanjskem bloku, kar je dobro za stanovalce, saj so zraven ljudi. Imajo tudi prostovoljce, vendar imajo predvsem plačane medicinske sestre. Ljudje donirajo veliko hrane, neka kmetija donira maslo, mleko in podobne stvari, tudi sorodniki donirajo. Pravzaprav se preživljamo predvsem z malimi prispevki. Nekdo nam je podaril avto, pa kakšno televizijo pustijo tukaj in obleke. Vedno smo na robu, enkrat visimo na nitki, enkrat pa v redu shajamo. Ljudje so zelo radodarni, čeprav Slovenci veljamo za škrt narod, nismo takšni. Hiša je od mesta Ljubljane, ki jo je dala v brez-

plačen najem našemu društvu. Gospa, ki je prej živela tukaj, je želela, da tukaj ustvarimo hospic in je po smrti zapustila hišo mestu Ljubljana s takim namenom.

13. Ali bi lahko rekli, da kaj drugače gledate na smrt?

Jože: Smrti sem navajen od nekdaj. Jaz najbrž drugače gledam kot vi, ker sem že bližje, a mi je to kljub temu spremenilo pogled. Dalo mi je neko potrdilo. Najbolj so me presenetile kakšne življenjske zgodbe. To, kar sem že prej slutil in vedel, sem si samo potrdil. Mogoče je meni lažje, saj verjamem v posmrtno življenje. Zato je pomembno, da imamo tudi več skupin, med njimi je tudi skupina za žalujoče, z njimi hodimo na izlete, jim pomagamo. Srečanja trajajo eno leto. Ljudem predstavljamo pogled, da smrt ni nekaj tako groznega kot vsi mislijo.

14. Vam je bilo kdaj žal, da ste se pridružili hospicu?

Jože: Ne, nikoli. Čeprav so prijatelji bili šokirani.

Skupna refleksija dijakov četrtega letnika

Delo v skupini ima predvsem prednosti (razdelitev dela, več idej, predlogov, zamisli, vprašanj; več glav več ve), nekaj pa je tudi slabosti (nesoglasja zaradi različnih mnenj, različne prioritete in interesi, usklajevanje, dogovarjanje). Delo ocenjujemo pozitivno – vsak je nekaj prispeval in zato nam je vse uspelo. Posebej dobro nam je uspel intervju, saj smo izvedeli čisto vse, kar smo želeli in še več. Skozi projektno delo smo se naučili, kako pomembno je sodelovanje. En sam človek proti svetu ne more storiti praktično ničesar, če pa ljudje stopijo skupaj, sodelujejo, komunicirajo, sklepajo kompromise in delujejo v družbeno dobro, lahko pride do velikih sprememb. Prav tako smo se ob obisku hospica zamislili o vrednosti in minljivosti življenja. Kako kratko in dragoceno je, koliko je vredno, da imaš nekoga, ki skrbi zate ne glede na to, v kakšnem zdravstvenem stanju si. Doumeli smo, da smrt sama ni strašna, je le del življenja. Brez smrti življenje namreč ne bi imelo smisla.

Sklep

Čeprav dejavnosti, ki so se dotikale socialnega kapitala, v razredu nisem vrednotila s pomočjo znanstvenih kazalnikov, lahko rečem, da je delo v razredu zaradi izbranih tem, ki so se dotikale socialnega kapitala, teklo bolj sproščeno, veselo, z veliko pogovora, smeha, izmenjavami mnenj. Dijaki so intervjuje opravili brez negotovanja, kljub temu, da so jih morali opraviti izven pouka. Priprave na izvedbo intervjuja so v razredu sprožile marsikatero debato ali vprašanje, kar je dalo slutiti, da v šoli pogrešajo pogovor.

Menim, da učitelj ni zgolj inštruktor, ampak je tudi socializator, nekdo, ki je dolžan poskrbeti za dobro počutje učečega se, za dobre odnose v razredu in za povezovanje z okoljem. Uvajanje projektne naravnane dela pri pouku vsekakor spodbuja socialne stike in vzpostavlja odprte in pristne odnose. V prihodnje nameravam nadaljevati z dejavnostmi, ki dvigujejo socialni kapital v razredu, predvsem z dejavnostmi, ki spodbujajo pozitivne odnose v razredu. To sem mi zdi tudi najlažje, saj ne zahteva nobenih sistemskih sprememb, posebnega urnika ali dodatnega denarja. Vendar pa bi bili odnosi in posledično tudi učni dosežki veliko boljši, če bi se dejavnosti za dvig socialnega kapitala uredile tudi sistemsko. V mislih imam predmet, ki bi dijake spodbujal k pozitivnim odnosom, pozitivnem mišljenju, povezovanju. Odprto ostaja marsikatero vprašanje: Je smiselno zavestno dvigovati socialni kapital v šoli? Zakaj in čemu? Je šola res kraj, kjer so pomembni samo dosežki? Kaj pa socialni angažma, okolje, prostovoljstvo, dobri medsebojni odnosi? Ali to zadeva zgolj posameznega učitelja in njegove interese? Tukaj bi lahko navedli še marsikaj, trenutno pa je situacija glede socialnega kapitala podobna zgodbi o slepih možeh in slonu, kakor meni Gehmacher: »Zgodba pripoveduje o skupini slepih mož, kjer se je vsak izmed njih dotaknil slona, da bi lahko s tem spoznal, kakšen je slon. Vsak izmed mož se je dotaknil slona na drugem mestu, kasneje pa so možje primerjali njihova občutja ter kaj kmalu ugotovili, da se nikakor ne strinjajo s pripovedovanjem ostalih. Podobno je tudi s socialnim kapitalom, različni znanstveniki trenutno tipajo različne dele slona, nekateri nogo, drugi rilec [...] Nevroznanstveniki raziskujejo socialne nevrone, farmacevti se osredotočajo na hormon sreče oksitocin, sociologi na socialne odnose in socialne mreže [...] do skupnega konsenza pa še niso prišli.« (Rauscher 2009, 333)

Literatura

- Ažman, T., in A. Koren. 2013. »Dvig socialnega in kulturnega kapital v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti.« Interno gradivo, Šola za ravnatelje, Kranj.
- Bauer, J. 2008. *Princip človeškosti: zakaj smo po naravi nagnjeni k sodelovanju*. Ljubljana: Študentska založba.
- Dumont, H., D. Istance in F. Benavides, ur. 2013. *O naravi učenja*. Ljubljana: Zavod za šolstvo.
- Hagen, A. 2011. *Lernen ist Beziehung: Ein Spiel- und Übungsbuch zum Begreifen von Sozialkapital*. Dunaj: БМУКК.
- Košir, K. 2013. *Socialni odnosi v šoli*. Maribor: Subkulturni azil.
- Rauscher, E., ur. 2009. »Schulkultur. Schuldemokratie, Gewaltprävention, Verhaltenskultur.« *Pädagogik für Niederösterreich* (3): 317–336.

Koreninjenje: s povezovanjem podeželja in mesta do novih in trajnih vezi

Petra Lajlar

Osnovna šola Dobje

Uvod

Delo na področju dvigovanja socialnega in kulturnega kapitala smo mreže šol v projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti morale usmeriti na a) šolo oz. vrtec, b) sodelovanje s starši ali pa c) povezovanje z okoljem. Naša mreža (IV. oš Celje, oš Lesično, oš Dobje in Šola za hortikulturo in vizualne umetnosti Celje se je naslonila na slednje, pri čemer naj bi poudarek dajali dejstvu, da je šola središče v kraju in tako deluje kot povezovalni element vseh občanov. Preko različnih projektov, socialnega podjetništva, nevladnih organizacij idr. naj bi se razvijali skupno življenje, spoštovanje, medsebojna pomoč in občutek enakosti (Gladwell 2009).

Glede na to, da smo se v mreži znašle dve manjši podeželski osnovni šoli ter ena velika mestna, zraven pa še srednja šola, katere delovanje je močno povezano z naravo, smo se izvajalke projekta odločile, da bomo kot rdečo nit našega delovanja izpostavile povezavo med podeželjem in mestom in to predvsem preko narave. Naravo v njenem najširšem pomenu smo videle kot tisti element, ki lahko krepi vse vidike socialnega in kulturnega kapitala. Hkrati smo si kot cilj postavile tudi vzpostavljanje novih in trajnih vezi v mreži med vsemi deležniki, da bi na ta način izboljšali medosebne odnose in posledično doprinesli k boljši samopodobi učencev/dijakov. Naš projekt smo ravno zaradi omenjenega cilja poimenovali Koreninjenje: vzpostaviti korenine, ki bodo v prihodnosti pognale drevo, za katerega upamo, da bo kmalu začelo tudi obilno roditi.

Izvajalke projekta vseh štirih šol v mreži smo preko celega šolskega leta izvajale aktivnosti, ki so bile v veliki meri vezane na naravo ter naravno in kulturno dediščino naših krajev, hkrati pa smo spodbujale učence, učitelje in ostale deležnike, ki so vstopali v izvajane dejavnosti, da so vzpostavljali nove in krepili stare socialne vezi. Kot vrhunec in hkrati zaključek naših dejavnosti smo ko-

nec meseca aprila 2014 na OŠ Dobje pripravili in izvedli skupno prireditev, ki smo jo, prav tako kot projekt sam, poimenovali Koreninjenje.

Koreninjenje kot skupen dogodek vseh štirih šol v mreži poudarja vidik ponosa in pripadnosti ter dviguje raven zaupanja med sodelujočimi deležniki. Dogodek je bil organiziran kot kulturna prireditev, ki je dajala poudarek naravi. Kot nastopajoči so sodelovali učenci vseh štirih šol v mreži. Na ta način smo želeli okrepiti sicer že vzpostavljene socialne mreže, v toku priprav na dogajanje in na samem dogodku pa so se dodatno vzpostavile tudi povsem nove socialne vezi (med samimi učenci sodelujočih šol, med učitelji in učenci, med občani – obiskovalci prireditve in ostalimi deležniki).

Iz teorije v prakso

Naša mreža šol si je pri izvajanju aktivnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala vseskozi prizadevala ozaveščati pomen narave in spoštovanja le-te. Ta nota je bila zato prisotna tudi pri snovanju kulturnega programa za našo skupno prireditev.

Iv. OŠ Celje je pripravila gledališko uprizoritev Nenavadna poroka avtorja Vinka Moederndorferja, ki preko živalskega sveta predstavi problem neenakosti in dojemanje le-te s strani različnih opazovalcev (ljubezen med petelinom in lisico).

OŠ Lesično je s priredbo pripovedi Svetlane Makarovič Kosovirja na letечи žlici v igrano predstavo Kosovirja s Kozjanskega predstavila kozjansko kulturno in naravno dediščino.

Srednja šola za hortikulturo in vizualne umetnosti Celje je na dan dogodka poskrbela za posaditev drevesa skk, že predhodno pa so njeni dijaki izdelali tudi kostume in sceno za potrebe uprizoritve Nenavadne poroke.

OŠ Dobje je za potrebe kulturnega programa pripravila glasbeno točko v izvedbi šolskega banda, v katerem je sodelovalo vseh sedem učencev 8. razreda. Kot šola gostiteljica je poskrbela tudi za vse formalnosti v zvezi s pripravo prireditvenega prostora (dekoracija, ozvočenje) in pogostitve po prireditvi.

Na prikazani način smo izvajalke projekta skušale doseči cilj, da z naravo in preko narave povežemo učence in učitelje vseh štirih šol v mreži.

Kot ugotavlja Glasser (2001), so medčloveški odnosi na vseh ravneh prepoznani kot bistvo dobrega in uspešnega delovanja v življenju. Tudi kultura je tista, ki povezuje ljudi. Za nekatere učence je šola edini kraj, kjer so izpostavljeni kulturi. To so običajno otroci iz manj premožnih družin.

S Koreninjenjem smo želeli pritegniti k sodelovanju čim več učencev in to ne glede na njihove siceršnje zmožnosti in socialni status. Glede na želje so

učenci lahko pri dogodku sodelovali bodisi kot nastopajoči v kulturnem programu bodisi kot del ekipe, ki je pripravila sceno in pogostitev bodisi kot »novinarji«, ki so spremljali dogodke in poročali o izpeljani prireditvi. Nekateri so na prireditve prišli zgolj kot obiskovalci.

Izvedba prireditve Koreninjenje

Za vse dejavnosti, ki smo jih s sodelavkami izvajale v okviru projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala, smo izdelale podrobne načrte, s pomočjo katerih smo nato korektno izpeljale zastavljene dejavnosti.

Tudi za Koreninjenje smo izdelale premišljen izvedbeni načrt. Že v mesecu februarju smo na našem skupnem sestanku podale smernice za prireditev: določile smo čas in kraj dogajanja ter si porazdelile naloge v zvezi s samo prireditvijo. V času do meseca aprila so zorele naše ideje, vsaka zase pa smo tudi izvedle zadane organizacijske in vsebinske naloge. Teden dni pred prireditvijo smo imele zadnji usklajevalni sestanek, na katerem smo sprejele končne odločitve o izvedbi Koreninjenja ter pripravile vabilo in vprašalnike za nastopajoče učence. Vabilo smo v elektronski obliki posredovale ravnateljicam vseh štirih šol ter vodstvu Šole za ravnatelje. Na oš Dobje je bilo vabilo na prireditev tudi natisnjeno in prilepljeno na oglasnih deskah učiteljev in učencev.

Teden dni pozneje, v sredo, 23. 4. 2014, je bila na oš Dobje izvedena dolgo načrtovana prireditev, ki je, kot je že bilo povedano, zajemala dve krajši gledališki predstavi: Nenavadno poroko v organizaciji I v. oš Celje, za katero so sceno in kostume izdelali dijaki Šole za hortikulturo in vizualne umetnosti Celje ter Kosovirja s Kozjanskega, ki so jo pripravili učenci oš Lesično. Na oš Dobje je šolski band poskrbel za glasbeno točko. Predstavili so se s Kreslinovo Od višine se zvrtili, s katero se je tudi zaključil uradni del prireditve.

Poleg kulturnega programa smo skupni dogodek ovekovečili s posaditvijo drevesa skk na vrtu oš Dobje. Za samo izvedbo posaditve sta bila zadolžena dva dijaka Šole za hortikulturo in vizualne umetnosti. Ob prisotnosti številnih učencev in učiteljev sta zasadila drevo v vnaprej izkopano luknjo, eden od njiju pa je ob tem predstavil izbrano sorto drevesa – nešpljo. Nešplja ni bila izbrana naključno. Gre namreč za zelo staro sadno drevo, ki izvorno raste v Jugozahodni Aziji, v naše kraje pa so ga v Antiki prinesli Rimljani. Sadež je rjavkast in spominja na mešanico hruške ter jabolka s čežanasto sredico ter veliko muho. Ko dozori, je zelo trd in kisel, užiten postane šele, ko ga zmehča zmrzal. Na podeželju je sadež še poznan, v mestnih okoljih pa ga učenci slabo ali pa sploh ne poznajo.

Sodelavke v mreži smo enotnega mnenja, da ima zasaditev drevesa močan

simbolični pomen. Poleg tega, da gre za obuditev stare sadne vrste, ki je bila nekdaj vsakdan slovenskega podeželja, je tukaj prisoten še moment mreženja in razraščanja. Predstavljamo si, da se bo zasajeno drevo tako zakoreninilo, da bo v prihodnosti obrodilo tudi sadove. Prav tako kot naše sodelovanje v projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala: z veliko truda in dobre volje smo vzpostavili močne korenine in pričakujemo, da se bodo poleg že vidnih rezultatov pokazali še novi pozitivni odzivi ob koncu izpeljanega projekta.

oš Dobje kot šola gostiteljica in koordinatorica projekta je poskrbela tudi za pogostitev in neformalno druženje učencev, učiteljev in ostalih obiskovalcev po končanem kulturnem programu in zasaditvi drevesa.

Ker smo morale vse mreže, sodelujoče v projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala, svoje delo predstaviti tudi kolegom in kolegicam na delavnicah na Brdu, se je naša mreža odločila, da bomo v svoji predstavitvi, ki smo jo imele 7. 5. 2014, torej neposredno po organiziranem skupnem dogodku, dale poudarek prav temu. Tudi zaradi tega smo veliko napora vložile v fotografiranje, snemanje in beleženje vtisov vseh deležnikov.

Rezultati izvajanja dejavnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala

Izvajalke smo vse dejavnosti, izpeljane v okviru projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala, skozi celo šolsko leto kvantitativno in kvalitativno spremljale. Merila za presojo dviga s k k so lahko po eni strani čisto številčno opredeljena, po drugi strani pa imamo tudi mehanizme, s katerimi presojamo občutke vseh deležnikov v projektu. Glede na število izpeljanih dejavnosti, udeleženih učencev, vključenih deležnikov idr. je naša mreža šol v projektu zagotovo bila zelo uspešna. Poleg količine smo izmerili tudi kakovost dejavnosti. Pri tem smo se sodelavke v mreži posluževale predvsem neformalnih pogovorov z otroki, v katerih smo skušale pridobiti informacije o njihovih občutkih, željah, predstavah ter o zadovoljstvu ali morebitnih pomanjkljivostih ob izpeljanih aktivnostih v okviru s k k.

Tudi Koreninjenje smo spremljale na opisani način. Zabeležile smo vse kvantitativne podatke, hkrati pa smo pripravile tudi strukturiran vprašalnik, s pomočjo katerega so bila merjena pričakovanja učencev in dijakov pred dogodkom in zbrani vtisi po njem. Na podlagi vprašalnika je bila naknadno uvedena tudi analiza dviga socialnega in kulturnega kapitala.

Prireditev si je ogledala cela šola Dobje, to pomeni vsi učenci od 1. do 9. razreda ter njihovi spremljevalci. Govorimo o več kot 100 gledalcih. Nastopajočih učencev, ki so se predstavili na odru, je bilo 31. Prišteti moramo še dva dijaka, ki sta izvedla posaditev in predstavitev drevesa s k k.

Izvajalke projekta smo pričakovale, da bo Koreninjenje prineslo vsesplošno zadovoljstvo vsem prisotnim deležnikom, kar se je po prireditvi v resnici potrdilo. Dobro izpeljana prireditev z zadovoljnimi akterji zagotovo doprinese k boljšemu počutju in posledično tudi boljšim odnosom med vsemi deležniki.

Prav tako smo pričakovale, da se bodo med akterji odrskega nastopa oblikovale nove socialne mreže, saj je moralo priti do interakcije in sodelovanja pri samem kulturnem programu, novinarskem delu in kasnejšem neformalnem druženju. Želele smo si, da bi se na ta način okrepilo zaupanje med samimi učenci in tudi zaupanje učencev do učiteljev ter da bi s tem pripomogle tudi k bolj pristnim in odprtim odnosom med nami. Če povzamem Glasserja (2001), smo ljudje družabna bitja, ki za svoje dobro delovanje potrebujemo dobre odnose z ljudmi. Dobri medsebojni odnosi so človekova potreba. Ko smo nesrečni, je to skoraj vedno zato, ker nimamo dobrih odnosov z ljudmi v svojem življenju.

S pomočjo vprašalnikov, ki so jih vsi nastopajoči učenci rešili pred in po nastopu, smo želele preveriti domnevni pozitivni vpliv prireditve na učence. Predvsem pa je bil namen vprašalnika, da se učenci pred in po nastopu zave-stno poglobijo v svoja doživljanja in občutke. Anonimno rešeni vprašalniki so nam dali sledeče podatke: večini nastop ni predstavljal večje ovire in so se ga veselili kljub večji ali manjši tremi. Po nastopu so bile ocene zadovoljstva pri vseh učencih enake ali višje kot pred nastopom. Prav tako bi večina učencev še sodelovala na podobnih prireditvah. Nekoliko slabši od pričakovanj pa so bili rezultati neformalnega druženja po prireditvi. Le nekaj učencev je navezalo nove stike, ki jih imajo namen trajno ohranjati. Večini pa je bilo druženje zgolj prijetna izkušnja.

Ker je bila prireditev tudi posneta, smo si mentorice s svojimi učenci naknadno pogledale nastope in smo jih skupaj analizirali. Učenci so sami podali komentarje oz. razmišljanja. S prikazano analizo vprašalnikov in pogovori z nastopajočimi učenci in dijakoma lahko trdimo, da je prišlo do dviga socialnega in kulturnega kapitala, saj so nastopajoči okrepili svojo samozavest, z medsebojnim druženjem so vzpostavljali nove in krepili stare socialne mreže, hkrati pa so izrazili željo po še večkratni ponovitvi podobnega dogodka.

Dviga socialnega in kulturnega kapitala pa nismo zaznali le pri nastopajočih, pač pa tudi pri gledalcih. Neposredno po prireditvi je bila izvedena kratka ustna anketa med naključno izbranimi učenci – gledalci. Kolegica s Šole za hortikulturo in vizualne umetnosti se je pomešala med občinstvo in z vprašanji (Kakšna se ti je zdela prireditev? Kaj ti je bilo najbolj všeč? Kakšni so tvoji vtisi?) pridobila informacije o izpeljanem dogodku. Vsi vprašani so pohvalili nastop obeh gledaliških skupin in glasbeno točko. Učenci – gledalci so izpo-

stavili dejstvo, da se radi udeležujejo takih prireditvev in si jih v prihodnje želijo še več. Spremljanje kulturne prireditve, razumevanje pravil in primerno obnašanje, vživljanje v zgodbo prikazanih iger in uživanje ob spremljanju le-teh je ne le pri učencih, temveč tudi pri učiteljih in ostalih obiskovalcih prireditve vplivalo na dvig socialnega in kulturnega kapitala.

Teden dni po izpeljani prireditvi smo imele sodelavke v mreži ponovni skupni sestanek, na katerem smo izvedle analizo dogodka, pregledale fotomaterial in videoposnetke ter pripravile predstavitev primera dobre prakse, ki je v največji meri opisoval ravno predhodno predstavljeno Koreninjenje.

Ovire pri izvajanju dejavnosti

Pri načrtovanju in izvedbi opisanega dogodka smo seveda naleteli tudi na določene težave. V prvi vrsti so bile to zagotovo finance – stroški prevoza otrok, nabava materiala, pogostitev. Po svojih zmožnostih smo omenjene izdatke pokrili v dogovoru z vodstvi šol v mreži ter lastnimi prispevki.

Prvotno je bila prireditev zamišljena kot dogajanje na prostem v naravi, pri čemer smo seveda morale računati tudi na možne vremenske nevšečnosti. V ta namen smo zato predvidele nadomestno notranjo lokacijo na oš Dobje. Dejansko je bil dogodek nato realiziran v notranjih prostorih, in sicer v jedilnici oš Dobje. Zasaditev drevesa, ki je zajemala časovno manjši del opisanega dogodka, se je seveda odvila na prostem, na vrtu za šolo. Imeli smo srečo, da v tem času ni bilo dežja in smo tako tudi ta del izvedli ob številni prisotnosti učencev in učiteljev.

Glavna ovira, ki nam je prišla na pot ne le pri načrtovanju Koreninjenja, ampak na splošno pri izvajanju aktivnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala, pa je dejstvo, da se v omenjene aktivnosti v glavnem vključujejo učenci, ki so prepoznani kot učno sposobnejši in izhajajo iz socialno močnejših okolij. Opažamo, da sta interes in motivacija za aktivno vključevanje v dodatne aktivnosti pri teh učencih znatno večja kot pri učencih, ki izhajajo iz revnejših okolij z manj izobraženimi starši.

Naša glavna skrb je zato namenjena temu, da bi v projektne aktivnosti pripeljale tudi te učence in dijake. Kot pravi Gladwell (2009), je za uspeh posameznika in posledično za njegovo srečo pomembnih več dejstev: kraj in čas rojstva, poklic staršev, razmere v obdobju odraščanja ter tradicija, ki jo je posameznik nasledil od prednikov. Na večino navedenih okoliščin seveda nimamo vpliva, kot učitelji pa lahko pripomoremo k boljšim razmeram v obdobju šolanja za slehernega učenca. S pozitivnimi spodbudami, pogovori, pohvalami in predvsem s tem, da v učencih krepimo občutek njihove lastne vrednosti. V

našem konkretnem primeru sta bila kot šibkejša prepoznana fanta – dijaka, ki sta poskrbela za zasaditev drevesa с κ κ. Zanju je bilo prvič, da sta »nastopala« pred tako številčnim občinstvom. Drevo sta posadila v naprej izkopano luknjo in eden od njiju je nato tudi predstavil značilnosti posajene drevesne sorte – nešplje.

Menim, da smo pri vpeljevanju aktivnosti za dvig socialnega in kulturnega kapitala ravno učitelji/mentorji tisti, ki se moramo potruditi in vložiti napor v to, da aktiviramo tudi manj sposobne, socialno šibkejše učence in dijake. S pomočjo manj formalnih srečanj lahko le-te spodbudimo, da se upajo izpostaviti kot nastopajoči. Če si nekaj želijo, pa tega zaradi slabe samopodobe in nizke samozavesti ne uspejo uresničiti, smo tukaj mi, da jim pri tem pomagamo.

V okviru projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala se je lahko določen čas delovanja namenil tudi neformalnemu pogovorom in razreševanju težav. Učitelj/mentor si je lahko vzel čas in prisluhnil. Ta komponenta se mi zdi bistvena: učitelj si je lahko znotraj ur, namenjenih izvajanju projekta, samostojno razporedil čas.

Razprava

Socialni in kulturni kapital sem uvodoma zaradi lažje definicije obravnavala ločeno. Vendar pa se je skozi praktično delovanje pokazalo, da sta obe vrsti kapitala, socialni in kulturni, med sabo tako prepletena in povezana, da je razlikovanje med njima v resnici možno samo na ravni teorije. Pri opazovanju učinkov, ki so jih izvedene dejavnosti prinesle učencem in tudi nam, izvajalkam je težko ali pa nemogoče reči, da se je dvigoval zgolj socialni ali na drugi strani zgolj kulturni kapital. Vselej so učinki obojega šli z roko v roki.

Če sem čisto konkretna: učenci, ki so nastopali na kulturni prireditvi, so se morali naučiti določeno besedilo, morali so se znati primerno obnašati in izražati na odru, morali so pravilno vstopati v interakcijo s publiko in se nasploh obnašati v skladu z veljavnimi normami našega vsakdana. Ob vsem tem pa so seveda tudi družili, zabavali, urili večine komunikacije in nasploh nastopali kot družabna in družbena bitja.

Namen Koreninjenja, tako same prireditve šol v mreži kot našega skupnega projekta v celoti, je bil preko narave vzpostaviti nove in poglobiti že vzpostavljene socialne stike med vsemi deležniki v tej zgodbi. To smo želele doseči preko dejavnosti, za katere verjamejo, da pripomorejo k izboljšanju odnosov med vsemi deležniki in posledično omogočajo predvsem učencem pridobiti pozitivnejšo samopodobo in s tem boljše oz. kakovostnejše šolsko in izvenšolsko življenje.

Vse dejavnosti, ki smo jih izvajale posamično na šolah, predvsem pa naša skupna prireditve v mesecu aprilu, so imele za cilj boljše počutje učencev zaradi izboljšanih medsebojnih odnosov. Opažamo, da se učenci, ki so imeli možnost neformalnega navezovanja stikov s šolskimi avtoritetami izven časa pouka, te učitelje/avtoritete boljše sprejemajo v razredu (manj odklonilnega obnašanja, upiranja, nasprotovanja). Na ta način lahko učitelji dosežejo kakovostnejši pouk in s tem večje zadovoljstvo pri svojem vsakodnevem delu.

Ko smo s sodelavkami razmišljale, kaj bi bilo tisto, kar naj predamo kot priporočilo drugim šolam in vrtcem, smo si bile enotne, da je bistveno imeti dobro zastavljene cilje. Če točno veš, kam potuješ, bo tvoja pot zagotovo lažja in uspešnejša. Mreže naj si zato oblikujejo zelo konkretne in realne cilje. Čim več naj bo druženja in sodelovanja, da se mreženje z mikrosistemov prenese tudi na večje enote.

To je tudi tisto, kar bomo same skušale ohraniti v prihodnosti. Temelje, ki smo jih položile s sodelovanjem v projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala, bomo nadgradile z nadaljevanjem vpeljanih aktivnosti. Sicer pa je že in še bo naša usmerjenost na dvigovanje kompetenc socialnega in kulturnega kapitala prisotna tudi pri urah pouka in siceršnjem vsakodnevem delu z učenci in dijaki. Prizadevanja po večji skrbi za dvig socialnega in kulturnega kapitala bi po mojem mnenju moral ponotranjiti vsak pedagoški delavec.

Literatura

- Gladwell, M. 2009. *Prebojniki: resnica o uspehu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
Glasser, W. 2001. *Vsak učenec je lahko uspešen*. Radovljica: MCA.

Učimo se pri sosednji šoli

Aurora Calvet

Osnovna šola Simona Gregorčiča Kobarid

Uvod

Projekt in dejavnosti, ki jih bomo predstavili v prispevku smo poimenovali Učimo se pri sosednji šoli. Že samo ime pokaže naš cilj: druženje z drugimi šolami z namenom dvigati naš socialni in kulturni kapital. Menimo namreč, da se vsak zase in celo vsaka šola zase težko loti česa takega, saj se včasih preveč zapremo ali živimo v prepričanju, da nam gre povsem v redu. Španski pregovor, ki pravi: »más vale loco conocido que sabio por conocer« (boljši je poznan norec kot nepoznan modrec), nam lahko pomaga razumeti takšen način razmišljanja. Ravno zato menimo, da sta širjenje socialne mreže in krepitev občutka pripadnosti tako zelo pomembna.

Šole v naši mreži so dokaj izolirane, saj so prostorsko oddaljene in vsaka dela bolj zase. Združujejo se le ob kakšnem športnem ali šolskem tekmovanju. Osnovna šola Simona Kosa Podbrdo je majhna šola z nekaj čez 70 učenci, toda zelo pomembna kot kulturno središče Baške grape. Osnovna šola Kanal se trudi s strokovnostjo, izmenjavo izkušenj in s pristnimi odnosi med strokovnimi delavci ustvarjati pri starših večje zaupanje in sodelovanje. Osnovna šola Kobarid kot koordinator mreže šol v projektu »Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti« želi spodbujati medvrstniško druženje ter tak odnos med otroki, da se bodo počutili varni, pripadniki šoli in vrtcu in bodo s svojim znanjem in uspehom dvignili prepoznavnost šole in njen ugled. Gimnazija Tolmin pa je center, v katerem se po osnovni šoli otroci srečujejo in sodelujejo. Gimnazijci pa se dokaj redko vračajo nazaj v osnovne šole.

Druženje za dvig socialnega in kulturnega kapitala

Socialni in kulturni kapital raste v vsakdanjih dejavnostih, ki redno potekajo v šoli, lahko pa jim dodamo še nekaj posebnega. Lahko povabimo starejše (med-

generacijsko sodelovanje), lahko povabimo drugo šolo, lahko izvedemo medvrstniško sodelovanje, možnosti so neskončne. V mreži smo si tako zastavili naslednje cilje:

- *širjenje socialne mreže med učenci in strokovnimi delavci;*
- *krepitev pripadnosti:* spodbuditi dijake, da se vračajo v svoje domače okolje in delijo pridobljeno znanje ter ideje z mlajšimi, kar pripomore pri zadrževanju mladih v Posočju (multimedijske predstave);
- *uporaba javnih prevozov za trajnostni razvoj:* otroci se obiskujejo med seboj z vlakom (otroci se sicer redko vozijo z vlakom);
- *učenje na daljavo,* dvig digitalne pismenosti in uporabe sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) v izobraževanju v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah;
- *dvig pisnega sporazumevanja v maternem in tujem jeziku:* organizacija jezikovnih krožkov, bralnih značk in dopisovanja;
- *krepitev povezanosti* med gimnazijo, osnovno šolo in vrtcem, medgeneracijsko sodelovanje ter razvijanje socialnih in medkulturnih kompetenc;
- *izmenjava idej in mnenj* med strokovnimi delavci ter timsko poučevanje;
- *spoznavanje okolja,* v katerem delujejo posamezne šole in vključenost v družbeno dogajanje v širšem okolju.

V enem šolskem letu smo izvedli paleto raznolikih dejavnosti: Z učenci iz dveh šol smo obiskali košarkarsko tekmo v času Evropskega prvenstva v košarki in Bevkovo domačijo ter se družili na pohodih po hribih, na mednarodni dan jezikov smo v treh šolah pripravili za otroke in starejše jezikovne delavnice, organizirali smo šolski tabor, šolo logike, druženje starejših in mlajših učencev v tednu otroka, učenci in dijaki so se srečali v športu in umetnosti na Festivalu mladih, dijaki in študentje so se učili na delavnicah za nadarjene, otroci in starejši so skupaj ustvarjali in se srečali v okviru Dneva slovenske hrane, učenci so nastopali s pevskim zborom, nekateri učenci so se odločili za prostovoljno pomoč zaposlenim v šolah, dijaki pa so se učili in družili v filmskem, multimedijskem in računalniškem krožku. Ena od dejavnosti so bile božično-novoletne delavnice, ki jih bomo nekoliko podrobneje predstavili.

Božične delavnice

Osnovna šola Kanal je novembra 2013 v popoldanskem času organizirala ustvarjalnico Izdelajmo voščilnico. Delavnica je bila medgeneracijsko obar-

vana, ker so v njej sodelovali upokoјenci, učitelji in učenci iz devetega razreda. Želeli so se naučiti izdelovati drugačne voščilnice in jih uporabiti za zbiranje sredstev za šolski sklad. Mentorica je k sodelovanju povabila vse šole znotraj mreže. Na vabilo se je odzvalo 7 učenk oš Kobarid od 1. do 9. razreda, ki smo jih s šolskim kombijem odpeljali do oš Kanal.

Cilji te dejavnosti so bili:

- druženje, spodbujanje in medsebojna pomoč pri izdelovanju izdelkov;
- dvigati kulturno zavest ob praznikih;
- dvigati pozitivno samopodobo ob dobrih izdelkih;
- poudariti pomen družinskih praznikov;
- razvijati občutek za skupnost;
- graditi medsebojne odnose in poglobljati zaupanje.

Dejavnost je obiskalo nekaj čez 50 oseb, starih od 6 do 70 let. Družili so se, si pomagali, skupaj ustvarjali in se naučili precej novega.

V oš Kobarid se je skupina učenk prvič prijavila na popoldanske dejavnosti v drugi šoli. V oš Kanal so prvič izvajali delavnico, v kateri je bil cilj izdelati voščilnice za šolski sklad in kamor so povabili tudi učence druge šole. Ker je bilo na delavnicah potrebno krožiti po različnih tehnikah, so se udeleženci med seboj mešali in sodelovali ne glede na starost, znanje ali pripadnost šoli. Vsi so bili zelo sproščeni in so imeli obilo volje za učenje in podajanje znanja.

Upokoјenke iz Kanala so naučile dekleta iz oš Kobarid šivati božično-novoletne izdelke. Bile so tako navdušene, da so se odločili, da bodo imeli delavnice tudi v Kobaridu in da bodo skupaj prenesle šiviljsko znanje naprej.

Učenke so takole opisale svoje doživetje:

Družili smo se, se naučili več tehnik izdelovanja voščilnic in se tudi odločili, da bomo to znanje dali naprej, in sicer, da bomo ponudili možnosti, da učimo druge otroke spretnosti, ki so nas jih naučili na delavnicah.

Dobili smo dobre ideje za letošnje okraševanje drevesca v šolski knjižnici in skupaj z učenci 3. razreda in višjih razredov so nastali čudoviti izdelki. Tudi pri izdelovanju voščilnice smo pomagali učencem 2. in 3. razreda, da so lahko izvezli prelepo jelko.

Mnenje sodelujočih o zasnovi in izvedbi dogodka je bilo zelo pozitivno in prepričani smo, da smo dosegli cilje, ki smo si jih zastavili. Lahko smo videli in čutili, kako sta socialni in kulturni kapital rasla tudi po zaključeni delavnici.

o š Kanal se je odločila imeti še eno delavnico pred božičem, in sicer peko piškotov za božični čas.

Kaj smo dosegli in kako naprej

Rezultat je bil za vsako šolo malce drugačen, saj se vse štiri šole med seboj razlikujemo. Kljub temu, da smo se dela lotili na različne načine, so bili rezultati za vse pozitivni in spodbudni.

Vse štiri šole se strinjamo, da smo zadane cilje dosegli, še posebej prva dva, širjenje socialnih mrež in krepitev pripadnosti kraju. Spodbujali smo medrazredno sodelovanje, sodelovanje z vrtcem in sodelovanje s soslednjimi šolami. Skrbeli smo za prijetno vzdušje. Več dejavnosti je bilo osredotočenih na kulturno udejstvovanje v šolah in njihovih krajih, pri tem smo uporabili tudi prevoz z vlakom.

V o š Kobarid je opaziti, da se otroci med seboj več družijo, tudi medgeneracijsko. Odprti so tudi za sodelovanje z drugimi šolami. Ko so se dve ali tri skupine učencev vrnile z dogodkov z zelo pozitivnimi občutki in jih delile z drugimi otroci osebno in preko internetne strani, so spodbudile zanimanje drugih.

V o š Kanal je projekt omogočil nastanek dodatnih dejavnosti in obogatil nekatere obstoječe. Opažajo več sodelovanja med otroki in več sodelovanja med zaposlenimi ter širšim okoljem.

V o š Podbrdo menijo, da je bilo mreženje sprva omejeno zaradi večjih razdalj med šolami in s tem povezanimi stroški. S projektom so spoznali prednosti sodelovanja (popestritev in obogatitev programa za učence), tako za učitelje kot učence in njihove starše.

Gimnazija Tolmin je razvila nove aktivnosti, povečala sodelovanje z okoliškimi šolami in izpeljala mednarodno sodelovanje.

Naj opišemo še ovire v projektu in poti, kako smo jih premagovali. Potrebovali smo kar nekaj časa, da smo se v mrežo vključeni učitelji sestali. Sodelovanje ni bilo enostavno, ker na začetku projekta niti nismo dobro razumeli, kaj naj bi počeli. Spraševali smo se, kako naj bi se lotili dvigovanja socialnega in kulturnega kapitala. Kaj je lahko vključeno in kaj ne? Ko smo se učitelji na skupnih srečanjih, vključno s tistimi, ki so bila na Brdu, bolje spoznali in začeli sodelovati, smo sodelovali na različnih področjih, izvedli nekaj skupnih projektov in se družili na več načinov in na različnih krajih. Mreženje je bilo sprva zelo omejeno. Kot vedno je bila največja ovira denar. Kako se lotiti druženja, če nimamo denarja za potovanja? Naše šole se nahajajo na kar širokem prostoru, razdalje med šolami so velike, cestne povezave pa slabe. Srečevanje

je bilo tako dokaj oteženo. Že zaposleni med seboj težko sodelujemo, ker se premalo srečujemo, pri učencih pa je to še bolj opazno. Internetna stran vsake šole se je izkazala za najboljši način, kako predstaviti naše delo širši javnosti.

In sedaj? Toliko truda smo vložili v te vezi, da si je težko zamisliti prihodnost brez njih. Toda kje in kako si bomo drugo šolsko leto vzeli čas za klepet, za sodelovanje, za druženje? Kako vključiti vse to v naš vsakdanjik, je cilj, ki bi ga rada dosegla vsaka šola. Naša mreža bo ostala v stiku, še naprej bomo krepili sodelovanje med šolami (skupne jezikovne ekskurzije, gledališke predstave, likovni, naravoslovni in drugi tabori), ker s tem kar najbolj izkoristimo človeške in materialne vire, dijaki in učenci pa se urijo v socialnih spretnostih ter spoznavajo drugačnost.

Na začetku je bilo zelo težko motivirati vse sodelujoče in pripraviti ustrezen program, zato menim, da bodo sadovi vztrajanja pri mreženju šol vidni šele čez nekaj let.

Interakcija socialnega in kulturnega kapitala ter medkulturnega dialoga

Matjaž Zorko

Šolski center Ljubljana

Uvod

V prispevku predstavljamo primere dobre prakse spodbujanja socialnega in kulturnega kapitala z medkulturnim dialogom. Znotraj mreže šol se je vzpostavila močna homogena skupina štirih srednješolskih izobraževalnih ustanov (glede na starostno strukturo dijakov, raven izobraževanja in interesne povezave), ki med seboj povezuje Srednjo medijsko in grafično šolo Ljubljana, Srednjo poklicno in strokovno šolo Bežigrad, Šolski center Krško in kot nosilca mreže Šolski center Ljubljana, Gimnazijo Antona Aškercarja. Po začetnih težavah z zelo ozko zastavljeno tematiko delovanja (vrstniška mediacija), postavljeno v okvir socialnega in kulturnega kapitala, smo našli primerno temo, ki smo jo lahko opredelili kot vsem sprejemljivo, dovolj zanimivo ter ugotovili, da nam nudi široko paleto možnosti delovanja in raziskovanja na področju dviga socialnega in kulturnega kapitala. Odločili smo se za *medkulturni dialog*, ki je še kako aktualna in primerna vsebina v današnjem globaliziranem času in jo lahko tesno povežemo z dvigom socialnega in kulturnega kapitala. Vanj smo vključili tudi *medgeneracijski dialog*, ki smo ga dejansko skušali doseči skozi različne oblike *prostovoljstva* ter tako vsemu naštetemu dodati še vidik dviga socialnega in kulturnega kapitala in vzpostaviti interakcijo med vsem naštetim.

Medkulturni dialog posamezniku (beri dijaku) ne ponuja samo visoke ravni tolerančnega dojemanja družbenega okolja znotraj šolskih klopi, temveč zastavlja problem znotraj širše družbene horizontale in hkrati ponuja močno vez s socialnim in kulturnim kapitalom oz. vzpostavlja neločljivo interakcijo med socialnim in kulturnim kapitalom in medkulturnim dialogom.

Znotraj našega mreženja in povezovanja smo se zavzeli, da bi medkulturni dialog postal način življenja. To pomeni, da se dejansko zavedamo, da sta multikulturalnost in medkulturnost del našega življenja ter da o medkulturnosti ne govorimo le na teoretični ravni, temveč jo tudi dejansko živimo in z njo oza-

veščamo generacije mladih. Da pa lahko razumemo, na kakšen način se med enim in drugim vzpostavlja medsebojno delovanje oz. se prenaša medsebojni vpliv iz enega na drugega in se lahko med njima pojavijo celo nekatera temeljna odstopanja in seveda enoznačnosti, moramo sprva vedeti, kaj sta in kaj predstavljata *medkulturni dialog* in *socialni in kulturni kapital*.

Merjenje dviga socialnega in kulturnega kapitala – vsebina in metode

V tej pripravljalni fazi se je bilo potrebno dogovoriti, katere specifične dimenzije socialnega kapitala bodo dobile prioriteto merjenja in ugotoviti, kateri vidiki socialnega kapitala se skrivajo v okviru teh meril. Kategorizacija, ki je bila uporabljena v tem vzorcu, je temeljila na Blaxterjevi tipologiji iz leta 2001, ki je bila predvidena kot del raziskave Agencije za zdravstveni razvoj (Health Development Agency) (OECD 2010). Vse skupaj se je sprva generiralo v šest smeri takšne tipologije, da bi jih kasneje spremenili v le pet, ko so združili zaupanje in vzajemnost s socialno povezanostjo.

Vsaka izmed teh tem prikazuje poseben vidik socialnega kapitala in vsebuje več vrst različnih področij ter s tem tudi temu primerno število vprašanj. Mi smo jih nekako prenesli na delovanje socialnega kapitala v naših srednješolskih ustanovah.

Teh pet tem se deli na:

- soudeležbo, družbeno angažiranost, predanost in sodelovanje v (šolski, lokalni, državni, evropski) skupnosti, prostovoljnih organizacijah in društvih ter prevzemanje pobud, povezanih z institucionalnimi in lokalnimi problemi;
- spremljanje dogajanja, samoučinkovitost – spremljanje in vplivanje na pojave v skupnosti, razumevanje, odprtost do drugih, zadovoljstvo z življenjem;
- dojemanje ravni družbenih struktur ali značilnosti družbe – zadovoljstvo z lokalnim območjem, zaznavanje ponujenega na lokalni ravni in spoznavanje lokalnih težav;
- delovanje socialne interakcije, socialnih omrežij, socialne podpore – stiki s prijatelji, družino, sosedi, stiki z globalnimi socializacijskimi omrežji in dojemanje socialne podpore;
- vzpostavitev zaupanja, vzajemnosti, socialne povezanosti – zaupanja v druge ljudi, v institucije, v javne storitve, dojemanje skupnih vrednot.

V naši raziskavi so bila vključena vprašanja, ki se nanašajo na različne vidike družbenega kapitala in so bila izpeljana v kombinaciji s tipologijo, omenjeno

Preglednica 1 Dimenzije in vidiki

Dimenzija*	Vidiki (iz katerih lahko razvijamo meritvene dejavnosti)
Vključenost v socialno okolje (omrežja)	Kakšnemu številu kulturnih, interesnih ter socialnih skupin pripada oz. kako pogosto in intenzivno je njegovo vključevanje. Sodelovanje v prostovoljnih projektih oz. kako pogosto in intenzivno je vključevanje ter kakšna je koristnost takih projektov. Kolikšno je širjenje znanja izven izobraževalne ustanove v lokalno okolje (ugotavljanje števila in intenzivnosti vključevanja).
Socialna omrežja in socialna podpora (omrežja)	Kakšna je pogostost srečevanja in pogovarjanja s sorodniki, prijatelji, s sosedi, predstavniki drugih etničnih skupin. Kakšna je pogostost in intenzivnost uporabe virtualnih omrežij pri spoznavanju novih kultur. Kakšno število tesnih prijateljev ali sorodnikov imamo v bližini; koliko lahko zagotovimo pomoč pomoči potrebnim. Kdo so tisti, ki bodo zagotovili pomoč. Kakšno je naše in njihovo zadovoljstvo z življenjem v okolju, v katerem živimo.
Vzajemnost in zaupanje (skupne norme in vrednote)	Kakšno je zaupanje v druge ljudi, ki so takšni kot mi. Kakšno je zaupanje v druge ljudi, ki niso takšni kot mi. Ali ti bodo drugi ljudje storili uslugo in obratno. Dojemanje skupnih vrednot.
Državljska udeležba (sodelovanje)	Ali obstaja zaupanje v institucije na različnih ravneh. Kakšna je sposobnost dojemanja vplivanja na dogodke. Kako dobro smo obveščeni o lokalnih ali nacionalnih pojavih. Kakšen je stik z javnimi uslužbenci ali političnimi predstavniki. Kako pogosto prihaja do sodelovanja v akcijah z lokalno skupnostjo. Nagnjenost h glasovanju.
Pogledi na lokalno območje (skupne norme in vrednote)	Kako definirati stališča fizičnega okolja. Kakšna je infrastruktura v domačem okolju. Ali obstaja zadovoljstvo živeti v nekem okolju. Je prisoten strah pred kriminalom.

OPOMBE * Na katere razsežnosti se vidik funkcionalne opredelitve nanaša.

zgoraj. Za vsako od teh petih navedenih dimenzij je dan primer dokazov kot glavnih vidikov funkcionalne opredelitve in to, na katere se te dimenzije nanašajo. Takšen vidik funkcionalne opredelitve je prikazan tudi v preglednici 1.

Tu pa se ne sme upoštevati le tega, da je to en sam vidik, na katerega se dimenzija nanaša, saj je lahko vsaka izmed dimenzij povezana tudi z drugimi vidiki v različnih kontekstih in lahko pride do prepletanja. Na koncu so ugotovitve, kaj so glavna merila za merjenje socialnega kapitala.

Nadaljnje razmišljanje nas pripelje do točno tistih vidikov teh dimenzij, ki

jih moramo izluščiti, da jih bomo lahko potem tudi merili. Te dimenzije, ki so navedene v preglednici, vključujejo tako splošno vedenjska vprašanja, vezana na občo kulturo kot tudi na posamezne vzorce obnašanja ali subjektivna vprašanja. To je pomembno zato, da se zajame obe vrsti vprašanj, ki so ključne komponente za dvig socialnega kapitala (omrežja, skupne norme in vrednote).

Analiza vprašanj je omogočila primerjavo rezultatov z navidez podobnimi vprašanji, ki so se uporabljala v različnih kontekstih in raziskavah oz. tam kjer smo uporabili tudi vrsto kognitivnih intervjujev znotraj ciljnih skupin, ki so sledili temu, da naj se preuči, če so ljudje vprašanja razumeli. Znotraj tega kognitivnega dela smo se morali še posebej zavedati kulturnih posebnosti, saj smo morali v vsa vprašanja vključiti ljudi iz različnih okolij.

Primera dobre prakse kot interakcija med dvigom socialnega in kulturnega kapitala ter medkulturnega dialoga

Izbrani vidik dviga socialnega in kulturnega kapitala znotraj naše mreže šol se je usmeril v povečanje delovanja dijakov na področju prostovoljnega udeleževanja v različnih projektih, ki se izvajajo znotraj šole in se povezujejo z zunanjimi deležniki šole, kot so npr. v enem od vidikov oblike večdnevni družinj in spoznavanja nove kulture, jezikov in načina življenja narodov znotraj EU, pa tudi širše, kar pa je hkrati del medkulturnega povezovanja oz. dialoga, s katerim si bodo dijaki pridobili širino ter razumevanje drugačnosti in na koncu postali bistveno bolj tolerantni do drugih in drugačnih oz. bodo na ta način postali nekoč primer dobrih in zglednih državljanov. Ob tem je del naše mreže usmerjen tudi v vrstniško mediacijo, kjer se spoznava konflikte in se jih nauči reševati na miren ter konstruktiven način. Dijaki pa sodelujejo in se povezujejo s širšim okoljem, v katerem živijo, tudi v različnih oblikah prostovoljstva ter nudijo pomoč oz. ponujajo učenje, strokovna predavanja starostnikom, ki živijo znotraj lokalne skupnosti, s čimer gradijo most med generacijami in skrbijo za to, da se ta medgeneracijski stik ne prekine ter da deluje v obeh smereh s pridobivanjem znanja z ene in izkušenj z druge stani.

Medkulturni dialog

V svojem inovacijskem projektu smo se ukvarjali z *medkulturnim dialogom* med učenci ter z razumevanjem in sprejemanjem drugačnosti. Ker smo lahko predvidevali, kako zgubljen se lahko počuti dijak, ko pride v novo kulturno in jezikovno okolje, smo se odločili, da bomo tem učencem pomagali predvsem pri nejezikovni integraciji v novo sredino, saj večina že dlje časa živi v Sloveniji. Ostalim dijakom so s celostnimi predstavitvami neslovenski dijaki

približali kulturo in običaje, od koder prihajajo oni oz. njihovi starši. Pri tem inovacijskem projektu smo se najbolj osredotočili na vzpostavitev medkulturnega dialoga, s čimer bi spremljali tudi njihovo socialno vključevanje v skupnost in posledično razumevanje drugačnosti.

Izhajajoč iz *medkulturnega dialoga* kot rdeče niti naše mreže šol najprej predstavljamo, zakaj je sam projekt Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti in zakaj so različne dejavnosti tako hitro zaživele na Šolskem centru Ljubljana, Gimnaziji Antona Aškercja, kjer ne le poučujem kot učitelj zgodovine in umetnostne zgodovine, temveč sem tudi mentor šolske dijaške skupnosti in mentor različnim dejavnostim in krožkom, ki so vpeti v šolsko življenje dijakov. Ker se to ne omejuje samo na izobraževanje dijakov znotraj šolske institucije, temveč obsega še vse mogoče dejavnike okoli nje ali pa vsaj take, ki so v tesni povezavi z njo, sem lahko pri dijakih spoznal njihov čut za pripadnost šoli in okolju, spodbudil njihovo ustvarjalnost, pripravljenost za sodelovanje, izkazovanje pomoči potrebnim, vključevanje v prostovoljstvo idr. To vse pa je na koncu pripeljalo do splošnega zadovoljstva dijakov in tudi nas, ki smo zaposleni na gimnaziji oz. na šolskem centru oz. povečalo občutek pripadnosti šoli.

Na Gimnaziji Antona Aškercja je bilo vedno prisotno, sicer v primerjavi s slovenskimi dijaki razmeroma majhno število dijakov, ki so prihajali s svojimi družinami v Slovenijo iz različnih držav Evrope oz. celo širše. Ali pa je šlo za dijake, ki so bili že rojeni v Sloveniji, a so njihove nacionalne korenine močno odstopale od tradicionalnega slovenskega okolja. Zato so kljub številčni majhnosti te zelo heterogene skupine mladostnikov, ki pa so imeli iz domačega družinskega okolja privzgojen čut pripadnosti svoji kulturni dediščini, toliko bolj izrazito izstopale od povprečnih ljubljanskih srednješolcev.

Poleg tistih, ki imajo svoje korenine v sedanjih državah nekdanje skupne države, je pri nas kar nekaj tistih, ki prihajajo z različnih pa tudi nekoliko bolj eksotičnih delov sveta. Naj naštejemo nekaj teh držav: Rusija, Ukrajina, Gruzija, Irska, Irak, Iran, Kitajska, Gana, ZDA in še bi lahko našteval. Kljub nekaterim težavam z začetno komunikacijo zaradi slabega znanja in rabe slovenskega jezika so se vsi ti dijaki brez težav vključili v šolsko okolje pa tudi v širše okolje naše skupnosti in posledično v okolje EU. Vsa ta okolja, ki za mlado odrasčajočo osebo lahko predstavljajo določen stres in v katera se je mladostnik prisiljen vključiti že zelo zgodaj v času svojega odrasčanja, lahko pomenijo veliko prepreko, saj nemalokrat obstaja neviden zid, ki ga mora mladostnik prečkati, kar pa ni vedno brez težav. A po izvedenih anketah in po dosedanjih ugotovitvah jih je urbano okolje v Sloveniji odprto sprejelo.

Čeprav okolje naše gimnazije ni nikoli kazalo izpostavljene nestrpnosti do dijakov od drugod, pa naj si bodo prihajali z juga, zahoda ali vzhoda, je bilo prav, da to danost osmislimo še znotraj obeh temeljnih dejavnikov dela naše mreže.

Za prvi del interakcije med medkulturnim dialogom ter socialnim in kulturnim kapitalom smo tako izbrali dva primera dobre prakse, ki sta povezana s poznavanjem in na koncu s sprejemanjem vzhodnoevropskih in neevropskih kultur. Kot prva možnost se je pojavil projekt *medkulturnega dialoga*, v sklopu katerega smo želeli pripraviti predavanja, srečanja in spoznavanje kulture, jezika, religije, glasbe in celo kulinarike narodov oz. držav, od koder prihajajo naši t. i. eksotični dijaki. Vsemu skupaj pa smo dodali dodano vrednost s temeljnimi postavkami *dviga socialnega in kulturnega kapitala*.

Glede na to, da je glavna rdeča nit našega projekta povezana z dvigom socialnega in kulturnega kapitala na eni in z medkulturnim dialogom na drugi strani, ki se med seboj v veliki meri dopolnjujeta in nadgrajujeta, smo se odločili pripraviti nekaj predstavitev drugih kultur, s katerimi naši dijaki sobivajo, a se do njih nemalokrat obnašajo zadržano, včasih tudi zavračajoče. Vzrok je v nepoznavanju teh kultur oz. v popolnoma napačni predstavi, kar je bilo razvidno iz anket, da so velikokrat podvrženi nekaterim predsodkom oz. stereotipom.

Dijake že skozi celotno šolsko leto seznanjamo z različnimi nacijami in njihovo kulturo, tako da že ves čas potekajo predstavitve različnih držav, iz katerih izvirajo nekateri naši dijaki, npr. Gruzije Iraka, Irana, ZDA, Črne gore, Rusije idr. Te predstavitve so potekale v sodelovanju s starši teh dijakov, kjer so ti poleg svojih hčera in sinov igrali vlogo nekakšnih kulturnih informatorjev, ki so ostalim dijakom predstavili in približali tista področja svoje kulture, ki so za njih še vedno največja neznanka (religija, pisava, noša, ples, kuhinjska hrana).

S takim primeri dobre prakse smo lahko z lahkoto uresničili eno od načel socialnega in kulturnega kapitala, ki je seveda premostitev in ki se pri nas kaže v spoznavanju drugih oz. drugačnih ter pelje k odprti multikulturni Evropi. Ob tem pa smo vzpostavili drugo pomembno načelo socialnega in kulturnega kapitala – povezovanje, s katerim smo povezali tri dejavnike: šolo, dijake in njihove starše, kjer je šola tista, ki ima vlogo nosilca povezovanja med starši, dijaki in izobraževalno institucijo izven določenih kurikularnih okvirjev primarnega vzgojno-izobraževalnega procesa. To pa naj bi šoli prineslo višjo vrednost zaupanja. Šolska ustanova je ob tem vzpostavila močnejše vezi znotraj družin oz. poglobila vez med starši in otroki. Vzpostavljena pa bo še vez med dijaki in šolo, saj je sporočilna vrednost takšnih primerov dobre prakse tudi

v tem, da dijaki spoznajo, da je takšna šola odprtega duha in nudi visoko tolerantnost do drugih ter drugačnih; dijaki se v takšnem šolskem okolju počutijo dobro ter varno in se tudi na ta način vliva zaupanje vanj. Na podlagi dosedanjih pozitivnih reakcij lahko rečemo, da delamo dobro, saj z različnimi oblikami odzivanja potrjujemo, da je to primer dobre prakse dviga socialnega in kulturnega kapitala.

Z izbranimi primeroma bomo poizkusili dokazati povezanost obeh dejavnikov medkulturnega dialoga in socialnega in kulturnega kapitala v praksi, ne da bi se spuščali v preširok vzorec. Odločili smo se predstaviti drugačne kulture od naše in tako našim dijakom kot tudi nam, učiteljem približati kulture, ki jih ne poznajo ali so do njih že vnaprej vzpostavili distanco.

Tako smo v okviru razrednih ur pripravili predavanja, sprva za njihove sošolce, ko smo naleteli na izjemno pozitiven odziv, pa za dijake posameznih letnikov ali celo za celo šolo. Bistveno sporočilo teh kulturnih predstavitev je bilo spoznati, osvojiti neka vedenja in sprožiti celo zanimanje o nekom ali o nečem, ki izhaja iz našega tradicionalnega okolja. To je pripeljalo do tiste stopnje medkulturnega dialoga, ki smo ga na začetku definirali kot tolerantno, razumevanja polno in spoštljivo obliko komuniciranja med ljudmi, ki prihajajo iz različnih socialnih ali etničnih okolij. Če v nadaljevanju tega razmišljanja preskočimo na enega od smislov dviga socialnega in kulturnega kapitala, ta vidik doseže svoj cilj s tem, ko se je ugotovilo, da so naši dijaki pokazali spoštovanje in popolno razumevanje do obeh vrstnikov kot do sebi enakih brez kakršnihkoli predsodkov. Na to smo naleteli, ko smo iskali odgovore na vprašanja o njihovem predznanju iz poznavanja iraške in gruzijske kulture ter dobili zanimive odgovore: »Vedno sem mislila, da vse Iračanke nosijo zakrite obraze pod burkami, a očitno ne, saj je Sarin oče izrecno poudaril, da ženske v njihovi družini nikoli ne nosijo rut, Sara je pa itak ves čas obuta v allstarke,« in »Ilija je eden največjih poznavalcev hip-hop glasbe, pojma nisem imel, da je Gruzijec.« Na drugi strani pa so dijaki pokazali visoko tolerantnost do kulturne dediščine, v katero je vpeto njuno privatno življenje, ko smo postavili vprašanje o pripadnosti njunima kulturama (»Četudi živi že več kot deset let v Sloveniji, je prav, da goji svojo kulturo in da se uči arabskega jezika,« in »Prav je, da je ponosen na svojo zgodovino in na vse tiste njihove kralje, morda me moti le to, da ima kot Gruzijec drugačen pogled na Stalina, ampak mogoče ga je pa za razumet, ker je bil Stalin tudi Gruzijec.«). Dijaki so pokazali celo zanimanje za tuje pisave, ko so se učili pisati svoja imena z arabskimi oz. gruzijskim črkami. Zanimali so jih recepti za nacionalne jedi, ki so jih okušali.

Pokazalo pa se je tudi bistveno večje razumevanje do drugih religij, npr. islamske in pravoslavne vere, ko je bila islamska religija predstavljena v poj-

movanju razlik med primarno vero in fanatizmom (»Bil sem presenečen, ko je sošolkin oče govoril o tem, da so islamski skrajneži katastrofa za islam, saj sem mislil, da vsi arabski muslimani sovražijo zahodnjake.«). Spodbudili smo simpatično vedoželjnost, ki je sama po sebi vodila k upoštevanju drugih in drugačnih in ki je dobra popotnica za moderno in odprto družbo.

Povezanost med sošolci se je ponekod po predstavitev nacionalnih značilnosti Gruzije in Iraka še povečala, saj sta oba dijaka, ki sta predstavljala svoji rojstni državi, dobila občutek dokončnega razumevanja njune drugačnosti v okolju (razredu oz. paralelki), v katerega sta vsakodnevno vključena. Gruzijski dijak Ilija je z navdušenjem komentiral: »Do sedaj so bili pogovori v razredu večinoma usmerjeni v različne mladostniške in šolske teme, ki so nam vsem najbližje in v katerih se tudi sam najbolje znajdem, sedaj pa opažam, da se med vsakodnevnimi pogovori večkrat pojavi zanimanje zame kot Gruzijca in ne samo kot sošolca ali sovrstnika.«

Poseben čar teh dveh primerov dobre prakse (kot tudi drugih) je bilo vključevanje staršev kot zunanjih deležnikov v predstavitev vzhodnoevropske in neevropske kulture. Tu smo v okviru dviga socialnega in kulturnega kapitala povezovanje staršev s šolo dvignili na povsem novo raven, ki ni bila nikakor povezana z ocenami in izobraževalnim procesom, ki je vezan na vnaprej določen kurikulum. Naleteli smo na izjemen odziv, saj so starši s svojim različnim prispevkom še dodatno motivirali ostale dijake, saj niso igrali vloge nadzornikov nad najstniki, temveč so se izkazali kot poznavalci svoje kulturne dediščine oz. so se predstavili kot avtoritete znanja, ki so brez težav v tistem kratkem času zamenjali nas, učitelje. Hkrati pa so se starši vključili v projekt kot poznavalci kulinarčnih specialitet svoje dežele, kar je pripeljalo do tistega dela povezovanja, ki je vplival celo na t. i. okušanje dežele. To idejo smo si nekoliko sposodili z mednarodnega tabora International Village Slovakia, ki sem se ga v okviru medkulturnega dialoga z dvanajstimi dijakinjami 3. letnika naše gimnazije udeležil septembra 2013 v kraju Stara Lubovna na Slovaškem in kjer so dijaki in učenci iz Poljske, Latvije, Italije in Slovenije predstavili značilnosti nacionalne kuhinje v projektu, imenovanem Taste the Country. To se je izkazalo kot simpatična izkušnja, ki je dala pozitivne odgovore tako dijakom kot staršem, ki so hrano pripravili. Kot je dejal oče gruzijskega dijaka: »V veselje mi je bilo pripraviti gruzijsko nacionalno jed hačapuri, ki je verjetno za vas nekakšna mešanica pizze in sirovega bureka,« ali kot se je odzval na pitje iraške kave eden od dijakov 4. letnika: »Prvič smo lahko med poukom povsem uradno pili pravo kavo pa ta začimba, kardamon, jo naredi prav orientalsko zanimivo.« To so preizkusili tudi kolegi, zaposleni na projektu Dvig socialnega in kulturnega kapitala.

Povezovanje in druženje s starši je z njihove strani vplivalo na večje zaupanje v šolsko institucijo kot prostor, ki je odprt do drugačnosti, ki takšno različnost ne samo dopušča, temveč jo spodbuja in vzgaja dijake v duhu čim širše tolerantnosti. Ali kot je dejal Sarin oče: »Ker je šolski sistem v večjem delu Iraka zelo zaprt, bi tam zelo težko prišlo do predstavitve Slovenije in slovenske kulture iraškim učencem na tak način, kot sva s Saro to lahko naredila pri vas, predvsem bi bilo potrebno več birokracije.« Ilijin oče pa je svoj intervju zaključil z razmišljanjem o sprejetosti nekoga, ki sam zase pravi, da je eksot v Ljubljani: »To je dober občutek, da te je družba sprejela ne le kot podjetnika, ki se bori za preživetje ob vse hujši konkurenci, temveč, da so lahko njegovi sinovi s ponosom in brez kakršnihkoli ovir predstavili svojo rojstno državo in naleteli na pozitiven odziv svojih sošolcev.«

Kaj lahko zapišemo pod črto teh dveh primerov dobre prakse v kontekstu medkulturnega dialoga in dviga socialnega in kulturnega kapitala oz. na kakšen način se je vzpostavila interakcija med njima? Če je medkulturni dialog v prvi vrsti vezan na spoznavanje drugačnosti in spodbujanje medsebojnega razumevanja ter spoštovanja in dolgoročno dvigovanja tolerančnega praga, se je dvig socialnega in kulturnega kapitala pokazal predvsem v povezovanju širše skupnosti s šolo in vplival na proces trajnega medsebojnega zaupanja, ugotavljanje prednosti takega povezovanja tako za dijake kot za zunanje deležnike, vključene v ta proces, ter vplival na ustvarjanje odprtosti znotraj naše zaprte družbe (kot posledica zgodovinskih, geografskih, kulturoloških, socialnih, etničnih in verskih vplivov) v družbo pridobljenega socialnega kapitala, ki je postal vrednostna naložba za naslednje generacije, ki bodo s pridobljenim védenjem in znanjem teh zdajšnjih generacij vplivale na vsesplošno blagostanje in sožitje ljudi, živečih v Evropi.

Zadnji skupni projekt naše mreže v tekočem šolskem letu 2013/2014 v okviru medkulturnega dialoga pa je bil obisk oš Leskovec pri Krškem (11. 6. 2014), kjer šolo obiskuje od približno 570 učencev več kot 70 romskih otrok, ki so vključeni v integrirano obliko pouka z ostalimi učenci na šoli. Ob tem srečanju nismo spoznali samo različnih pristopov dela z Romi, se seznanili s posebnostmi pouka oz. vključevanja Romov v slovensko okolje, se spoznali s specifičnostjo romskega načina razmišljanja, njihovim dožemanjem vrednot oz. zavračanjem naših ustaljenih vzorcev vrednotenja, temveč smo tudi Rome obiskali v njihovem naselju Kerinov Grm pri Krškem in si ogledali, kako poteka delo v romskem vrtcu, kjer se je sistem vzgoje in izobraževanja preselil iz urbanega okolja v samo srčiko romskega načina življenja in se s tem dobesedno približal na eni strani otrokom (15 deklic in 1 fant), vključenim v vzgojno-varstveni zavod, ter na drugi predvsem njihovim staršem. S tem pa

se je začelo vzpostavljati zaupanje Romov do nas in občine Krško do Romov. Že prvi stik dijakov v romskem naselju z Romi je bil zanje povsem nekaj neobičajnega, saj so naleteli na topel sprejem, ki je takoj porušil bariere med nami civilni oz. kot Romi imenujejo nas neromsko prebivalstvo (op. avtorja) in Romi, živečimi v naselju oz. tistimi, ki so zaposleni v vrtcu.

Odziv dijakinj, ki so se udeležile tega srečanja z Romi, je bil nepričakovan. Po njihovih pričevanjih je bila že predstavitev šolanja Romov na o.š. Leskovec: »Pravo novo spoznanje, ker mi iz Ljubljane o tem ne vemo pravzaprav ničesar,« obisk v naselju Kerinov Grm pa popolno presenečenje v pozitivnem smislu: »Kako so bili otročički v vrtcu neverjetno prisrčni, za pojest,« oz. »kako lepo so nas sprejeli vsi, otroci in osebje, zaposleno v vrtcu, predvsem pa Romi sami.« Ena od dijakinj je še dodala: »Tega ne bom pozabila nikoli v življenju, resnično neverjetno prijetna izkušnja.«

Na ta način smo sicer z majhnim številom dijakov premostili ustaljene stereotipe o Romih, tako da smo bili pripravljene razumeti in sprejeti drugačnost kot nekaj, kar na koncu obogati naša življenja, in dvignili naš lastni socialni in kulturni kapital, predvsem pa so bile dijakinje postavljene v položaj razumeti Rome kot drugačno družbeno celoto, ki pa lahko funkcionira povsem samostojno brez večjih sprememb življenja, tudi če se ne vključujejo v naš ustaljen način funkcioniranja oz. lahko doseže povsem primerljiv način življenja (standarda), če se skuša sprejeti nam vcepljene obče ali kulturne vrednote.

Obdelava podatkov

V projekt medkulturnega dialoga smo v šolskem letu 2013/2014 v vseh naših šolah vključevali oz. tudi vključili velik del ali včasih skoraj večino dijakov od 1. do 4. letnika naših šol, ki smo jim predstavljali različne oblike medkulturnega dialoga. Tu smo se prav v okviru razrednih ur posluževali predstavitev obeh pojmov (socialni in kulturni kapital, medkulturni dialog) in skušali v čim večjem številu animirati svoje dijake za pomoč pri izvedbi konkretnih dejavnosti.

Kasneje smo pridobili potrebne podatke s pomočjo izmenjave mnenj oz. opazanj dijakov samih, skozi metodo anketiranja oz. z individualnimi ali skupinskimi pogovori, z našim lastnim opazovanjem ter nenazadnje s postavitvijo nekaterih ugotovitev oz. definiranjem končnih sklepov.

Če pa primerjam ti dve zgoraj navedeni obliki premoščanja razlik med nami in njimi, lahko rečem le to, da se vsebinsko bistveno ne razlikujeta, saj gre pri obeh oblikah za predstavitev drugačnih načinov življenja, ki so nam zagotovo nepoznani in včasih celo tuji ter za drugačne tradicionalne vzorce, kakršne razumemo sami. Način oz. pristop do predstavitve in do končnega spoznanja

pa je bil drugačen, saj so bili dijaki pri prvih predstavitvah le opazovalci, ki so šele po končanih prezentacijah držav in njihove kulture aktivneje posegli v svoja razmišljanja o novih spoznanjih, v primeru z Romi pa so se dijaki aktivno vključili v življenje, pa čeprav samo za kratek delček dneva (op. avt.) in skorajda interaktivno sodelovali pri spoznavanju romskega načina življenja. Vtisi in spoznanja so bila pri drugem načinu bistveno bolj pristni in odzivi iskreno čustveni. To pa je pri teh dijakih pustilo tako pozitivno izkušnjo, da jo bodo lahko osvobodili predhodnih predsodkov podajali naprej.

Vsi projekti, ki smo se jih lotili, so se nam pokazali v popolnoma pozitivni luči in lahko brez zadržkov rečemo, da znotraj naše mreže nismo naleteli na niti en sam negativen dejavnik, ki bi nam onemogočil izpeljati zastavljene cilje oz. bi zavestno rušil projekt. Tudi v nobeni od šol ni bilo zaslediti, da se nam ne bi uresničili zastavljeni cilji (ki bi imeli, gledano čisto statistično, vso pravico do tega). Vsi deležniki, vključeni v projekt, so bili na koncu pripravljeni na sodelovanje in so do konca projekta tudi vztrajali. Če je bila kakršnakoli pripomba, je bila ta, da se je zaradi naše delovne obveznosti v okviru projekta morda med kolegi v kolektivu občasno pokazala nekakšna mlačnost do vključevanja v projekt. Čeprav je bila skupna ugotovitev ta, da če smo poiskali prave sodelavce kot tiste zunanje deležnike, na katere smo se lahko vedno zanesli, tudi nismo imeli nobenih težav. Tako da so bila njihova opažanja in na koncu njihove informacije za nas tudi zelo dobrodošle.

V skupek pridobljenih podatkov smo vključili tudi odzive zunanjih deležnikov, ki smo jih vključili v MD oz. v dvig socialnega in kulturnega kapitala (starše, starostnike, pripadnike drugih etničnih, nacionalnih, verskih in jezičnih skupin).

Ugotovitve in spoznanja

Ugotovili smo, da je lahko z osebnim pristopom (čustveno motivacijo) nekega posameznika, ki prihaja iz drugega nacionalnega ali etničnega okolja, bistveno bolje predstaviti kulturo, jezik, način življenja, kulinariko itd. kot da bi to storili sami v eni od oblik, predvidenih znotraj učne ure.

Ugotovili smo, da takšna oseba, ki s svojo individualno dodano vrednostjo pripomore k lažjemu sprejemanju različnosti, bistveno bolj vpliva na spoznavanje nečesa novega in drugačnega. Ob tem se vzpostavi zaupanje v to osebo in dokončno sprejetje takega človeka v socialno okolje.

Spoznali smo, da ja prav, da šola kot pomembna izobraževalna institucija prevzame vlogo povezovalca s starši in zunanjim okoljem še na drugih ravneh druženja kot so samo ocene ali vedenjski problemi ter da postane prostor

rušenja medkulturnih barier. Vzpostavila naj bi se (in se tudi je) vez zaupanja med vrstniki na eni, starši na drugi strani in nenazadnje med okoljem in šolsko ustanovo, ki je omogočila odprt dialog med različnimi kulturnimi vzorci.

Ugotovili smo, da osebni stik bistveno hitreje ruši stereotipe o komerkoli in lahko vzpostavi višjo stopnjo tolerance do drugačnosti ali pa celo stke prijateljske vezi.

Da v družbi, kjer sprejemanje drugih in drugačnih postane vrednota, delujeta oba, tako MD kot socialni in kulturni kapital, v doseganju istega cilja, t. i. *velike moderne in odprte družbe*.

V okviru dviga socialnega in kulturnega kapitala pa je bilo doseženih več vidikov, kot so premostitev, povezovanje, mreženje, razumevanje in odprto sprejemanje.

Kljub nepoznavanju tematike projekta (nekateri od nas smo bili dobesedno vrženi v vodo in smo morali zaplavati) in nekaterim težavam, ki smo jih imeli znotraj naše mreže, se je kaj kmalu pokazalo, kako veliko lahko ponudimo našim dijakom in okolju, v katerem živimo. Nenazadnje nam je okolje v obliki različnih deležnikov, ki so sodelovali z nami, naš vložek vanj bogato vračalo, predvsem s pridobivanjem novih izkušenj in védenja, ki se lahko koristno uporabijo naprej v življenju.

Če smo bili na začetku nekoliko zadržani do samega projekta, ker nismo poznali njegovega pomena in kot sem že omenil, se tudi stroka še ni uskladila, kaj socialni in kulturni kapital pravzaprav je, smo v tem letu izpeljali toliko učinkovitih dejavnosti, da si z njimi ne želimo končati. To pomeni, da smo se zavezali, da nekatere projekte peljemo naprej samostojno, druge pa še naprej v obliki mreženja naših posameznih šol.

Literatura

- OECD. 2010. *Improving Health and Social Cohesion through Education*. Pariz: OECD.

Ustvarjalne delavnice vseh generacij v Slovenski Bistrici

Simona Luetič

Srednja šola Slovenska Bistrica

Uvod

Živimo v času, ko se je potrebno medsebojno povezovati, se družiti, spoštovati drug drugega, se učiti drug od drugega, svobodno komunicirati drug z drugim, ohranjati tradicijo in sodelovati z okoljem. Pri vsem tem so izredno pomembni medgeneracijski odnosi, ki povezujejo starejšo generacijo z mlajšo. Iz prebrane literature smo ugotovile, da se od starejših ljudi lahko naučimo veliko stvari, ki nam pomagajo v prihodnosti, sami pa lahko nekoga razveselimo, če se samo spomnimo nanj, ga pokličemo ali pa mu delamo družbo.

Na osnovi naših namenov in ciljev smo v mreži Vrtec Otona Župančiča Slovenska Bistrica, OŠ Oš Pohorskega odreda Slovenska Bistrica Slovenska Bistrica in sš Slovenska Bistrica oblikovale naslov projekta: Si o k? (sodelovanje, inovativnost, odgovornost in kreativnost).

Aktivnosti projekta so temeljile na aktivnem sodelovanju vseh udeležencev, za kar smo si določili cilje delavnic: mladi krepijo prostovoljstvo in dejavnosti skupnosti, udeleženci se zavedajo, da morajo pripadati skupnosti, oblikovanje skupnih pravil in vrednot, dvig ravni zaupanja v institucije, ohranjanje tradicije, simbolov in obredov, pestro sodelovanje z okoljem in odprta komunikacija.

Zbiranje oblačil in modnih dodatkov

Delavnice so ena izmed ključnih metod neformalnega učenja, ki ga ljudje potrebujemo za razvoj kompetenc. Zavedamo se, da je neformalno učenje nujna oblika dodatnega izobraževanja, ki udeležencem nudi boljšo konkretno izkušnjo. Na tak način se udeleženci učijo skupinskega dela, medsebojnega spoštovanja, strpnosti in odgovornosti med seboj. Pri vseh delavnicah smo se zavedale, da so izredno pomembni učinki in rezultati. Udeleženci naj bi se na delavnicah opremili z nekim splošnim okvirjem znanj in spoznanj za življe-

nje. Pri sami izvedbi delavnice je pomembno, kako jo načrtujemo, izvedemo in na koncu analiziramo.

Veliko časa smo razmišljale, s katerimi dejavnostmi bi razveselile in obogatile lokalno skupnost. Po opravljeni raziskavi smo spoznale, da v naši občini manjkajo dejavnosti, v katerih bi sodelovali, se družili in ustvarjali ljudje različnih starosti in različnega spola. Hkrati smo pomislile, da imajo ljudje veliko ponošenih rabljenih oblačil in dodatkov, ki jih ne potrebujejo več; s preoblikovanjem in manjšimi dodatki bi lahko dobila novo podobo in s tem tudi novega lastnika. Ti dve dejstvi smo povezali v skupno idejo in tako se je začelo.

Oblačila in dodatke smo prostovoljno zbirale po različnih ustanovah. Pri zbiranju so nam pomagali starši otrok, učencev in mladostnikov, društvo upokojencev, ki so oblačila hranili doma in nam jih tedensko dostavili. Vsa oblačila smo morale pregledati, razvrstiti po spolu in starosti, jih popraviti in zlikati. Ljudje so prinašali moška, ženska in otroška oblačila, čevlje, torbe, rjuhe, kuhinjske krpe. Tisto, kar je bilo še uporabno, smo vključile v naše dobrodelne akcije, tisto, kar pa je bilo poškodovano, smo namenile predelavi. Z akcijo zbiranja oblačil in dodatkov smo začele že v septembru, zatem pa smo mesečno izvajale delavnice reciklaže, vedno na različnih lokacijah. Po mestu smo izobesile plakate, kjer smo ljudi pozivale, naj prinesejo rabljena oblačila in dodatke.

Kako iz starih oblačil narediti povsem novo ekoobleko? Promocijo naše dejavnosti smo začele preko lokalne TV v Slovenski Bistrici. Zbrale smo ogromno oblačil, najele prostore v centru mesta in začele z delom. Elektro v Slovenski Bistrici nam je brezplačno priklopil električno energijo. K sodelovanju smo povabile prostovoljce, ki znajo šivati. V literaturi je zapisano, da je prostovoljstvo dejavnost, ki jo posameznik opravlja z namenom, da pripomore k boljši kakovosti življenja v skupnosti. Prostovoljstvo je brezplačna družbena aktivnost posameznikov, ki pripomore k izboljšanju kakovosti življenja posameznikov in skupin. »Prostovoljec tako po svobodni volji in brez plačila ali druge koristi opravlja splošno korist. Vemo, da je prostovoljstvo oblika neformalnega učenja, ki ima za posameznika veliko prednosti, ki mu koristijo v življenju: učenje skupinskega dela, pridobivanje delovnih izkušenj, pridobivanje novih znanj, veščin, širjenje socialne mreže, sklepanje novih prijateljstev. Zavedati se je potrebno, da je prostovoljstvo zelo koristno za družbo kot celoto, saj na eni strani zmanjšuje revščino, izboljšuje kakovost življenja, povečuje zaposljivost, povečuje socialno vključenost, krepi medgeneracijsko solidarnost in pripomore k razvoju demokracije. Po drugi strani pa prostovoljstvo odpravlja probleme v lokalni skupnosti in nudi pomoč tistim, ki jo potrebujejo (Verčič 2011).« Povezale smo se z oblikovalko in z dijakinjo Anjo, ki ima izjemen smisel za oblikovanje. Skupaj je sodelovalo približno 40 ljudi. Seveda

so bili med njimi tudi fantje, ki jih tak način dela veseli. Povezale smo se tudi s Centrom ponovne uporabe, ki nam je pri delu svetoval. Tako se je začelo naše delo, druženje in sodelovanje. Vsak dan smo v popoldanskem času (med 14. in 19. uro) odprle prostore. Obiskovalcev je bilo iz dneva v dan več. Prinašali so oblačila, odnesli pa tista, ki so jih potrebovali. S pomočjo spretnih šivilj smo vsak dan predelale veliko oblačil in jih ponudile obiskovalcem. Poleg oblačil smo se lotile izdelave torb, peresnic. Naredile smo jih iz ponošenega džinsa. Predelana oblačila in druge predmete smo razstavile v izložbi, kjer je potekala reciklaža. Mimoidoči ljudje so na tak način lahko pogledali in pomerili oblačila.

Tako smo že v tednu otroka pripravile zbiranje in predelavo otroških oblačil. Otroška oblačila smo preoblikovali z zanimivimi otroškimi motivi, vzorci, gumbi, in jih ponudili otrokom. Pri samem oblikovanju nam je pomagala oblikovalka, ki ima izjemen smisel za tovrstno delo. Otroci in starši so z velikim zanimanjem občudovali predelavo in marsikaj našli.

Poleg staršev, ki so se aktivno vključili v zbiranje, smo se povezali s prostovoljnimi članicami društva upokojencev v lokalni skupnosti. Na našo pomoč so se odzvali zelo pozitivno. Ugotovile smo, da je v lokalni skupnosti veliko prostovoljcev, ki opravljajo koristno in plemenito delo. Svoje znanje in izkušnje so prostovoljci prenašali na mlajšo populacijo. Prinesli in zbirali so oblačila, poleg tega so bili pripravljeni sodelovati na naših delavnicah. S svojimi idejami in spretnostmi so svetovali pri predelavi oblačil. Ob prostovoljstvu smo krepili tudi medsebojne odnose. Izjemnega pomena se nam zdi tudi medgeneracijsko sodelovanje. »Medgeneracijsko sodelovanje pomeni povezovanje med različnimi generacijami za medčloveški odnos in uresničevanje medgeneracijske solidarnosti. Gre za sodelovanje med mladimi, srednje stari in najstarejšimi, torej za sožitje različnih generacij. Takšno sodelovanje smo si zamislile kot izmenjavo izkušenj in spoznaj, druženje, pomoč ene generacije drugi, ustvarjanje, ohranjanje in širjenje socialne mreže, seveda z ohranjanjem materialne varnosti in kulturne dediščine.« (Zrim Martinjak 2006)

Medgeneracijsko sodelovanje pripomore tudi k izboljšanju kakovosti življenja, saj zagotavlja občutek sprejetosti in varnosti. Zmožnosti in znanje starejših so pomemben del človeškega in družbenega kapitala. Aktiviranje in uporaba teh zmožnosti bi utrdila družbeni položaj starejših in kar je še pomembnejše, razbremenila bi mlajše generacije.

Vsak dan prihajamo v stik z ljudmi, koga srečamo ter poskušamo vedno znova ustvarjati dober prvi vtis. »Medsebojni odnosi so za življenje zelo pomembni, saj z njimi lahko delujemo ter si ustvarjamo prihodnost. V naglici vsakdanjega življenja se lahko hitro pozabi na ohranjanje stikov, na vzpostava-

vljanje novih kontaktov, vendar se je na to potrebno vedno znova opominjati. Tudi naše interesno področje je eno tistih, ki nam pomaga krepiti naš socialni kapital.« (Zrim Martinjak 2006)

Delavnice z različnimi udeleženci

Sejem šolskih potrebščin

S projektom, ki smo ga izpeljale na začetku šolskega leta ter ga poimenovala Sejem šolskih potrebščin, smo se osredotočile na povezovanje med izobraževalnimi institucijami znotraj Slovenske Bistrice. V prvi meri je naš cilj dejavnosti bila želja, da socialno šibkejšim družinam ponudimo možnost, da s pomočjo sejma brez finančnih zadreg pridejo do nekaterih potrebščin, ki jih otroci potrebujejo za šolo. Kot eden izmed pomembnejših ciljev v tem kontekstu je bila izpostavljena tudi želja po zblíževanju otrok, ki kljub bivanju v majhnem mestu obiskujejo različne šole in vrtce, zaradi česar se med mnogimi izgubljajo poznanstva. Namen omenjenega projekta je bil razvijati koncept sodelovanja med šolami v mreži.

Sejem smo načrtovale dva meseca pred izvedbo. Z oglaševanjem po šolah, mestu in v časopisu smo pritegnile pozornost za zbiranje šolskih potrebščin na vseh naših ustanovah. Pred izvedbo sejma smo zbrale ogromno šolskih torb, zvezkov, delovnih zvezkov, pisal in ostalih potrebščin. Sejem je bil postavljen na šolsko dvorišče ene izmed sodelujočih izobraževalnih ustanov, naše merilo dviga socialnega in kulturnega kapitala pa je bilo število udeležencev ter njihov odziv. Prav tako smo si prizadevale, da bi se s sejmom ljudje družili in s tem širili socialno mrežo našega mesta. V ta namen smo poleg sejma organizirale tudi delavnice, na katerih so si udeleženci lahko izdelali potreben pisarniški material – lonček za pisala, označevalce knjig in drugo.

Dejavnost je potekala štiri dni, in sicer tri delovne dni po pouku ter v soboto v dopoldanskem času. Razlika v obisku po dnevih je bila očitna. V soboto obiska skoraj ni bilo, medtem ko so preostale dni otroci in starši radi prišli pogledat, kaj vse jim ponujamo. Na žalost smo ugotovile, da so udeleženci sejma bili večinoma starši in njihovi otroci, ki obiskujejo šolo, pred katero je bil postavljen sejem. Otrok iz ostalih izobraževalnih ustanov je bilo zelo malo. Naše mnenje je bilo, da bi sejem moral biti postavljen na nevtralni lokaciji, kjer bi k sodelovanju pritegnili mimoidoče in vse zainteresirane občane ter otroke iz različnih institucij.

Otroci in starši, ki so obiskali sejem, so bili navdušeni nad samo idejo ter izvedbo sejma. Največje presenečenje za obiskovalce je bilo, da so bile vse stvari na sejmu brezplačne. Mnogi so pozdravljali idejo z upanjem, da se prihodnje

leto ponovno organizira podobna akcija, zaradi česar smo lahko sklepale, da jim je bil organiziran sejem zelo všeč.

Delavnica v božičnem času

Božič je pomemben družinski praznik in eden izmed najstarejših krščanskih cerkvenih praznikov. Božični čas je tudi čas obdarovanj. Obdarovanje je skupno vsem narodom in izvira iz rimskih časov. Rimljani so namreč verjeli, da bodo darila, kot so sadeži, med in kolački, pomagala, da bo naslednje leto dobro in uspešno. Prav zaradi takšnih prepričanj smo se odločile, da tudi me z različnimi dejavnostmi popestrimo praznične dneve tistim, ki so osamljeni in si želijo družbe. S pomočjo različnih donatorjev smo pridobile finančne in materialne dobrine. Povezale smo se z Društvom Metulj, ki nam je bil pripravljen odstopiti svoje prostore. Pripravile smo program, obvestile Center za socialno delo, Društvo upokojencev in širšo lokalno skupnost. Naš namen je bil okrasiti prostor, pripraviti kosilo, izvesti lutkovno predstavo, ponuditi rabljena oblačila, se družiti, skratka preživeti lep in nepozaben popoldan. Tako se je tudi začelo. Zjutraj smo se dobile, okrasile prostor in začele s kuhanjem. V popoldanskem času so začeli prihajati ljudje. Sprva jih je prišlo le nekaj, a kaj hitro se je število začelo povečevati. Dosegle smo številko 50. Na obrazih ljudi je bilo videti veselje, srečo in zadovoljstvo. Dobili so kosilo, pogledali predstavo in se neizmerno zabavali. Po odhodu smo jim ponudile še rabljena oblačila, ki so jih z veseljem vzeli in darila, ki smo jih zbrale s pomočjo sponzorjev.

Z delavnico smo zelo razveselile širšo lokalno skupnost, saj smo se posvetile ravno tistim, ki so pomoči oz. pozornosti potrebni. Ko vidiš prijazne in zadovoljne obraze ljudi, si tudi sam zadovoljen. Edini problem, na katerega smo naletele, je bil ta, da je ljudem ob obisku na božični dan nelagodno, ker se zavedajo, da je to dan, ki bi ga naj preživeli doma. Zato je bilo potrebno več časa nameniti povabilu. Poleg pisnega vabila smo morale udeležence še individualno povabiti.

Delavnice med počitnicami

Eden izmed ciljev projekta, ki smo si jih zastavile v programu naše mreže, je pripraviti in izvesti programe za izboljšanje socialnega in kulturnega kapitala s spodbujanjem neformalnega znanja.

V času jesenskih in zimskih počitnic smo pripravile ustvarjalne delavnice za učence in dijake. Delavnice so bile izvedene v dopoldanskem času od 8. do 13. ure, po en dan v času posameznih počitnic. Po uskladitvi idej in dogovoru z izvajalci – prostovoljci smo okvirno deset dni pred počitnicami na

oglasnih deskah v vseh ustanovah članic mreže razobesile vabila na delavnice s programom in vpisne liste, kamor so se zainteresirani učenci vpisali. Vabilo je objavljeno tudi na šolski spletni strani. Tudi sicer se v času počitnic na šoli odvijajo razne dejavnosti, od vesele šole, kolesarskega in turističnega krožka do dodatnega in dopolnilnega pouka ter priprav na razna tekmovanja, tako da so učenci in njihovi starši na takšen sistem obveščanja navajeni. Ciljna populacija naših delavnic so bili učenci od 1. do 5. razreda, velikost skupine pa smo omejile na največ 20 otrok. Vnaprej je nemogoče predvideti, koliko otrok se bo delavnice res udeležilo. Nekateri, ki se na seznam vpišejo, ne pridejo, pridejo pa tudi tisti, ki se na seznam niso vpisali. Udeležba je tako odvisna od trenutnih potreb staršev, razpoloženja otrok in zanimivosti delavnic, seveda pa temelji na prostovoljni prisotnosti.

Ker v projektu ni denarja, predvidenega za organizacijske in materialne stroške oz. je v domeni šole, smo se pri izvajanju delavnic omejile na izvajanje v prostorih šole oz. bližnji okolici. Material za delavnice je priskrbel šola, nekaj smo ga dobile tudi od sponzorjev oz. so nam ga podarili starši otrok. Šola je poskrbela tudi za malico.

Delavnice niso bile zasnovane le kot druženje, temveč kot izmenjava mnenj in prenašanje znanja ter izkušenj med generacijami. Zato smo k sodelovanju povabile članice Društva upokojencev Slovenska Bistrica. Te so svoj prosti čas, znanje in nadarjenost namenile udeležencem. Ker sodelovanje poteka na prostovoljni bazi in zaupanju, je vnaprej težko predvideti, koliko prostovoljcev se bo delavnic dejansko udeležilo.

Ugotovile smo, da medgeneracijsko povezovanje prinaša sodelujočim novo kakovost življenja, zagotavlja občutek sprejetosti in varnosti v kraju, kjer živi, lajša osamljenost ter krepi duševno in telesno zdravje.

Prav tako so zmožnosti in znanje starejših pomemben del človeškega in družbenega kapitala. Pomembno je, ker imajo starejši več izkustvenega znanja kot mlajša populacija in je njihovo znanje pridobilo določeno širino.

Sodelovanje obeh generacij bi mlajšim olajšalo pot do ciljev ter pripomoglo k sprejemanju pravilnejših odločitev. Kljub temu, da veljajo starejši za neizčrpen vir znanja in izkušenj, jim tega na drugi strani primanjkuje. Dejstvo je, da se svet spreminja in da so vse generacije primorane vstopiti v korak s spremembami in se jim znajo ustrezno prilagoditi. Pomembno je, da razumemo, kako se svet spreminja, ostanemo budni in vedoželjni in da delujemo, se ne izključimo in ne dovolimo, da bi nas drugi potisnili na družbeni rob. Medgeneracijsko sodelovanje tukaj odigra ključno vlogo, saj poskrbi, da se konstantno izmenjujejo znanja in izkušnje.

Opažamo, da se počitniških delavnic udeležujejo večinoma isti otroci. Med

njimi prevladujejo učenci priseljenci in otroci iz socialno šibkejših družin. Dodana vrednost naših delavnic je tudi v tem, da učenci priseljenci krepijo sposobnost izražanja v slovenskem jeziku in se vedno raje vključujejo v pogovor. Pri pouku so večinoma zadržani, se ne pogovarjajo in se bojijo izraziti svoje mnenje zaradi jezikovnih ovir. Te delavnice zanje predstavljajo neformalno obliko dela v šoli, kjer so bolj sproščeni in se zelo radi pogovarjajo tako z vrstniki kot z drugimi udeleženci delavnic. Drugi otroci pa se istočasno seznanijo z jezikom učencev priseljencev.

Izvajali smo naslednje dejavnosti: izdelovanje okraskov iz slanega testa, vezenje, šivanje, kvačkanje, pletenje, izdelovanje prazničnih voščilnic in stojal za pisala iz odpadne embalaže ter dejavnost predelave oblačil z naslovom Bodi eko nosi predelano obleko. Kljub temu, da so ponujene vsebine tipično ženske, se je delavnic udeležilo precej fantov, med njimi tudi srednješolec. Učenci, dijaki in prostovoljke so delali v manjših skupinah. Zaradi različnega predznanja udeležencev pri posameznih delih so mnogi med njimi potrebovali individualno pomoč. Najmlajši so razvijali motorične spretnosti, se učili osnov vezenje in pletenja, starejši so izražali svojo ustvarjalnost z izdelavo umetniških izdelkov, vsi pa so pridobivali delovne navade. Motivacija za delo je bila večja, če so vedeli, da bodo izdelek lahko odnesli domov.

Delo je potekalo v sproščenem vzdušju, brez priganjanja in brez podanih normativov, koliko mora kdo narediti. Otroci so spraševali izkušene upokojenke in se na njih obračali po pomoč. Do upokojenk so se vedli strpno in spoštljivo. Mnogi med njimi so izgubili predsodke pred starejšimi ter se zavedli njihove vrednosti. Upokojenke so se čutile koristne in z veseljem so predstavile svoje doma narejene izdelke. Dijaki so s tem, ko so pomagali učencem, razvijali kompetence učenja in navezovali stike z ljudmi, ki jih ne poznajo.

Z odzivom staršev na počitniške delavnice smo bile zadovoljne. Nekateri za svoje otroke v času počitnic nimajo varstva in jim te delavnice pomenijo brezplačno varstvo, drugi pa v delavnicah vidijo priložnost, da se njihov otrok nauči nečesa novega, zanimivega, česar se sicer ne bi. Nemalo pa je otrok, ki se delavnic udeležijo zaradi lastne želje in radovednosti. Zagotovo smo starše razbremenili, otroci pa so prosti čas preživeli veliko bolj aktivno kot bi ga sami doma.

Na podlagi opravljenih refleksij, kjer smo otroke povprašali, kako so se na delavnicah počutili, smo ugotovili, da jim je bilo zelo všeč druženje, izmenjava medsebojnih izkušenj, kar je bilo videti tudi iz narejenih fotografij. Prav tako so nam povedali, da so si v delavnicah zaupali, se učili drug od drugega, kar pa je izjemno težko izmeriti. S samostojnim delom in delom v manjših skupinah so razvijali osebni potencial in krepili samozavest. Imeli so možnost soodlo-

čati, kaj bodo počeli, katerega sklopa delavnice se bodo udeležili in koliko časa bodo namenili kateri aktivnosti. Delo je potekalo v starostno mešanih skupinah, s sodelovanjem otrok različnih starosti, dijakov in dijakinj srednje šole in prostovoljk društva upokojencev. Mešane skupine smo oblikovale predvsem z namenom spodbujanja socialnih stikov.

Ovire in prednosti pri izvajanju dejavnosti

Tako kot pri vsakem delu smo tudi tukaj naleteli na ovire. V prvi vrsti je bil prostor tisti, ki nam je predstavljal kar nekaj težav. Spraševali smo se, kam shraniti oblačila, ki smo jih zbrali, kje izvesti delavnico, da bo pritegnila čim več ljudi. Naslednja ovira, na katero, smo velikokrat naleteli, so bila dovoljenja, ki smo jih vedno potrebovale, ko smo začele z izvajanjem delavnice (npr. uporaba mestnega parka, uporaba grajskih prostorov). Ovira so bila tudi sredstva. Vsaka delavnica je namreč povezana s stroški, sredstev pa nismo imele. Za sredstva smo morale zaprositi donatorje. Ker smo delavnice izvajale na različnih lokacijah, smo morale vedno pridobiti tudi soglasja staršev, saj smo otroke potrebovale na različnih koncih. Ker smo delavnice izvajale s pomočjo prostovoljcev, smo bile odvisne od odziva le-teh. Velikokrat smo se spraševale, kaj bomo v primeru, da se prostovoljci ne odzovejo našemu povabilu. Ker smo izvajale delavnice od ponedeljka do petka v popoldanskem času, so bili prostovoljci obremenjeni z našimi prošnjami. Istočasno pa smo poleg prostovoljcev razmišljale tudi o samem obisku delavnic. Ali bomo imele obiskovalce ali ne? Naša zadnja ovira je bilo obveščanje obiskovalcev. Zavedale smo se, da je potrebno obiskovalce večkrat obvestiti o tem, kje bodo delavnice, kdaj bodo delavnice in kaj bomo počeli. Vabila smo obesile po celi lokalni skupnosti.

Ob omenjenih ovirah pa smo našle tudi veliko prednosti. Ena izmed prednosti je bila velika odzivnost prostovoljcev na izvedbo delavnic. Njihovo medsebojno druženje, razvijanje kreativnosti, sprejemanje drug drugega je nekaj prednosti, ki smo jih spoznale na naših delavnicah. Na ta način smo lahko resnično širile in razvijale socialno mrežo. Informacije o delavnicah so se tako hitro ustno širile, da velikokrat ni bilo potrebe, da bi udeležence pisno vabile.

Največji izziv se nam je zdel, kako se predstaviti/približati javnosti, kako ljudem sporočiti, kaj želimo. Ali bodo ljudje sploh prišli, jih bo naše delo zanimalo, bodo pripravljene sodelovati in se družiti z nami, bomo dovolj kreativni? Naš moto je bil Pridite, ustvarjajte in se družite z nami! Obisk delavnic in zadovoljstvo udeležencev sta bila naš pokazatelja uspešnosti izvedbe delavnic. Druženje, izmenjava mnenj, medsebojna pomoč je bilo tisto, kar nas je me-sece povezovalo.

Pomembno se nam zdi, da medsebojno izmenjujemo svoje izkušnje, sposobnosti in znanja ter da se znanja, ki jih ima starejša populacija, prenašajo na mladino. Pri dosedanjem delu smo ugotovile, da ima veliko učencev in dijakov smisel za oblikovanje. S pravim pristopom oziroma ustrezno motivacijo bi jih lahko pritegnile še več.

Nadaljevanje dejavnosti

Čeprav se projekt izteka, želimo v prihodnosti še naprej širiti našo socialno mrežo v lokalni skupnosti. Trudile se bomo tudi za to, da se bodo naše institucije še naprej prepletale. Dejavnosti, ki smo jih do sedaj izvajale v okviru projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala, bomo sedaj izvajale v krožkih oziroma v okviru interesnih dejavnosti učencev oz. dijakov. Vsekakor bomo še intenzivneje delale na posameznih delavnicah, ki so se izkazale kot zelo pozitivne (npr. sejem šolskih potrebščin, sodelovanje s priseljenci).

Vsekakor vidimo velike možnosti za prihodnost. Razmišljamo v smeri socialnega podjetništva, v katerega bi povabile prostovoljce. Skupaj s prostovoljci bi mrežo razširile še na ranljive skupine posameznikov, ki bi z nami želeli sodelovati in ustvarjati. Seveda bi k sodelovanju povabile tudi učence, ker smo že do sedaj ugotovile, da jih ima veliko smisel za kreiranje in ustvarjanje.

V prihodnosti želimo ustanoviti socialno podjetje. V sklopu socialnega podjetja bi izvajali naslednje aktivnosti:

- Zbiranje različnih oblačil, ki jih ne potrebujemo več; oblikovali bi komisijo, ki bi oblačila pregledala, jih sortirala po velikosti in letnem času.
- Predelava oblačil s pomočjo staršev, ki imajo znanja na področju tekstila; oblačila, ki so potrebna obnove, bi s pomočjo prostovoljnih staršev zašili ter odpravili morebitne pomanjkljivosti.
- Modna revija (oblačila, bi predstavili na modni reviji, ki bi jo pripravili, otroci iz vrtca, osnovne in srednje šole).
- Prodaja oblačil po simbolnih cenah (denar bi bil namenjen socialno šibkim družinam).

Ključni cilj ne bi bil maksimiranje dobička, temveč ustvarjanje javnega dobrega. V ta namen bi prispevali k večji povezanosti in večjemu socialnemu kapitalu na lokalni ravni.

V veliki meri sodelujemo z učenci in dijaki osnovnih in srednjih šol tako, da medsebojno izmenjujemo svoje izkušnje, sposobnosti in znanja ter da se znanja, ki jih ima starejša populacija, prenašajo na mladino.

Pri dosedanjem delu smo ugotovile, da ima veliko učencev in dijakov smisel za oblikovanje. S pravim pristopom oziroma ustrezno motivacijo bi jih lahko pritegnile še več.

Literatura

Verčič, S. 2011. »Etični kodeks organiziranega prostovoljstva: primer kodeksa društev svetovalcev za telefonsko pomoč v stiski.« Magistrsko delo, Fakulteta za državne in evropske študije, Kranj.

Zrim Martinjak, N. 2006. »Koncept socialnega kapitala: sodobna paradigma vzgoje in izobraževanja.« *Sodobna pedagogika* 57 (P): 108–122.

Socialni in
kulturni kapital

Z ROKO V ROKI

Šola za ravnatelje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJSKO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad